

1888-491

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΩΝ

ΡΩΜΑΙΩΝ

ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΑΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ ΔΙΧΑΣΜΟΥ ΤΟΥ ΡΩΜΑΪΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

ΠΡΟΣ ΧΡΗΣΙΝ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ

ΤΗΣ ΔΕΥΤΕΡΑΣ ΤΑΞΕΩΣ ΤΟΥ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΚΑΙ ΠΡΟΣ ΙΔΙΑΙΤΕΡΑΝ ΜΕΛΕΤΗΝ

ΣΥΝΤΑΧΘΕΙΣΑ

ΤΟ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΤΣΑΓΡΗ

ΓΥΜΝΑΣΙΑΡΧΟΥ

ΣΥΝΦΩΝΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣ. ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΗΜ. ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

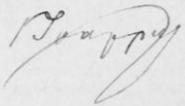

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ Ν. Γ. ΠΑΣΣΑΡΗ ΚΑΙ Λ. ΒΕΡΓΙΑΝΙΤΟΥ

—
1888

Πᾶν ἀντίτυπον μὴ φέρον τὴν ιδιόχειρον ὑπογραφήν μου θεωρεῖται
κλεψύτυπον, δὲ τυποκλόπος καὶ διαδίδων τὰς παρ' ὄλλων παρα-
νόμιας γινομένας μετατυπώσεις ὑφίστανται τὰς συνεπείας τῶν ἀρ-
θρῶν 432 καὶ 371 κ. ἐ. τοῦ Ποινικοῦ Νόμου.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Καὶ οὐκέτι χεῖρας ἁμαϊκὴν ιστορίαν ὑπὲρ θεῖην εἰς τὸν περὶ διδακτικῶν βιβλίων διαγωνισμόν. Ἡ ἐπιτροπή, εἰ καὶ ἀπεδοκίμασε καὶ τὴν ιστορίαν ταῦτην, οὐχ ἔττορε ἐξάγρεγκεν εὑμερεστέραν κρίσιν η̄ περὶ τῶν ἀλλών συνεποθηθεισῶν. Ἐκ τῆς εὐμερεστέρας ταύτης ἐκθέσεως παρορμηθεὶς καὶ προτραπεὶς ὑπὸ πολλῶν γίλων δημοσιεύνω καὶ τυπώντας ἀραιέρων τὴν κρίσιν τῆς καιρῆς γράψας.

Καὶ οὐ μὲν ἔκθεσις ἔχει οὕτως.

Ο. Τοιαγρῆς ποιεῖται συχρήματα χρῆσιν ἐπιθέτων, ἐριστε ἀκαταλήκτων, καὶ ἀρχαῖων ἐλληνικῶν λέξεων, ὡς καὶ τινῶν γράσσεων (ἀλιγίστων ὅμως) σχεδὸν ἀκαταλήκτων. Πλὴν τούτων ὅμως η̄ λεξίς του φαινεται ἡμῖν σαφεστέρα τῆς τῶν ἀλλών. Καθ' ὅσον δ' ἀγορᾷ τὸ εὐμέθοδον, η̄ ιστορία αὐτοῦ εἴτε καλλίτερον διατεταγμένη τῶν λοιπῶν, περιέχει δὲ καὶ ὀλιγωτέρας παραλεγόμενοι.... Ἐρ τῇ ιστορίᾳ τοῦ ο. Τοιαγρῆ ή γεωγραφία τῆς ἀρχαίας Ἰταλίας εἴτε σχεδὸν πλήρης.

Καὶ η̄ ιστορία τῶν βασιλέων εἴτε ἀκριβεστέρα καὶ καλλίτερον ἔχετειμένη η̄ εἰς τὰς ἀλλας. Παρατηροῦμεν δημος καὶ ἐρ αὐτῇ τὰ δύο κερά, τὰ δύοτα εἴδομεν καὶ ἐρ ταῖς ἀλλαις, τοντέστι τὴν ἐλλειψήν περιγραφῆς τῆς ἐρ Ἰταλίᾳ καταστάσεως κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς κτίσεως τῆς Ρώμης καὶ τὴν ηθικήν, οὕτως εἰπεῖν, εἰκὼν τῆς πόλεως ταῦτης μετὰ τὴν κατάργησιν τῆς βασιλείας καὶ τὴν παραδοχὴν πολιτεύματος,

έπο τὸ ὅποιον ἔμελλεν ῥὰ κυριαρχήσῃ τοῦ ἀρχαίου κόσμου.

«Οφείλομεν δύναται μηδενός αὐτοῦ στεγάσσειν οὔτι δέ κα. Τσαγρῆς μέντορ δύναται περὶ συστάσεως διαρκοῦς στρατοῦ καὶ τῶν μισθῶν, σὺντονοῖς εἰλάμβανορ οἱ στρατιῶται ἀπὸ τοῦ Ἰημοσίουν, ἀφ'οῦ ἔπαντας ῥὰ διατρέφονται ιδίαις δαπάναις...»

Τοιαύτη ἡ ἐκθεσις τῆς ἐπιτροπείας, τῆς ὅποιας τὰς παρατηρήσεις, εἰ καὶ ἀποδέχομαι ἀσμένως ὡς ὄρθιας ἐν πολλοῖς, οὐχ ἵττον θεωρῶ ταῦτας ὡς λιαρές ἐπονοιώδεις καὶ ἀράξιας ῥὰ ἐπιβαρύνωσιν ἐπὶ τουσῶντος, ὥστε νὰ ἀποδοκιμασθῇ σὺν ταῖς ἀλλαις καὶ ἡ ἡμετέρα ιστορία, ἢτις ἔδει νὰ ἐγχριθῇ κατὰ νόμον, ἀφ'οῦ κατὰ πάρτα ἐπερίχει τῶν ἀλλών.

Ἐρ τούτους παραδίδωρ τὴν ιστορίαν μου εἰς τὴν δημοσιότητα ἐγράψτισα, ὅσον μοὶ ἦτο δύνατόν μου, νὰ ἐπερέγκω τὰς ὑποδειχθείσας μοι βελτιώσεις. Απέχω δὲ πολὺ ἀπὸ τοῦ νὰ γαρτασθῶ ὅτι καὶ μετὰ τὰς ἐπερεχθείσας βελτιώσεις τὸ ἔργον μου εἴτε τέλειον.

ΡΩΜΑΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

ΠΡΟΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ι. Γεωγραφική περιγραφή καὶ θεατρικές της Ἰταλίας.

Ἡ Ἰταλικὴ Χερσόνησος, ὡτις καὶ Χερσόνησος τῶν Ἀπεννίνων καλεῖται, κειμένη πρὸς Δ. τῆς Ἰταλορικῆς ἢ Ἐλληνικῆς Χερσονήσου καὶ ἔχουσα 5383 τετραγωνικῶν μιλίων ἔκτασιν, καθήκει πρὸς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν ἐν συγκεκριμένῳ δρυδὸς καὶ δρυζεταί πρὸς Β. μὲν ὑπὸ τῆς Ἐλουετίας, πρὸς Δ. δὲ ὑπὸ τῆς Γαλλίας καὶ ὑπὸ τοῦ τυρρηνικοῦ πελάγους, πρὸς Ν. ὑπὸ τοῦ Σικελικοῦ πελάγους καὶ πρὸς Α. ὑπὸ τοῦ Ἀδριατικοῦ ἢ Ιονίου πελάγους.

Διηρεῖτο δὲ εἰς 4 μέρη, α') εἰς τὴν πρὸς Β. ἢ ἀνω Ἰταλίαν, ὡτις καὶ ἐντεῦθεν τῶν Ἀλπεων Γαλατία ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων, β') εἰς τὴν μέσην ἢ κυρίως Ἰταλίαν, γ') εἰς τὴν κάτω Ἰταλίαν ἢ μεγάλην Ἐλλάδα, ἕνεκα τῶν πολυκρήτιμων ἐλληνικῶν ἀποικιῶν καὶ δ') εἰς τὰς νήσους.

Καὶ ἡ μὲν Βόρειος Ἰταλία ἢ ἡ ἐντὸς τῶν Ἀλπεων Γαλατία περιειλήμβανε τὰς ἐξης σημαντικωτέρας γύρων· α') τὴν πέραν τοῦ Πάδου Γαλατίαν, ὡτις ἐκλήθη οὕτως ως ἐκ τῶν ἐν αὐτῇ ἐμβαλόντων Γαλατικῶν ἔθνων (περὶ τὰ 600 π. Χ.)· β') τὴν ἐντὸς τοῦ Πάδου Γαλατίαν· γ') τὴν Ἐνετίκην καὶ δ') τὴν Λιγυστικήν. Η δὲ μέση ἢ κυρίως Ἰταλία περι-

ελέγχουν τὰς ἔξης χώρας α') τὴν Ἐπρουρίαν ἢ Τυρρηνίαν· β') τὴν Ὀμβρικήν· γ') τὴν Πικεντίνην· δ') τὴν χώραν Σαβίνην· ε') τὸ Λάζιον ἢ Δατίνην· ζ') τὴν Σαυνίτιδα ἢ Σαμνίτιδα καὶ ζ') τὴν Καμπανίαν. Ή δὲ κάτω Ιταλία ἡ μεγάλη Ἐλλας τὰς ἔξης α') τὴν Ἀπουλίαν· β') τὴν Λευκανίαν· γ') τὴν Βρεττίαν καὶ δ') τὴν Μεσσηνίαν ἢ Ισπυρίαν. Αἱ δὲ νῆσοι α') τὴν Σικελίαν ἢ Τρινακρίαν· β') τὴν Σαρδηνίαν· γ') τὴν Κύρων ἢ Κόρσικαν· δ') τὴν Μελίτην· ε') τὰς Ἡραίστειώδεις νήσους ἢ Λιπάρας ἢ νήσους τοῦ Αἰόλου· ζ') τὰς Καπρέας καὶ ἄλλας τινὰς μικροτέρας νήσους.

Ἐπισημότεραι δὲ πόλεις ήσαν α') ἐν μὲν τῇ πέραν τοῦ Πάδου Γαλατίᾳ 1) ἢ Ἀόστη (Αύγουστας Ηραίτωρία) πρωτεύουσα τῆς φυλῆς τῶν Σαλάσσων, 2) Οὐερέλλας, 3) τὸ Τουρνον, 4) τὸ Μεδιόλανον πρωτεύουσα τῶν Ἰνσούθρων, 5) τὸ Κῶμον, πόλις ὀχυρὰ τῶν Ὀροθίων, 6) Βρεσκία ἢ Βρεζία, πρωτεύουσα τῆς φυλῆς τῶν Κενομανῶν, 7) ἢ Κρεμώνη, 8) ἢ Μάντουα καὶ παρ' αὐτῇ τὸ χωρίον "Ανδεις, ἐνθα ἐγεννήθη ὁ Βιργίλιος.

6') Ἐν δὲ τῇ ἐντὸς τοῦ Πάδου Γαλατίᾳ α') ἢ Πλακεντία παρὰ τὸν Πάδον, 2) ἢ Πάρμα, γενέτειρα τοῦ Κασσίου, 3) ἢ Μουτίνη, 4) ἢ Ράθεννα, ιδρυθεῖσα ὑπὸ Θεσσαλῶν Ἐλλήνων καὶ 5) ἢ Βονωνία, ιδρυθεῖσα ὑπὸ τῶν Ὀμβρῶν.

γ') Ἐν δὲ τῇ Ἐνετίᾳ 1) ἢ Οὐηρῶν παρὰ τὸν Ἀδίγην ποταμόν, ἐν ᾧ ἐγεννήθη ὁ Κάτουλλος, καὶ Πλίνιος ὁ πρεσβύτερος, 2) Πικταύιον, ιδρυθεῖσα παρὰ τὸν Γαλατῶν, κατὰ δὲ τὸν Βιργίλιον ὑπὸ τοῦ Ἀντήνορος, 3) ἢ Ἀκυληία, ιδρυθεῖσα ὑπὸ τῶν Ρωμαίων κατεστράφη ἐις θεμελίων ὑπὸ τοῦ Ἀττίλα (452 μ.Χ.), σι δὲ φυγάδες ἀνιδρυσαν τὴν μετέπειτα περιώνυμον Βενετίαν ἐπὶ 3 μεγάλων νήσων καὶ 114 μικρῶν, αἱ ἀποτατισμένες συνεκοινώνουν διὰ λιθίνων (578) γεφυρῶν καὶ θαλασσίων (147) διωρύγων.

δ') Ἐν δὲ τῇ Αιγυστικῇ 1) ἢ Γένουα, ἐν τῷ μυχῷ τοῦ Αιγυστικοῦ κόλπου, 2) ἢ Πολλεντία καὶ 3) ἢ Κέρυστος.

ε') Έν δὲ τῇ Τυρρηνίᾳ ἢ Ἐπρουρίᾳ 1) τὸ Ἀρρήτιον, πατρὶς τοῦ Μαικήνα καὶ Ηετράρχα, πόλις ὁμορωτάτη, 2) Ούσολατέρρα, 3) ἡ Καίρη ἡ Καιρέζ, πρωτεύουσα τῶν Καιρεταιῶν, ἰδρυθεῖσα ὑπὸ τῶν Ηελασγῶν, ὡφ' ὧν ἐκκλεῖτο Ἀγάλλα, 4) Ούήιοι, ἡ τῆς Τρώμης ἀντίζηλος, 5) τὸ Κλούσιον, πρωτεύουσα τῶν Κλουσίνων, 6) ἡ Περουσία, 7) ἡ Οὐετυλωνία, 8) οἱ Τρεκύνιοι ἡ Ταρρυνία, ἰδρυθεῖσα ὑπὸ Ελλήνων, 9) τὸ Φαλέριον, ἀποικιας τῶν Ηελασγῶν, 10) οἱ Ούολσίνοι, 11) ἡ Πίσα, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ "Αρενού, ἰδρυθεῖσα ὑπὸ Ελλήνων ἐκ Ηίσης τῆς Ἡλιδος, 12) ἡ Λούνα, 13) ἡ Φλωρεντία καὶ 14) ἡ Σιέρα ἡ Σαΐνα.

γ') Έν δὲ τῇ Ουμβρικῇ 1) τὸ Ἀρίμνιον, 2) τὸ Σεντίνον, 3) ἡ Ιντεράμνα, πατρὶς τοῦ ιστορικοῦ Τακίτου, 4) Ἀμερίκη, πατρὶς τοῦ κωμῳδοῦ Τροκίου, 5) Σπολήτιον καὶ 6) Ναρνία, ἔνθα ἐγεννήθη ὁ αὐτοκράτωρ Νερούντιος.

ζ') Έν δὲ τῇ Πικεντίνῃ 1) ἡ Ἀγκών, 2) τὸ Ἀσκουλον, ἡ πρωτεύουσα τῆς Πικεντίνης, κυριευθεῖσα ὑπὸ τῶν Τρωμακίων (268 π. Χ.) 3) Ἀδρία, ἐξ ἧς ἐκλήθη τὸ Ἀδριατικὸν πέλαγος, καὶ πατρὶς τοῦ αὐτοκράτορος Ἀδριανοῦ.

η') Έν δὲ τῇ τῶν Σαβίνων γάρ 1) ἡ Κύρια, πατρὶς τοῦ Νεούμη, ἐκ τούτης οἱ Τρωμακῖοι πρεστηγορεύοντο Κυρίται, 2) Νουρσίκη, πατρὶς τοῦ Σερτωρίου, 3) Ρέατορ, πρωτεύουσα τῶν Σαβίνων καὶ 4) Ἀμίτερνον, πατρὶς τοῦ Σαλλούστιου.

θ') Έν δὲ τῷ Λατίῳ 1) ἡ Τρώμη ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Τιβέρεως ἰδρυθεῖσα ὑπὸ Τρωμύλου ἐν ἔτει 754 - 753 π. Χ. Πρωτεύουσα ἀποθέστηκε τοῦ ὅλου κράτους καὶ κυριαρχήσασα τῆς σίκουμένης. Ἐκαλεῖτο Ἰπτάλεγος, ως καὶ ἡ Κωνσταντινούπολις, ως ἐπὶ 7 λόρων ἰδρυθεῖσα, τοῦ Καπιτωλίνου, Κυρίνου, Οὔμινκλίου, Ἡσκυλίου, Παλατίνου, Καιλίου καὶ Ἀθεντίου. Ἐπὶ δὲ τοῦ Αύρηλιανοῦ εὑρυθεῖσις ὁ περίθολος αὐτῆς περιέλαβε καὶ τοὺς ἔξης λόρους Ἰάνικλον, Τιστάκειον, Κυτόρειον, Πίγκινον καὶ Βατικανόν. Μνημεῖα ἔχειαν λόγου ἦσαν ἐν αὐτῇ

τὸ Καπιτώλιον, ἡ ἀκρόπολις τῆς Ρώμης, ἔνθικ ἦγοντο ἐν θριάμβῳ οἱ νικῶντες στρατηγοί, καὶ ἐφ' οὐ ἥτον ὁ ναὸς τοῦ Καπιτωλίου Διός. Ἐπ' αὐτοῦ ἦν α') ἡ Ταρσηῖα καλουμένη πέτρα, ἀρ' ἡ ἐκρήμνιζον τοὺς εἰς θάνατον καταδικαζομένους, β') ἡ Ἀγορά, ἔνθικ συνηθροίζετο ὁ λαὸς διὰ κοινὰς ὑποθέσεις, γ') ὁ Κίρκος, μέγιστος ἵπποδρομος καὶ δ') τὸ πεδίον τοῦ Ἀρεως, ἔνθικ συνήρχετο ὁ λαὸς πρὸς ἐκλογὴν τῶν δημοσίων ἀρχόντων ἢ πρὸς στρατιωτικὴν ἐξέσκεψιν. 2) Ὡστία, ἐπίνειον τῆς Ρώμης, κτισθεῖσα παρὰ τὰς ἀντοτοικὰς ἐκθελὰς τοῦ Τιθέρεως ὑπὸ τοῦ "Ἄγνου Μαρκίου" 3) Λαυρέντιον ἐπὶ τινας γρόνον πρωτεύουσα τῶν Λατίνων, 4) Ἀλέα Λόγκη, πατρὶς τοῦ Ρωμέλου καὶ Ρώμου, κτισθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἀσκανίου, νισοῦ τοῦ Αινείου, καὶ κατεδαφισθεῖσα ὑπὸ Τύλλου Ὁστιλίου (665 π. Χ.), 5) Τουσκουλανόν, πατρὶς τοῦ Κιγκινάντου καὶ Κάτωνος τοῦ πρεσβυτέρου. Ἐνταῦθι ὁ Κικέρων συνέγραψε τοὺς φερωνύμους αὐτοῦ διελόγοος, 6) Πρατίνεστος, ιδρυθεῖσα ὑπὸ Τηλεγόνου, νισοῦ τοῦ Ὁδυσσέως καὶ Κίρκης, ἔνθικ ἐγεννήθη ὁ Αἰλιανός, ὁ συγγράψας «ποικίλην ἱστορίαν», 7) Ἀρικία, 8) Ἀντεμναι, 9) Φιδῶναι, 10) Κολλατία, 11) Τίθουρα, 12) Ἀρδέα, ἀργαία πρωτεύουσα τῶν Ρουτούλων καὶ αὐθέδρα τοῦ Τούρου, 13) Κορίολα, πόλις Οὐσιούσκων, κυριευθεῖσα ὑπὸ Μαρκίου (493 π. Χ.) τοῦ ἐπονομασθέντος Κοριολάνου, 14) Κιρκαῖον, ἔνθικ διέτριθεν ἡ Κίρκη, 15) Ἀντιον, πατρὶς τοῦ Καλιγέλα καὶ Νέρωνος, 16) Ἀρπινκ, πατρὶς Μαρίου καὶ Κικέρωνος, 17) Ἀμύκλαι, ἀποικία τῶν Λακωνικῆς Ἀμυκλῶν 18) Φορμίαι, οἰκηθεῖσαι ὑπὸ τῶν γιγαντωδῶν Λαιστρυγόνων 19) Μιντοῦρναι καὶ 20) Καιήτη (Γαέτα) ἀπικληθεῖσα ἐκ τῆς τροφοῦ τοῦ Αινείου Καιήτης.

ι' Ἐν δὲ τῇ Σαμνίτιδι 1) τὸ Σοῦλμον, πατρὶς τοῦ ποιητοῦ Ὁθιδίου, 2) Βενέθεντον πρότερον καλουμένη *Malibērtoν*, 3) Κορρένιον καὶ 4) Κάνδιον.

ιι') Ἐν δὲ τῇ Καμπανίᾳ 1) ἡ Καπύη, περίηρημος διὰ τὸν ἐνδεδιγμένον καὶ ἀκόλαστον βίον τῶν κατοίκων της, πρω-

τεύουσα της Καμπανίας, 2) Κύμη, ίδρυμα τῶν ἐξ Εύβοιας Κύμης, ἔχουσα ναὸν τοῦ Ἀπόλλωνος, ἀνιδρυθέντα ὑπὸ Δαιδάλου, παρ' αὐτῇ ἦν τὸ ἄντρον τῆς Σιεύλλης καὶ τὸ Φλαγγαῖον πεδίον, ὁπόθεν ἐξήρχοντο φλόγες, 3) Παρθενόπη, Ἐλλήνων ἄποικος, μετὰ καταστροφὴν ἀνεικοδομηθεῖσα ὑπὸ τῶν Κυμαῖων ἐκλήθη Νεάπολις, πατρὶς τοῦ ιστορικοῦ Πατέρου καὶ τοῦ ποιητοῦ Στατίου 4-6) Ἡράκλειον, Πομπηία καὶ Σταθία, πόλεις ἐπίσημοι κατοικαλυφθεῖσαι ὑπὸ τῆς διαπύρου τέφρας τοῦ Βεσσούιου, 7) Νώλα, ἔνθισ ὁ Μάρκελλος τρὶς τὸν Ἀγνίθαν ἐνίκητεν, 8) Σύρρεντον, πατρὶς τοῦ περιφήμου νέου Ἰταλοῦ ποιητοῦ Τορκουάτου Τέσσου καὶ 9) Σάλερνον.

ι^{6'}) 'Ἐν δὲ τῇ Ἀπουλίᾳ: 1) ἡ Σιποῦς, ίδρυμα τοῦ Διομήδους, παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ Γαργάνου 2) Ἄρποι ("Ἄργοι ἵπποι"), ίδρυμα καὶ αὐτὴ τοῦ Διομήδους ἡ τοῦ πενθεροῦ του Δανύου, ἀπὸ τοῦ ὄποιου οἱ πέριξ οἰκοῦντες ἐπωνυμάσθησαν Δανύοις, 3) Κάνναι, ἔνθισ ὁ Ἀννίθας ἥρατο νίκην περιφενῆ κατὰ Τρωμαίων (216 π. Χ.), 4) Βρεντήσιον, ἔνθισ ἐτελεύτησεν ὁ Βιργίλιος, 5) Υδροῦς, 6) Ἀσκούλον, ἔνθισ ὁ Πύρρος ἐνίκησε τοὺς Τρωμαίους (279 π. Χ.), 7) Τάρας, κατισθεῖσα ὑπὸ τῶν παρθενιῶν Σπαρτιατῶν (περὶ τὸ 700 π. Χ.), 8) Οὔενουσία, πατρὶς τοῦ ποιητοῦ Ὁρατίου.

ι^{7'}) 'Ἐν δὲ τῇ Λευκανίᾳ 1) ἡ Ἐλέα ἄποικος Φωκέων, πατρὶς τοῦ Ζήνωνος, τοῦ ίδρυτοῦ τῆς ἐλεατικῆς (διαλεκτικῆς) σχολῆς, 2) Μεταπόντιον, ίδρυθεῖσα ὑπὸ Νέστορος ἡ Ἐπειοῦ, 3) Ησειδωνία, Ἐλλήνων ίδρυμα, 4) Ἡράκλεια, πατρὶς τοῦ Ζεύξιδος, 5) Πυξωῦς, τῶν Μεσσηνίων τῆς Σικελίας ἄποικος, 6) Σύζαρις ἄποικισθεῖσα ὑπὸ Ἀχαιῶν. Περιέόπτος διὸ τὸ πλούτη καὶ τὸν τρυφῆλὸν βίον τῶν κατοίκων τῆς, καταστροφεῖσα ὑπὸ τῶν Κροτωνιατῶν (508 π. Χ.), ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς ἐποίκις ἀνηγγέθησαν οἱ Θούριοι (444 π.Χ.), ὃν νομοθέτης ἦτον ὁ Χαρώδης.

ι^{8'}) 'Ἐν δὲ τῇ Βρεττίᾳ 1-2) Κρότων καὶ Καυλωνία Ἀ-

χιών ἄποικοι (710), 3) Τρίγιον, κτίσμα τῶν Χαλκιδέων, 4) Πανδοσία, 5) Πετηλία, ἴδρυμα τοῦ Φιλοκτήτου μετὰ τὴν τῆς Τροίας ἀλωσιν, 6) Σκυλάκιον, Ἀθηναίων ἴδρυμα, καὶ 7) Λοκροὶ ἐπιζεφύριοι, ἀποικισθεῖσαι ὑπὸ τῶν Λοκρῶν, ὃν νομοθέτης ἦν ὁ Ζάλευκος.

ιε') Ἐν δὲ τῇ Τριναρχίᾳ ἡ Σικελία 1) τὸ Δρέπανον 2) Ἐρυξ, 3) Σάγεστα, 4) Μοτύη, 5) Πάνορμος, Φοινίκων ἄποικος, 6) Τιμέριος, ἔνθα ὁ Γέλων ἥρατο κατὰ τῶν ἐπιδραμόντων Καρχηδονίων νίκην περιφανεστάτην, 7) Ἀλυξ, 8) Σελινοῦς, 9) Τυνδαρίς, κτίσμα Λακεδαιμονίων, 10) Μυλαί, 11) Ναύλοχος, 12) Ζάγκλη, κτίσμα Ίώνων, μετωνομάσθη Μεσσήνη ἀποδεχθεῖσα τοὺς Μεσσηνίους φυγάδας (453), 13) Λιλύθαιον 14) Ἀκράγας, 15) Γέλων, 16) Καμάριν, 17) Ταυρομένιον, 18) Λάξος, Χαλκιδέων ἄποικος, 19) Αγύριον, πατρὶς τοῦ ιστορικοῦ Διοδώρου τοῦ Σικελιώτου, 20 - 22) Υέλα ἡ μεγάλη, Υέλα ἡ μικρὰ καὶ Υέλα ἡ ὥραία, 23) Ἐννα, 24) Μαργέντιον, 25) Κεντόριπη, 26) Κατάνη, Χαλκιδέων ἄποικος, 26) Λεοντῖνοι, ἐπίσης ὑπὸ Χαλκιδέων ἴδρυθεῖσαι, πατρὶς Γοργίου τοῦ ὡήτορος καὶ 28) Συρραοῦσαι, Κορινθίων ἄποικος (735), πατρὶς τοῦ Ἀργυρήδους καὶ τῶν βουκολικῶν ποιητῶν Θεοκρίτου καὶ Μόσχου.

"Ορη τῆς Ιταλίας.

Η ἐπιμήκης ἐκτεινομένη ιταλικὴ γερσόνησος ἐν τῇ μεσογείῳ ἔχει δύο μεγάλας σειρὰς ὅρεων, τὰς "Αλπεις καὶ τὰς Απέρρυτα. Καὶ αἱ μὲν "Αλπεις ἐκτεινόμεναι πρὸς τὴν βορείου αὐτῆς πλευρὰν ὑποδιαιροῦνται 1) εἰς τὰς δυτικὰς "Αλπεις, ὃν ἡ ὑψηλοτέρα κορυφὴ ἔχουσα ὕψος 12,000 ποδῶν καλεῖται *Bήσουλον* 2) εἰς τὰς κεντρικὰς "Αλπεις, ὃν ἡ ὑψηλοτέρα ἀκρώσεις ἔχουσα ὕψος 15 - 16,000 ποδῶν καὶ δείποτε γιονοσκεπῆς καλεῖται *Λευκόλ* ὅρος· καὶ 3) εἰς τὰς ἀνατολικὰς "Αλπεις, τὰς καλουμένας Νωρικάς, Καρνικάς καὶ Τουλιανάς "Αλπεις.

~~~~~

Τὰ δὲ Ἀπέννινα, δικτέμνονται κατὰ μῆκος τὴν χερσόνησον, δικιροῦνται εἰς βρεια, τὰ ὅποια καλοῦνται καὶ λιγνοτικά καὶ ἐτρονοκικά, εἰς κεντρικά, τὰ ὅποια καλοῦνται καὶ φωμαῖκα καὶ ρεαπολιτικά, καὶ εἰς ρύτια, τὰ ὅποια καλοῦνται καὶ καταρικά.

'Ἐν τῇ ἀρχαίῃ Ἰταλίᾳ ἐπισημότεροι ἀκρώρειαι ἀναρέφονται 1) τὸ Κομίνον· 2) τὸ Σώρακτον· 3) τὸ ιερὸν ὅρος· 4) τὸ Λοναρετήλιον· 5) τὸ Ἀλγίδιον· 6) ὁ Μακεσικός· 7) ὁ Βεζούθιος, ἡράστειον· 8) τὸ Γάργανον· 9) ὁ Ἐρυξ· 10) τὸ Οὐόλτουρνον· καὶ 11) ἡ Αἴτνα, ἡράστειον.

'Ἐπισημότεροι ποταμοὶ τῆς Ἰταλίας εἰσὶν οἱ ἔξιται·

α') Ἐν μὲν τῇ ἄρτῳ *Italīq*: 1) Πάδος ἢ Ἡριδαρός, ὁ μέγιστος ποταμὸς τῆς ἴταλικῆς χερσονήσου, πηγάζων ἀπὸ τῶν δυτικῶν Ἀλπεων καὶ διερρέων τὴν Γαλατίαν ἐκ Δ. πρὸς Α. καὶ δεχόμενος ἐν τῇ μακροτάτῃ ἐκατοῦ πορείᾳ πολλοὺς παραποτάμους, οἷον τὸν μεζόνα καὶ ἥττονα Δουρίαν, τὸν Σεαρίτην, τὸν Τίκινον, τὸν Ἀδούαν, τὸν Ολλιον, τὸν Γάζηλλον τὸν Μίγκιον καὶ τὸν Τρεβίαν, ἐκβάλλει δὲ δι' 7 στομάτων εἰς τὴν Ἀδριατικὴν θάλασσαν· 2) ὁ Ἀδίγης ἢ Ἀθεσίς, πηγάζων ἐκ τῶν Τραϊτικῶν Ἀλπεων ἐκβάλλει εἰς τὴν Ἀδριατικὴν θάλασσαν παρὰ τὸν Ηέδον· 3-4) ὁ μεζόνα καὶ ἥττων Μεδόνκος· 5) ὁ Πλακοῦς· 6) ὁ Λικουνέτικός· 7) ὁ Τιλασούμπητος καὶ 8) ὁ Σίντιος, πάντες ἐκβάλλοντες πρὸς τὸν ΒΑ κάλπον τῆς Ἀδριατικῆς θαλάσσης.

β') Ἐν δὲ τῇ μεσῃ *Italīq*: 1) ὁ Μάκρος, 2) ὁ Ἄρνος, 3) ὁ Ομβρός, 4) ὁ Τίθερις ὁ μέγιστος ποταμὸς τῆς μέσης Ἰταλίας, 5) ὁ Λεῖρος, καὶ 6) ὁ Ούουλτούρνος, πηγάζοντες ἀπὸ τῶν Ἀπεννίνων καὶ ἐκβάλλοντες εἰς τὸ Τυρρηνικὸν πέλαγος. 7) ὁ Ρουθίκων· 8) ὁ Σάπις, 9) ὁ Μέτωνρος, 10) ὁ Αίος, 11) ὁ Ούομπανός, 12) ὁ Ἀτερνός, 13) ὁ Σάγρος, 14) ὁ Τίθερνος καὶ 15) ὁ Φρέντων ἐκβάλλοντες εἰς τὸ Ἀδριατικὸν πέλαγος.

γ') Ἐν δὲ τῇ κάτω *Italīq* ἡ μεγάλη Ἐλλάδι: 1) ὁ Τά-

ναγρος, 2) ὁ Κρήθις, 3) ὁ Νέσκιθος, 4) ὁ Ἀνιρίς, 5) ὁ Ρεάδωνος καὶ 6) ὁ Αὔριδος.

2. Ιταλίας φυλαὶ καὶ κάτασκοι τῆς Ἰταλίας.

Ἡ ιταλικὴ γερσόνησος ἐκαλεῖτο καὶ ἐπωρίξ (ἢ μικρό), ἥτε κειμένη πρὸς Δ. τῆς Ἐλλάδος. Προσέτι καὶ Οἰνωτρία καὶ Αύστονία ἐκ τῶν αὐτόθι κατοικούντων Οἰνωτρῶν καὶ Αύστονων, πρὸς δὲ καὶ Σατορίνια, ἐκ τῆς ἐκεῖ καταφυγῆς τοῦ ἐξωσθέντος τεκνοφάγου θεοῦ Σατόρον (=Κρότον). Βραδύτερον δὲ ἐπειλήθη Ἰταλία ἀπό τινος αὐτῆς ἡγεμόνος, Ἰταλοῦ καλουμένου. Κατωκισθη δὲ ἡ Ἰταλία ἐξ ἀποίκων διαφόρων γωρῶν ἀνηκόντων εἰς τὴν Πελασγικὴν ἢ Καυκασίαν φυλήν. Καὶ περὶ μὲν τὸ 1600 π. Χ. Λιθυροί, Σικελοὶ καὶ Ἐνετοὶ ἀπόκυνσαν ἐκ τῆς Ίλλυρίας ἢ Παφλαγονίας. Μετὰ μίαν ἐκαπονταστηρίδαν ἀπόκυνσαν Λίγυρες ἐκ τῆς Ίσημηρίας τὰ βόρεια καὶ δυτικὰ τῆς Ἰταλίας. Μετὰ τούτους Κέλται ἢ Ἀρμέτωνες κατέκυνσαν ἐν τῷ μέσῳ. Τὸ δὲ μεσημβρινὸν καὶ νότιον μέρος κατέλαβον ἀποικοὶ Ἐλληνες εἰς δὲ μετέδωκαν καὶ τὸ σηνούχον, κληθείσης τῆς μεσημβρινῆς Ἰταλίας Μεγάλης Ἐλλάδος.

Περὶ δὲ τὸ 990 π. Χ. κατέλαβον τὸ κέντρον τῆς ιταλικῆς γερσονήσου οἱ Ρωμαῖοι, περὶ δὲ τὸ 600 π. Χ. οἱ (Κέλται καὶ Βέλγαι) Γαλάται. Πάντα δὲ τὰ φῦλα ταῦτα καὶ ἔτερα ἡτοτὸν δινομαστὰ συγγενεύθεντα διὰ τῆς ἐπιμιξίας σὺν τῷ γρένῳ συνεκρότησαν τὸ φωμαῖκὸν ἔθνος, παρὰ τοῦ διποίου κατὰ τὸ 754 - 753 ιδρύθη ἐν Αζτίφ ἢ Ρώμη, ἡ τοῦ κόσμου ὅλου κυριαρχήσασα.

3. III εἰς περιεόδιους διαέρεσις τῆς ἡδωμακέντης ἴστορέως.

Πρὸς εὐκολωτέρων ἀπομνημόνευσιν τῶν γεγονότων οἱ ιστορικοὶ συνήθως διειροῦσι τὴν ίστορίαν εἰς μέρη μικρότερα, θέ-

τοντες ὡς ὅριον σπουδαιόν τι γεγονός. Τὰ μέρη ταῦτα καλοῦνται περίοδοι. Τὴν δὲ ῥωμαϊκὴν ἱστορίαν συνήθως διαιροῦσιν εἰς τρεῖς περιόδους. Τούτων ἡ μὲν πρώτη ἀρχομένη ἀπὸ τῆς κτίσεως τῆς Ῥώμης φθάνει μέχρι τῆς καταλύσεως τῆς βασιλείας (ἥτοι ἀπὸ τοῦ 754 ἄ- 753 - 509 π.Χ.) Περίοδος τῶν βασιλέων. Ἡ δὲ δευτέρη ἀρχομένη ἀπὸ τῆς καταλύσεως τῆς βασιλείας, ἡ ἀπὸ τῆς συστάσεως τῆς δημοκρατίας, φθάνει μέχρι τῆς καταλύσεως αὐτῆς (09 - 31 π. X.) Περίοδος τῆς δημοκρατίας. Ἡ δὲ τρίτη περίοδος ἀρχεται ἀπὸ τῆς καταλύσεως τῆς δημοκρατίας ἡ ἀπὸ τῆς συστάσεως τῆς αὐτοκρατορίας, καὶ φθάνει μέχρι τῆς καταλύσεως τοῦ δυτικοῦ ῥωμαϊκοῦ κράτους (31 π. X. - 476 μ. X.) Περίοδος τῶν αὐτοκρατόρων. Ενάστη δὲ τούτων δύναται νὰ ὑποδιαιρεθῇ καὶ εἰς μικρότερα μέρη ἡ τρίματα.

Α. Ηγαντ τῆς ῥωμαϊκῆς ἱστορίας.

Ηγαντ τῆς ῥωμαϊκῆς ἱστορίας εἶναι α') Διάρροοι μυθικοὶ παραδόσεις καὶ ἐπιγραφαί· β') "Ελληνες καὶ Ῥωμαῖοι συγγραφεῖς· οἵτις ὁ Πολύβιος, Διόδωρος ὁ Σικελιώτης, Διονύσιος ὁ Ἀλικρνασσεύς, Πλούταρχος, Ἀππιανός, Δίων Κάσσιος, Πλίνιοι, Κάτων, Τίτος Λίβιος, Καζσιόρ, Κικέρων καὶ πλεῖστοι ἔλλοι νεώτεροι ἱστορικοί.

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΠΡΩΤΗ (754-509)

ΒΑΣΙΛΕΙΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

ΤΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΒΑΣΙΛΕΙΑΝ ΣΠΟΥΔΑΙΟΤΕΡΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ

Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἔθασίλευσαν ἐπτὰ βασιλεῖς: Ῥωμύλος, Νουμῆς, Τύλλος Ὁστίλλιος, Ἀγκος Μέρκιος, Λεύκιος Ταρκύνιος Περσίκος ἢ Πρεσβύτερος, Σερούτιος Τύλλιος καὶ Ταρκύνιος Σούπερθος ἢ Υπερήφανος. Ἐθεμελιώθη ἡ Ἐρώμη ὑπὸ τοῦ Ῥωμύλου, ἐθεσπίσθησαν ὑπὸ αὐτοῦ μὲν οἱ πολιτικοὶ νόμοι, ὑπὸ δὲ τοῦ Νουμῆς οἱ θρησκευτικοὶ καὶ διὰ τῆς νέας μεταρμίσεως τῶν νόμων ὑπὸ τοῦ Σερούτιου Τυλλίου προπορεσκευάσθη ἡ δημοκρατία.

Ι. Αἱ περὶ καταγγῆς τῶν Ῥωμαίων ἀρχαῖς παραδόσεις καὶ τὰ περὶ ιτέσεως καὶ συνοικισμοῦ τῆς Ῥώμης.

Ἡ κυρίως ιστορία τῆς ἀρχαίς Ἰταλίκες ἔργεται ἀπὸ τῶν Ῥωμαίων. Ἀλλὰ καὶ ἡ ιστορία τῶν πρώτων ἐνκατοντατηρίδων αὐτῆς εἶνε ἐν ποιλοῖς ἀσφρής καὶ μυθώδης. Τὰ περὶ τῆς ἔκατῶν καταγγῆς οἱ Ῥωμαῖοι, καθὼς καὶ οἱ Ἑλληνες, περιέθελον διὰ θυμαστῶν παραδόσεων. Κατὰ τὴν μυθικὴν λοιπὸν ταύτην παράδοσιν πρῶτος ἐπὶ τῶν αὐτοχθόνων κατοίκων τοῦ Λατίου ἔθασίλευσε ξένος τις ἔποικος, ὁ Ιαρός, οἰδες τοῦ Ἀπόλλωνος. Παρὸ δὲ τοῦ φιλοξενηθέντος Κρόνου, μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Διὸς καθαίρεσιν αὐτοῦ, ἐδιδάχθησαν τὴν τέγνην τῆς οὐκλ-

λιεργείσας τοῦ σίτου καὶ τῆς ἀμπέλου. Μετ' ἄλλους δὲ βασιλεῖς ὁ τοῦ Ἀγγίσου καὶ τῆς Ἀρροδίτης νίδις *Airelac*, παραλαβέων μετὰ τὴν τῆς Τροίας ἀλωσιν τὸν νίδιον Ἀσκάριον καὶ τοὺς ἑρεστίους θεούς, ἀρίκετο μεθ' ἵκανων ὅπαδῶν εἰς τὸ Λάτιον, βοηθήσας δὲ τὸν βασιλέα αὐτοῦ Λατίνον πολεμοῦνται πρὸς τὸν βασιλέα τῶν Ρουτούλων, Τοῦρνον, ἔλαχε πρὸς ἀμοιβὴν τῆς ὑπηρεσίας ταύτης σύζυγον τὴν θυγατέραν αὐτοῦ *Aabiriar* καὶ μέρος ἐκ τῆς Λατίνικῆς χώρας, ὃπου ἔκτισε νέαν πόλιν, τὴν ὅποιαν ἐπωνόμασε πρὸς τιμὴν τῆς νεαρᾶς συζύγου *Aabirior*. Ταῦτην μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Λατίνου, ὃν διεδέχθη ὁ Αινείας εἰς τὸν θρόνον, κατέστησε πρωτεύουσαν τοῦ Λατίου. Ἀλλ' ὁ νίδιος αὐτοῦ Ἀσκάριος μετώκισεν ἐντεῦθεν τοὺς κατοίκους διὰ τὸ νοσηρὸν τοῦ κλίματος εἰς *Aller Lar* Λόγγαρ.

Μετὰ τρεῖς δὲ περίου ἐκαπονταετηρίδας ὁ βασιλεὺς Πρόκος κατέλιπε δύο νιόνες, τὸν Νουμήτορα καὶ τὸν Ἀμούλιον, ὁ ὄποιος τὸν μὲν πρεσβύτερον ἀδελφὸν ἔξωρισεν ἀραρπάσας ἀπ' αὐτοῦ τὴν βασιλείαν, τὸν δὲ νιόν του ἐφόνευσε καὶ τὴν θυγατέραν κύντος *Péar Sulblar* συγκατέλεξε μεταξὺ τῶν *Eostiaðwar* παρθένων. Αὗται ἐκλεγόμεναι ἐκ τῶν ἐπισημοτέρων οἰκογενειῶν τῆς Ἰταλίας ἔπειπε νὰ εἴνε παρθένοι, ἀγραὶ τὴν γυνὴν καὶ τὸ σῶμα ἀλώβητοι, καὶ ὕψειλον νὰ ἐπιμελῶνται τοῦ ἐν τῷ ναῷ τῆς *Eostías* ιεροῦ πυρός, ὅπως τοῦτο διατηρῆται διηνεκεῖς ἀσθεστορ. Ηὔσας ιέρεια *Eostías*, εἴτε ἀρίνουσα νὰ σθεσθῇ τὸ ιερὸν πῦρ, εἴτε παραβάνουσα τὴν παρθενικὴν ἀγνότητα καὶ σωροσύνην, ἔθηπτατο ζῶσαι. Αὕται ἐφύλακτον καὶ τὸ ἐν Τροίας μετενεγύθεν ιερὸν *Palládior* τῆς Ἀθηνᾶς. Ἀλλ' ἡ *Péar Sulblíx* ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν μεταβλήσασα εἰς τὴν πηγὴν τυῦ ιεροῦ ἄλσους νὰ ἀντλήσῃ ὄδωρ συνέλαβε μετὰ τοῦ θεοῦ *Afreas* καὶ ἔτεκε δίδυμα τέκνα, τὸν *Pawmélor* καὶ *Pómuor*. Διὸ ὁ Ἀμούλιος διέταξε κατὰ τὸν περὶ *Eostías*δων αὐστηρότατον νόμον τὴν μὲν Σιλβίαν νὰ βίψωσι ζῶσαι εἰς τὸ πῦρ, τὰ δὲ τέκνα νὰ βίψωσιν εἰς τὸν Τίθεριν ποταμόν. Ἀλλὰ τὰ παιδία παραδίξως

διεσάθησαν ἐπὶ τῶν ὁχθῶν τοῦ ποταμοῦ, λύκαινας δὲ προσεργομένη ἐθήλαζεν αὐτά, ἵνα οὖν εὑρόντα αὐτὰ ὁ ποιμὴν τοῦ βασιλέως Φαυστύλος μετεκόμισεν εἰς τὸν σίκνον του καὶ τὸ παρέδωκεν εἰς τὴν γυναικῖα ἑκυτοῦ Λαυρετίαν (ἢ "Ακκαρ), ἵνα τὰ ἀναθρέψῃ ὡς ἴδια ἑκυτῶν τέκνα. Τὰ πκιδίκης ἡλικιωθέντα ὑπερεῖχον κατὰ πολὺ τοὺς ὄμηλικας κατὰ τὴν σωματικὴν ἕρωμην καὶ γενναιότητα. Ἐκ τυχαίας δὲ συμπτώσεως ἀνακαλύψαντες τὴν ἑκυτῶν καταγγωγὴν, τὸν μὲν Ἀριστόλιον ἐργασαν, ἀνεβίβασαν δὲ εἰς τὸν θρόνον τὸν ἔκπτωτον Νουμήτορα, παρὰ τοῦ ὄποιού ἔλαθον τὴν ἀδειαν νὰ ἀνιδρύσωσιν ίδιαν πόλιν. Ἐπελθούσης δὲ φιλονικίκης μεταξὺ τῶν ἀδελφῶν περὶ τοῦ τόπου τῆς κτίσεως τῆς νέας πόλεως καὶ τῆς ἐπωνυμίας αὐτῆς, οἱ οἰωνοὶ ηύνόησαν μᾶλλον τὸν Ἄρωμόλον, καὶ οὗτος ἔθηκε τὰ θεμέλια (21 Ἀπριλίου 754 π. Χ.) τῆς πόλεως ἐπὶ τοῦ Παλατίνου λόφου καὶ ἐπωνόμασε 'Ράμην. Ἄλλη ἐπειδὴ ὁ Ἄρωμος, περιφρονῶν τὰ τείχη τῆς πόλεως, ὑπερεπήδησεν αὐτὰ δι' ἀλμυτος, ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ Ἄρωμούλου ἢ ὑπὸ τινος Κελέρου, ἀναρρωνήσαντος: «οὕτω θὰ ἀπολεσθῇ καὶ πᾶς ἄλλος, ζετις δήποτε θήθελε ποτε τολμήσῃ νὰ ὑπερπηδήσῃ αὐτά»

Οὔτως δὲ Ἄρωμόλος μείνας μόνος βασιλεὺς τῆς Ἄρωμης καὶ ἐπιθυμῶν νὰ αὐξήσῃ τὸν πληθυσμὸν αὐτῆς, κατὰ πρῶτον μὲν ἐκήρυξε ταύτην *ασυλον* εἰς πάντας πρόσφυγας ἐπὶ σιαδήποτε ἀρρεμψῆ. Ἐπειδὴ δὲ οὗτοι ἐστεροῦντο συζύγων, καὶ οὐδεὶς ἐκ τῶν πέριξ οἰκούντων λαῶν ἦθελε νὰ δώσῃ εἰς ἀνθρώπους ἀποζηντας ἐκ τῆς ληστείας καὶ ἀρπαγῆς τὰς θυγατέρας ὡς συζύγους, δὲ Ἄρωμόλος ἀπεράσπισε νὰ ἐπιτύχῃ διὰ δόλου ἐκεῖνο, τὸ ὄποιον ἐκεῖνοι ἡρνοῦντο διὰ πυρακλήσεων οἰκειοθελῶς νὰ πράξωσιν. "Οθεν συστήσας ἀγῶνα πρὸς τιμὴν τοῦ Ποσειδῶνος προσεκάλεσε πρὸς θέαν αὐτῶν πάντας τοὺς πέριξ οἰκούντας λαούς. Οὗτοι καὶ μάλιστα οἱ Σαθῆνοι συνέρρευσαν ἀθρόοι μετὰ γυναικῶν καὶ τέκνων. Ἄλλη ἐνῷ οὗτοι ἀνευ τιγδὸς ὑποψίας ἔθεσαντο, ἐρομένησαντες αἴρηντος οἱ ἀγωνιζόμενοι ἀρήρπα-

σαν τὰς θυγατέρας αὐτῶν καὶ ἔλαθον αὐτὰς ὡς συζύγους.
"Οἱεν σῦτοι ἀπερόσισαν νὰ ἐκδικηθῶσι τὴν ὕδρειν διὰ τῶν
ἔπλων. Ἐντεῦθεν ἐξεράγη μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν Πρωμαίων
πόλεων πυράρδες καὶ ἐναγώνιος, καθ' ὃν οἱ Πρωμαῖοι, καίπερ
εὐαριθμότεροι, ἀλλ' ὅμως πολεμοῦντες μετὰ στρατιωτικῆς
πειθαρχίας καὶ τάξεως, ἐνίκησαν τοὺς πολυκριθμοτέρους, ἀλλ'
ἀτάκτως καὶ μεμονωμένως πολεμοῦντας ἐγθρούς.

Καὶ κατὰ πρῶτον μὲν ἐνίκησαν τοὺς κατοίκους τῆς πόλεως
Καιρίης, ὃν τὸν βασιλέα "Ακρων" ἐφόνευσεν ἴδιοχείρως ὁ Πρω-
μύλος καὶ σκυλεύσας τὰ δύπλα αὐτοῦ ἀφίερωσεν εἰς τὸν τρο-
παιοῦ χορὸν Δία. Μετὰ τούτους ἐνίκησε τοὺς Ἀντεμνιάτος. Ἀλλ'
ἐπικνελθόντες οἱ πολυκριθμότατοι καὶ γεννοῦσι Σαβῖνοι ὑπὸ τὴν
ἥγεμονίαν τοῦ βασιλέως αὐτῶν Τατίου ἐξηγκασαν τοὺς Πρω-
μαίους νὰ ἀποσυρθῶσιν ἐντὸς τῶν τειχῶν τῆς πόλεως καὶ διὰ
προδοσίας τῆς Ταρπηίας γυναικὸς ἐκυρίευσαν τὸν Καπιτωλί-
νον λόφον. Συγκροτηθείσοις δὲ μάχης φονικωτάτης εἰς τὴν με-
ταξὺ τοῦ Καπιτωλίνου καὶ Παλατίνου λόφου κοιλάδα, οἱ Σα-
βῖνοι ἔτρεψαν τοὺς Πρωμαίους, καὶ μόλις ἀνέστειλε τὴν τρο-
πὴν αὐτῶν ὁ Πρωμύλος καθιερώσας ναὸν εἰς τὸν Στήπορα Δία.
Κατέπικασαν δὲ τὴν πολυόνεκρον μάχην διὰ θερμῶν πυρα-
κλήσεων αὐτοὶ αἱ ἀρπαγῆσαι παρθένοι εἰσορυκήσασαι ἐν τῷ
μέσῳ τῶν δικρανομένων, οἵτινες τότε κατέθεσαν τὰ ὄπλα, καὶ
συνωμολόγησαν εἰρήνην, καθ' ἣν ἀνεκηρύσσοντο τῶν δύο ἀδελ-
φωθέντων λαὸν δύο βασιλεῖς, ὁ Πρωμύλος καὶ ὁ τῶν Σαβίνων
βασιλεὺς Τάτιος. Ἀποθανόντος δὲ τοῦ Τατίου μετὰ πενταε-
τίαν ἀνεγγώρισαν καὶ οἱ Σαβῖνοι ὡς ἐκπιλόντες τὸν Πρω-
μύλον, ὅστις ἀνεδεγμῇ ἀξιος τῆς ἐκλογῆς, καὶ διὰ νέων νικῶν
πρὸς τοὺς κατοίκους τῶν Φιδηνῶν καὶ τῶν Οὐηίων ἐπηγέξησε
τὸ κράτος τῆς Πρώμης.

Διήρεσε δὲ τὸν λαὸν εἰς τρεῖς φυλάκες, εἰς Πρωμαίους, εἰς
Σαβίρους καὶ εἰς Επρούσκους. ἐκάστην δὲ φυλὴν εἰς 10 κο-
ρίας ἢ γράτρας. Ἄλλοι μὲν Πρωμαῖοι ἀπετέλουν τὴν ἀριστο-

κρατίκιν, οἱ δὲ δύο ἄλλοι λαοὶ τῶν κονὸν λαόν. Ἐντεῦθεν πι-
στεύεται ὅτι προέκυψεν ἡ εἰς πατρικίους καὶ πληθείους δικι-
ρεπτικοὺς τῶν κατοίκων τῆς Ρώμης. Ὁ λαὸς συνήρχετο καθ' ἀ-
ριστέμενας ἐποχὴς εἰς ἐκκλησίαν διὰ τὰς κοινὰς ὑποθέσεις, καὶ
τινες ὑπερβάλλοντο πρὸς ἐπιψήφισιν εἰς τὴν ἐξ 100 ἀνδρῶν
συγκροτουμένην βουλὴν ἥ γεροντας. Ὁ ἀριθμὸς οὗτος μετὰ
τὴν ἔνωσιν τῶν Σαβίνων ηὔξηθη εἰς 200, καὶ βραδύτερον μετὰ
τὴν ἔνωσιν τῶν Ἐτρούσιων εἰς 300. Μετὰ βασιλείαν 37 ἑτῶν
ὁ Ρωμύλος ἐδολοφορηθεὶς (716) ὑπὸ τῶν συγκλητικῶν, οἵτινες
διέδωκαν ὅτι ἀνελήρθη εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ συγκατετάχθη
μεταξὺ τῶν θεῶν. Διὸ καὶ κατόπιν ἐλαττεύετο ὑπὸ τὸ ὄνομα
τοῦ Κρύπτου. Μετὰ ἑνικύσιον μεσοβασιλείαν ἀνηγορεύθη βασι-
λεὺς ὁ ἐκ τῆς φυλῆς τῶν Σαβίνων *Nouμᾶς*.

2. Νουμᾶς Ἐποκρατέας καὶ τὰ ἐπὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ (716 - 622).

Οἱ φύσει ἀγαθὸς καὶ φιλόσοφος οὗτος ἀνὴρ βασιλεὺς ἀνα-
γορευθεὶς ἐφρόντισε διὰ τῶν σορᾶν ἔκυτοῦ νομοθετικῶν δικ-
τάξεων νὰ μαλάζῃ τὸ ἀγριωπόν καὶ φιλοπόλεμον ἥθος τῶν ἔ-
κυτοῦ ὑπηκόων. Οἱ ιστορικοὶ εἰς μὲν τὸν Ρωμύλον ἀποδίδουσι
τοὺς πολιτικοὺς θεογούρους, εἰς τοῦτον δὲ τοὺς θρησκευτικούς.
Διὸ καὶ ἐπιστεύετο, ὅτι ἐνεπνύθητο κατὰ τὴν θεσμοθεσίαν αὐ-
τοῦ ὑπὸ τῆς νύμφης Ἡγερίας, καὶ δικιάνως ἡ θεσμοθεσία αὐτῇ
ἐθεωρεῖτο ὡς δώρημα τῶν θεῶν μαλλὸν ἢ ἀνθρώπινος ἐπίνοια.

Ἐν πρώτοις ὁ Νουμᾶς διέταξε τὰ κατὰ τὴν θείαν λατρείαν,
διήρεσε τοὺς ιερεῖς εἰς 8 τάξεις καὶ ὤρισε τὰ καθήκοντα ἐκά-
στης αὐτῶν. Ἡ πρώτη καὶ ἀνωτάτη τάξις ἦτον ἡ τῶν ἀρ-
χιερέων (pontificum), οἵτινες ἐπετήρουν τὰ τῆς λατρείας καὶ
ἀπετέλουν τὸ ἀνώτατον βουλευτήριον τῶν ιερέων, ὑποτεταγ-
μένον εἰς τὴν βουλὴν, καὶ τοῦ ὀπίσιου πρόεδρος ἦτον ὁ μέγας
ἀρχιερεὺς (pontifex maximus). Εἰσήγαγε τοὺς 3 ιερεῖς
τῆς Ρώμης (flamines), τοὺς διέποντας τὰ κατὰ τὴν λατρείαν

τοῦ Διός, τοῦ Ἀρεως καὶ τοῦ Κυρίνου. Προσέτι τὰς 4 Ἐστιάδας (Vestales), τοὺς 12 Σαλίους (Salios) ιερεῖς, τοὺς φυλάκτοντας τὰς ιερᾶς ἀσπίδας τοῦ Ἀρεως, τοὺς Φετιάλεις (Fetiales), οἵτινες ἐτήρουν τοὺς θρησκευτικοὺς τύπους πρὸ τῆς κηρύξεως τοῦ πολέμου καὶ τῆς συνομολογήσεως εἰρήνης καὶ τέλος τοὺς Οἰωνοκόπους (augares), οἵτινες ἐκ τῆς πτήσεως τῶν πτηνῶν ἡ ἐκ τῶν ἐντοσθίων τῶν θυμάτων ἡρμήνευον τὰς θείας βουλάδες.

Διένειμε τοὺς δημοσίους ἀγροὺς εἰς τοὺς πένητας, τὴν δὲ ὅλην ἐπικράτειαν διήρεσεν εἰς ὁρισμένα τμῆματα, καὶ ἐν ἑκάστῳ τούτων διώρισεν ἔφορον, ἐπως ἐπαγρυπνῆ καὶ βραχεύῃ τὴν φιλεργίαν ἑκάστου. Ἀνίδρυσε βωμοὺς καὶ ναοὺς εἰς λατρείαν τοῦ Τέρμωρος ή Ὁρίου Διός (Termimi) πρὸς ἑξασφάλισιν τῆς ἴδιοτητοίς ἑκάστου. Εἰς τὸν Νομόθεν ἀποδίδοται καὶ ἡ εἰς 12 μῆνας διειρεισι τοῦ ἐνιαυτοῦ ἀντὶ 10, μεταβαλόντα οὕτω τὸ ἡμερολόγιον ἀπὸ σεληνιακοῦ εἰς ἡλιακοῦ. Ἔκάστης δὲ ἐπισήμου πράξεως προηγεῖτο καὶ θρησκευτική τις τελετὴ ή θυσία. Αὔστηρότατοι δὲ ἦσαν οἱ περὶ ἀγνότητος καὶ σωφροσύνης τῶν γυναικῶν καὶ παρθένων νόμοι αὐτοῦ. Διὸς καὶ ως μοναδικὸν παράδειγμα ἀναφέρεται ὑπὸ τῶν ἱστορικῶν τὸ μετὰ 500 καὶ ἐπέκεινα ἐνιαυτοὺς ἀπὸ κτίσεως Ρώμης γενόμενον πρῶτον διαζύγιον. Ἀνήγειρε δὲ προσέτι καὶ ναὸν πρὸς τιμὴν τοῦ Ἰαροῦ, θεοῦ διπροσώπου, ὃςανεὶ προγινώσκοντος τό τε παρελθόν καὶ τὸ μέλλον. Οὐ ναὸς οὕτος ἐκλείστο μὲν ἐν καιρῷ εἰρήνης, διετέλει δὲ ἡ νεωγμένος ἐν καιρῷ πολέμου. Καθ' ὅλον δὲ τὸ μακρὸν διάστημα τῆς ἐκυτοῦ βασιλείας δ ναὸς διετέλεσε κεκλεισμένος. Διὸς δὲ καὶ κατόπιν ἐκλείσθη μέχρι τῆς τοῦ Χριστοῦ γεννήσεως, 1) μετὰ τὸν δεύτερον Λιθυκὸν πόλεμον, καὶ 2) μετὰ τὴν ἐν Ἀκτίῳ μάχην. Οὐ Νομάς θεωρεῖται ἐφάμιλλος; τῶν ἀρχαίων νομοθετῶν καὶ μάλιστα τοῦ νομοθέτου τῆς Σπάρτης Λυκούργου.

Ξ. Τύλλιος Ὁστέλλιος καὶ τὰ ἐπὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ (672—640).

Τὸν φιλεμηνικώτατον Νουμᾶν διεδέχθη ὁ φιλοπολεμικώτατος Τύλλιος Ὁστέλλιος. Κατὰ πρῶτον μὲν οὗτος διένειμε τὴν γῆραν, ἣν πρότερον ἐκαρποῦντο ὁ Ρωμύλος καὶ Νουμᾶς, εἰτα δὲ προσετείχισε τῇ πόλει καὶ τὸν Κατίλιν λόρον, ἔνθα φοδόμησαν σικίς οἱ ἀνέστιοι τῶν Ρωμαίων. Τὸν δὲ ἐπίλοιπον βίον διήγυνεν ἐν πολέμοις κατὰ τῶν Ἀλβανῶν, τῶν Λατίνων καὶ τῶν Σαβίνων.

Ἐνεκκα δικροῦν περιῆλθεν ἡ Ρώμη εἰς πόλεμον πρὸς τὴν ρητρόπολιν Ἀλβανού. Θέλοντες δὲ οἱ τε Ρωμαῖοι καὶ Ἀλβανοί νὰ κριθῇ ὁ ἄγων διὰ τῆς ὅσον ὀλιγωτέρων ἀνδρῶν καὶ ἐπειδὴ ἡ πειλοῦντο καὶ ὑπὸ τῶν Οὐεντανῶν καὶ τῶν Φιδηνῶν (Ἐτρούσκων), ἀπερράσισκαν νὰ ὁμοσπονδήσωσιν, ἀφοῦ κριθῇ ὁ ἄγων διὰ μονομαχίας τῶν τριδύμων Κουρικτῶν Ἀλβανῶν πρὸς τοὺς τριδύμους Ὁρατίους Ρωμαίους. Ἐν τῇ μονομαχίᾳ πληγώνονται μὲν καὶ οἱ 3 Κουρικτοί ἀλλὰ φονεύονται καὶ οἱ δύο ἐκ τῶν Ὁρατίων. Οἱ ἐπιζῶν Ὁράτιοι ὑποκριθεὶς φυγομαχίαν καὶ καταδιωκόμενος ὑπὸ τῶν Κουρικτῶν ἐπιστρέψει αἴρονται καὶ φονεύει αὐτοὺς τὸν ἕνα μετὰ τὸν ἄλλον καταλαβὼν αὐτοὺς μεμονωμένους. Σκυλεύσας δὲ τὰ ὄπλα αὐτῶν ἐπανῆλθεν εἰς τὸ στρατόπεδον. Ή δὲ Ἀλβανού πετάχη τῇ Ρώμῃ ὡς φῆλη καὶ σύμμαχος. Ἡδη ὁ Τύλλιος Ὁστέλλιος τρέπεται κατὰ τῶν Οὐεντανῶν καὶ τῶν Φιδηνῶν, ἐπομένου τοῦ στρατηγοῦ τῶν Ἀλβανῶν Φουρέτιου. Ἀλλ' οὗτος βαρέως φέρων τὴν ὑποταγὴν καὶ θέλων νὰ ἀποσείσῃ τὸν ἥρωματικὸν ζυγὸν συνεννοεῖται πρὸς τοὺς ἐγχθροὺς καὶ ἐν τῇ ἀκμῇ τοῦ ἄγωνος ἐπελαύνει πρὸς αὐκλωσιν τῶν Ρωμαίων, οἵτινες δικτρέχουσι μὲν τὸν ἔσχατον τῶν κινδύνων, ἀλλ' ἐν τῇ στρατηγικῇ μεγάλορυτίᾳ τοῦ Τύλλου νικᾶσιν ἐπὶ τέλους. Καὶ τὸν μὲν Φουρέτιον οκταεπάρχας κατέντα προσδέσκοντες, τὸ σῶμα αὐτοῦ εἰς δύο ἵπ-

πους, τὴν δὲ πόλιν Ἀλέαν κατέσκεψαν καὶ τοὺς κατοίκους μετώκισαν εἰς Ράμην δόντες εἰς κατοικίαν τὸν Καιλίον λόφον. Μετὰ νέους δὲ θριάμβους κατέκατεν Λατίνων καὶ Σαβίνων ὁ Τύλιος ἐτελεύτησεν ὑπὸ ἐνσκήψαντος ἐν τῇ οἰκίᾳ κερκυνοῦ.

4. Ἀγκος Μάρκιος (640—616) καὶ τὰ ἐπὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ.

Οἱ Ἀγκος Μάρκιος αἰρεθεὶς βασιλεὺς ἐν τοῖς πρώτοις ἔξη-
λωσε τὴν εὐσέβειαν τοῦ πρὸς μητρὸς πάππου του Νουμᾶ καὶ
ἡνῶθωσε τὴν ἐπὶ τῆς πρὸς αὐτοῦ βασιλείας ἀμεληθεύσαν λα-
τρείαν τῶν Θεῶν, ἐκ τῆς ὀλιγωρίας τῶν ἀποίων νόσοι διάφοροι
ἐνσκήψαν εἰς τὴν πόλιν. Εἶτα δὲ ὑπέκλψε τὴν γεωργίαν καὶ
τὴν κτηνοτροφίαν, καὶ τέλος ἀνέλαβε τὸν πόλεμον κατὰ τὸν
πέριξ λαῶν, Λατίνων, Σαβίνων, Οὐεντανῶν, Οὐελούσκων καὶ
ἄλλων, σίτινες περιφρονοῦντες τὸ πρόξον καὶ τὸ φιλειρηνικὸν
αὐτοῦ εἰσέβαλλον εἰς τὴν χώραν καὶ ἐδήσουν αὐτήν. Καταπο-
λεμήσας δὲ αὐτοὺς καὶ κατακράψας πόλεις τινάς αὐτῶν με-
τώκισε τοὺς κατοίκους εἰς Ράμην καὶ δοὺς πρὸς οἰκησιν τὴν
Αὐεντῖνον λόφον κατέγραψεν ἐν τοῖς Ρωμαίοις πολίταις. Ἀρχι-
ρέστας δὲ ἀπὸ τῶν Οὐεντανῶν τὴν παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Τι-
θέρεως χώραν περιετείχισε τὸ στόμιον, καὶ ἀνίδρυσε παρ-
αύτῳ πόλιν καὶ λιμέναν ὀνταν (= θύρα), ἵνα κατέστησεν
ἐπίνειον τῆς Ράμης. Ἐποίησε δὲ ναυσίπλοον καὶ τὸν ποτα-
μόν, ἐργάζοντας πρῶτος ξυλίνην γέρυβαν, κατέλαβε
μονήμως τὴν δεξιὰν ὅχθην τοῦ Τιθέρεως, ὠχύρωσε τὸν πέραν
τοῦ ποταμοῦ Ἰννίκολον λόφον καὶ ἐνέβαλε φρουρὰν ἐν αὐτῷ
πρὸς ἔξαστράλιστον τοῦ διεύπλου τοῦ ποταμοῦ ἀπὸ τῶν ληιστή-
ρων Τυρρηνῶν (Ἐτρούσκων).

5. Λεύκιος Ταρκύνιος Πρεσβος ἢ Πρεσβύτερος καὶ τὰ ἐπὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ απουδαίοτερα γεγονότα (616—578 π. Χ.)

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀγκού Μαρκίου ἐξελέγη βασιλεὺς

ὁ Λεύκιος Ταρκύνιος, ὃστις εἶχε διαιπρέψη ώς εἴς τῶν ἀρίστων στρατηγῶν τοῦ Μαρκίου, τοῦ δποίου ἐπὶ τοσοῦτον προσείλκυσε τὴν ἀγάπην καὶ ἐμπιστοσύνην, ὃστε κατεστάθη καὶ ἐπίτροπος τῶν υἱῶν αὐτοῦ. Ὁ πατὴρ αὐτοῦ Δημόκρατος, ἔμπορος Ἐλλην ἐκ Κορίνθου, ἐκ τοῦ γένους τῶν Βακχικδῶν, φεύγων τὴν τυραννίδα τοῦ Κυψέλου μετώκησεν εἰς Ταρκυνίους, πόλιν τῆς Τυρρηνίας, συγκομιζών καὶ τοὺς θησαυροὺς αὐτοῦ. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς ὁ υἱός, ὁ ἐκ τῆς πόλεως ἐπικληθεὶς Ταρκύνιος, μετώκησεν εἰς Ρώμην, τάχιστα δὲ διεκρίθη ἐπὶ ἀνδρείᾳ καὶ φρονήματι, ἐπὶ παιδείᾳ καὶ ἀρετῇ. Διδ καὶ τιμώμενος καὶ θαυμαζόμενος ὑπὸ τοῦ λαοῦ προσεχειρίσθη διάδοχος τοῦ Μαρκίου καὶ ἀνεδείχθη κατὰ πάντα ἀξιος τῆς ἐκλογῆς. Διεπολέμησεν εύτυχῶς πολλοὺς πολέμους πρός τε τοὺς Λατίνους, Ἐτρούσκους καὶ Σαβίνους, πρόσγαγε τὸ ἀξιώματα τῆς πόλεως καὶ διεκδόμησεν αὐτὴν δι' ἔργων λαμπρῶν καὶ ὀφελίμων.

α'. Πολεμικὰ κατορθώματα. Καὶ κατὰ πρῶτον μὲν κατεπολέμησε τοὺς ἀποστατήσαντας Λατίνους ('Απιολάνους, Κρουστομερινούς, Νομεντανούς, Κολλατίους, κλπ) καὶ ἐκπορθήσας τὰς πόλεις αὐτῶν, τοὺς μὲν τῶν κατοίκων ἐξηνδραπόδισε, τοὺς δὲ ἀπηνῶς ἐτιμώρησε, τοὺς δέ τινας καὶ συνεχώρησεν. 'Αλλ' οὗτοι ἐπικαλεσάμενοι τὴν συμμαχίαν τῶν Σκείνων καὶ Τυρρηνῶν εἰσέβαλον αὖθις εἰς τὴν ἐπικράτειαν τῶν Ρωμαίων καὶ ἐτράπησαν περὶ τὴν δήμωσιν καὶ λεηλασίαν τῆς χώρας. 'Αντεπεξελθὼν δ' ὁ Ταρκύνιος μετὰ δυνάμεως εῦ παρεσκευασμένης καὶ συνάψας μάχην κατετρέπωσε κατὰ ιράτος τὰς ἡνωμένας αὐτῶν δυνάμεις. Μετὰ τὴν νίκην συνωμολογήθη εἰρήνη ἐπιεικεστάτη, καθ' ἣν σὶ Λατῖνοι ὑπετάσσοντο τοῖς Ρωμαίοις ώς φίλοι καὶ σύμμαχοι. 'Ο δὲ Ταρκύνιος ἐπικνελθὼν εἰς Ρώμην ἐτέλεσε λαμπρὸν θρίαμβον. Μετὰ ταῦτα ἐπῆλθε κατὰ τῶν Σκείνων, οὓς κατατροπώσας παρὰ τὴν Φιδήνην, τὴν κειμένην παρὰ τὰς συμβολὰς τοῦ Ἀνίητος καὶ Τιθέρεως ποταμοῦ, ἐξηνάγκασε νῦν συνωμολογήσωσιν ἔξετεῖς ἀνακωγάς. Κατόπιν

ἐπῆλθε κατὰ τῶν Τυρρηνῶν (Ἐτρούσκων) καὶ μετὰ ἐνεστεῖς συνεχεῖς ἀγῶνας καὶ νίκας κατατροπώσας καὶ αὐτοὺς κατὰ πράτος ἔξηνάγκασε νὰ συνομολογήσωσιν εἰρήνην καὶ νὰ ἀναγνωρίσωσι τὸν Ταρκύνιον ὡς ἑκυτῶν ἡγεμόνα, καὶ ὡς σημεῖον τῆς ὑποταγῆς ἔπειρψαν αὐτῷ τὸ χρυσοῦν στέμμα, καὶ τὸν ἐλεγάντινον θρόνο, καὶ τὸ βασιλεὺον σκῆπτρον, ἔχον ἐπὶ κεραλῆς δεστόν, καὶ χρυσόσημον πορφυροῦν χιτῶνα καὶ πεποικιλμένην πορφυρᾶν χλαιμόδα, (τὴν δπότινον οἱ μὲν Ρωμαῖοι ἐκάλουν τόγυα, τοgam, οἱ δὲ Ἐλληνες τάβεινον), καὶ τοὺς 12 πελέκεις, ἔναν ἐξ ἑκάστης συμμάχου πόλεως. Τὰ σύμβολα ταῦτα, δι' ὃν οἱ Τυρρηνοὶ ἐκόσμουν τοὺς ἑκυτῶν ἡγεμόνας, ἔφερε καὶ ὁ Ταρκύνιος καὶ οἱ μετ' αὐτὸν Ρωμαῖοι βασιλεῖς. Μετὰ τὴν νίκην ταύτην εἰσῆλθε θριαμβευτικῶς εἰς Ρώμην ὁ Ταρκύνιος ἐποχούμενος ἐπὶ ἄρματος, συρρομένου ὑπὸ 4 λευκῶν ἵππων. Ἐκ τῶν πρὸς τοὺς Τυρρηνοὺς πολέμων τούτων ἐπωφελούμενοι οἱ Σαβῖνοι διέρρηξαν τὰς συνομολογηθείσας συνθήκας. Διὸ καὶ ὁ Ταρκύνιος κηρύξας τὸν κατ' αὐτῶν πόλεμον μετὰ πολλὰς μάχας κατετρόπωσε καὶ αὐτοὺς καὶ τρίτον κατῆγαγε θρίαμβον. Ὡπετάγησαν δὲ καὶ οἱ Σαβῖνοι ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς ὅραις, ἐφ' οἷς καὶ οἱ Τυρρηνοί.

6'. Πολιτικαὶ πράξεις τοῦ Ταρκυνίου. Ἐκλέκτας 100 ἀνδρες, διαπρέποντας ἐπὶ πολεμικῇ ἀρετῇ καὶ πολιτικῇ φρονήματι, ἀνέδεικνεν αὐτοὺς πατρικοὺς καὶ συγκατέλεξε μεταξὺ τῶν 200 βουλευτῶν. Ηρόδος τὰς 4 Ἐστιάδας προσέθηκε καὶ ἐτέρας δέδος. Κατεκόσμησε τὴν ἀγοράν, περιετείχισε τὴν πόλιν διὰ τείχους ἐκ λίθων τετραγύνων, ὁγκηρῶν καὶ κατειργασμένων, κατεσκεύασε τὰς ὑπονόμους τάφρους, δι' ὃν διωχετέοντο τὰ ὄδατα τῆς ἀγορᾶς (fori, ἦτοι τῆς μεταξὺ τοῦ Ηελιατίνου καὶ Κυρινίου λόφου κειμένης κοιλάδος) καὶ ἄλλων τινῶν μερῶν τῆς πόλεως εἰς τὸν Τίθεριν ποταμόν, «ἔργον θαυμαστὸν καὶ μεῖζον ἢ κατ' ἀρθρωπον». Κατεσκεύασε καὶ τὸν μέγιστον τῶν ἵπποδρόμων (circum maximum) ἀμφιθεατρι-

καῦς, ἵνα καθήμενοι καὶ οὐχὶ ἔστωτες, ὡς πρότερον, θεῶνται τοὺς ἱππικοὺς δημοσίους ἀγῶνας. Οἱ ἀμφιθεατρικὸς οὗτος ἵπποδρομος ἔχων ὁκτωστάδιον περίμετρον ἡδύνατο νὰ συμπεριλάβῃ περὶ τὰς 150000—200000 ἀνθρώπων. Ισοπέδωσε μέγα πεδίον ἐπὶ τοῦ Καπιτωλίνου λόφου καὶ ἔθηκε τὰ θερέλικ ύπερμεγέθους ναοῦ πρὸς τιμὴν τοῦ Διός, τῆς Ἡρας καὶ τῆς Ἀθηνᾶς. Ἀλλ' ἀτυχῶς δὲν ἐπέζησε νὰ περατώσῃ αὐτὸν, διελοφονηθεὶς ἐν τῷ οἰκῳ ὑπὸ δύο ἀνδρῶν, τοὺς ὄποιούς ἀπέστειλαν οἱ υἱοὶ τοῦ Ἀγκου Μαρκίου. Ἐθασίλευσεν ἐπὶ 38 ἔτη καὶ ἀνεδείχθη ύπέρτερος τῶν πρὸ αὐτοῦ βασιλέων κατὰ πάντα. Ἐπ' αὐτοῦ εἰσήλασαν καὶ οἱ Γαλάται εἰς τὴν Ἰταλίαν, οἵτινες κατόπιν ἔκτισαν τὸ Μεδιόλαρον.

6. Σερούνιος Τύλλιος (378-334).

Τὸν Ταρκύνιον διεδέχθη εἰς τὸν θρόνον ὁ ἐπὶ θυγατρὶ γαμέρος αὐτοῦ Σερούνιος Τύλλιος. Τὰ περὶ τῆς καταγωγῆς καὶ νεανικῆς αὐτοῦ ἡλικίας ἔκτιθενται ἐπὶ τὸ μυθικώτερον ὑπὸ τῆς παραδόσεως, ὡς δῆθεν οὗτος ἐγεννήθη ἐκ δούλης τινός. Ἀντίποιας ἔτι ἀνδρὸς ἐλάσθε τὰ ἀριστεῖα ἐν πολέμῳ. Εἰκοσαέτης ἀνεδείχθη στρατηγὸς καὶ ὡς τοιοῦτος μάλιστα διέπρεψεν ἐν τῷ κατὰ Τυρρηνῶν πολέμῳ, καὶ μετὰ εἰκοσαετῆ πόλεμον ἔξηγκτας τὴν τῶν Οὐλευτανῶν πόλιν ή (κατ' ἄλλους) ὁ ἐλέκτηρον τὸ ἔθνος τῶν Ἐτρούσκων νὰ ἀναγνωρίσωσι τὴν ἡγεμονίαν τῶν Ρωμαίων. Διὸ καὶ ὁ Ταρκύνιος ἔκτιμον τὴν στρατηγικὴν αὐτοῦ μεγαλορυῖναν γαμβρὸν ἐπὶ θυγατρὶ ἐποίησεν. Ἡ δὲ σύζυγος τοῦ φονευθέντος Ταρκυνίου ἀνεκήρυξε βασιλέα καὶ ὁ δῆμος ἀνεγνώρισεν αὐτὸν ὡς τοιοῦτον πρὶν ή ἀναηρυγθῆ καὶ ὑπὸ τῆς βουλῆς.

Ἄπὸ τῆς εἰς τὸν θρόνον ἀνυψώσεως τοῦ Τυλλίου ἀρχεται νέα διὰ τὴν Ρώμην ἐποχὴ, ἐποχὴ προσδόου καὶ πολιτικῆς ἐλευθερίας. "Οθεν δικαιώς ἡ παράδοσις θεωρεῖ τὸν Τύλλιον καθιδρυτὴν τοῦ ἐλευθέρου πολιτεύματος, τῆς Ρώμης διὰ τῆς ἐπὶ

τὸ ἐλληνικώτερον βαθμηδὸν ματαρρυθμίσεως αὐτοῦ, δι' ἣν
ἀντὶ τῶν Ἐπρουσικῶν ήθῶν ἐπεκράτησαν τὰ Αατικὰ καὶ
Ἐλληνικὰ ήθη.

Αἱ κυριώτεραι ἐπενεγχθεῖσαι ματαρρυθμίσεις εἶναι οἱ ἔξης. α')
Διένειμε τὴν δημοσίου χώραν εἰς τοὺς ἀπόρους τῶν πολιτῶν,
τοὺς μὴ ἔχοντας κλῆρον γῆς. β') Προσέθηκεν εἰς τὴν πόλιν
καὶ δύο ἑτέρους λόφους, τὸν Οὐγμιάλιον καὶ τὸν Ισκυλίον,
καὶ οὕτω ἡ πόλις ἀπετελέσθη ἐπτάλογος. γ') Περιετείχισε
τὴν πόλιν ἡ διεῖλεν αὐτὴν εἰς 4 μοίρας, ἤτοι Παλατίνην,
Σαβωράνην, Κολλίρην καὶ Ισκυλίνην, καὶ κατέστησεν αὐτὴν
τετράριον. δ') Τὴν ἔξω χώραν πᾶσαν διεῖλεν εἰς 26 δήμους
ἡ φυλάς. ε') Κατεσκεύασεν ἐπὶ τῶν δρεινῶν μερῶν τὰ κρηστο-
φύγετα ἢ πάγοντα, ἔνθα ἡδύναντο νὰ καταφεύγωσιν οἱ πολίται
ἐν καιρῷ ἐχθρικῶν ἐρόδων. ζ') Διέταξε τὴν ἀνίδρυσιν βωμῶν
πρὸς ἔξκαρτίσωσιν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν πολιτῶν καὶ πρὸς εὔκολίαν
τοῦ ὁρισμοῦ τῶν εἰσφορῶν. η') Διέταξε νὰ ἀπογραφῶσι πάντες
καὶ νὰ ἐκτιμήσῃ ἕκαστος ἐνόρκως τὴν ἑκυτοῦ περιουσίαν, ὃ δὲ
μητιμησάμενος ταύτην ἐστερεῖτο αὐτῆς. Οὕτω δὲ ἔξαριθμώσας
τὸν ἀριθμὸν τῶν πολιτῶν καὶ τὴν περιουσίαν ἕκαστου, διή-
ρεσε συμφώνως πρὸς ταύτην εἰς 6 τάξεις ἢ μοίρας τοὺς πολί-
τας, (ώς ἔπραξε τοῦτο κατὰ τὴν αὐτὴν περίπου ἐποχὴν ἐν τῇ
Θεσμοθεσίᾳ κύτου καὶ ὁ Σόλων).

Καὶ εἰς μὲν τὴν πρώτην τάξιν (classem) κατέταξε πάν-
τας, ὡν τὸ τίμημα (census) τῆς περιουσίας δὲν ἦτον ἐλαχτον
τῶν ἐκατὸν μνῶν. Ἡ πρώτη αὖτη τάξις τῶν πολιτῶν ἀπε-
τέλει ἐν 38φ 98 λόχον, ἐξ ὧν οἱ μὲν 18 ἀπετέλουν τὸ ιπ-
πικόν, οἱ δὲ 80 τὸ πεζικόν. Διέταξε δὲ νὰ φέρωσιν ὅπλα ἀσπί-
δας ἀργολικάς καὶ δόρατα καὶ κράνη γαλλᾶς καὶ θύρακας καὶ
κνημίδιας καὶ ξίφη. Ἔκαστον δὲ λόχον διεῖλεν εἰς δύο ισαρθ-
μους μοίρας, ὡν ἡ μὲν περιλάμβανε τοὺς πρεσβυτέρους, ἡ δὲ
τοὺς νεωτέρους, οἵτινες παρετάσσοντο ἐν ταῖς μάχαις πρὸ τῆς
ὅλης φάλαγγος καὶ ἀπετέλουν τὸν τακτικὸν στρατόν, οἱ δὲ

πρεσβύτεροι ἀπετέλουν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὸν ἀμυντικὸν στρατόν. Εἰς δὲ τὴν δευτέραν τάξιν κατέλεξε πάντας ἑκαίνους, ὃν τὸ τίμημα τῆς περιουσίας ἦτον 75 - 100 μνᾶν. Τούτους διεῖλεν εἰς 20 λόγους, ἔκαστον δὲ λόγον εἰς δύο τάξεις. Καὶ ἀρεῖλε μὲν ἀπ' αὐτῶν τοὺς θώρακας, ἀντὶ δὲ τῶν ἀσπίδων ἔδωκε Θυρεούς, τὸν δὲ ἐπίλοιπον ὄπλισμὸν ἀφήκεν ὅποιον εἶχε καὶ ἡ πρώτη τάξις. Ἐτάσσοντο δὲ ἐν ταῖς μαχαιρίαις μετὰ τοὺς προμάχους. Εἰς δὲ τὴν τρίτην τάξιν κατέλεξεν ἑκαίνους, ὃν τὸ τίμημα τῆς περιουσίας ἦτο 50 - 75 μνᾶν. Διεῖλε δὲ καὶ αὐτοὺς εἰς 20 λόγους, ἔκαστον δὲ λόγον εἰς δύο τάξεις. Ἀφήρεσε δ' ἀπ' αὐτῶν τοὺς θώρακας καὶ τὰς περικυνημάδας. Εἰς δὲ τὴν τετάρτην τάξιν κατέλεξεν ἑκαίνους, ὃν τὸ τίμημα τῆς περιουσίας ἦτον 25 - 50 μνᾶν, διεῖλε δὲ καὶ τούτους εἰς 20 λόγους, ἔκαστον δὲ εἰς δύο τάξεις, ὄπλισμὸν δ' ἔφερον Θυρεούς καὶ ἔφη καὶ δόρατα καὶ ἐτάσσοντο τελευταῖσι. Εἰς δὲ τὴν πέμπτην τάξιν κατέλεξεν ἑκαίνους, ὃν τὸ τίμημα ἦτο 12 $\frac{1}{2}$ — 25 μνᾶν, διεῖλε δὲ αὐτοὺς εἰς 30 λόγους, ἔκαστον δὲ λόγον εἰς δύο τάξεις. Ἐτάσσοντο δὲ ἔξω τῆς παρατάξεως καὶ ἔφερον ὄπλισμὸν σαντία (ἥτοι ἀκόντια) καὶ σφενδόνας. Παρηκολούθουν δὲ καὶ 4 λόχοι: ἐκ σαλπιγκητῶν, ὄπλοισιῶν, χειροτεχνῶν καλπ. Ἐκεῖνοι δέ, ὃν τὸ τίμημα ἦτο κατώτερον τῶν 12 $\frac{1}{2}$ μνᾶν, κατελέχθησαν εἰς τὴν ἕκτην καὶ τελευταίκην τάξιν καὶ ἥσαν ἀπηλλαγμένοι πάστοις στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας καὶ εἰσφορῆς. Τούτους πάντας ἔταξεν εἰς ἑνακόλουθον λόγον. Οὕτω δὲ καὶ αἱ ἔξι τάξεις συμπεριελάμβανον ἐν ὅλῳ 193 λόγους. Τὰς στρατιωτικὰς δὲ ὑπηρεσίας καὶ τὰς γρηγοριακὰς εἰσφορὰς ἐτέλει ἀναλόγως τῆς περιουσίας ἑκάστη τάξις. Οὕτω δὲ οἱ τῆς πρώτης τάξεως ὑπέμενον μάλιστα ὅλα τὰ βάρη τῶν στρατειῶν καὶ τῶν εἰσφορῶν. Ἐτέρωθεν δύως οἱ τῆς πρώτης τάξεως εἶχον τὸ πλεονέκτημα νὰ διοικῶσι σχεδὸν πάντοτε μόνοι τὰ τῆς πολιτείας. Ἐπειδὴ δὲ ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τοῦ δήμου ἔκαστος λόγος εἶχε καὶ μίαν ψῆφον εἰς πᾶν ζήτημα, συνέβαι-

νεν ὕστε οἱ τῆς πρώτης τάξεως καὶ μόνοι νὰ ἀποτελῶσι πλειο-
ψηφίκην καὶ αὐτοὶ πρῶτοι ἐκαλοῦντο εἰς ψήφισμα παντὸς ζη-
τήματος, καὶ δὲ μὲν ἀπεφαίνοντο κατὰ πλειοψηφίαν, ἐλύετο
τὸ ζήτημα, εἰ δὲ μή, προσεκαλεῖτο καὶ ἡ δευτέρα τάξις καὶ
οὕτω καθεξῆς.

Σηλώσας δὲ μάλιστα τὰ ἀγαθὰ ἀποτελέσματα τῶν ἀμφε-
πτυονικῶν συνεδρίων συνεμάχησε μετὰ τῶν 36 λατινικῶν
πόλεων καὶ ἀνέδρυσεν ἀπὸ κοινοῦ ἑράκου ἐπὶ τοῦ Λαύρεντίου
λόφου ταῦτη ἡ Ἀρτέμιδος καὶ τὴν ἐν αὐτῷ ἀναγραφὴν τοῦ
νόμου τῆς ἰσοπολιτείας ἥ δομοσπονδίας καὶ ὅρισεν, ἵνα καθ'
ἔκαστον ἐνιαυτὸν προσερχόμεναι αἱ πόλεις ἄγωσι κοινὸς πα-
νηγύρεις καὶ συσκέπτωνται περὶ τῶν κοινῆς συμφερόντων.
Ἡ δὲ Ῥώμη ἀνεγνωρίσθη πρώτη πόλις μεταξὺ τῶν ἰσοτ-
ιων τούτων πόλεων.

Πλὴν τῶν πολιτικῶν τούτων μεταρρυθμίσεων, ἀφ' ὃν μέγα
προσεκτήσατο αὐλέος ὁ Τύλλιος, διεξήγαγε νικηφόρως καὶ τὸν
κατὰ τῶν Τυρρηνῶν πόλεμον, διαρκέσαντα ἐπὶ 20 ὅλα ἔτη,
τρεῖς κατήγαγε θριάμβους καὶ ὑπεχρέωσεν αὐτοὺς νὰ ἀνα-
γνωρίσωσι τὴν ἡγεμονίαν τῆς Ῥώμης, ὡς εἶρηται. Ἄλλ'
ὅσον ὁ βίος τοῦ ἀνδρὸς ὑπῆρχεν ἔνδοξος, τοσοῦτον τὸ τέλος
αὐτοῦ ὑπῆρχεν οἰκτρόν. Διότι ὁ ἀνὴρ ἐγένετο θῦμας δολοφο-
νίας μυστηρίζεις, σκευαρηθείσης ὑπὸ γαμβροῦ ἀνοσίου καὶ ἔτι
ἀνοσιωτέρας θυγατρός, τῆς Τυλλίας, ητίς δολοφονήσασα τὸν
ἴδιον σύζυγον Ἀρούνταν καὶ τὴν ίδιαν ἀδελφὴν Τύλλαν συνε-
ζεύχθη τὸν ἀνδρα ταῦτης Λεύκιον Ταρκύνιον, μεθ' οὗ ἡ κα-
κοῦργος προέβη εἰς τὸ αἷσχιστον τῶν ἀνοσιουργημάτων, εἰς
τὴν δολοφονίαν τοῦ πατρός, ὅπως σφετερισθῇ ὅσον ἔνεστι θετ-
τον τὸν θρόνον, τὸν ὅποῖον ἐκεῖνος ἐλάμπρυνε διὰ τῶν προει-
ρημένων πράξεών του. Καὶ κατὰ πρῶτον μὲν ὁ Ταρκύνιος
προσείλκυσε πολλοὺς τῶν δυσηρεστημένων βουλευτῶν καὶ μετὰ
τούτων κατελθὼν εἰς τὴν ἀγορὰν περιθεβλημένος τὴν βασιλι-
κὴν ἐσθῆτα καὶ τὰ ἄλλα παράσημα τῆς ἀρχῆς προσεκάλει

τὴν βουλὴν εἰς συνέδριον καὶ καταλαβόν τὸν βασιλικὸν θρόνον ἐξεφάνησε λόγον πρὸς τὴν βουλὴν. Ὁ δὲ Τύλλιος πληροφορθεὶς πάντα ταῦτα μετὰ σπουδῆς προσῆλθεν εἰς τὸ βουλευτήριον καὶ ὅργης ἔμπλεως ἀπεπειράθη νὰ καταβιβάσῃ ἀπὸ τοῦ θρόνου τὸν ἀναισχυντὸν. Ἀλλ' οὗτος, φωμαλέος ὡν, ἀναρπάσσας διὰ τῶν στιθαρῶν ἑαυτοῦ βραχιόνων τὸν πρεσβύτην κατέρριψε κατὰ τῶν κρηπίδων τοῦ βουλευτηρίου. Αἰμόφυρτος ὁ Τύλλιος μετεκομίζετο εἰς τὸν οἶκον, ὅλλα πρὶν ἢ μετακομισθῇ κατεσφάγη ὑπὸ τῶν ἀπεσταλμένων ὑπὸ τοῦ Ταρκυνίου καὶ τῆς Τυλλίας, ἣτις ἐποχούμενην διῆλθεν ἐπὶ τοῦ ἔτη ἀσπαριστος πτώματος τοῦ πατρός! Ἐκτοτε ἡ ὁδὸς ἐκείνη ἐτήρησε τὸ σνομα τοῦ κακουργήματος, κληθεῖσα via scelerata. Ἀλλ' οἱ λαδὸς δὲν ἐλησμόνησε τὸν εὐεργέτην αὐτοῦ καὶ κατέτοις ἐώρταξε τὴν ἡμέραν τῶν γενεθλίων τοῦ ἀγαθοῦ βασιλέως.

Τ. Ταρκύνιος Σούπερθος ἢ Υπηρήφανος (334 - 510 π. Χ.).

Οὕτω διὰ τοῦ φόνου τοῦ ἑαυτοῦ πενθεροῦ ἐπροσιμίκουσεν ὁ Δ. Ταρκύνιος τὴν εἰς τὸν θρόνον ἀνάβασίν του! Διότι καταφρονήσας τοῦ δήμου καὶ τῶν πατρικίων, τῶν νόμων καὶ τῶν ἡθῶν τῆς πολιτείας, εἰς τυραννίδα μετέστησε τὴν βασιλικὴν ἀρχὴν. Καὶ ἐξερχόμενος μὲν παρηκολουθεῖστο ὑπὸ ἐνόπλων φυλάκων, ἔνδον δὲ διατρίβων εἰς οὐδένα ἐπέτρεπε τὴν εἰσοδον. Ἐδραιωθεὶς δὲ ἐπὶ τῆς ἀρχῆς ἐξετραχγηλίσθη εἰς φόνους καὶ ἔζορίας καὶ δημεύσεις τῶν περιουσιῶν τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ καὶ τῶν ἐπιφανῶν τῆς Πώμης ἀνδρῶν. Ἐταπείνισε καὶ ἐξηυτέλισε τὸ βουλευτικὸν ἀξίωμα καὶ κατήργησε τὰς ὑπὸ τῶν τμημάτων εἰσφοράς, τὸν δὲ λαὸν ἐξηγάγασε νὰ ἐργάζηται εἰς τὴν κατασκευὴν δημοσίων ἔργων.

Συζεύξας τὴν θυγατέρα αὐτοῦ μετὰ τοῦ Οκταβίου Μαριλίου, ἀνδρὸς ἐπιφανεστάτου, δικτάτορος τοῦ Τουσκούλου καὶ πλεῖστον ὅσον ἀπάντων δυναμένου, διαφθείρας δὲ τὸν ἀντίπαλον

Τύρων ἀλιά δόλου καὶ τὰς τῶν Λακτίνων πόλεις (εἰς 47) συμμάχους προσκτησάμενος ἐκήρυξε κατὰ Σαβίνων τὸν πόλεμον. Καὶ κατέδε πρῶτον μὲν ἐπειθών ἐκυρίευσε τὴν μητρόπολιν τῶν Οὐσιούσιων Σούεσσαν, ἔξανδρα ποδισάμενος τοὺς κατοίκους, εἶτα δὲ ὑποστρέψας καὶ κατατροπώσας διὰ στρατηγήματος τὸν αράτιστον αὐτῶν στρατὸν ἐξηγάγκασεν εἰς ὑποταγήν.

‘Αλλ’ οἱ ἐντεῦθεν φυγάδες καὶ πολλοὶ τῶν ὅμορων μετὰ τῶν Οὐσιούσιων συμμαχήσαντες καὶ μετὰ τῆς πόλεως τῶν Γαβίνων ἀνέλαβον πόλεμον μακρὸν καὶ ἐναγώνιον κατὰ τῶν Πρωμακίων. Μετὰ ἐπτακετεῖς δὲ ἀμφιφρόπους καὶ φονικάς μάχας περιηλθον ἐκάτεροι, ὡς ἐκ τῶν δῃώσεων καὶ λεηλασιῶν, εἰς δεινὴν ἀμηχανίαν, ἐξ τῆς ἐξηγήγε τοὺς Πρωμακίους καὶ ἐπήνεγκε τὴν ἄλωσιν τῆς πόλεως τῶν Γαβίνων τὸ ἐξης παραβολώτατον στρατηγημα.

Οὐδέ τοῦ Ταρκυνίου Σέζτος, περιεὑρισθεὶς καὶ μαστιγωθεὶς δημοσίᾳ ὑπὸ τοῦ πατρός, ηὔτομόλησε μετὰ πολλῶν ὀπαδῶν πρὸς τοὺς πολεμίους. Ιολλᾶς δὲ ποιησάμενος εὐδοκίμους ἐξόδους, καθ’ ἄς καὶ λείαν ἄρθρον καὶ αἰχμαλώτους οὐκ ὀλίγους ἔλαβε, προσειληκούσεν ἐπὶ τοσοῦτον τὴν εὔνοιαν καὶ τὴν ἐμπιστοσύνην αὐτῶν, ὃστε καὶ ἀπέκτεινε τὸν ἐπιφανέστατον ἄνδρα καὶ ἄριστον αὐτῶν στρατηγόν, τὸν Ἀντίστιον Πέτρωνα καὶ πλείστους ἄλλους, ὡς δῆθεν ἐπιθευλεύοντας αὐτῷ προδοσίαν. Ἐπὶ τέλους δὲ περὶ μέσας νύκτας ἀνοίξας τὰς πύλας τῆς πόλεως καὶ εἰσελθόντος τοῦ πατρὸς μεθ’ ὅλου τοῦ στρατοῦ ἐγένετο κύριος αὐτῆς. Μεθ’ ὅ καὶ ἀνηγορεύθη αὐτὸς; βασιλεὺς τῶν Γαβίτων.

‘Ανεγείρας δὲ ὁ Ταρκύνιος ἐπὶ τοῦ Καπιτωλίου ναὸν Διός, Ἡρας καὶ Ἀθηνᾶς κατέθηκε τὰς ιερὰς βίβλους τῶν Σιευλλῶν, τὰς ὁποίας διηρώτα ως μαντεῖον εἰς τὰς δεινὰς καὶ σπουδαίας τῆς πολιτείας ὑποθέσεις. Τὰ σιεύλλεια ταῦτα βιβλία διετηροῦντο ἐν λιθίνῃ λάρνακι μέγρι τοῦ μαρσικοῦ αληθέντος πολέμου, ὅτε, πυρποληθέντος τοῦ ναοῦ, συνδιερθά-

ρησαν καὶ αὐτό. Λέγεται δ' ὅτι προφῆτίς τις, Σίενλλας οὐλουμένη, ἐκ Κύμης ὑπὸ μορφὴν γραίας γυναικός, προσελθούσα ποτε τῷ βασιλεῖ προέτεινε τὴν ἀγοράν θ βίβλων ἀντὶ ὥρισμένης τιμῆς. Ἀποπεμφθεῖσα ὅμως ἔκαυσε τὰς τρεῖς καὶ ἐπανελθούσα ἔζητε τὸ αὐτὸδ ἀντίτιμον διὰ τὰς ὑπολειφθείσας 6.

'Αποπεμφθεῖσα τὸ δεύτερον καὶ καύσασσα τὰς τρεῖς τούτων ἐπανῆλθε κομίζουσα τὰς 3, δι' ἦς καὶ εὖθις ἔζητε τὸ αὐτὸδ τίμημα. Οἱ Ταρκύνιοι τιγράρασε τόντε τὰς ὑπολειφθείσας καὶ παρέδωκεν αὐτὰς εἰς φύλακιν.

'Αποικίσας δὲ καὶ δύο πόλεις Σιγναίνην καὶ Κιρκαίνην καὶ στερεώσας οὕτω τὴν ἀρχὴν ἔξελαύνεται αὐτῆς διὰ τὴν ὕδριν, ἣν δεπετόλμησεν δὲ πρεσβύτερος τῶν υἱῶν Σέλευκος κατὰ τῆς τιμῆς τῆς ἐναρέτου συζύγου τοῦ Κολλατίνου Λουκρητίας. Καὶ δὲ μὲν Κολλατίνος ἔτυχε νὰ διατρίψῃ τότε εἰς τὸ στρατόπεδον, ή δὲ Λουκρητία, θυγάτηρ ἀνδρὸς ἐπιφανοῦς καὶ μία τῶν καλλίστων καὶ σωφρονεστάτων τῶν ἐν Ρώμῃ γυναικῶν, ἔξενίζεν ἐν τῷ οἴκῳ τὸν συγγενῆ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς Σέλευκον, δὲ διοῖς περὶ μέσας νύκτας ὑπεισελθὼν εἰς τὸν θάλαμον αὐτῆς φέρων ξέφρος γυμνὸν ἡπεῖλησε θάνατον μετ' αἰσχύνης, ἐδὲ ἐκβάλῃ πραυγήν καὶ δὲν συγκυτανεύσῃ εἰς τὴν ἀκόλαστον αὐτοῦ ἐπιθυμίαν. Διαγενομένης δὲ τῆς ἡμέρας, ἡ Λουκρητία περιβληθεῖσα μέλαιναν ἐσθῆτικ τῷ χετο ἐπιβάσσει ἀπήνης ἐκ Κολλατίνης πόλεως εἰς Ρώμην. Καὶ ἐκεῖ ἐνώπιον τοῦ πατρὸς καὶ πολλῶν συγγενῶν διηγηθεῖσα τὴν ἀνήκεστον αὐτῇ ὕδριν πίπτει αἰμόδρυτος, τὸ ξέφρος ἐν τοῖς στέρνοις ἐπενεγκοῦσσε καὶ ἀσπαίρουσε ἀποθνήσκει ἐν ταῖς ἀγκάλαις τοῦ πατρός.

Μεταξὺ τῶν τότε ἐν Ρώμῃ ἀνδρῶν ὑπῆρχεν ἀνήρ ἐκ τῶν ἄγαν ἐπιφανῶν, δὲ Λεύκιος Ἰούνιος, δὲ ἐπικληθεὶς Βροδοῖος, ἦτοι ηλίθιος, τοῦ ὀποίου τὸν πατέρα μετὰ πολλῶν καλῶν καὶ ἀγαθῶν ἀνδρῶν ἐφόνευσεν δὲ Ταρκύνιος ἄμα ἀνέλαβε τὴν ἡγεμονικὴν ἀρχὴν. Οὗτος δὲ διέρυγε τὸν θάνατον ὑποκριθεὶς τὸν ηλίθιον. Τότε δὲ λαβὼν τὴν πρωτοβουλίαν καὶ πάντας τοὺς

περὶ τὸν Κολλατῖνον ὄρκίσας ἀπάγει εἰς τὴν ἀγορὰν τὸν νεκρὸν τῆς Λουκρητίας, καὶ συγκαλεσάμενος εἰς ἐκκλησίαν τὸν δῆμον ἐπεψηφίσαντο τὴν καθαίρεσιν καὶ ἔξορίζαν τοῦ Ταρκυνίου, ἀναδείξαντες μεσοβασιλέα μὲν τὸν Σπόριον Λουκρήτιον, ὑπάτους δὲ τὸν Βροῦτον καὶ Κολλατῖνον. 'Ο Ταρκύνιος σπεύδει μὲν εἰς Ῥώμην, ἀλλ' εὐρίσκει κεκλεισμένας τὰς πύλας τῆς πόλεως, ὑποστρέφει πάλιν εἰς τὸ στρατόπεδον, ἀλλ' εὐρίσκει καὶ ἔκει ἔκυτδην καθηρημένον ὑπὸ τοῦ στασιάσαντος στρατοῦ.' Απολέσας δὲ πᾶσαν ἐλπίδα κατέρρυγεν ἐκεῖθεν εἰς τὴν πόλιν τῶν Γαδίων, περὰ τῷ βικτιλεύσοντι νίφι αὐτοῦ Σέξτῳ, ὃ πόθεν ἤρξατο νὰ διενεργῇ πρὸς ἀνάκτησιν τοῦ θρόνου.

Σ. Γενικὰ παρατηρήσεις περὶ τῶν ἐπισηματέρων κατοίκων τῆς Ἰταλίας γερσονήσου καὶ τοῦ πολετεύματος αὐτῶν πρὸ τῆς κτίσεως τῆς Ῥώμης.

Οἱ πρὸ τῆς κτίσεως τῆς Ῥώμης ἀρχαῖοι κάτοικοι τῆς Ἰταλίας δύνανται νὰ ὑπαχθῶσιν εἰς δύο μεγάλας τάξεις, ὡν ἡ μὲν περιλημβάνει τοὺς ιθαγενεῖς ἢ αὐτόχθονας, τοὺς καὶ Ἀβορίγινας καλουμένους (Aborigines), ἡ δὲ ἑτέρα τοὺς ἐν αὐτῇ ἐξ ἄλλων μερῶν ἐποικήσαντας. Οἱ μελλοντούς τούτων ἐπισημότεροι εἰσι. 1) Οἱ *Tυρρηνοί* ἢ *Ἐτροῦσκοι*, πελασγικῆς καταγωγῆς. 2) Οἱ Λατῖνοι, ἀνάγοντες τὸ γένος αὐτῶν εἰς τοὺς ἐκ Τροίας μετὰ τοῦ Αἰνείου ἐποικήσαντας εἰς τὴν Ἰταλίκην μετὰ τὴν ἐκπόρθησιν τῆς Τροίας ὑπὸ τῶν Ἐλλήνων καὶ 3) οἱ Σχρυνταὶ ἢ Σαβεῖνοι, ἀνάγοντες τὸ γένος αὐτῶν εἰς οἰκιστὰς ἐκ Πελοποννήσου. Οἱ *Tυρρηνοί* ἢ *Ἐτροῦσκοι* κατώρθωσαν νὰ καταλάβωσι τὸ πλεῖστον τῆς Ἰταλίκης ἐκδιώκοντες τοὺς πρώην κατοίκους καὶ ἰδρύοντες ἴδικς ισχυρὰς πόλεις. 'Ἐν ἐκάστῃ πόλεις ὑπῆρχεν ἕδιος ἄρχων ἢ ἡγεμὼν καλούμενος Λουκούμων. Εἴς τούτων ἐν ἐκάστῃ πόλεις ἀνηγορεύετο βικτιλεὺς διὰ βίου. Τὰ σημεῖα τῆς ἀξίας αὐτῶν ἦσαν ἡ πορρούρᾳ τῆθεννως, ὁ γρυσσός στέρανος,

τὸ σκῆπτρον, ἔχον ἀετὸν ἐπὶ κεφαλῆς, ὁ ἐλεφάντινος Θρόνος καὶ
ὁ ῥαβδοφόρος, φέρων δέσμην ῥάβδων καὶ πέλεκυν. Αἱ 12 πό-
λεις; ἐκάστου τῶν τριῶν ἑτρουσκικῶν δικμερισμάτων ἀπετέ-
λουν κοινὴν ὄμοσπονδίαν, ἔχουσαν σκοπὸν τὴν κατὰ τῶν ἔξω-
τερικῶν ἐγγράφων ἀμυναν. Ἡδύνατο ἕμως ἐκάστη πόλις νὰ συ-
νάψῃ καὶ ιδίκιν συμμαχίαν, ἐφ' ὅσον αὕτη δὲν ἀντέθαινεν εἰς
τὰς ἀρχὰς τῆς ὄμοσπονδίας.

Γενικὴ συνέλευσις συγκειμένη ἐκ τῶν πρέσβεων ἐκάστης
πόλεως ἔσουλεντο καὶ ἀπεφάσιζε κατὰ πλειοψήφων. Ἐπὶ¹
γενικοῦ πολέμου ἀνηγορεύετο εἰς τῶν Λουκουμώνων τῶν 12
πόλεων ἀρχιτετράτηγος, ἔχων ὡς σημεῖον τοῦ ἀξιώματος 12
προπορευομένους ῥαβδοφόρους, ἔνας ἐξ ἐκάστης πόλεως.

Ἡ θρησκεία αὐτῶν ἦτο μᾶλλον φυσιολατρεία. Αἱ βάσεις αὐ-
τῆς ἐτηροῦντο ἀπόρρητοι ἀπὸ τοῦ λαοῦ ὑπὸ τῶν Λουκουμώ-
νων. Ἔσεβον δὲ 12 ὑπερτάτους θεούς. Ὁ ἐκ τῆς γῆς φυτρώ-
σας Τάγης ἐδίδαξεν αὐτοὺς κατὰ πρῶτον τὴν μαντικὴν τέ-
χνην, δι' ἣς ἡδύναντο ἐκ τῶν σπλάγχγων τῶν ιερείων, τῶνοιω-
νῶν καὶ κερκυνῶν νὰ διαχεινώσκωσι τὴν θέλησιν τῶν θεῶν καὶ
νὰ προτιγνώσκωσι τὸ μέλλον. Οἱ Ῥωμαῖοι παρέλασσον παρ' αὐ-
τῶν τὰς πλείστας τῶν θρησκευτικῶν καὶ πολιτικῶν τελετῶν.
Ἡ ἄργουσα τάξις ἐκτίσκετο πλοῦτον πολὺν ἔκ τε τῆς εὐρω-
ρίας τῶν ὑπὸ τῶν δούλων καλλιεργουμένων ἀγρῶν, τοῦ ἐμπο-
ρίου καὶ τῆς παιρκτείας. Ἄλλ' ὁ ἐντεῦθεν εἰσρέων πλοῦτος
ἐπήνεγκε κατ' ὀλίγον τὴν ἀκροτίνην καὶ τρυφήν τοῦ βίου, τὴν
πνευματικὴν ἔξαρχειώσιν καὶ τὴν ἐξασθένησιν τῆς ισχύος καὶ
τῆς ἡώης. Διὸ καὶ ἔχειρώθησαν ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων εὐγερέ-
στερον τῶν Λατίνων καὶ τῶν Σχμνιτῶν.

Οἱ δὲ Λατῖνοι ἀπετέλουν κοινὴν ὄμοσπονδίαν, συγκειμένην
ἐκ 30 πόλεων, ἐκτιμένων ἐπὶ λόρων μετ' ἀκροπόλεων ἐκάστη.

Τούτων προστέκτο ἡ "Αλβα Αὔγα, ἐπιφανεστάτη διά τε
τὴν ἀρχιτέτητα, τὸ μέγεθος καὶ τὴν δύναμιν.

Τὸ πολίτευμα αὐτῶν ἦτον ἀριστοκρατικὸν καὶ ιεροκρατικόν,

τηπιώτερον ζμως του ἐπιρουσικού. Ἐκάστη πόλις εἶχεν ιδίαν βουλήν, ἀποτελουμένην πιθανῶς ἐξ 100 ἀνδρῶν, καὶ ίδιαν ἀνώτατον ἡγεμόνα, δικτάτορα καλούμενον. Αἱ κοινai σύνοδοι τῆς ὁμοσπονδίας, συγκείμεναι ἀπό τε τῆς βουλῆς καὶ τῆς ἀγορᾶς, συνήρχοντο ἐν Φερευτίνῳ. Καὶ ἡ μὲν βουλὴ ἀπετελεῖτο ἐκ 300 ἐπιφανεστάτων ἀνδρῶν, οὓς ἔπειρον αἱ 30 πόλεις, ἀνὰ 10 ἑκάστη, καλουμένους δεκονοφίους. Ἡ δὲ ἀγορὰ ἀπετελεῖτο ἐκ τῆς συρροῆς τῶν πολιτῶν ἑκάστης πόλεως. Ἡ φυ-
φορορίκ ἐγίνετο κατὰ πόλεις, αἵτινες προσχειρίζοντο εἰς σπου-
δαίκας περιστάσεις ἵνα κοινὸν δικτάτορα.

Οἱ Λατῖνοι ἔσθεν μάλιστα τὸν Διαρὸν (Ιανὸν) καὶ τὴν Διάρον ("Ἄρτεμιν"), τὸν μὲν ὡς θεὸν τοῦ ἡλίου, τὴν δὲ ὡς θεὸν τῆς σελήνης, τὸν Κρόνον (Saturnum) θεὸν τῆς καρποφόρου γῆς καὶ τὴν σύζυγον αὐτοῦ Τέαν (Γαῖαν). — *Oi δὲ Σαβίτοι ή Σα-
μιται ήσαν ἔθνος ὁρεινὸν καὶ φιλειλεύθερον. Τὸ πολέμευμα αὐ-
τῶν ἐστηρίζετο ἐπὶ τῆς ἀριστοκρατίας καὶ τοῦ θρησκείματος.* Ἀλλ' ἡ μὲν ἀριστοκρατία δὲν περιεστοιχίζετο ὑπὸ δούλων, τὸ δὲ θρησκευμα δὲν ἦτον ἀπόρρητον τῶν εὐπετριδῶν μυστήριον, ἐξαρ-
τώμενον ἀπὸ τῆς αὐθικρεσίας αὐτῶν, ἀλλ' ἐστηρίζετο εἰς ἀρ-
χαίκας ἐγγράφους δικτάσεις. Κύριον τοῦ ἔθνους τούτου ἐναγκά-
λημα ἦτον ἡ γεωργία καὶ ἡ κτηνοτροφία, μεθ' ὧν συνεδέετο
ἡ θρησκεία καὶ οἱ θηρικαὶ πανηγύρεις, ὧν ἐπισημότεραι ήσαν
καὶ εἰς Κύρεις (ἡ Κύριν) τελούμεναι. *"Απασκοι δὲ αἱ θρησκευ-
τικαὶ καὶ ἔθνικαὶ ἕοτει κύριοι σκοπὸν προέθεντο τὴν καλλιέρ-
γεικαν τῆς χώρας ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν τῆς ἀρχῆς καὶ τὴν διέ-
γερσιν πρὸς τὴν φιλεργίαν. Διὸ καὶ ἅπας ὁ λαὸς μετήρχετο
τὴν γεωργίαν, ἥτις ἀνεπτύχθη θουμασίως, καὶ χῶραι ὁρειναὶ
καὶ τραχεῖαι μετεῖλθησαν εἰς κήπους θυλερούς.* Τὸ πλεονά-
ζον τοῦ πληθυσμοῦ τῶν κατοίκων ἐξεπέμπετο εἰς ἀποικίκες διὰ
τοῦ ἱεροῦ ἔφρος. Τοῦτο ἦτον ἔθος θρησκευτικόν, καθ' ὃ ἐπὶ
δυσχερῶν περιστάσεων καθιέρουν δι' ἱερὸν ἔφρ., κατὰ τὸ ὅποιον
ἀριέρουν τοῖς θεοῖς ἀπάσκει τὰς γονάκις τοῦ ἔκρος ἐκείνου. Μετὰ

εικοσαετίκιν δὲ τὰ μὲν κτήνη θύμον ἢ ἔξηγόραζον, τὴν δὲ νεολαίκιν ἀπώκιζον εἰς τὰς ἑκτὸς χώρας.

Τὰ τρίχ ταῦτα ἐγγάρικιν θύμη διετέλουν εἰς ἀμοιβαίκιν τινὰ ἴσορροπίκιν, διότι ἔκαστον, ἔχον ιδίας ἀρετάς, οὔτε νὰ ὑποδουλωθῇ, οὔτε νὰ ἀρέξῃ τῶν ἄλλων ἡδύνυτο. Ἀλλ' ἡ κατάστασις αὕτη μετεβλήθη οὐσιωδῶς μετὰ τὴν κτίσιν τῆς Πάρμης, ἐξ ἣς προέκυψε νέαν πολιτείαν, συγκροτηθεῖσα μὲν καὶ ἀπὸ τῶν τριῶν ἑκείνων ἑθνῶν, παρακλασθεῖσα δὲ καὶ συγχωνεύσασα θαυμασίως καὶ ἀνακπτύξασα εἰς βραχὺδν τέλειον πᾶν δ', τι ἔκαστον αὐτῶν εἶχεν, ἤτοι ἀπὸ μὲν τῶν Λακίνων τὰς ἀρχὰς τῆς πολιτείας, ἀπὸ δὲ τῶν Ἐτρούσκων πάντα τὰ θρησκευτικὰ καὶ πολιτικὰ σύμβολα, τὰ καθιστώντα τὴν ἀρχὴν σεβαστὴν καὶ ἰσχυράν, ἀπὸ δὲ τῶν Σαμνιτῶν τὸ ἐφραμένον καὶ μάχημον πνεῦμα. Οὕτω δὲ ἡ Πάρμη ἡδυνήθη τοσοῦτον ταχέως νὰ κατισχύσῃ καὶ κατὰ μικρὸν νὰ κυριαρχήσῃ ἀπόστος τῆς χερσονήσου τῆς Ἰταλίας.

Καὶ κατὰ μὲν τὴν πρώτην ταύτην τῆς βικούλειας περίοδον ηὔξηθη ὁ πληθυσμὸς καὶ τὸ κράτος τῆς Πάρμης, ἥτις περιεβλήθη διὰ τειχῶν πρὸς ἀστράλεικν πάστης ἐξωτερικῆς ἐπιθέσεως, ἐτωτερικῶς δ' ἐκαλλωπίσθη διὰ διαφόρων οἰκοδομῶν. Καὶ ὁ μὲν Πωμύλος διεκρίθη διὰ τὴν ἀνδρείαν καὶ πολεμικὴν ἀρετὴν, ὁ δὲ Νουμᾶς διὰ τὸν φιλειρηνικὸν αὐτοῦ χαρακτῆρα, καὶ θεσμοθετήσας τοὺς θρησκευτικοὺς ἑκείνους νόμους, δι' ὃν ὁ ἀρχαῖος τραχὺς τῶν Πωμάκιων χαρακτήρεμετριάσθη.

Τὸ πολίτευμα τῆς Πάρμης ἦτο τὸ μοραγχικόν. Ἀλλὰ πλὴν τῆς βικούλειας ὑπῆρχε καὶ ἐτέρω ἀρχή, ἡ γερονοία ἐξ 100 ἀνδρῶν, εἴτε ἐκ 200 καὶ βραδύτερον ἐκ 300, βουλευομένη περὶ τῶν σπουδαιοτάτων συμφερόντων τοῦ κράτους. Ο λαὸς διηρεῖτο κυρίως εἰς δύο τάξεις, εἰς πατρικίους (εὐπατριδῶς) καὶ εἰς πληθείους (τὸν λαόν). Καὶ οἱ μὲν πατρίκιοι ἀπετέλουν τὸν κυρίαρχον λαὸν τῆς πόλεως, ἥτις διηρεῖτο εἰς τρεῖς φυλὰς (tribus), ἐκάστη δὲ τούτων εἰς 10 φράτρας (cu-

rias), οἱ δὲ π.ληθεῖοι ὑποδιηρεῦντο εἰς πελάτας (clientes) καὶ εἰς τοὺς κεκλιγέντας πληθείντας (pleunes). Καὶ ἔκαστος μὲν πελάτης ἐξέλεγεν ἕνας πατρίκιος ὡς προστάτης (patronem=πάτρων). Οὕτω δὲ ἔκαστος πατρίκιος συνεκέντρου περὶ ἑαυτὸν ὀρισμένον τινὰ ἀριθμὸν πελατῶν (πτωχῶν ἀνθρώπων), οἵτινες προσεκολλῶντο εἰς αὐτὸν, ὑπηρέτουν τὰ συμφέροντα αὐτοῦ καὶ ἀπετέλουν, ὡς εἰπεῖν, μίκην σικογένειαν. Συνώδευον αὗτὸν πολλοὶ τούτων ἐν τῇ ἀγορᾷ καὶ παρηκολούθουν ἐν πολέμῳ. Ἔκαστος δὲ πατρίκιος ὅφειλε νὰ προστατεύῃ τὸν πελάτην του καὶ νὰ παρέχῃ εἰς αὐτὸν κλῆρόν τινα γῆς πρὸς οὐλλιέργειαν. Οἱ δὲ π.ληθεῖοι ἀπετέλουν τὸν πολὺν ὄχλον καὶ ἡσαν οἱ ἀπόκληροι παντὸς πολιτικοῦ δικαιώματος. Μετὰ δὲ τὴν κατάργησιν τῆς βασιλείας ἐπηκολούθησε πάλη μακρὰ καὶ ἐναγώνιος μεταξὺ πατρικίων καὶ πληθείων, καθ' ἣν οὗτοι δεινῶς προύπηλαντίζοντο ὑπὸ τῶν πρώτων, οἵτινες μετὰ τὴν κατάργησιν τῆς βασιλείας ἡθέλησαν νὰ συγκεντρώσωσι πάσαν τὴν ἔξουσίαν εἰς ἑαυτούς. Ὁθεν δὲ λαὸς ἐν τῇ ἀπογύνει τὸν ἑαυτὸν ἀπεράχτισε νὰ ἐκγρήσῃ τῆς Πόλιμης καὶ ἡπείλησε νὰ συστήσῃ ἰδίαν πολιτείαν, ἐὰν δὲν λάβῃ ἀπογράψας ἐγγυήσεις. Οἱ πατρίκιοι ἡναγκάσθησαν νὰ ἐνδῶσωσι καὶ δὲ λαὸς ἀπέτυχε τὸν διορισμὸν ἰδίων ἀρχόντων καὶ προστατῶν, τῶν δημάρχων, ὑπὸ τῶν ὁποίων ἐμφρόνως δὲ λαός ὁ δῆγούμενος ἀπέτυχε μετὰ ἀγῶνα μακρὸν 150 ἐνιστοῦτων τὴν ἐντελῆ σχεδὸν πρὸς τοὺς πατρικίους *isopoleiteler*. Η ἔξιστορησις τῆς μακρᾶς ταύτης πάλης εἶνε τὸ κυριώτατον ἀντικείμενον μέχρι τοῦ ἔτους 366 π. Χ. οἱ δὲ ἔξωτεροι πόλεμοι εἶνε ἡ ττονος λόγου ἔξις.

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΔΕΥΤΕΡΑ

ἀπὸ τῆς καταλύσεως τῆς βασιλείας καὶ τῆς
συστάσεως τῆς δημοκρατίας μέχρι τῆς καταλύσεως
αὐτῆς (509-31 π.Χ.).

ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ Η ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

ΤΜΗΜΑ Α'.

ΥΠΑΤΕΙΑ (509-493)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

ΤΑ ΥΠΟ ΤΩΝ ΠΡΩΤΩΝ ΥΠΑΤΩΝ ΜΕΧΡΙ
ΤΗΣ ΕΓΚΑΘΙΔΡΥΣΕΩΣ ΤΗΣ ΔΗΜΑΡΧΙΑΣ (509-493).

I. Μεταβολὴ τοῦ πολιτεύματος.

Μετὰ τὴν καθίξεων τοῦ Ταρκυνίου, καταργηθέσης τῆς βασιλείας, ἀνηγορεύθησαν δύο ἐνικύσιαι ἄρχοντες, κληθέντες αὐτὸν ἀρχὰς μὲν στρατηγοὶ (praetores), βραδύτερον δὲ ὑπατοι (consules), ὁ Λεύκιος Ιούνιος Βροῦτος καὶ Λεύκιος Ταρκύνιος Κολλατῖος, οἵτινες συγκαλέσαντες εἰς ἐκκλησίαν τὸν λαὸν ἐπεκύρωσαν διὰ νέου ψηφίσματος τὴν ἀοιδὸν καθαίρεσιν τῆς γενεᾶς τῶν Ταρκυνίων. Οἱ Ταρκύνιος ἔζητήσατο διὰ πρόσθεων τὴν ἀπόδοσιν τῆς ἐκυτοῦ περιουσίας, ἵτις ἀπεργασίσθη νὰ ἀποδοθῇ, ἢν καὶ ἐπιμόνως ἀντέστη ὁ Βἱοῦτος. Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ ἀπεκαλύθη συνωμοσία ἐπισημοτάτων τινῶν πολιτῶν, ἡς συμμετέσχον καὶ δύο νισὶ τοῦ Βρούτου, δύο ἀδελφοὶ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ καὶ δύο νισὶ τοῦ Κολλατίνου, σκοπὸν ἔχουσα τὴν κάθισδον τοῦ τυράννου. Οἱ συνωμόται συλληφθέντες κατεδικάσθησαν εἰς θάνατον, ὡς καὶ οἱ δύο νισὶ τοῦ Βρούτου, ὃ

όποιος ώς ἐκ τῆς φιλοπατρίας του κατέπνιξεν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ πᾶν οἰκεῖον φίλτρον, διεμείνας ἀδακρὺς καὶ ἀστένακτος κατὰ τὴν ἔκτελεσιν τῆς παινῆς. Τὸν δὲ ἀντιφρονοῦντα συνάρχοντα ὑπεγρέωσκεν νὰ ἀποθέσῃ τὴν ἀργὴν καὶ ἀντ' αὐτοῦ ἔξελέγη ὁ Πόπλιος Οὐκλέριος, ὁ ὄποιος διὰ τὰς μεγίστας πρὸς τὸν δῆμον ὑπηρεσίας προσέλαβε καὶ τὸ ἐπώνυμον Ποπλικόλας (Puplicolas), ἥτοι Αημοκηδής.

Οἱ ὑπάται συνεκέντρωσκεν ἐν ἑκυτοῖς πᾶσαν τὴν βασιλικὴν ἔξουσίαν, πλὴν τῆς ἰσοβιότητος, ἐπιλέξαντες δὲ τοὺς κρατίστους τῶν πολιτῶν ἀνέδειξαν πατρικίους, συνεπλήρωσαν τὴν βουλὴν εἰς 300, ἐδήμευσαν τὴν περιουσίαν τῶν τυράννων καὶ ἐψήφισαν τὴν κάθισδον τῶν φυγάδων ὅρισαντες γρένον ἀμυνοστίας ἡμερῶν 20. Ἐκ δὲ τῶν βασιλικῶν παρασήμων διετήρησκεν τὰ πλεῖστα καὶ μάλιστα τοὺς 12 προπορευομένους γαδούγους ἢ πελεκογόρους (lictores), μεταβαίνοντας παραλλάξ ἀπὸ τοῦ ἐνδέος εἰς τὸν ἔτερον τῶν ὑπάτων κατὰ μῆνα, καθ' ἣν ὁ ἔτερος ἐκυβέρνει, οὗτοι προεπορεύοντο τῶν ὑπάτων, ἵνα ἀνοίγωσιν αὐτοῖς τὴν δίοδον ἐν τῷ μέσῳ τοῦ πλήθους, νὰ τελῶσι τὰ προστατέμενα καὶ νὰ ἁρθεῖσαν ἢ ἀποκεφαλίζωσιν ἔνοχόν τινα. Διετηρήθησκεν δὲ καὶ εἰ λοιποὶ ἐπὶ τῆς βασιλείας ἀρχαῖ. Ηἱ ἐκλογὴ τῶν ὑπάτων ἐνηργεῖτο τὸ κατ' ἀρχάς, ὅπως καὶ ἡ τῶν βασιλέων. Ἐπὶ Ποπλικόλα δὲ κατηργήθη τὸ προσθέλευμα τῆς βουλῆς, ὥστε πᾶς τις πατρικίους ἡδύνατο νὰ παρασταθῇ ώς ὑποψήφιος εἰς τὰς λοχίτιδας ἐκκλησίας, ἐπικυρουμένης τῆς ἐκλογῆς ὑπὸ τῶν γρατρικῶν. Βραδύτερον δύως ἐξελέγοντο ὑπὸ τῶν φρατρικῶν καὶ ἀπλῶς ὑπεβάλλοντο εἰς τὰς λοχίτιδας, πρὸς ἀναγνώρισιν. Άλλας κατέπιν διὰ συμβιβασμοῦ ἐξελέγετο εἰς ἐκ τῶν λοχίτιδων ἐκλησιῶν καὶ εἰς ἐκ τῶν γρατρικῶν.

**2. Πόλεμος πρὸς Τυρρηγνούς ἔνεκκ τοῦ
Ταρκυνέου.**

Τὰ κατὰ τὸν πόλεμον τοῦτον ἐκτίθενται ἐπὶ τὸ μυθικῶτερὸν ὑπὸ τῶν ιστορικῶν.

Οἱ περὶ τὸν Ταρκύνιον φυγάδες ἀντὶ νὰ ἀποδεχθῶσι τὴν ἀμυνηστίαν ἐπεκαλέσαντο τὴν συνδρομὴν τῶν ἐν Τυρρηνίκ πόλεων Ταρκυνίας καὶ Οὐηίων καὶ συναγείρουντες στρατὸν ἡτοι μάζοντο νὰ εἰσβάλωσιν εἰς Ρώμην. Ἀλλ' οἱ Ρωμαῖοι προλαβόντες εἰσβάλλουσιν εἰς τὴν Τυρρηνίαν. Ἀντιπαραταχθέντων δὲ τῶν δύο στρατῶν, ὁ τοῦ Ταρκυνίου υἱὸς Ἀρούντας προελάσσας ἔριππος ἐγγὺς τοῦ στρατοπέδου τῶν Ρωμαίων ἔξημει κατὰ τοῦ Βρούτου τὰς ἀγενεστάτας τῶν ὄντεων καὶ προεκλησαὶ αὐτὸν εἰς μονομαχίαν. Ἀντεπεξῆηλθε καὶ ὁ Βροῦτος ἔριππος καὶ συγκρουσθέντες πίπτουσιν ἀμφότεροι θυντασίμως πληγέντες. Περὶ αὐτοὺς δὲ συγκροτεῖται μάχη κρατερά, καθ' ἣν οἱ Ρωμαῖοι ἀνεδείχθησαν νικηταί. Οἱ Οὐελέριοι ἐπονελθόντες τοῦ πολέμου κατέστην ὑποπτοι, ὅτι ἐπιζητεῖται τὴν βασιλικὴν ἔξουσίαν, διότι δὲν ἔφρόντισεν ἀμέσως νὰ ἀναπληρώσῃ τὴν κενὴν ὑπηκτικὴν θέσιν μετὰ τῶν θάνατον τοῦ Βρούτου, καὶ διότι ὥκοδόμει ἔκυτῷ οἰκίαν μεγαλοπρεπῆ ἐπὶ λόφου ὑψηλοῦ. Ἀλλὰ κατεπράδυνε τὸν λαὸν κατακυρώσας μὲν τὴν οἰκίαν, συγκαλέσας δὲ τὰς λοχίτιδας ἐκκλησίας εἰς χειροτονίαν δευτέρου ὑπέρτου καὶ ἐπιψήφισας διαφέρους δημοσικωτάτους νόμους (leges Valeriae), δι' ὧν ὥριζοντο τὰ ἔξης· Ιον ἐπεβάλλετο ποινὴ θυνάτου εἰς ὃν τινας ἦθελεν ἀρπάσῃ τὴν βασιλείαν ἢ ἦθελε σρετεροιθῇ ἀργὴν μὴ νομίμως αὐτῷ ἀνατεθεῖσαν· Ζον αἱ κεραλικοὶ ὑποθέσεις (res capitales) θέλουσι δικάζεσθαι ὑπὸ τῶν φρατρικῶν ἐκκλησιῶν· Ζον ἢ ἐκλογὴ τῶν ὑπότων θέλει γίνεσθαι τοῦ λοιποῦ ἄνευ προσδουλεύματος τῆς βουλῆς, ἀλλὰ περισσοτέρων· τῆς ἐκλογῆς πάντοτε μεταξὺ τῶν πατρικίων μόνον, καὶ ίον ἢ ἐκλογὴ τῶν ταμιῶν (quaestor-

rum), γινομένη πρότερον μὲν ὑπὸ τῶν βασιλέων, κατόπιν δὲ ὑπὸ τῶν ὑπάτων, θέλει ἐνεργεῖσθαι ὑπὸ τῶν ψυχτρικῶν ἐκκλησιῶν, τὰ δὲ χρήματα, τὰ φυλακτόμενα πρότερον ἐν τοῖς ταμείοις, θέλουσι τοῦ λοιποῦ κατατίθεσθαι ἐν τῷ ναῷ τοῦ Κρόνου.

3. Ο πρὸς Πορσήναν πόλεμος (ΣΟΥ π. Χ.)

Καὶ τὰ τοῦ πολέμου τούτου ἔξιστοροῦνται ἐπὶ τὸ μυθικότερον.

Οἱ Ταρκύνιοι προσέφυγον ἥδη πρὸς τὸν Πορσήναν, βασιλέα τῆς ἑτρουσικῆς πόλεως τοῦ Κλουσίου καὶ κατέπεισαν αὐτὸν νὰ κηρύξῃ πόλεμον κατὰ τῆς Ῥώμης, ἔχων συνεργὸν καὶ τὸν Ὁκταύιον Μαριλίον, γαμβρὸν τῶν ἑκπεπτωκότων. Ὁ Πορσήνας καταλαβέδων ἐξ ἐρόδου τὸν παρὰ τὴν δεξιὰν σχύθην τοῦ Τιθέρεως Ἰανίκολον λόφον καὶ κατατροπώσας τοὺς Ῥωμαίους ἐπελάχυνε εἰς τὴν πόλιν καταδιώκων τοὺς φυγάδας. Ἀλλὰ τρεῖς ἡρωικοὶ νεανίαι καταλαβόντες τὴν γέφυραν ἀπειργούσι μετ' ἀνδρείας ἡρωικῆς τοὺς πολεμίους. Καὶ οἱ μὲν δύο ἐξ ἐξ αὐτῶν, Ἐρμήνιος καὶ Δάρκιος, συμπαρασύρονται μετὰ τῆς λοιπῆς στρατιᾶς εἰς τὴν πόλιν, ὁ δὲ ἕτερος τούτων, ὁ Ὁράτιος, ὁ προσεπικαλούμενος Κόκλης, ἀτε ἐν μάχῃ ἐκκοπεῖς τὸν ὄρθιαλμόν, ἀνθίσταται μόνος πρὸς ὅλην νικηφόρον στρατιὰν καὶ ἀναστέλλει τὴν ὄρμὴν αὐτῶν, τοὺς μὲν τῶν ὄμοσες χωρούντων παίων διὰ τοῦ ξίφους, τοὺς δὲ περιτρέπων διὰ τοῦ θυρεοῦ καὶ ὀχυρώτατον ἔχων ὀχύρωμα τὸν πρὸς αὐτοῦ σωρὸν τῶν ὄπλων καὶ τῶν νεκρῶν. Τέλος ἡ μὲν γέφυρα ῥήγνυται ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων, ὁ δὲ Ὁράτιος Κόκλης βίπτεται ἔνοπλος εἰς τὸν ποταμὸν καὶ κολυμβῶν διαπερᾷ εἰς τὸ πέραν τοῦ ποταμοῦ. Οἱ Ῥωμαῖοι ἐστεμμένον περιήγον αὐτὸν εἰς τὴν πόλιν ἀνευφημοῦντες ὡς ἡρωαὶ καὶ σωτῆρες τῆς Ῥώμης. Ἐν τούτοις οἱ Ῥωμαῖοι πολιορκούμενοι στενῶς ὑπὸ τοῦ Πορσήνα περιέστησαν εἰς τὴν ἐσχάτην ἀμυγχανίαν, ἐξ ἣς διέσωσεν αὐτοὺς ὁ Γάιος Μούκιος Σκαιόλας (=λακιός), λαζέων τὴν γεν-

ναίαν ἀπόρχοιν νὰ ὑπεισδύσῃ μετημφιεσμένος εἰς τὸ τοῦ πολεμίου στρατόπεδον καὶ φονεύσῃ τὸν Πορσήναν, ἀνθ' οὗ δύμως φονεύει τὸν ἐν τῷ στρατηγίῳ καθήμενον γραμματέα αὐτοῦ ἔξαπατηθεὶς ἐκ τῆς πορφυρᾶς καὶ διασήμου περιβολῆς, ἣν ἔφερεν σύτος. Ἐντεῦθεν συλληροθεὶς ἀπάγεται δέσμιος πρὸς τὸν Πορσήναν, ἐνώπιον τοῦ ὄποίου ἀποτήτως ὄμοιογεῖ τὸν ἀληθῆ σκοπὸν τῆς ἀποπείρας. Σὺν τούτοις δὲ μαρτυρεῖ, ὅτι καὶ ἔτεροι 300 ὄμηλικες ἐκ τοῦ γένους τῶν πατριών ἐνόρκως ἀνέλαβον νὰ φονεύσωσιν αὐτόν, ὃν πανταχοῦ θὰ παρακολουθῇ, ὡς σκιά, φονεὺς ἀφανῆς. Ὁ Πορσήνας ἔξαλλος ὑπὸργῆς ἀπειλεῖται νὰ τὸν καύσῃ ζῶντα, εἰ μὴ ἔξακριθώσῃ αὐτῷ τῆς συνωμοσίας τὸν τρόπον. 'Αλλ' ὁ Μουκίος θεὶς τὴν γεῖρα ἐπὶ τῆς πλησίου πεπυρακτωμένης ἐσχάρας ἔξεπληξε πάντας. Ὁ βασιλεὺς θαυμάσας τὴν φιλοπατρίαν τοῦ νεανίου καὶ αὐτὸν ἀφῆκεν ἐλεύθερον καὶ τὸν πόλεμον διέλυσε καὶ εἰρήνευσε πρὸς τοὺς Ρωμαίους, ἐπέβαλεν δύμως εἰς αὐτοὺς ὅρους βαρυτάτους. Διότι ὑπεχρέωσεν αὐτοὺς νὰ παραχωρήσωσι μέγα μέρος τῆς γειρᾶς καὶ νὰ παραδόσωσιν ἀπαντα τὰ δῆπλα καὶ νὰ ἀναγνωρίσωσι τὴν κυριαρχίαν τοῦ Κλουσίου καὶ νὰ πέμψωσιν δύμήρους ἐν τῶν ἐπιφανεστάτων οἰκον 10 νέους καὶ 10 νέας, μεταξὺ τῶν ὄποιων συγκατελέγετο καὶ ἡ Κλοιλία.

'Αλλ' οἱ δυμηρέύουσαι αῦται νεάνιδες διέρυγον, ἥγουμένης τῆς Κλοιλίας, εἰς Τρώμην διαβῆσαι τὸν Τίθεριν κολυμβᾶσαι ἐν τῷ μέσῳ τῆς γκλάζης τῶν βελῶν. 'Αλλ' ἡ βουλὴ τῶν Ρωμαίων πιστὴ μένουσα εἰς τὰς συνθήκας παρέδωκεν αὐθίς τὰς νεάνιδας εἰς τὸν Πορσήναν, ὅστις ἀποθαυμάζων τὴν ἀρετὴν τῶν παρθένων ἐδωρήσατο αὐταῖς τὴν ἐλευθερίαν, τῇ δὲ Κλοιλίᾳ ἐδωρήσατο καὶ πολεμιστήριον ἵππον διὰ γαλάρων πρεπῶν κεκοσμημένον.

Ἡ δὲ τῶν Ρωμαίων βουλὴ ἐψηρίσατο νὰ πέμψῃ τῷ μὲν Πορσήνῳ θέρον ἐλεφάντινον καὶ σκῆπτρον καὶ στέφανον χρυσοῦν καὶ θηριαμβευτικὴν ἐσθῆτα, τῷ δὲ Μουκίῳ νὰ γαρίσῃ γά-

ραν ἐκ τοῦ δημοσίου, δεσμὸν ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ ζεῦγος βοῶν ἥθελε περιαρόσῃ, τῷ δὲ Κλοιλίχ ἀνίδρυσαν οἱ τῶν παρθένων πατέρες ἐπὶ τῆς ιερᾶς δόσῃ χαλκῆν εἰκόνα, τῷ δὲ Ὁρατίῳ Κόκλῃ ὁ δῆμος ἔστησεν ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς εἰκόνα χαλκῆν ἕνοπλον καὶ ἐδωρήσατο γάρων δεσμὸν καὶ τῷ Μουκίῳ. Ἀλλὰ τὸ μέγιστον πάντων ἔστι τὸ τῆς ἀθηνασίας γέρας, ὅπερ ἀπένειψεν αὐτοῖς ἡ ιστορία. Μετ' ὅλιγον ὁ Πορσήνας ἔστερήθη πάντων τῶν πλεονεκτημάτων ἀτυχήσας εἰς τὸν κατὰ τῆς λατινικῆς πόλεως Ἀρικίκις πόλεμον καὶ κατέστρεψε τὴν τοῦ Κλουσίου ὑπεροχήν.

4. Ο πρὸς Σαβίνους πόλεμος.

Μετὰ ἐνιαυσίον εἰρήνην οἱ Ρωμαῖοι διεπολέμησαν τὸν πρὸς τοὺς Σαβίνους πόλεμον, διότι οὗτοι διὰ ληστήρων ἐληγίζοντο καὶ ἐδήσουν τὴν ὄπαιθρον γάρων. Ἐκ τῆς μικρᾶς δὲ ταύτης ἀφορμῆς ἐξερράγη μαρρὸς πόλεμος. Καὶ κατὰ πρῶτον μὲν νικῶσιν οἱ Ρωμαῖοι κατὰ κράτος τοὺς Σαβίνους παρὰ τὸν Ἀρίγητα ποταμόν. Η δὲ πόλις ἐψηρίσατο κοινὸν τοῖς ὑπάτοις θρίαμβον, ιδίᾳ δὲ τῷ Οὐαλερίῳ δωρεὰν τόπον εἰς οἰκησιν ἐπὶ τοῦ Παλαστίνου λόφου.

Μετὰ τὴν ἡττὴν ταύτην ἀπασαι αἱ τῶν Σαβίνων πόλεις ἐψηρίσαντο τὸν κατὰ τῶν Ρωμαίων πόλεμον καὶ στρατηγὸν αὐτοκράτορα ἐξελέξαντο τὸν οἰκὸν Ταρκυνίου Σέζτον. Εἰς δύο δὲ διαιρεθεῖσα ἀποκαὶ ἡ ἐκυτῶν στρατιὰ ἔστρετοπεδεύσατο ἡ μὲν ἐν Φιδήνῃ, ἡ δὲ ὅλιγον τι πρόσω αὐτῆς. Ἀντεπεξελθὼν δὲ καὶ ὁ τῶν Ρωμαίων στρατὸς ὑπὸ τοὺς δύο ὑπάτους ἀντιπαρετέξαντο καὶ οὗτοι εἰς δύο στρατόπεδα. Παρελθούσῃς δὲ τῆς πρώτης φυλακῆς τῆς νυκτός, ὃ τῶν Σαβίνων στρατηγὸς παρασκευάσας κλίμακες καὶ διαβόθρας καὶ παραλαβὼν τὸ κράτιστον τοῦ στρατοῦ ἐπελαύνει μετὰ βαθείας σιγῆς ἐπὶ τὸν χάρακκ τῶν Ρωμαίων. Ἀλλ᾽ ὁ ἔτερος τῶν Ρωμαίων ὑπάτος Οὐαλερίος, τὸ τέταρτον ἡδη αἰρεθείς, μαθὼν παρ' αὐτομόλου τὴν μελετωμένην ἐπίθεσιν καὶ εὗ τὰ πάντα διαταξά-

μενος, πλειστους μὲν τῶν μυρίων κατακόπτει (13,000) ὑπὲρ τοὺς 4,000 δὲ λαμβάνει αἰχμαλώτους. Καὶ τὸ μὲν πρόσω τῆς Φιδήνης τῶν πολεμίων στρατόπεδον κυριεύει αὐθημερόν, τὸ δὲ ἐπὶ τῆς Φιδήνης αἱρεῖ ἐξ ἑφδου μετ' οὐ πολλὰς ὕστερον ἡμέρας. Ἐπανελθόντες οἱ Ῥωμαῖοι νικηταὶ δεύτερον κατήγαγον ψηρίσματι τῆς βουλῆς θρίαμβον. Εἰς τὴν ἀγαθὴν ταύτην ἔκβασιν οὐκ ὅλην συνετέλεσε καὶ ὁ πρὸς τοὺς Ῥωμαίους αὐτομολήσας Τίτος Κλαύδιος, συνεπαγόμενος ἄρθρον χρήματα καὶ ὑπὲρ τοὺς 500 δυναχρέμενους νὰ φέρωσιν ἔπλα. Διὸ καὶ ἡ βουλὴ καὶ ὁ δῆμος ἀνέγραψαν αὐτὸν μεταξὺ τῶν πατρικίων καὶ γάρκυν ἐν τε τῇ πόλει καὶ ἔξω αὐτῆς ἴκανὴν ἔδωκαν αὐτῷ.

'Αλλ' οἱ Σαβῖνοι ἀθροίσαντες νέας δυνάμεις, μεῖζους τῶν πρώτων, ἐπελαύνουσιν αἴρηνης μέχρι τῶν τειχῶν τῆς Ῥώμης δημοντες τὴν χώρκυν καὶ ἔξανδρα ποδιζόμενοι τοὺς κατοίκους.

Τὸ δὲ δεινότερον ἐνῷ ὁ ἔτερος τῶν ὑπάτων Ποστούμιος λαζήδην τὸ προχειρότατον τοῦ στρατοῦ ἐξέδραμεν ἐπὶ τοὺς πολεμίους, οὗτοι ἐνεδρεύοντες ἐπιπίπτουσι μετ' ἀλλαλαγμῶν, καὶ τοὺς μὲν κατακόπτουσι τοὺς δὲ κατακλείσουσιν εἰς χώρκυν ἀρεινὴν καὶ δυσέλεχτον καταλαζόντες τὰς διόδους, μέχρις οὐ τὴν ἐπομένην, ἐπελθόντος καὶ τοῦ ἔτερου τῶν ὑπάτων Μενινίου, ἐπανηλθον ἐκεῖνοι εἰς τὰ ἴδια ἀποκομίζοντες ἄρθρον λείαν καὶ πολλοὺς αἰχμαλώτους ἐκ τῶν Ῥωμαίων.

'Αλλ' οἱ Ῥωμαῖοι ἀθροίσαντες ἥδη πάσας ἐκυτῶν τὰς δυνάμεις καὶ εἰσβαλόντες εἰς τὴν γῆν τῶν Σαβίνων νικῶσιν ἐκ παρατάξεως νίκην περιφρενὴ κατατροπώσαντες κατὰς κράτος τοὺς πολεμίους. Ἐπανελθόντες δ' εἰς Ῥώμην τρίτον τοῦτον ψηρίσματι τῆς βουλῆς κατήγαγον κατὰ Σαβίνων θρίαμβον

Κατ' αὐτὸν δὲ τὸ ἔτος ἐτελεύτησε καὶ ὁ κατὰ πᾶσαν ἀρετὴν ὑπερέχων πάντων Ῥωμαίων Πόπλιος Οὐαλέριος Ποπλικόλας. Οἱ ἀνὴρ οὗτος ὁ τοὺς βασιλεῖς καταλύσας καὶ τὴν περιουσίαν αὐτῶν δημεύσας, ὁ τετράκις ὑπάτος γενόμενος, ὁ δύο νικήσας πολέμους καὶ δύο θρίαμβους κατηγαγών, διεβίωσεν

ἀναδειχθεὶς πάσης φιλοχρηματίας ὑπέρτερος ἐν παραδειγμα-
τικῇ διλιγχροείᾳ καὶ αὐτοροκείᾳ καὶ θανὼν ἐνεταφιάσθη δη-
μοσίᾳ δικπάνῃ.

Τὸ δ' ἔπιδν ἔτος ὃ μὲν ἔτερος τῶν ὑπέτων Σπόριος Κάσ-
σιος ἐν κρισιμωτάτῃ κατετρόπωσε μάχῃ τοὺς Σαβίνους, ἐξ
ὅν περὶ τοὺς μυρίους μὲν ἔπεισον ἐν τῇ μάχῃ, περὶ τοὺς 400
δὲ ἐλήρθησαν αἰχμάλωτοι, κατέλυσε τὸν πρὸς Σαβίνους πό-
λεμον καὶ τέταρτον τοῦτον κατήγαγε Θρίαμβον. Οἱ δὲ ἔτερος
Οὐεργίνιος κυριεύσας ἐξ ἐφόδου τὴν τῶν Καμαριναίων ἀποστα-
τήσασαν πόλιν, ταύτην μὲν κατέσκαψεν, ἀπέκτεινε δὲ πάν-
τας τοὺς βουλεύσαντας τὴν ἀποστασίαν.

5. Νέοι κένδυνοι καὶ ἀγῶνες ἐκ τῶν ἐνεργειῶν τῶν Ταρκυνίων πρὸς ἀνάληψιν τῆς ἀρχῆς.

Οἱ Ταρκύνιοι διακαῶσι ἐπιθυμοῦντες νὰ ἀναλάβωσι τὴν ἀρ-
χὴν διηνεκῶς διενήργουν στάσεις τῶν συμμάχων καὶ συνωμο-
σίας ἐσωτερικάς. Καὶ ἐν μὲν τῇ Ρώμῃ δύο συνωμοσίαις ὑπέ-
θαλψαν, τὴν μὲν τῶν δούλων, τὴν δὲ τῶν πενήτων, δπως ἐμ-
πρήσωσι μὲν τὴν πόλιν καταλάβωσι δὲ τὰς ἄκρας, φονεύσωσι
δὲ τοὺς πλουσίους καὶ τοὺς δεσπότας καὶ διαρράξωσι τὰς περιου-
σίας αὐτῶν καὶ ἀνοίξωσι τὰς πύλας εἰς τοὺς τυράννους. Ἀλλ'
ἀμφότεραι κατεστάλησαν. Κατόπιν ἐπηκολούθησεν ἡ ἀποστα-
σία καὶ ἄλωσις τῆς Φιδήνης

6. Ἡ σύστασις τῆς δικτατορίας ἐν Ρώμῃ καὶ ὁ πρὸς Λατένους πόλεμος.

Ἄλλὰ μετὰ τὴν κατεύνασιν τούτων ἐτέρῳ ἔξεγείρεται φο-
θερωτέρῳ θύελλᾳ ἐξ ἀποσῖδην τῶν λατινίδων πόλεων, αἵτινες
συνελθοῦσαι καὶ συνομόσασαι ἐπεκήρυξαν τὸν κατά τῆς Ρώ-
μης πόλεμον, τοῦ ὅποιον ἡγεμόνας αὐτοκράτορας ἀνηγόρευσαν
τὸν Σέξτον καὶ Τίτον, νιοὺς Ταρκυνίους, καὶ τὸν γαμβρὸν αὐ-
τῶν Μαρκίλιον, ἡγεμόνα τῆς λατινικῆς πόλεως Τύσκλου. Ἡ
Ρώμη ἥδη ἡπειρήθη τὸν μέγιστον τῶν κινδύνων, διότιο

μόνον ἀπεστερήθη πάσης ἔξωτερικῆς συμμαχίας, ἀλλὰ καὶ ὁ πολὺς ὅχλος ἡρνεῖτο νὰ ἀναλάβῃ τὰ ὅπλα, καὶ ἡ πεζὴ στάσιν, εἰ μὴ ἐψηφίζετο αὐτοῖς ἀφεσις χρεῶν. Συνελθούσης δὲ τῆς βουλῆς, ἐν τῷ μέσῳ θρόνου καὶ ταραχῆς ἄλλοι ἄλλην γνώμην προτείνουσιν. Ἐν μέσῳ δὲ τῶν διαφερουσῶν γνωμῶν ἡ βουλὴ γράφει προθούλευμα, ἐπιψηφίζει δ' αὐτὸ δῆμος, καθ ὃ ἀντὶ τῶν δύο ὑπάτων ἀναγορεύεται εἰς ἀρχῶν, κληθεὶς δικτάτωρ καὶ ἀπόλυτον ἔχων ἔξουσίαν ἐπὶ ἓξ μῆνας, μεθ' οὓς ἀνελάμβανον αὕθις τὴν ἔξουσίαν οἱ ὑπάτοι. Ἡ ἐκλογὴ αὐτοῦ κατὰ πρῶτον μὲν ἐγίνετο ὑπὸ τῆς συγκλήτου, βραδύτερον δὲ ὑπὸ τοῦ ὑπάτου καὶ ἐπεκυροῦτο ὑπὸ τοῦ δήμου. Τὸ κυριώτατὸν σημεῖον τῆς ἔξουσίας αὐτοῦ ἦσαν οἱ 24 πρωτορευόμενοι φάβδοις-ροι, ἀμα δὲ μετὰ τὴν ἐκλογὴν ἐδίδετο αὐτῷ καὶ εἰς ἵππαρχος (magister equitum). Πρῶτος δὲ τοιοῦτος ἔξελέγη ὁ ὑπατεύων Τίτος Λάρκιος (498). "Αμα δ' ἀνηγγορεύθη δικτάτωρ, κατὰ πρῶτον μὲν ἀνηγγόρευσεν ἵππαρχον τὸν Σπόριον Κάσσιον, εἴτα δὲ ἐκέλευσε σὺν ταῖς δέσμαις τὸν φάβδον νὰ φέρωνται καὶ οἱ πελέκεις διὰ τῆς πόλεως, δπως καταπλήσῃ τοὺς πολλούς, καὶ τέλος δικτάξει γενικὴν καταγγαρφὴν καὶ κατατάξεις εἰς λόγους πάντας τοὺς ἔχοντας στρατεύσιμον ἡλικίαν διένειμεν εἰς 4 μοίρας, ἕξ ὧν τὴν μίαν ἀρεὶς μετὰ τῶν πρεσβυτέρων πρὸς φρουρὰν τῆς πόλεως αὐτὸς ἔξεστράτευσε μετὰ τῶν 3 ἄλλων ἐπὶ τοὺς ἔξωθεν ἐστρατοπεδευμένους Λατίνους καὶ ἔξηναγκασεν αὐτοὺς εἰς ἐνιαύσιον ἀνακωχὴν. Μεθ' ὃ ἀπέθετο τὴν ἀρχὴν ἀναδείξας ὑπάτους τὸν Αἴλον Σεμπρώνιον καὶ τὸν Μάρκον Μινούκιον.

Παρελθούσης δὲ τῆς ἐνιαύσιου ἀνακωχῆς, ἥρξαντο μεγάλαι παρασκευαὶ πρὸς πόλεμον ἐκατέρωθεν. Οὔτω δὲ παρὰ τὴν Ἀργίλλην λίμνην παραταχθέντων τῶν δύο στρατῶν, (δισμυρίων μὲν πεζῶν καὶ 3000 ἵππεων Ῥωμαίων, τετρακισμυρίων δὲ πεζῶν καὶ 3000 ἵππεων Λατίνων), συνήρθη μάχη (496) κρατερά, ἀπασῶν τῶν μέχρι τοῦδε ἡ μεγίστη, καθ' οὓς οἱ Ῥω-

μαῖσι τῆραντο νίκην περιφραγεστάτην. Ἐν τῇ μάχῃ ταῦτη ἔπεισον τὸ 2)3 τοῦ στρατοῦ μετὰ τριῶν λατίνων στρατηγῶν καὶ 5500 ἡγυαλωτίσθησαν. Διεκρίθη δὲ ἐν τῷ ἀγῶνι τούτῳ διά τε τὴν στρατηγικὴν σύνεσιν καὶ σωματικὴν ῥώμην ὁ δικτάτωρ Ποστούμιος, ὃς τις κατήγαγε τὸν μέγιστον τῶν θριάμβων, ἐτέλεσεν ἀγῶνας καὶ θυσίας πρὸς τιμὴν τῶν θεῶν καὶ διέταξε τὴν ἀνάδρυσιν τριῶν ναῶν, τῇ Δήμητρι, τῷ Διονύσῳ καὶ τῇ Κόρῃ. Καὶ οἱ μὲν Ἠρακλῖοι ἀνενέωσαν τὰς πρὸς τοὺς Λακτίνους συνθήκας ἐπὶ τῇ παραδόσει τῶν αἰχμαλώτων, φυγάδων καὶ ἑρίστων, καὶ συνεφωνήθη, ὅτι ἀμφότερα τὰ ἔθνη θέλουσιν ἔχει τοις δικαιιαῖς, ὅτι θέλουσιν ἡγεῖσθαι ἀμοιβαδὸν τοῦ συμμαχικοῦ στρατοῦ καὶ ὅτι θέλουσι διανέμηρεις δύο ἵσας μεριδίας τὴν ἐν τοῖς κοινοῖς πολέμοις λείχην καὶ τὴν καταλαμβανομένην χώραν. Ὁ δὲ αἵτιος τοῦ πολέμου τούτου Ταρκύνιος, ὁ μάνος τοῦ γένους ὑπολειπόμενος, κατέστρεψε τὸν βίον ἐν Κύμη τῆς Καρπανίκης (495).

Τ. Νέα τοῦ λαοῦ στάσις ἐν Ρώμῃ. Πόλεμος πρὸς Οὐολούσκους καὶ πρὸς Σαβένου.

Ἡ καθαίρεσις τῆς βασιλείας, ἐξ οὗ προέκυψαν οἱ εἰρημένοι πόλεμοι, ἐξῆρε μὲν τὸ τῆς Ῥώμης ἀξιωμα, ἀλλ᾽ ἐν ταῦτῃ ἐξῆρε καὶ τὴν ἀλαζονείαν καὶ ὑπεροφίειν τῶν πατρικίων πρὸς τὸν δῆμον, ὃς ὑφίστατο ἡδη τὰ πάνδεινα. Ἀπασχοι οἱ γαῖαι περιηλθον εἰς χεῖρας τῶν πατρικίων, οἵτινες δικνεισταὶ ὅντες ἀπῆγον εἰς δεσμὸν καὶ εἰς δουλείαν καὶ ὑπέβαλλον εἰς μαστίγωσιν τὸν δανειζόμενον, εἰ μὴ ἀπέτινε τὸ χρέος αὐτοῦ. Κηρυχθέντος δὲ τοῦ πολέμου κατὰ τῶν Οὐολούσκων, ὁ λαὸς διαρρήδην ἦρνετο καὶ αἴθις νὰ ἀναλάβῃ τὰ ὄπλα, ἀπειλῶν στάσιν κατὰ τῶν πατρικίων. Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ γέρων ῥικνὸς τὸ σῶμα, ῥυπαρὸν ἡμφιεσμένος ῥάκος, πιναράν δίχρων τὴν κόμην καὶ βαθύτατον καὶ καθειμένον τὸν πώγωνα, ἀποδράξ τῆς εἰρκτῆς κατέργεται ἐν τῇ ἀγορᾷ ὁλοφυρόμενος τὴν ἑκυτοῦ τύχην, ἀφήγεται

τὰς πρὸς τὴν πατρίδα ὑπηρεσίας καὶ τὰς πληγὰς καὶ τὰ
ἀριστεῖς, ἀπερ εἴληφε δικγωνισάμενος εἰς τριάκοντα περίπου
μάχας. Ἀλλ' ἥδη, ἐνῷ διηγωνίσθη δι' ἐλευθέρων πατρίδα καὶ
ἡτού ἄξιος κορείττονος τύχης, πάκηθη δοῦλος μετὰ δύο οἰῶν,
ἀδυνατῶν νὰ ἀποτίσῃ τὸ πρὸς πατρίκιον δικαιοστὴν χρέος, καὶ
καθυφεῖς τὸ ῥάκος ἐπέδειξε τὸ στῆθος μεστὸν τραυμάτων
καὶ ώτειλῶν, τὰ δὲ νῶτα ἀνάπλεψι αἰματος ἐκ τῶν πληγῶν
τοῦ δικαιοστοῦ. Οὕτω δ' ἐκίνησε τὸν σίκτον καὶ ἔξηρέθισε τὴν
κοινὴν ἀγανάκτησιν, ἦν μόλις κατηύνασεν ὁ ἕτερος τῶν ὑπά-
των Σερουτίλιος, πείσας τὸν λαὸν νὰ ἀναλάβῃ τὰ ὅπλα ἐπὶ
τῇ ἀγέσσει τῶν χρεῶν. Ὁθεν ἀνέλαβον τὰ ὅπλα καὶ ἐρρυμήσκυ-
τες κατὰ τῶν ἥδη ἐπὶ τὴν φωμαῖκὴν γῆν εἰσθαλάντων πολε-
μίων κατετρέπωσαν αὐτούς. Πλὴν δὲ τὸ στρατόπεδον καὶ αἱ
ἀποσκευαὶ καὶ πλῆθος λαφύρων καὶ αἰχμαλώτων περιῆλθον εἰς
γεῖρας τῶν νικητῶν. Ἐπανελθὼν δὲ εἰς Ῥώμην ὁ Ὕπατος
Σερουτίλιος ἀνηλθεν ἐν θριάμβῳ εἰς τὸ Καπιτώλιον, καίπερ ἀν-
τιπράττοντος τοῦ ἑτέρου τῶν ὑπάτων, Ἀππίου Κλαυδίου, ἵνα
μὴ ἐπιτρέψῃ αὐτῷ ἡ βουλὴ τὸν θριάμβον, πάρακολουθούμενος
ὑπὸ τοῦ δικρινοστεφοῦς στρατοῦ καὶ τοῦ ἀνευφημοῦντος πλήθεος.
Ο λαὸς ἀποκιτεῖ ἥδη τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ὑπεσγημένων καὶ, ἀν-
τιλέγοντος τοῦ ἑτέρου τῶν ὑπάτων, Ἀππίου Κλαυδίου ἐκρή-
γνυται εἰς στάσεις καὶ ὑδρεῖς καὶ ἀπειλέσ., οἱ δὲ Σαβῖνοι, Οὐο-
λοῦσκοι καὶ Αικκνοὶ ἐνθαρρυνθέντες ἀπέστησαν ἀπὸ τῆς τῶν
Ῥωμαίων συμμαχίας. Ἐκ τῆς δεινῆς ταύτης ἀμηχανίας σώ-
ζει τὴν πόλιν ὁ Μάνιλιος Οὐαλέριος, δικτάτωρ ἀναγροευθείς, δι-
ὑποσχεθεὶς ἀγρεσού χρεῶν καὶ αὐθησυγάσας τὸ πλῆθος καὶ
συγκροτήσας πολυάριθμον στρατὸν ἐπῆλθε κατὰ τῶν πολεμίων,
καὶ μάχης κρατερᾶς συναρθείσης, ἐτρέψατο αὐτοὺς καὶ ἐπι-
νελθὼν τὸν εἰωθότα κατήγαγε θριάμβον. Μεθ' ὧ τὴν μὲν δορί-
κτητον γώρων τῶν Οὐολοῦσκων διένειμεν εἰς κληρούχους Ῥω-
μαίους ἐκ τῶν ἀπερωτάτων, παρὰ δὲ τῆς βουλῆς ἡξίου νὰ

έπικυρώση τὴν τῶν χρεῶν ἔρεσιν. Εὔρων δὲ ἐναντίους τοὺς βουλευτὰς καὶ ἐνεδίσθεις περ' αὐτῶν, ὡς δημοκόλαξ, ἀπῆλθε δεινοπαθῶν τοῦ βουλευτηρίου. Ασχάλλων δ' ἐπὶ τούτοις συγκλεετε τὸν δῆμον εἰς ἐκκλησίαν καὶ ἐλέγχεις τὴν ισχυρογνωμοσύνην καὶ σκληροκαρδίαν τῆς βουλῆς ἀποτίθεται τὴν δικτατορίαν εὐγνωμοσύνην τὸ καθ' ἔκυτὸν ἐπὶ τῇ τοῦ λαοῦ προθυμίᾳ. Ἐντεῦθεν οἱ πένητες ἥρξαντο ἀναφρανδὸν νὰ βουλεύωνται τὴν ἀπὸ τῶν πατρικίων ἀπόστασιν.

Ἡ δὲ βουλὴ καταρρωδήσασκ τὸ μέγεθος τοῦ κινδύνου ἐπέταξε τοῖς ὑπάτοις νὰ μὴ διαλύσωσι τὰ στρατεύματα, ἀλλὰ νὰ ἔξαγγάγωσιν εἰς ἐπιστρατείαν ἐπὶ τοὺς Σκείνους. Οἱ στρατιῶται ὑπεκκούσουσι καὶ αὖθις, διότι διέμενον πιστοὶ εἰς τὸν ὄρκον, τὸν ὁποῖον ὥμηνον ἐπὶ ταῖς στρατείαις, ὅτι δὲν θέλουσιν ἐγκαταλίπῃ οὔτε τοὺς στρατηγούς, οὔτε τὰς σημαίας. Ἀλλ' ἔξελθόντες ἀφιροῦσι τὰς σημαίας, ἀφίστανται τῶν ὑπάτων, ἀναγορεύουσιν ἔτερον στρατηγόν, τὸν Λεύκιον Σικίννιον, καὶ καταλαμβάνουσι τὸ ἐπὶ τοῦ Ἀνίκτος ποταμοῦ λερὸν ἐπικληθὲν ὄρος (494), (διότι καθιερώθη ὑπὸ τῶν πληθείων εἰς τὸν Δίκη), καὶ ἀπεφάσισαν νὰ κτίσωσιν ἐνταῦθι λίδιαν ἔκυτοῖς πόλιν. Τούτων δὲ ἀγγελθέντων, ἀπασχ ἡ πόλις ἐπληρώθη σίμωγῶν καὶ θερίσου, παρεμφεροῦς πρὸς πάθος ἐκλωκούς πόλεως. Ἐν τῷ πολιτικῇ δὲ ταύτῃ ἀνεμούχλῃ καὶ τὰ πολεμικὰ ἔθνη ἀπέστησαν προνομεύοντα τὴν γῆν ἦγει τῆς πόλεως. Καὶ οἱ μὲν πένητες συνέρρεον πρὸς τοὺς πολεμίους, οἱ δὲ πατρίκιοι κατάπληκτοι ἔθεσον μετά τῶν πελατῶν ἐπὶ τὰς ἔπλακ, ὅπως ἀποκρύψωσιν αὐτούς. Ἐν τῷ μέσῳ δὲ τῆς γενικῆς ταύτης ταραχῆς συνελθούσης τῆς βουλῆς, ποιεῖλαι καὶ ἀντιρρατικαὶ ἐλέγθησαν γνῶμαι, ἐξ ὧν ἵσχυσεν ἡ μετριωτέρα, ἵνα δηλαδὴ ἀποσταλῶσι 10 πρέσβεις αὐτοκράτορες, ὅπως διαπραγματευθῶσιν ἐπὶ ἀμνηστίᾳ τὴν συνδιαλλαγὴν καὶ τὴν κάθοδον.

Μετὰ πολλὰς δὲ προσπλεύσεις, γάρις εἰς τὸν ἥπιον καὶ διαλλακτικὸν χρωκτῆρα τοῦ Μενινέου Ἀγρίππη, διηγηθέντος τὸν

μῆθον «ὅτι τὰ διάφορα μέλη τοῦ σώματος συνώμοσαν πότε κατὰ τῆς γκαστρός, ἐπειδὴ ἔκεῖνα μὲν ἀδικλείπτως ἐργάζονται, ἐνῷ ἔκείνη μένουσα ἀργὴ τὰ πάντα καταβιβρώσκει, ἀλλ' ἔντεῦθεν προσέκυψεν ἡ τῶν μελῶν ἔξασθένησις καὶ ἐπηκολούθησεν ὁ τοῦ ὅλου σώματος μαραχοῦδες καὶ τέλος ὁ θάνατος.»

Ο στρατὸς ἀκούσας τὸν μῆθον τοῦτον ἐνέδωκε νὰ ὑποστρέψῃ εἰς τὴν πόλιν ἐπὶ τοῖς ἔξης ὅραις, 1ον) νὰ χαρισθῶσι πάντα τὰ χρέη εἰς τοὺς μὴ δυναμένους νὰ ἀποτίσωσιν αὐτὰ καὶ 2ον) πάντες οἱ διὰ χρέη καταδεδικουμένοι εἰς πώλησιν ἡ δουλείαν νὰ ἀρεθῶσιν ἐλεύθεροι. Πρὸς τούτοις ἀπήγτησεν ὁ δῆμος παρὰ τῆς βουλῆς πρὸς ἀσφάλειαν τοῦ λαοῦ νὰ χειροτονῶνται κατ ἔτος ἐνικάσιοι ἔρχοντες καὶ ἐκ τῆς τάξεως τοῦ λαοῦ, ὅπως προστατεύσαι τὰ συμφέροντα καὶ δικαιώματα αὐτοῦ καὶ προφυλάξτωσιν αὐτὸν ἀπὸ πάσης καταδυναστεύσεως. Οἱ ἔρχοντες οὗτοι ἐπεκλήθησαν δῆμαρχοι καὶ ὡς τοιοῦτοι ἥδη ἐχειροτονήθησαν δύο, κατόπιν δὲ πέντε καὶ βραδύτερον δέκα (457).

Προτάσει δὲ τοῦ δημάρχου Βρούτου ἐκυρώθη ἥδη διὰ νόμου, ὅπως οἱ δημάρχοι ὕστειοι εἰροὶ καὶ ἀπαραδίαστοι, ὁ παίσας δημάρχον νὰ εἴνει κατηραμένος καὶ ἡ οὐσία αὐτοῦ νὰ ἀφιερώνηται εἰς τὸν δημάρχον, ὁ δέ τινα τούτων φονεύων νὰ φονεύηται ἀκριτος. Τὴν τήρησιν τοῦ νόμου τούτου ὑπεσχέθησαν ἐνόρκως οἱ Ψωμαῖοι. Σὺν τούτοις ἔξελέγθησαν καὶ δύο ἔτεροι συνάρχοντες τῶν δημάρχων, κληθέντες ἀγοραρόμοι (aediles plebis), ὑποκείμενοι εἰς τοὺς δημάρχους καὶ ἔχοντες ἀστυνομικὰ καθήκοντα καὶ ἐποπτεύοντες ἐπὶ τῶν δημοσίων ἔργων, οἷον οἰκοδομῶν, ὁδῶν κλπ. Οἱ δημάρχοι εἰσῆρχοντο εἰς τὰς συζητήσεις τῆς συγκλήτου καὶ ἡ ἀπεδεκίμαζον πάντα νόμον (διὰ τοῦ veto) ἡ ἐπεκύρωσιν (διὰ τοῦ κεφαλαίου γράμματος T, ἀρχικοῦ τοῦ ᾗματος tribuo ἡ tego). Ο Ἀγρίππας μετ' ἀλίγον ἐτελεύτησε πένης καὶ ἐνεταρχίσθη δημοσίᾳ δαπάνη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

ΑΠΟ ΤΗΣ ΚΑΘΙΔΡΥΣΕΩΣ ΤΗΣ ΔΗΜΑΡΧΙΑΣ ΜΕΧΡΙ
ΤΗΣ ΣΥΣΤΑΣΕΩΣ ΤΗΣ ΔΕΚΑΡΧΙΑΣ (π. Χ. 493 - 451).

Ι. Ό πρὸς Οὐολούσκους πόλεμος, ἀνδρεῖα Μαρκίου τοῦ ἐπικληθέντος Κοριολάνου. Φυλετικαὶ ἐκκλησές.

Ἐπειθούστης οὕτω τῆς ἡσυχίας ἐν Πώμῃ, ἔστρεψαν πάντες τὴν προσοχὴν ἐκυτῶν μετὰ παραδειγματικῆς προθυμίας ἐπὶ τοὺς κακοῦντας τὴν γάρκην ἐκυτῶν πολεμίους ἐπωφελουμένους ἐκ τῶν ἑσωτερικῶν στάσεων. Ὁθεν ὁ ἔτερος τῶν ὑπέτεων Ποστούμιος Κορίνιος ἐπειθὼν ἐπὶ τοὺς Οὐολούσκους αἰρεῖ ἐξ ἐφόδου τὴν πόλιν Λογγόλαν καὶ Πολούσκαν, διαρπαγείσας ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν. Εἶτα δὲ ἐπήγε τὴν στρατιὰν ἐπὶ τὴν Κοριόλαν, πόλιν δύχυρωτάτην καὶ ἐπιφράζην. Καὶ τὴν μὲν πρώτην ἡμέραν ἀπεκρούσθησαν ἐρρωμένως πᾶσαι αἱ ἐφόδοι, τὴν δὲ ἐπιστέσαν πληροφρηθεὶς ὁ γενναῖος Κορίνιος, ὅτι στρατὸς Ἀντιατῶν ἐπελκύνει πρὸς βοήθειαν τῶν Οὐολούσκων, εἰς δύο διελόν τὸν στρατόν, τὸν μὲν ἀπέστειλεν ἐπὶ ἑκείνους, διὰ δὲ τοῦ ἔτερου ἀπολιόρκει τὴν πόλιν. Καὶ συνέθη μὲν ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ διὰ τὴν προθυμίαν πάντων, μεθ' ἡς διηγωνίσθησαν, ἀλλὰ μάλιστα δι' ἐνδεὸς ἀνδρὸς ἀπίστευτον ἀρετὴν καὶ πράξεις ἀποδειξαμένου παντὸς λόγου κρείττονας, καὶ τὴν πόλιν νὰ κυριεύσῃ καὶ τοὺς Ἀντιάτας νὰ κατατροπώσῃ. Ἐπὶ τῷ ἐπικουρίᾳ τούτων ἐνθαρρυνόμενοι οἱ Κοριολάνοι ἀνοίξαντες τὰς πύλας τῆς πόλεως ὀθρόσι ἐφώρμησαν κατὰ τῶν Πώμαίων καὶ βαρέως ἐπικείμενοι τρέπουσιν αὐτούς. Ἀλλ' ὁ Μάρκιος ἀνθίσταται μετ' ὀλίγων κατὰ τῶν ἐπικειμένων, ὃν πολλοὺς κατακόψας τρέπει τοὺς λοιποὺς εἰς φυγήν. Ἐκ τούτου ἀναθρήσαντες καὶ οἱ λοιποὶ ἀναστρέψουσι καὶ συνεπλαύνουσι μετὰ

τῶν φυγάδων ἐν τῇ πόλει, ἵνα καὶ ἐλόντες κατὰ κράτος παραδίδουσιν εἰς τὰς φλόγας καὶ τὴν διαρπαγήν. Ἐντεῦθεν ὁ Μάρκος παραλαβὼν τοὺς ἀκμαιοτάτους τῶν συναγωνιστῶν ἐπελαύνει δρομαίως πρὸς τὸν ἔτερον στρατόν, πρὸς ὃν πρῶτος ἀναγγέλλεις τὴν νίκην πρῶτος καὶ ἔφορῳ ἐπὶ τοὺς ἀντιπαρατεταγμένους καὶ ἀποκτείνεις πολλοὺς εἰς μέσην τὴν φάλαγγα ώθεῖται κατακόπτων τοὺς ἀνθισταμένους.

Οὐ δὲ Ποστούμιος δείσας περὶ τοῦ ἀπομονωθέντος ἀνδρὸς προσεπιστέλλει τοὺς κρατίστους τῶν νέων αὐτῷ ἀρωγούς, οἰτινες ἀνευρίσκουσιν αὐτὸν αἷματι συμπεφυρμένον καὶ τραυμάτων ἀνάπλεων, περὶ αὐτὸν δὲ νεκροὺς καὶ ἡμιθνήτας πολλούς. Συνταχθέντες καὶ δὲ οὗτοι περὶ αὐτόν, ὡς περὶ ἡγεμόνα, προσθίνουσι κατακόπτοντες μέχρι βαθείας νυκτός, ὅτε ἐπανῆκον εἰς τὸ στρατόπεδον μέγια φρονεῦντες ἐπὶ τῇ νίκῃ, καὶ συγκομίζοντες ἀπειρολαρυγγά καὶ πολλούς αἰγυμαλώτους.

2. Ἔρεθες καὶ συγκρούσεις μεταξὺ πατρικίων καὶ δημοτικῶν καὶ ἔξορών τοῦ Κοριολάνου (492—491).

Ἐνεκα τῶν ἑσωτερικῶν στάσεων καὶ τῶν ἑξωτερικῶν πολέμων, ἐπειδὴ οἱ ἀγροὶ ἔμενον ἀκαλλιέργητοι, ἐπῆλθε σιτοδείκα εἰς τὴν Τρώμην (492), ἡ δὲ βουλὴ μεριμνῶσα περὶ τοῦ λαοῦ πέμπει πρέσβεις εἰς Τυρρηνίαν καὶ Καρπανίαν καὶ εἰς τὴν Σικελίαν πρὸς ἀγορὰν σίτου. Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ προκληθεῖσαι ἀπέστειλε καὶ δύο ἐκ Ρωμαίων κληρούχων ἀποικίας, τὴν μὲν εἰς Οὐέλιτραν, πόλιν περιφερῆ μὲν τῶν Οὐελούσκων, μονονοῦ δὲ ἐρημωθεῖσαν ἥδη ὑπὸ τοῦ λαιμοῦ, τὴν δὲ πρὸς Νάρθαν, πόλιν τοῦ ἔθνους τῶν Λατίνων. Οὐ δημος ἑξερεύζομενος καὶ ὑπὸ τῶν δημάρχων κατεβόι κατὰ τῆς βουλῆς διά τε τὴν σπάνιν τοῦ σίτου καὶ διὰ τὰς παρὰ τὴν γνώμην αὐτοῦ γενομένας ἀποικίας. Ἀθρίσοι δὲ συνελθόντες εἰς ἐκκλησίαν ἥρξαντο πολλοὶ πολλὰ κατά τε τῆς βουλῆς καὶ τῶν πλουσίων δημηγοροῦντες,

καὶ μάλιστα οἱ τότε ἀγορανόμοις Σικίννιος καὶ Βροῦτος ἀπειλοῦντες στάσιν κατὰ τῶν πλουσίων. Τῇ δ' ἐπιούσῃ οἱ ὑπάτοις καταληφθέντες ὑπὸ φόβου συνεκάλεσαν τὴν βουλὴν, ἐν ᾧ οἱ μὲν προύτειναν ὅτι πρέπει νὰ θεραπεύσωσι τὸν δῆμον δι' ὑποσχέσεων, οἱ δὲ τούνκντίον, ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἐνδώσωσιν, ἀλλὰ νὰ ἐπιτιμήσωσι τοὺς ταραζίκς καὶ ὅτι ἐκν μὴ ἡσυχάσωσι, θὰ τιμωρηθῶσιν αὐστηρῶς. Ἐπὶ τοσοῦτον δ' ἐκορυφώθη ἡ ταραχή, ὥστε μικροῦ δεῖν ἥρχοντο εἰς χεῖρας, εἰς μὴ προελάμβανε τὸ κακὸν ἡ ἐπελθοῦσα νῦν. Τῇ ἐπιούσῃ συνηλθεν αὖθις εἰς ἐκκλησίαν ὁ δῆμος καὶ τῇ προτάσει τοῦ δημάρχου Ἰκιλίου ἐψηρίσατο «ἴνα μηδεὶς μήτε ἀντιλέγῃ μήτε διακόπτῃ τὸν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τοῦ δήμου ἀγορεύοντα δῆμαρχον, ἐὰν δέ τις τολμήσῃ τι τοιοῦτον, τιμωρηθήτω διὰ γρηματικῆς ζημίας, παρέχων καὶ ἔγγυητὴν περὶ τῆς ἀποτίσεως, ὃ δὲ μὴ διδοὺς θενατούσθω».

Οἱ πρὸς ἀγορὰν ἀπεσταλμένοι πρέσβεις ἀρικίμενοι ἐκ Σικελίας ἦγον πολλὰς σιταργοὺς ὀλκάδας καταφόρτους σίτου. Καὶ οἱ μὲν μετριοφρονέστεροι τῶν πατρικίων ἦξιουν νὰ διανεμηθῇ ὁ σῖτος δωρεὰν εἰς τοὺς ἀπόρους τῶν πολιτῶν ἢ τούλαχιστον νὰ πωληθῇ ἀντὶ μετριωτάτης τιμῆς, οἱ δὲ σφόδρα ἀριστοκρατικοὶ καὶ μπλλον αὐθέδεις νὰ πωληθῇ ἀντὶ ὑπερόγκου τιμήματος, ὅπως ταπεινωθῇ τοῦ δήμου θρασύτης. Ο δὲ Κοριολάνος μνησικακῶν κατὰ τοῦ δήμου, διέτι δὲν συνήργησεν ἐν ταῖς ἀρχαιρεσίαις, ὅπως ἀναγορευθῇ ὕπατος, ἀπροκαλύπτως καὶ ἴταιρώτερον ὡμίλησεν ἐν τῇ βουλῇ καὶ ἀπήτησε τὴν τοῦ δήμου κατάλυσιν καὶ τὴν ἀκύρωσιν τῶν δρκων. 'Αλλ' οἱ δήμαρχοι διαμαρτυρόμενοι ἔβων καὶ ἔχαλέπαινον καὶ λυμεῶν καὶ ὅλεθρον τῆς πόλεως ἀπεκάλουν τὸν Κοριολάνον· ὃ δὲ θυμωθεὶς ἐπὶ τούτοις θρασύτερον καὶ αὐθαδέστερον ὡμίλει κατὰ τῶν δημάρχων. Ἐκ τούτου ἐξοργισθέντες οἱ δῆμαρχοι ἐξέδραμον τοῦ βουλευτηρίου ἐπιθεώμενοι καὶ ἐπικαλούμενοι τοὺς δρκίους θεοὺς καὶ συναθροίσκοντες εἰς ἐκκλησίαν τὸν δῆμον

έδήλουν τοὺς ἐν τῇ βουλῇ ῥηθέντας λόγους τοῦ Κοριολάνου καὶ ἐκάλουν τοῦτον εἰς ἀπολογίαν. Ἀλλ' οὗτος μυκτηρίζει καὶ προ-
πηλακίζει τοὺς ἀποσταλέντας ὑπηρέτας. Οἱ δὲ δήμαρχοι παρα-
λαβόντες καὶ τοὺς ἀγορανόμους καὶ παρακολουθούμενοι ὑπὸ
πολλῶν πολιτῶν ἐπέδραμον κατ' αὐτὸν καὶ διέταξαν τοὺς ἀγο-
ρανόμους νὰ συλλάβωσιν αὐτὸν ἐξεργόμενον ἐκ τοῦ βουλευ-
τηρίου, καὶ, ἂν μὴ ἐκάλων βούληται νὰ ἀκολουθήσῃ, νὰ ἀπαγό-
γωσιν αὐτὸν διὰ τῆς βίας. Ὁ Κοριολάνος ἀνθίσταται καὶ οἱ πα-
τρίκιοι ἀποκρύψουσι τοὺς ἐπελθόντας, τὰ δὲ πράγματα ἐκ-
τραχύνονται εἰς ἄκρον. Εἰς δὲ τῶν δημάρχων, δι Σικίννιος, κατα-
δικάζει αὐτὸν αὐθικρέτως εἰς θάνατον καὶ προστάττει νὰ κρη-
μίσωσιν αὐτὸν ἀπὸ τῆς Ταρπηίας πέτρας, ἀφ' ἣς κατεκρή-
μνίζον τοὺς κακούργους. Ἀλλὰ βλέπων τοὺς μὲν πατρικίους
προσθύμους εἰς ἄμυναν, τὸν δὲ δῆμον μὴ κινούμενον διὰ τὸ
πρὸς τοὺς ὑπάκουους σέθις, προσκαλεῖται αὐτὸν νὰ δικασθῇ ἐνώ-
πιον τοῦ δήμου κατὰ νόμον, διὸ δὲν ἐπέτρεπε νὰ φονευθῇ μη-
δεὶς τῶν πολιτῶν ἄκριτος, καὶ ὡς ἡμέραν ὥρισε τὴν 27 ἀπ'
ἐκείνης, καθ' ἣν δῆμος προσεκαλεῖτο νὰ ψηφίσῃ κατὰ φυ-
λὰς καὶ οὐχὶ κατὰ λόχους.

Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ πυρετώδεις κατέβαλεν ἡ βουλὴ προσπα-
θεῖσα καὶ ὁ σῖτος ἐπευνίσθη καὶ θερμαὶ παρακλήσεις καὶ ικε-
σίαι ἐγένοντο πρὸς τοὺς δημάρχους, ἵνα μὴ δικασθῇ ὁ Κο-
ριολάνος.

Καὶ ἐπειδὴ ἐκεῖνοι δὲν ἐπείθοντο, οἱ μὲν τῶν βουλευτῶν
προσύτεινον νὰ μὴ ἐκδοθῇ εἰς δίκην, οἱ δὲ τούναντίον νὰ ἐκδοθῇ
διότι οὕτω μῆλλον θάξειοῦτο ὁ δῆμος, καὶ ἡ γνώμη
αὕτη ὑπερίσχυσεν. Ἐνέδωκε δ' ἐπὶ τέλους καὶ ὁ Κοριολάνος
κατὰ τὸ προσδόλευμα τῆς βουλῆς νὰ ἐμφανισθῇ ἐνώπιον τῆς
ἐκκλησίας τοῦ δήμου καὶ ἀπολογηθῇ ἐπὶ τῇ γενεθμένῃ κατη-
γορίᾳ, «ὅτι ἐπιθυμεῖ νὰ τυραννήσῃ καὶ διτὶ διένειμε τὰ ἔξ
Ἀντίου λάφυρα τοῖς στρατιώταις κατὰ βούλησιν». Γενομένης
δὲ κατὰ φυλὰς ψηφισθορίας (ῶν 9 μὲν ὑπερψήφισαν, 12 δὲ κα-

τεψήριταιν,) κατεδικάσθη εἰς ἀειφυγίαν. Ἀτάραγος ἐν τῷ μέσῳ τῆς γενικῆς συγκινήσεως ἦκουσε τὴν ἀπόφασιν καὶ ἀταράχως προπεμπόμενος ὑπὸ οἰκτειφόντων καὶ δικρυρροσύντων φίλων καὶ συγγενῶν ἀπεχαιρέτισε κατασπασάμενος τὴν μητέρα, τὴν γυναῖκα καὶ τὰ δύο του τέκνα, καὶ ἐκεῖθεν κατέφυγεν εἰς Τύλλον "Αττιον, ἀνδρα ἐπιφανέστατον μεταξὺ τῶν Οὐολούσκων, οἵτινες ὑπεδέχθησαν αὐτὸν μετὰ χαρᾶς, ὑποσχεθέντες πᾶσαν βοήθειαν (491).

3. Ο πρὸς Ρωμαίους πόλεμος τῶν Οὐολούσκων καὶ ὁ Κοριολάνος πρὸ τῆς Ρώμης (488 π. Χ.).

Ο Κοριολάνος ἀφικόμενος εἰς "Αντιον καὶ ικέτης τοῦ Τύλλου Αττίου γενόμενος δίδωσι τούτῳ τὰς ἀρίστας συμβουλὰς πρὸς διεξαγωγὴν τοῦ κατὰ Ρωμαίων πολέμου, ὅπως καὶ εὐπρόσχημον λάζῃ τὴν ἀφορμὴν καὶ ἀρίστην τὴν ἔκβασιν. Καὶ δὴ ἐπειδὴ ἀπασκή ἀκμαίκη τῶν Οὐολούσκων νεότης προσῆλθε μετ' αὐτοῦ ἐν Ρώμη πρὸς θέλκην τῶν τελουμένων ἀγώνων, διετάχθη κατ' εἰσήγησιν τοῦ Τύλλου νὰ ἐκλίπῃ τὴν πόλιν πρὸ τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου, ὡς δῆθεν μελετῶσα τὴν πυρπόλησιν τῆς Ρώμης. Ο "Αττιος ἔθεωρησε τοῦτο ὡς ἀφορμὴν πολέμου καὶ παρασκευάστας δύο στρατιῶν εἰσήλασεν εἰς τὴν ἡωματικὴν γῆν καὶ ἐπήνεγκε φοιτερὰν λεγήλασίαν καὶ δήθεν, πολλαχόθεν δ' ἀθροίσας πολυάριθμον καὶ ἀξιόμαχον δύναμιν ἐπεκήρυξεν ἐπισήμως τὸν κατὰ τῆς Ρώμης πόλεμον. Καὶ αὐτὸς μὲν διέμεινεν οἶκοι, δὲ Κοριολάνος παραλαβὼν πᾶσαν τὴν στρατιὰν καὶ ἐλὼν κατὰ ιράτος τὴν Κυρυκίαν καὶ πλείστας ἄλλας ἐπαλλήλους πόλεις ἐπεφάνη αἴφνης πρὸ τῶν τειχῶν τῆς Ρώμης, πᾶσα δὲ ἡ πόλις ἐπληρώθη θορύβου καὶ δέους. Καὶ οἱ μὲν ἔθεον ἐπὶ τὰς ὅπλα, οἱ δὲ ἐπὶ τὰς πύλας καὶ τὰς στέγας τῶν οἰκιῶν, οἱ δὲ κατελάμβανον τὴν ἄκραν καὶ τὸ Καπιτώλιον καὶ τοὺς ἄλλους ἔρυμανος τόπους· γυναῖκες δὲ μετὰ λελυμένης καὶ ἀτημελήτου κόμης συνω-

στιζόμεναι ἐπὶ τῶν ναῶν ἐπλήρουν τοὺς θόλους ἀλοφυρμῶν καὶ δεήσεων. Καὶ προσήρχετο δὲ λαὸς εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ οἱ συγκλητικοὶ κατελάμβανον τὰς ἑαυτῶν ἔδρας ἐν τῷ βουλευτηρίῳ. Ἐψηρίσαντο δὲ νὰ ἀποστείλωσι πρεσβείαν πρὸς συνδιαλλαγὴν. Προσῆλθε πρώτη καὶ μετ' αὐτὴν δευτέρα πρεσβεία, ἀλλ ὁ Κοριολάνος ἔμεινεν ἀτεγκτος καὶ ἀδυσώπητος. Πρὸς ταύταις ἀπεστάλη καὶ τρίτη πρεσβεία ἐξ Ἱεροφαντῶν καὶ οἰωνοσκόπων, ἀλλὰ καὶ αὐτῇ ἐπικῆλθεν ἀπρόσκιτος. Τότε τέλος ἀπεστάλη τετάρτη καὶ τελευταία πρεσβεία ἐκ πλήθους γυναικῶν καὶ παιδῶν, ὃν ἡγεῖτο ἡ μήτηρ τοῦ Κοριολάνου Οὐετουρίκ μετὰ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ Οὐελούμνιάς καὶ τῶν τέκνων μελανειμονοῦσαι καὶ ἔκτετακυτταὶ τὰς ὄράσεις ὑπὸ δάκρυών. Καὶ ὁ ἀτεγκτος καὶ στερρὸς ἐκεῖνος ἀνήρ μετὰ περιπτύξεις καὶ ἀσπασμούς κατανυγεῖς τὴν καρδίαν ἐκλιεν ὡς κόρη ἀπαθή. Ἡ δὲ μήτηρ ῥίψασσα ἑαυτὴν χαμαὶ καὶ ἀψημένη τῶν γονάτων τοῦ νιοῦ ἵκετευε καὶ ἔξελιπάρει αὐτὸν νὰ σώσῃ τὴν πατρίδα. «Ο δὲ πολλὰ ἐνγέας δάκρυα ἐνέδωκεν ἔνεκκ τῆς ὑπερβολικῆς στοργῆς, ἣν ἔτρεφε πρὸς τὴν μητέρα μίδε, ἔφη, μήτε πείθεμαι σοι σὺ γάρ με νικᾶς, καὶ σοὶ πάντας τούτων τὴν χάριν ἐγέτωσαν· ἐγὼ γάρ οὐδὲ ἴδειν αὐτοὺς ὑπομένω, ὅτι τηλικαῦτα πιστὸν εὔεργετηθέντες τοιαῦτά μοι ἀνταπέδωκαν, οὐδὲ ἀρίζομαι εἰς τὴν πόλιν· ἀλλὰ σὺ μὲν ἀντ' ἐμοῦ τὴν πατρίδα ἔχε, ὅτι τοῦτο ἡθέλησας, ἐγὼ δὲ ἀπαλλαγήσομαι». Τὴν ἐπιοῦσαν λύσας τὴν ποδιορκίαν καὶ ἀροῦ συνωμολόγησεν εἰρήνην ἀπήγαγε τὸν στρατόν. Ἀρικόμενος δὲ εἰς "Αντιον ἡθέλησε νὰ δώσῃ λόγον τῶν πράξεών του ἐνώπιον τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου. Ἀνελθόντος δὲ αὐτοῦ ἐπὶ τὸ βῆμα ἐπέδραμον μετὰ λίθων οἱ μίσθιερνοι τοῦ Τύλλου καὶ οἱ ἑταῖροι καὶ ἀπέκτειναν αὐτόν, ἢ κατέλλους ἐγένετο αὐτόχειρ διὰ τὴν ἀμηχανίαν, εἰς ἣν εὑρέθη ἐκ τῆς συγκρούσεως τοῦ καθήκοντος πρὸς τὴν ἀρχαίνην πατρίδα καὶ πρὸς τοὺς νέους πολίτας. Ἄλλ' ὁ λαὸς τῶν Οὐελούμνων ἐξ εὐγνωμοσύνης καὶ θαυμασμοῦ ἔθαψεν αὐτὸν.

τὸν ἀπονείμας τὰς μεγίστας τῶν τιμῶν, οἱ δὲ Ἐρωμαῖοι ἀπελλαγέντες οὕτω τοῦ κινδύνου ἀνιδρυσαν ναὸν τὸν της γυναικεῖας. Καθ' ἑτέραν ὅμως παράδοσιν ὁ Κοριολάνος δὲν ἐφονεύθη οὐδὲ ηύτοκονθήη, ἀλλ' ἐπέζησε μέχρι βαθυτάτου γῆρας μεταξὺ τῶν Οὐσιούσκων λέγων «ἡ ἔξορίξ εἶνε λίγη πικρὴ εἰς ἓν γέροντα».

4. Πόλεμος πρὸς Ἑρνίκας Αἰκανούς Οὐσιούσκους καὶ Τυρρηνούς καὶ ὁ ὑπὸ Κασσίου προταχθεὶς κληρουχικὸς νόμος (488-473).

Μόλις ἡ Ἐρώμη ἀπηλλάγη τοῦ κινδύνου, ὃν διέτρεζεν ἀπὸ τοῦ Κοριολάνου, καὶ ίδοι αἴρνης πληροφορεῖται, ὅτι ἑτέρα πολυκριθμοτέρα στρατιὰ ἔξ Οὐσιούσκων καὶ Αἰκανῶν ἐπελαύνει ἐπὶ τὴν Ἐρώμην. 'Αλλ' εὐτυχῶς στασιάσαντες περὶ τῆς ἡγεμονίας ἔστρεψαν τὰ ὅπλα κατ' ἀλλήλων καί, πολλῶν φονευθέντων ἐκατέρωθεν, ἐπανῆλθον κακῶς ἔχοντες εἰς τὰ ίδια. Τὸ δ' ἐπίδην ἔτος οἱ Ἐρωμαῖοι τριχῇ διελόντες τὴν στρατιὰν, οἱ μὲν ὑπὸ τὸν ὄπατον Γάϊον Ἀκύλλιον ἐπεστράτευσαν κατὰ τῶν Ἑρνίκων, οἱ δὲ ὑπὸ τὸν ἔτερον τῶν ὄπατων Τίτον Σίκκιον, ἐπὶ τοὺς Οὐσιούσκους, οἱ δὲ ὑπὸ τὸν ἵππαρχον Λάρκιον Σπόριον διέμειναν πρὸς φυλακὴν τῆς χώρας.

Καὶ ὁ μὲν Ἀκύλλιος συγκροτήσας μάχην κρατεράν, διαρκέσαν ἀπὸ πρωίς μέχρις ἑσπέρας, ἤρατο νίκην περιφρεστάτην, κατκτροπώτας κατὰ κράτος τοὺς πολεμίους. Ἐράμιλλον δ' ἤρατο νίκην καὶ ὁ ἔτερος τῶν ὄπατων διαγωνισθεὶς πρὸς τοὺς Οὐσιούσκους (487). Ἐν τῇ μάχῃ ταῦτη γενναίως διαγωνισθεὶς καὶ πολλὰ λαβὼν τραύματα ἔπεσε καὶ ὁ ἡγεμὼν αὐτῶν Τύλλος Ἀττιος. Διδούσι δὲ τὸν ὄπατον Σίκκιος ἐν τῷ θριάμβῳ, ὃν κατήγαγε ψυφίσματι τῆς βουλῆς, ἔλαθε τὴν πρώτην τιμὴν ἐν τῇ πομπῇ. Τὸ δ' ἐπίδην ἔτος (486) συνέθεντο ἀμφότεροι συνθήκας, ἡς ἐπέθελεν ὁ κατ' αὐτῶν μετὰ στρατοῦ ἐπελθὼν ὄπατος Σπόριος Κάσσιος, δεῖτις καὶ θρίαμβον δεύ-

τερον ἐκ τούτου κατήγαγεν. Ὁ Κάσσιος τοῖς ὑπακτεύσας καὶ δύο θριάμβους καταγαγών συγκαλέσας τὸν λαὸν εἰς ἐκκλησίαν ἐπεμνήσθη τῶν πρὸς τὸν δῆμον ἐκδουλεύσεων καὶ κατορθωμάτων τοῦ καὶ προῦτειν τὴν τῆς δημοσίας δορικτήτου χώρας διανομήν, τῆς παρανόμως ὑπὸ τῶν πατρικίων κατεχομένης, εἰς τοὺς πένητας καὶ προῦταλεν εἰς ἐπιψήφισιν τὸν δὲ περὶ κληρουχίας εἰσήγαγε νόμορ (586) (lex Cassia agraria). Ἀλλ' εὗρε πολλοὺς τῶν βουλευτῶν σρόδρα ἀντιφρονοῦντας καὶ μάλιστα τὸν Ἀππιον Κλεζύδιον καὶ τὸν ἔτερον ὑπατον Οὐεργίνιον. Ἐντεῦθεν σφραδροτέρα ἡ πρὸς ἀνερριπίσθη ἡ φρόδες τῶν μεταξὺ τῶν πατρικίων καὶ τοῦ δήμου ἐμφυλίων παθῶν, ἢν κατηύνασε πρὸς καιρὸν τὸ ὑπὸ τῆς βουλῆς ἐπιψήφισθὲν δόγμα, καθ' ὃ ἀπεριφαίσθη νὰ αἱρεθῶσι δέκα πρεσβύτατοι ἀνδρες ἐκ τῶν ὑπατικῶν, οἵτινες δρίσαντες τὴν δημοσίαν χώραν νὰ ἀπορριψανθῶσιν, ὅπόστη πρέπει νὰ μισθωθῇ καὶ ὄποστη ταύτης νὰ διανεμηθῇ εἰς τὸν δῆμον. Εἰς δὲ τοὺς ἴσοπολίτας καὶ συμμάχους νὰ ἀπονείμωσι τὴν ἐν τῷ μάλιστα προσκτηθησομένην κοινῇ στρατευόμενοι. Ή δὲ ἐκλογὴ τῶν ἀνδρῶν καὶ ἡ τῶν κλήρων διανομὴ ἀρέθη νὰ ἐκτελεσθῇ ὑπὸ τῶν νέων ἐκλεγθησομένων ὑπάτων. Ἀλλ' οἱ νέοι αἱρεθέντες ὑπατοι, Κόιντος Φάβιος καὶ Σερούτιος Κορνήλιος (485), ὃχι μόνον δὲν ἐπεκύρωσαν τῆς βουλῆς τὸ δόγμα, ἀλλὰ καὶ τούναντίον διὰ τῶν ταμιευτῶν, Καίσωνος Φαβίου καὶ Οὐαλερίου Ποπλικόλα, εἰσήγαγειλαν εἰς τὸν δῆμον τὸν Κάσσιον ἐπὶ τυραννίδος αἵτιχ καὶ συναγαγόντες τὸν δῆμον εἰς ἐκκλησίαν ἐπεισκαν αὐτὸν νὰ καταδικάσῃ εἰς θάνατον. Καὶ ἐπειδὴ ἐργάθησαν, μὴ φυγάς ἐλαθεῖς πράξῃ οἷα καὶ ὁ Κοριελάνος, ἀγαγόντες κατέρριψαν αὐτὸν ἀπὸ τῆς Ταρπηίας πέτρας (485).

Οἱ κατόπιν ἐκλεγόμενοι ὑπατοι προκρίνοντες ἐκ φρονήσεως τοὺς ἔξωτερικούς πολέμους τῶν ἐσωτερικῶν ἔριδων ἐγκοιλούθησαν τὸν πόλεμον ἐπὶ δωδεκαετίαν (485—473). Μετ' ἀμφιρρόπους δὲ κατὰ τὸ μᾶλλον ἡ ἡττον μάχας συνωμολογήθησαν τεσσαρακονταετεῖς σπουδαῖ. Αὕτικ δὲ μνείας ἐνταῦθε ἔστιν ἡ πανω-

λεθρίκια, τὴν ὁποίαν ὑπέστη ἡ περιφράνης οἰκογένεια τῶν Φάριων. 306 Φάριοι μετὰ 4000 πελατῶν κατέλαβον λόφον τινὰ παρὸς τὰς ὅχθους τοῦ ποταμοῦ Κρεμέρου (477), ὁπόθεν ἡμύνοντο τοὺς πολεμίους. Ἀλλὰ μετὰ περιφράνες νίκας περιπεσόντες εἰς ἐνέδραν κατεσφάγησαν ἀπαντες, πλὴν ἐνδεικόντες μετριακίου, ὅπερ εἶχε μείνη ἐν Ἀράχε.

Δ. Νέαι ἐμφύλιοι ταραχαὶ ἐν Ἀράχε πρὸς ἐπιψήφισειν τοῦ αληηρουχεικοῦ νόμου.

Καὶ ἐφ' ὅσον μὲν διεξήγοντο οἱ ἔξωτερικοὶ πόλεμοι, ὑπελώφαζον αἱ ἑσωτερικαὶ στάσεις καὶ ἕριδες, ἀλλ' ἄμα καθησύχασσαι ἐκεῖνοι, ἀνεφρέγχησαν αὐτὰς, ἀναρριπισθεῖσαι ὑπὸ τοῦ ἐκκρεμοῦς μένοντος αληηρουχικοῦ ζητήματος, ὅπερ ἔφερεν ἡδη εἰς μέσον αὖθις (478) εἰς τῶν δημάρχων, ὁ Γυντῖος Γενύκιος, εἰσαγγγών εἰς δίκην πάντας τοὺς προῦπατεύσαντας καὶ μάλιστα τὸν Μάλλιον καὶ Φούριον ὃτι δὲν ἀπεδέχησαν τοὺς δέκα ἄνδρας, τοὺς ποιησομένους τὴν τῶν αληηρων δικαιομήν. Ἀλλ' αἰφνὶς πρὸ τῆς δίκης εὑρεθέντος αὐτοῦ νεκροῦ, ἡ πόλις διεσώθη τοῦ ἐντεῦθεν ἐπαπειλοῦντος κινδύνου. Ἀλλ' ἡ ἀλαζονεία καὶ ἴταμότης, μεθ' ἣς ἐφέρετο ἡ βουλὴ πρὸς τοὺς δημοσικούς, ἡτις ἔξελαβε τὸν θάνατον ὡς αἴτιον δι' ἔσυτὴν οἰωνόν, ἐκτραχυνθεῖσα εἰς ῥάβδισμοὺς καὶ εἰς ἄλλας βιαίας πράξεις, ἀνερρίπτεσε νέαν στάσιν. Ὁ Πόπλιος Βολέρων, ἀνὴρ δημοσικὸς καὶ ἐν πολλοῖς δικηρέψας πολέμοις, ἀντὶ λοχαγοῦ καταγραφόμενος ὡς ἀπλοῦς στρατιώτης, ἤναντιοῦτο, διὸ καὶ κατεδικάσθη εἰς μαστίγωσιν, μεθ' ὃ ἐκκαλεῖται τὴν δίκην εἰς τὸν δῆμον, ἀλλ' ἀντὶ τούτου διετάχθησαν οἱ ῥάβδοις νὰ ἀπαγάγωσιν αὐτὸν βίκ. Τότε δὲ φρονηματίξας καὶ βιωμαλέος νέος παίσας τὸν πρῶτον εἰς τὸ πρόσωπον ἀνατρέπει καὶ τὸν ἄλλον μετ' αὐτόν, μεθ' ὃ ἀθρώως ἐφορμήσας ὁ λαός συνθλῆτὰς ῥάβδους, ἀπελαύνει τοὺς ῥάβδούχους καὶ ἐν ταῖς νέαις ἀρχαιρεσίαις ἐκλέγει αὐτὸν δήμαρχον (472). Οὗτος δὲ θέλων νὰ ταπεινώσῃ καὶ ἔξασθενήσῃ τὴν δύ-

ναυμιν καὶ τὸ ἀξίωμα τῶν πατρικίων, νὰ αὐξήσῃ δὲ τὸ τοῦ δῆμου, εἰσάγει νόμον, καθ' ἓν ἡ ἐκλογὴ τῶν δημάρχων ἔδει τοῦ λοιποῦ νὰ ἐνεργῆται οὐχὶ ὑπὸ τῆς λογίτιδος ἐκκλησίας, ἐν ᾧ ἴσχυον οἱ πατρίκιοι, ἀλλ' ὑπὸ τῆς φυλέτιδος, ἐν ᾧ ἴσχυον οἱ δημοτικοί. Ἐντεῦθεν τὰ πράγματα ἐλάμβανον δξεῖσαν τροπήν. Λόγοι μακροὶ καὶ πικροὶ ἀντελέγησαν ἐκατέρωθεν, καὶ αὐτοὶ οἱ ὑπατοὶ διέστησαν τὰς γνώμας. Καὶ ὁ μὲν Τ. Κόϊντος ὥμιλησε μετὰ μετριοπαθείας καὶ συνέσεως, ὁ δ' ἔτερος "Αππιος Κλαύδιος μετὰ τοσαύτης ὑπεροψίας καὶ κουφότητος, ὅστε παρώξυνε τὸν δῆμον, τὸν ὄποιον ἐξῆψεν ἔτι μᾶλλον ὁ πρεσβύτερος τῶν δημάρχων Γάιος Λεκτόριος.

Καὶ ἐπὶ πολλὰς μετέπειτα ἡμέρας ἐξηκολούθουν αἱ ἀντεγκλήσεις καὶ αἱ ἐκατέρωθεν ἀπειλαὶ καὶ μόλις ἡ βουλὴ κρίνεται τὰ γινόμενα ὡς ὑπέρμετρον ζῆλον προτάσσει τοῦ Κοΐντου ἐπεψήρισε τὸν εἰσαγγέληντα νόμον τοῦ Βολέρωνος. Οἱ Αἰκανοὶ καὶ Οὐολούσκοι ἐνθυρρυνθέντες ὑπὸ τῶν ἐμφυλίων ἐρίδων διέρρηξαν τὰς συνθήκας. "Οθεν ὁ μὲν ὑπὸ τὸν "Αππιον ἐξελθὼν κατὰ τῶν Οὐολούσκων στρατὸς μισῶν καὶ ἀπεγκλωμένος αὐτὸν ἡττήθη ἐκάνω πρὸς ἐκδίκησιν. Ὁ δὲ "Αππιος ἀπερρέγμανε τὴν ὁργὴν αὐτοῦ καὶ ἐπανελθὼν σίκαδε ὀδοξῶν ἐρράθισε καὶ ἀπεκεφάλισεν ἐκποτατάρχας καὶ λοχαγοὺς καὶ ἀπεδεκάτευσε θυνάτῳ ἀπασκεν τὴν στρατιάν, ἐνῷ ὁ ἔτερος τῶν ὑπάτων Κόϊντος, ἀτε ἀγκαπώμενος ὑπὸ τοῦ στρατοῦ, ἐνίκα τοὺς Αἰκανούς. Τούτον τὸν "Αππιον, ἀντιτείνοντα εἰς τὴν ἐπιψήρισιν τοῦ κληρουχικοῦ νόμου, εἰσήγαγον εἰς δίκην ἐν τῷ δῆμῳ οἱ δήμαρχοι, καὶ ἐνεργανίσθη μὲν οὗτος ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ γκυριῶν, ἀλλὰ μετ' ὀλίγας ἡμέρας διεχρήσατο αὐτὸς ἐκυρών, ἐπειδὴ προεῖδε τὴν καταδίκην ἐκυρών.

Ἐπειδὴ οἱ ισχύοντες ὑπατοὶ ἔκρινον πάσας τὰς δίκας, εἴτε κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἐμφύτου δικαίου, εἴτε κατὰ τὰ ἀρχαῖα ἔθη, εἴτε κατὰ τοὺς νόμους τῶν βασιλέων, σωζομένους ἐν ταῖς ιεραῖς βίβλοις, καὶ οὐχὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ισονομίας, ὁ δῆ-

μαργος Γάιος Τερέντιος προέτεινε νὰ συνταχθῇ νομοθεσία ἔγγραφος, καὶ θ' ἦν νὰ ἀπονέμηται τοῦ λοιποῦ ἡ δικαιοσύνη (462). Άλλ' ἡ πρότασις αὐτη ἡγέρειν ἔτι μεῖζον καὶ εὐρύτερον τὸ μεταξὺ πατρικίων καὶ δημοσῶν χάσμα, εἰς ὃ μικροῦν δεῖν συγκεκριμένης μετ' αὐτῶν καὶ ἡ Πώμη. Διότι ἐκ τῶν ἐμφύλιών τούτων ἐρίδων οὐ μόνον οἱ ἔξωθεν ἔχθροι ἐνθαρρυσάμενοι ἐδέσουν τὴν γῆν τῶν Ρωμαίων, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν Σαξίνων ἀνήρ τις σφόδρᾳ πλούσιος καὶ δυνατός, ὁ Ἀπιος Ἐρδώνιος, καταλαμβάνει περὶ μέσας νύκτας μετὰ 4000 πελατῶν τὸ Καπιτώλιον ἐπὶ τῇ κενῇ ἐλπίδῃ νὰ συναγείρῃ περὶ ἑκατὸν τούς τε φυγάδες καὶ δούλους καὶ ἀπόρους καὶ ἐπικαλούμενος τὴν τῶν Σαξίνων καὶ Οὐδολύσκων ἐπικουρίων νὰ καταλύσῃ τὴν τῶν Ρωμαίων ἡγεμονίαν. Γενικὴ κατάπληξις καὶ ταραχὴ καταλαμβάνει τοὺς πολίτας, οἵτινες συνελθόντες κατ' ὅλιγον ἡρπασούν τὰ ὅπλα καὶ ἀρέντες κατὰ μέρος τὰς ἴδιας δικηροῦς ὑπὲρ τῆς κοινῆς σωτηρίας ἐπέδροψαν μετὰ προθυμίας ἐπὶ τοὺς πολεμίους καὶ μετὰ τριήμερον μάχην, πεσόντος τοῦ Ἐρδώνιου, τοὺς μὲν ἐκώγησαν, τοὺς δὲ πλείους κατέσφεξαν. Ἐν τῇ μάχῃ ταύτη ἔπεσε καὶ ὁ ὑπατος Οὐαλέριος προκινδυνεύων γενναίως ὑπὲρ τῆς νίκης, καὶ ἀνταύτου ἡρέθη ὑπατος ὁ Κοΐντος Κιγκιννάτος (460), ἀνήρ ἀδέκαστος, πρόχοις ἐν ταύτῃ καὶ δίκαιος, πατήρ τοῦ κατὰ τοῦ τερεντίειον νόμου κηρυχθέντος Κοΐντου Καίσωνος, ὃς εἰσαγγείει ὑπὸ τοῦ δήμου εἰς δίκην κατεδικάσθη εἰς ἀειρυγίαν καὶ χρηματικὴν ζημίαν, ἵνα ὁ πατήρ πωλήσας πάντα τὰ ὑπάρχοντα ἀπέτισεν, ἀποζῶν μόλις ἐξ ἀγροῦ τινος. Οἱ ἀπεσταλμένοι ὑπὸ τῆς βουλῆς εὗρον τὸν Κιγκιννάτον ἀροτριῶντα, ἀχίτων, περιζωμάτιον ἔχοντα, καὶ ἐπὶ τῇ κεραλῇ πᾶλον, περιέθεσαν δὲ τὴν περιπόρρυφον ἑσθῆτα καὶ ἔδωκαν τοὺς πελέκεις καὶ τὰ ἄλλα πικράσημα. Μετὰ πόνου δὲ καρδίας ὁ Κιγκιννάτος ἀσπασάμενος τὴν γυναῖκα καὶ ἀρεὶς τὸν οἶκον καὶ τὸν ἄγρον παρηκαλούθησεν εἰς τὴν πόλιν, παραλαβὼν δὲ τὴν ὀπατειάν καὶ ἀποκαταστήσας τὴν τάξιν καὶ ἡσυχίαν καὶ

μετά τὴν λῆξιν τῆς ἀρχῆς ἀναδείξας ἑτέρους ὑπάκτους ἐπανῆλθεν εἰς τὸν ἀγρὸν αὐτοῦ. Ἀλλὰ τὸ μετεπιόντος (458 π. Χ.) προσεκλήθη καὶ πάλιν ἐπὶ τὴν ἀρχὴν ἀναγορευθεὶς δικτάτωρ, διότι ὁ τῶν Ρωμαίων στρατὸς πολεμῶν πρὸς τοὺς Αἰκανούς περιῆλθεν εἰς τὴν ἔχατην ἀμηχανίαν, περιεκυλωθεὶς αἴρηντος ὑπὸ τῶν πολεμίων ἐν τῷ μέσῳ δυσβάτων καὶ ὑψηλῶν ὅρέων. Ἀναλαβὼν δὲ τὴν ἀρχὴν καὶ διὰ λόγου νευρώδους ἐνθουσιάσας τοὺς πολίτας ἐξῆγεν ἐπὶ τοὺς πολεμίους τὴν δύναμιν, οἱ δὲ πολέμιοι ἴδοντες ὅτι ἐτέθησαν μεταξὺ δύο πολεμίων στρατευμάτων, στρεφόμενοι δὲ καὶ τῶν ἐπιτηδείων καὶ οὐδαμόθεν ἐλπίζοντες βοήθειαν δεινῶς δὲ πιεζόμενοι καὶ ἡττηθέντες ἐν ταῖς ἕρδοῖς ἐκατῶν παρέδωκαν τὰ ὅπλα. Ἐπενελθὼν δὲ κατήγαγεν ἀπάντων τῶν ἡγεμόνων τὸν λαμπρότατον θρίαμβον ὃν ἐκόσμει ὁ δέσμιος ἀγόμενος ἡγεμὼν τῶν πολεμίων μεθ' ὅλων τῶν ἐπιφανῶν ἀνδρῶν. Ἀποθέμενος δὲ τὴν ἐξουσίαν ἀπῆλθεν αὖθις εἰς τὸν ἄγρον του. Εἰς δὲ τὸν αὐτὸν Κόιντον Καίσωνας ἐδέδη ἀμνηστία καὶ ἐπεκνῆλθεν ἐκ τῆς ἐξορίας. Ἀποστατησάντων δὲ τῶν Αἰκανῶν, ἐπειδὴ δὲ λαδὸς δὲν ἐπροθυμοποιεῖτο ν' ἀναλάβῃ αὖθις τὰ ὅπλα, προσπατῶν τὴν κατ' ἔτος ἐκλογὴν δέκα δημάρχων ἀντὶ πέντε, ἡ βουλὴ συνήνεσε τῇ προτάσει τοῦ Κιγκινάτου ἀντὶ πέντε νὰ ἐκλεγθῶσι δέκα δήμαρχοι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

ΑΠΟ ΤΗΣ ΣΥΣΤΑΣΕΩΣ ΤΗΣ ΔΕΚΑΡΧΙΑΣ
ΜΕΧΡΙ ΤΗΣ ΚΑΤΑΛΥΣΕΩΣ ΑΥΤΗΣ (451 - 443).

Ι. Άν πρῶται πράξεις τῆς δεκαρχίας καὶ τὰ αὔτεια τῆς καθαυτορέσσεως αὐτῆς.

'Ἄλλ' ή μόλις μαρανθεῖσα στάσις ἀνεφλέχθη καὶ πάλιν, μὴ συνκινούντων τῶν δημοσικῶν νὰ ἐκστρατεύσωσι πρὸ τῆς ἐπιψηφίσεως τοῦ τε κληρουχικοῦ καὶ τερεντιείου νόμου περὶ ισογ-

μίας. Μετὰ πολλὰς δὲ θεριθέωδεις συζητήσεις ἀπεργασίσθη νὰ ἀποστελῶσιν εἰς τὴν ἐν Ἰταλίᾳ Μεγάλην Ἐλλάδα, ἔξαιρέτως δὲ εἰς Ἀθήνας, τρεῖς ἐκ τῶν πατρικίων πρὸς συλλογὴν τῶν καταλλήλων νόμων (454 π. Α.). Μετὰ διετίκην δὲ ἐπανελθόντων τούτων ἡρέθησαν ὑπὸ τῆς λοχίτιδος ἐκκλησίας ἀρδρεος δέκα, οἱ ἀπιφράνεστατοι τῆς βουλῆς, νὰ ἀρχωσι μὲν καθ' ἡμέραν ἔκαστος ἐπὶ ἐνικυτόν, ἔχοντες ἀπόλυτον ἔξουσίαν καὶ νὰ μελετήσωσι τοὺς κομισθέντας νόμους, συντάξασι δὲ νέους πρὸς διοικησιν τῆς πολιτείας, καταργουμένων πάντων τῶν ἄλλων νόμων καὶ πάσης ἀλλης ἀρχῆς καὶ ἔξουσίας. Γράψαντες δὲ τοὺς νόμους καὶ ἐγγαρδίζαντες αὐτοὺς ἐν γαλλαῖς στήλαις προσύθηκαν ἐν τῇ ἀγορᾷ.

"Αμαρ δ' ἔλαθον τὴν ἀρχὴν οἱ δέκα αἰρεθέντες δήμαρχοι ἀπήτησαν δι' ἐνδει τούτων, Ἰκέλλου, πρῶτον μὲν νὰ χορηγηθῇ καὶ αὐτοῖς τὸ δικαίωμα τοῦ συγκαλεῖν τὴν βουλὴν καὶ ἀγορεύειν ἐν αὐτῇ. Εἶτα δὲ νὰ δοθῇ μέρος ἐκ τοῦ Αὐγεντίνου λόφου καὶ τοῖς δημόσταις πρὸς οἰκοδομὴν οἰκιῶν, διπερ καὶ ἐπεψηφίσθη μετὰ πολλὰς ἀντιρρήσεις τῶν πατρικίων. Καὶ τὸ ἔτος ἐτελεύτα, πάντων ἀπιδοκιμαζόντων τὴν γρηστότητα καὶ σύνεσιν καὶ δικαιοσύνην τῶν 10 τούτων ἀνδρῶν. "Οθεν ἀπεργίσαν νὰ ἀνανεώσωσι τὴν αὐτὴν ἀρχὴν καὶ κατὰ τὸ ἐπιόν ἔτος (450). Προεδρεύοντος δὲ τοῦ δημάρχου Ἀππίου Κλαυδίου, ἀνδρὸς πονηροτάτου, ἔξελέγησαν αὕτις 5 πατρίκιοι, ἐν σὲ καὶ ὁ Κλαύδιος, καὶ ὅ πληρεστοι, οἱ πάντες οἰκεῖοι αὐτῷ καὶ ἀριστωμένοι. Οἱ ὑπὸ τούτων κατέἀμφρότερα τὰ ἔτη συνταχθέντες νόμοι ἐνεχαράχθησαν βραδύτερον ἐπὶ 12 δέλτων, ἐξ οὗ ὅλη ἡ νομοθεσία ἐπεκλήθη δωδεκάδειτος (duodecim tabula legum). "Αμαρ δὲ παρέλαθον τὴν ἀρχὴν συνέθεντο πρὸς ἀλλήλους, κατ' εἰσήγησιν τοῦ Ἀππίου, νὰ κατέχωσι διὰ δίου τὴν ὑπερτάτην ἔξουσίαν ὅλοι ὁμοῦ μὴ συγκαλοῦντες τὴν βουλήν, μηδὲ τὴν ἐκκλησίαν. Κατῆλθον λοιπὸν εἰς τὴν ἀγορὰν ὅλοι δμοῦ, προπορευομένων οὐγῇ ἀπλῶς 12, ἀλλὰ δεκάκις δώδεκα, φερόντων

τὰς ῥύθμους καὶ τοὺς πελέκεις. Οὕτω δὲ καταπλήξαντες τὸν
ἄγλον καὶ γνόντες, ὅτι πρέπει διὰ τοῦ φόβου τὸ λοιπὸν νὰ
ἄρχωσι, συνεκέντρωσαν ἔκαστος περὶ ἑκατὸν τοὺς θραυστάτους
καὶ ἔξωλεστάτους. Κατεκράτησαν δὲ τὴν ἔξουσίαν καὶ κατέ
τὸ ἐπιόν ἔτος (449 π. Χ.) χωρὶς γὰρ ἐρωτήσωσιν οὔτε τὴν
βουλὴν οὔτε τὸν δῆμον, ἡ δὲ ἔξουσία αὐτῶν ἀπέβη ὅλως τυ-
ραννικὴ καὶ βίαιος. Πάντα δὲ τοιμῶντα νὰ ἀντείπῃ ἔξωρι-
ζον ἡ καὶ ἀπέκτεινον, πολλοὶ δὲ καὶ αὐθόρμητοι ἐκ τε τῶν πα-
τρικίων καὶ τῶν ἄλλων ἐπιφανῶν ἀνδρῶν ἐκ φόβου καὶ ἀδυνα-
μίας κατέλιπον τὴν πόλιν μεταβαίνοντες εἰς τοὺς ἀγροὺς ἢ
καὶ κατέλιπον ὅλως τὴν πατρίδα αὐτοὶ ἐσυτοῖς καταγινώσκον-
τες ἔξουσίαν ἀειφυγίαν.

Ἐκ τούτων ἀναθυρρήσαντες οἵ τε Αἰκανοὶ καὶ Σαβίνοι εἰσή-
λκουν εἰς τὴν ῥωμαϊκὴν χώραν μετὰ πολυαρίθμου στρατιᾶς. Οἱ
δέκα ἑκπλαγέντες τότε συνεκάλεσαν τὴν βουλὴν, ὅπως φησίσηται
τὴν καταγραφὴν τοῦ στρατοῦ καὶ τὴν ὡς τάχιστα ἐκστρατείαν.
Ἡ βουλὴ ἐφρήνη λίκη δυσμενῆς πρὸς αὐτούς, ἀλλ' οὗτοι καὶ
πάλιν αὐθαιρέτως διέλυσαν τὴν βουλὴν καὶ ἀνέλαβον αὐτοὶ
τοῦ στρατοῦ τὴν ἡγεμονίαν. Καὶ εἰς τρίσι μὲν διένειμαν τὸν
στρατόν, ἐξ ὧν τὰ μὲν δύο τῶν ταγμάτων ὑπὸ τὸν "Αππιον Κλαύ-
διον καὶ Σπόριον διέμειναν πρὸς φυλακὴν πῆς πόλεως, τρία δὲ
ἐπῆλθον ἐπὶ τοὺς Σαβίνους καὶ πέντε ἐπὶ τοὺς Αἰκανούς. Ἀλλ'
ὑπέστρεψαν ἡττημένοι καὶ κακῶς ἔχοντες καὶ ἐστρατοπέδευ-
σαν ἐκτὸς τῆς πόλεως. Ὁ "Αππιος ἀπέστειλε νέας ἐπικουρίας
παραγγέλλων τοῖς συνάρχουσιν, ἵνα, ὅπως ἂν δύνωνται, ἐκπο-
δῶν ποιήσωνται τοὺς ἀντιφρονοῦντας. Τούτων πολλλοὺς πολλα-
χῶς διέφθειραν, ἀλλ' ὁ ὡμῶς καὶ ἀνοσίως διαπραχθεὶς θάνα-
τος τοῦ Λευκίου Σικινίου Δεντάτου διέγειρε τὴν γενικὴν τῶν
τριῶν ταγμάτων ἀγανάκτησιν, ἐξ ὧν μετεδόθη καὶ παρὰ τοῖς
λοιποῖς.

Οἱ ἀνὴρ οὗτος ἐν 120 μάχαις διαγωνισάμενος καὶ ἐν ἀπά-
σαις τὰ πρῶτα ἀριστεῖα λαβὼν διετέλει ἥδη ἐν ἀπομαχίᾳ.

Αλδοξούσης δὲ τῆς πατρίδος, περιζωσάμενος αὐτόκλητος ὁ πατέλαιμαχος ἀνὴρ τοῦ νεαροῦ στρατιώτου τὴν πανοπλίν κατηλθεν εἰς τὸν ἀγῶνα μετ' 800 ἀνδρῶν ἐθελοντῶν, μεθ' ὧν ἐκθύμως ἀγωνισθεὶς ἐκυρίευσεν ἐξ ἑρόδου τῶν πολεμίων τὸ στρατόπεδον, κατατροπώσας αὐτούς. Περιβληθεὶς δὲ ὑπὸ τοῦ Ἀππίου ἀξιώματος πρεσβευτοῦ ἀπεστάλη εἰς τὸ ἔτερον τῶν στρατοπέδων, ὅπως συσκεφθῇ μετὰ τῶν στρατηγῶν περὶ τῆς διεξαγωγῆς τοῦ πολέμου. Ἐκεῖθεν δὲ συνδευόμενος ὑπὸ 100 ψιλῶν ἐπιλέκτων νεαρῶν στρατιωτῶν ἀποστέλλεται νυκτός, ὅπως ἐκλέξῃ τὸν κατάλληλον τόπον πρὸς μεταστρατοπέδευσιν. Οὗτοι δὲ γενόμενοι εἰς τόπον στενὸν καὶ δύσβατον καὶ δύντες ἀλλήλοις τὸ σύνθημα ἐπέδραμον ἐπ' αὐτόν, ὃ δὲ στὰς καὶ ἀμυνόμενος πεντεκαίδεκα μὲν ἀποκτείνει, διπλασίους δὲ τραυματίζει, οἱ δὲ λοιποὶ δείσαντες ὑποψιροῦσι καὶ συστάντες μακρόθεν ἔβαλλον αὐτὸν δι' ἀκοντίων καὶ ξύλων καὶ λίθων, ἔως οὖθις ἀπέκτειναν.

Ἐτέρα δὲ μᾶλλον μυστρὸς καὶ ἀποτρόπαιος πρᾶξις αὐτοῦ τοῦ Κλαυδίου ἐκορύφωσε καὶ τοῦ ἐτέρου στρατοῦ καὶ τοῦ λαοῦ τὴν ἀγανάκτησιν καὶ συνετέλεσεν εἰς τὴν τῆς δεκαρχίας κατάλυσιν.

Λούκιος Οὔεργίνιος λοχαγὸς καὶ ἀνὴρ οὐδενὸς τὰ πολεμικὰ χείρων εἶχε κόρην ἐπίγαμον, Οὔεργινίαν, καλλίστην δὲ τὴν ὅψιν καὶ μεμνηστευμένην Λουκίῳ Ἰκιλίῳ. Ταύτην θεασάμενος ὁ Κλαυδίος ἔν τινι σχολείῳ, ἐτρώθη τὴν καρδίαν ὑπὸ θερμοῦ ἔρωτος. Μὴ δυνηθεὶς δὲ νὰ φείρῃ ταύτην, οὔτε διὰ χρημάτων, οὔτε δι' ὑποσχέσεων, ἀπίγαγεν ἐκεῖθεν διὰ τῆς βίκς πέμψας ὑπηρέτην τινὰ σικειοποιούμενον ὡς ιδίαν θυγατέρα ἐκ δούλης αὐτῷ γεννηθεῖσαν. Μάτην διεμαρτύροντο δὲ μνηστήροις καὶ διητρόδοσις θεῖος καὶ διατήροι φυγῶν λάθρᾳ τοῦ στρατοπέδου καὶ ἀρικόμενος εἰς Τρώμην τὴν ἐπιοῦσαν. Οὐ "Ἀππιος Κλαυδίος, δικάσσας καὶ κρίνας αὐθαιρέτως ἀνεγνώρισεν ὡς πατέρα τῆς παιδὸς τὸν ὑπηρέτην ἐκυτοῦ. Δακρυγένεων λοιπὸν καὶ ὀλοφυρόμενος ὁ πατήρ καθικέτευσε τοὺς ῥαθδούχους καὶ τὸν ἀπαγωγέα τῆς

θυγατρὸς νὰ συνδικλεχθῇ μόνος πρὸς μόνην πρὶν ἡ ἀπαγάγωσιν ἐκ τῆς ἀγορᾶς καὶ εὐρῶν εὔκαιρίαν διαπράττει ἔργον πικρὸν μέν, ἀλλ' ἐμπρέπον εἰς μεγαλόφρονα καὶ ἐλεύθερον Τρωματὸν πολίτην. Ἀρπάσας μάχαιραν ἐκ παρακειμένης τραπέζης ἐμπήγει ταῦτην εἰς τὰ σπλάγχνα τῆς μονογενοῦς θυγατρὸς, τοσοῦτον εἰπών «Ἐλευθέρων σὲ καὶ εὐσχήμονα, τέκνον, ἀποστέλλω τοῖς κατὰ γῆν προγόνοις· ζώσῃ γάρ οὐκ ἔξην ταῦτα ἀμφότερα διὰ τὸν τύραννον.» Καθημαγμένην δ' ἔχων τὴν μάχαιραν ἔθεε διὰ τῆς πόλεως ἐμμανῆς καλῶν τοὺς πολίτας ἐπὶ τὴν ἐλεύθερίαν. Ἐκεῖθεν δ' ἵππεύσας καὶ ἀπὸ ῥυτῆρος ἐλαύνων ἀφικνεῖται εἰς τὸ στρατόπεδον παρακολουθούμενος ὑπὸ πλήθους πολιτῶν, ὅσει 400.

Οθεν δ στρατὸς ὄρμησεν εἰς τὴν πόλιν, ἔνθικ ἐνωθεὶς μετὰ τοῦ ἔξηρεθισμένου πλήθους καθήρεσαν τοὺς δεκάρχας, ὃν δ μὲν "Αππιος ηύτοκτόνησεν ἐν τῇ εἰρκτῇ, οἱ δὲ λοιποὶ κατέγνωσκαν αὐτοῖς ἐκυτοῖς ἀειφυγίαν, δημευθείσης τῆς περιουσίας των.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

ΤΑ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΚΑΘΑΙΡΕΣΙΝ ΤΗΣ ΔΕΚΑΔΑΡΧΙΑΣ
ΜΕΧΡΙ ΤΗΣ ΣΥΜΠΛΗΡΩΣΕΩΣ ΤΗΣ ΙΣΟΠΟΛΙΤΕΙΑΣ
(449 - 366).

Ι. Προεισαγωγικὰ παρατηρήσεις.

Απὸ τῆς καταλύσεως τῆς βασιλείας μέχρι τῆς ἀρχῆς τῆς τετάρτης περίπου ἐκκατονταετηρίδος (406) ἐπεκράτει ἡ μεταξὺ πατρικίων καὶ πληθείων ἐσωτερικὴ πάλη τῆς τῶν ἔξωτερικῶν πολέμων, ἀλλ' ἀπὸ τοῦδε ἀρχονται κατ' διίγον ἐπικρατοῦντες οἱ ἔξωτερικοὶ πόλεμοι τῶν ἐσωτερικῶν ἐρίθων. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων ἀποτελεσμάτων τῶν μέχρι τοῦδε κτηθέντων δικαιωμάτων τοῦ λαοῦ πρὸς τὴν τελείαν ίσο πολιτείαν ὑπῆρξεν ἡ ταχεῖα αὐξῆσις τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους

καὶ ἡ ὑπερβάλλουσα ἐπίδοσις τῆς ἐσωτερικῆς αὐτοῦ δυνάμεως. Ἡδη δὲ μὲν πατρίκιοι κατενόσκουν, διτι, ἵνα δικτηρήσωσι τὰ ἐκ τοῦ γένους κεκτημένα προνόμια, ὥφειλον νὰ δικαιρέψωσι τοῦ λοιποῦ ἐπὶ ἀνδρείᾳ, καρτερίᾳ, σωφροσύνῃ, συνέσει καὶ δικαιιοσύνῃ, ἔτέρῳθεν δὲ καὶ ἡ ἐγκριτωτέρα τῶν πληθείων μερὶς συνησθάνετο διτι, ἵνα ἀπολαύσῃ πλήρη τὰ δικαιώματα τῆς ισοπολιτείας, ἔχει ἀνάγκην νὰ δικαιρέψῃ ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς προτερήμασιν. Ἐντεῦθεν ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τούτῳ διεξαγοράνῳ ἀγῶνι ἐπεδείξαντο μεγάλην μὲν φιλοπατρίαν καὶ γενναιοφροσύνην, τοσην δὲ φιλοτιμίαν καὶ ἀρετὴν περὶ τοὺς ἐξωτερικοὺς ἀγῶνας, ἀρ' ὅν μάλιστα ἐκάτεροι ἡλπιζον ἀξίωμα καὶ κλέος, ἰδίᾳ δὲ οἱ πατρίκιοι ἐπετύγχανον σὺν τούτῳ καὶ ἀνάπτουσιν τινα ἐκ τοῦ ἀείποτε ὑπὸ τῶν δεκάρχων διερεθίζομένου λαοῦ. "Οὐεν δὲ κατακτητικὴ τῆς Ρώμης ὁρμή, ἡ βαθυτάδην καὶ κατ' ὅλιγον προαγοράνη μέχρι τῆς κυριαρχίας τοῦ κόσμου, δρεῖται κυρίως εἰς τὴν ἐσωτερικὴν ἐκείνην πάλην μεταξὺ πατρικίων καὶ πληθείων, δι' ἡς ἀνεπτύχθη τοῦ ῥωμαϊκοῦ ἔθνους τὸ πολίτευμα καὶ δι' οὗ τὰ μάλιστα ὁ λαὸς ἐφρονηματίσθη. Ἡ ἐκ τῆς συγκρούσεως δὲ τῶν κομμάτων ὁσημέραι ἐξαπτομένη φιλοτιμία καὶ δραστηριότης χαρακτηρίζει μάλιστα καὶ ἐπικαλλύνει ἴδιαζόντως τὴν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ῥωμαϊκὴν ιστορίαν. "Αμα τὸ κράτος ἡπειλεῖτο ἔξωθεν καὶ ἡ φλεγμονὴ τῶν παθῶν κατεστέλλετο καὶ αἱ δύο ἀντίπαλοι μερίδες ἔνομεναι διὰ τοῦ ἐλκτικοῦ δεσμοῦ τῆς φιλοπατρίας ἡμιλλῶντο τίς τούτων νὰ ὑπερτερήσῃ περὶ τὰ πολεμικὰ κατορθώματα, ὡστε ἀπέβαινον οὕτω φοβεραὶ εἰς τὸν ἔγχρόν. Περατουμένου δὲ τοῦ πολέμου, ἐπανελαμβάνετο ὁ ἐσωτερικὸς ἀγῶν, ὁ διποτὸς διετήρει τοὺς πολίτας καὶ ἐν εἰρήνῃ δραστηρίους καὶ ἐνεργούς. Καὶ αὐτὸι δὲ οἱ ἀποικιζόμενοι πολῖται Ρωμαῖοι ἔθεωροῦντο ὡς ἀποτελοῦντες ἀείποτε μέρος τῆς ῥωμαϊκῆς πολιτείας. Αἱ δὲ ἀποικίαι ἐκτίζοντο ἐπὶ τῷ διττῷ σκοπῷ, πρῶτον μὲν νὰ ἀσφαλίζωσι τὴν ἐπὶ τῆς κατακτηθείσης

χώρας κυριαρχίαν τῆς Ρώμης, δεύτερον δὲ νὰ παρέγωσι πόρου ζωῆς εἰς τὸ πλεονάζον μέρος τῶν κατοίκων τῆς μητροπόλεως.

‘Η φρόνησις καὶ ἡ ἐπιτηδειότης τῶν Ρωμαίων, μεθ’ ἣς οὗτοι ἔξευρον νὰ ἔξαγοράζωνται τὰς περιστάσεις, καταρράνεται καὶ εἰς τὴν βαθύτατήν του στρατιωτικοῦ αὐτῶν πολιτεύματος.

2. Στρατιωτικὸν πολέμευμα.

‘Η βουλὴ ὅριζε τὸ σχέδιον τοῦ πολέμου καὶ ἐψήφιζε κατ’ ἔτος ποῦ ὄφειλον νὰ ἐκστρατεύσωσιν οἱ νέοι ὑπατοὶ καὶ πρατορεῖς. Πολλάκις, διάκις ἔθεωρεῖτο ὀφέλιμος ἡ διατήρησις τοῦ αὐτοῦ στρατηγοῦ, παρετείνετο καὶ πέραν τοῦ ἔτους ἐπὶ τῇ προτάσει τῆς βουλῆς διὰ ψηφίσματος τῶν ψυλετικῶν ἐκκλησιῶν (Plebiscitum) τὸ στρατιωτικὸν αὐτοῦ κράτος (imperium) ὡς ἀνθυπάτου (proconsul) ἢ ἀντιστρατήγου (Propraetor). ‘Η εἰς τοὺς ὑπάτους παρεχομένη στρατιωτικὴ δύναμις συνέκειτο συνήθως ἐκ 4 λεγεώνων, ὃν δύο ἐδίδοντο εἰς ἕκαστον ὑπατον, ἐνίστε ὅμως ἐστρατολογοῦντο καὶ πλειότεροι κατ’ ἀπόρασιν τῆς βουλῆς. Πᾶς λεγεών περιελάμβανε συνήθως 4200 πεζούς, ἐνίστε δὲ καὶ 5000 καὶ ἔτι πλείονας. Τούτων 600 μὲν ἦσαν οἱ καλούμενοι Triarii, οἱ ἀποτελοῦντες τὸ κράτειστον τοῦ λεγεώνος, οἱ συγκείμενοι ἐκ τῶν δεδοκιμασμένων καὶ ἐμπείρων πολεμιστῶν, 1200 δὲ οἱ Principes, 1200 οἱ Hastati καὶ 1200 οἱ Velites. Τὰ πρῶτα τμῆματα εἶχον ὅμοιον δπλισμόν. ‘Ἐκκεστον δ’ αὐτῶν τῶν τριῶν τμημάτων διηρεῖτο εἰς 10 σπείρας (manipulum), ἐκάστη δὲ σπείρα εἰς 2 λόχους (centuria), τὸν δεξιὸν καὶ τὸν εὐώνυμον. Οἱ δὲ Velites, ἥτοι οἱ ψιλοί, διενέμοντο ἐξ ἵσου μεταξὺ τῶν 30 ἑκατένων σπειρῶν. ‘Ἐκκεστος δὲ λεγεών διηρεῖτο εἰς 10 τάγματα (cohortes), ἐξ ὃν ἕκαστον περιελάμβανε 3 σπείρας ἐξ ἑκάστου τῶν 3 πρώτων τμημάτων καὶ ἀναλόγους ψιλούς. Τὸ δὲ προστηρημένον εἰς τὸν λεγεώνα ἴππικὸν συνέκειτο ἐκ 300 ἀν-

δρῶν, διαιρούμενον εἰς 10 ἵκες (turmae) 30 ἀνδρῶν. Παρ' ἐκάστῳ λεγεῶντι ὑπῆρχον 6 γιλίαρχοι (tribuni militum ἢ militares) ταγματάρχαι, σίτινες ἀπετέλουν τὸ πολεμικὸν συμβούλιον καὶ ἡρόν ἀμειβαδὸν ἀνὰ δύο κατὰ δύο μῆνας. Κατ' ἀρχὰς διωρίζοντο ὑπὸ τῶν ὑπάτων, βραδύτερον ὅμως ἔξελέγοντο ὑπὸ τοῦ δήμου. Παρ' ἐκάστη δὲ τῶν δέκα σπειρῶν τῶν τρισκίνων, τῶν πριγκίπων καὶ τῶν ἀστάτων ὑπῆρχε προσέτι εἰς πρῶτος καὶ εἰς δεύτερος λοχαγὸς ἢ ταξίαρχος (centurio), ἐν δλοις 60. Οἱ πρῶτος τούτων (ὁ καλούμενος primipilus) ἦτον ὁ ἐπισημότατος καὶ συμμετεῖχε τοῦ πολεμικοῦ συμβουλίου. "Απαντες διωρίζοντο ὑπὸ τῶν γιλιάρχων, αὐτοὶ δὲ προσεξέλεγον ἵσους βοηθοὺς (optiones ὑπολοχαγοὺς ἢ οὐραγοὺς), ἕτι δύο σημαιοφόρους (vexillarii) δι' ἐκάστην σπειρᾶν. Τοῦ ἱππικοῦ, ὥπερ ἐκαλεῖτο κέρας τοῦ λεγεῶνος, προστατεῖτο εἰς praefectus alae, διορίζων εἰς ἐκάστην Ἰλην 3 δεκαδάρχας (decuriones) ἢν ὁ πρῶτος ἐκαλεῖτο ἰλαρχὸς (praefectus turmae). Οἱ δὲ 30 οὗτοι δεκαδάρχαι προσεξέλεγον ἵσους οὐραγοὺς (optiones). Παρ' δὲ στρατηγὸς εἶγε παρ' ἐκατῷ ἀριθμὸν τινας ἀνωτέρων βοηθῶν (legati=πρεσβευταί). Αἱ ἀναγκαῖαι εἰς τὸν στρατὸν γοργίαι σίτου, ἴματισμοῦ καὶ πλπ. ἐψηφίζοντο ὑπὸ τῆς βουλῆς καὶ ἔξεμισθοῦντο εἰς τοὺς μειοδοτοῦντας. Οἱ παρακολουθοῦντες τοὺς ὑπέτους δύο ταμίαι εἶχον τὸ στρατιωτικὸν ταμεῖον, κατέβαλλον τοὺς μισθοὺς καὶ ἔδιδον λόγον εἰς τὸ ἐν Ρώμῃ κεντρικὸν ταμεῖον (aerarium). Τοῦ δὲ βραδύτερον σγηματίσθεντος ναυτικοῦ προστατεύοντο 2 ναυάρχοι (duumviri navales), τῶν ὀποίων ἡ ἐκλογὴ ἀπὸ τοῦ 331 ἔτους ἀνετέθη εἰς τὸ δῆμον.

Εἰς τοὺς λεγεῶντας κατετάσσοντο οἱ ἐκ γενετῆς ἐλεύθεροι πολῖται, οἱ τιμώμενοι πλέον τῶν 4000 ἄσσων ἀπὸ τοῦ 16—45 καὶ βραδύτερον ἀπὸ τοῦ 17—46 ἔτους τῆς ἡλικίας. Ἐντὸς τοῦ χρονικοῦ τούτου δικτήματος πᾶς Ρωμαῖος ὥφειλε νὰ τελέσῃ ὡς πεζὸς μὲν 20 τούλαχιστον στρατείας, ὡς ἵπ-

πεντακοσίων τῶν 4000 ἀσσών τιμώμενοι καὶ ἀπελεύθεροι ἐστρατολογῆντο μόνον ὡς ναῦται. Όσάκις διετέσσετο ἡ στρατολογία ὕψειλον πάντες οἱ στρατεύμενοι γὰρ περιευρεθῆσιν εἰς τὸ Καπιτώλιον κατὰ τὴν ὥρισμένην ἡμέραν.

Πᾶς μὴ ἐμφανιζόμενος ἐτιμωρεῖτο αὐστηρότατα, ἢ πωλούμενος ὡς δοῦλος ἢ ὑποτιμώμενος. Οἱ ἐπιλελεγμένοι ὅμινοι ἐνώπιον τῶν ἔκυπτων γηλιάρχων τὸν τῆς στρατιωτικῆς πειθαρχίας ὄρκον. Εἴτα ωρίζετο ὁ γρόνος καὶ ὁ τόπος τῆς συναθροίσεως καὶ ὁ ὀπλισμὸς ἐκάστου, ὅτε ἔδιδον δεύτερον ὄρκον, στρατοπεδεύομένοι δὲ ἔδιδον τὸν ὄρκον τοῦ στρατοπέδου.

Μέχρι τῶν ἀρχῶν τῆς δ' π. Χ. ἐκκοντάκετηρίδος περίπου (406) οἱ πολέται ἐστράτευον ἰδίᾳ διπάνη, ἀλλ' ἀπὸ τοῦδε, ἐπειδὴ οἱ στρατεύμενοι ἐξέπιπτον εἰς χρέη καὶ δυστυχίαν, οἱ δὲ ἄγροι ἔμενον ἀκαλλιέργητοι καὶ τὰ εἰσοδήματα ἤσκεν ἐλάχιστα ἢ ἐλλιπῆ, καὶ ἐπειδὴ δὲν ἦδυναντο νὰ ἐποτίνωσι τοὺς βαρεῖς τόκους καὶ ἔξετρέποντο εἰς στάσεις, ἐπεψηφίσθη κατ' ἀπόφοιτιν τῆς συγκλήτου μισθὸς διὰ τοὺς στρατευομένους, δύο μὲν ὄβολοι καθ' ἑκάστην ἡμέραν διὰ τὸν πεζὸν στρατιώτην, τέσσαρες δὲ διὰ τὸν λοχαγὸν καὶ ἕξ διὰ τὸν ἵππα. Ἐπὶ Ίουλίου Καίσαρος ἔδιπλασιασθη ὁ μισθὸς οὗτος, βραδύτερον ἐτριπλασιάσθη καὶ ἐπὶ Δομιτιανοῦ ἐτετραπλασιάσθη.

Ἄλλ' ἀπὸ τοῦ μισθοῦ τούτου ἀφρεζῆτο ἡ τιμὴ τῆς ἡμεροσίας τροφῆς, τοῦ ἴματισμοῦ καὶ τοῦ ὀπλισμοῦ. Ἐπὶ τῶν Γράκχων ὁ ἴματισμὸς ἐχορηγεῖτο διωρεὲν διὰ νόμου. Στρατιώταις γέρα τὸ διδόνοντα χρηματικοὶ ἀμοιβαὶ μετὰ εὐτυχῆ ἐκστρατείν, χρυσᾶ βροχεῖα, οἷον περιδέραια (torques), περιθραχιόνια (armillae), ὄρμοι καὶ πόρπαι (catellae et fibulae), κοσμήματα τῆς περικεφαλαίας (comicula) φάλαραι (phalarae) καὶ ἰδίᾳ στέφανοι πολυειδεῖς (coronae). Ἀλλ' ὑπερτάτη τιμὴ διὰ νικητὴν στρατὸν ἦτον ὁ θρίαμβος, ἐπιτρεπόμενος εἰς τὸν στρατηγὸν μετὰ ἐκστρατείαν, καθ' ἣν ἐφονεύθησαν τούλαχιστον πεντακισχίλιοι τῶν ἔχθρῶν. Αλλὰ

προαπητεῖτο ἡ συνκίνεσις τῆς βουλῆς καὶ δόγματα τοῦ δήμου;
Ἡ ἀπὸ τοῦ πολέμου λείξ ἀνήκεν εἰς τὴν πολιτείαν, πολ-
λάκις ὑμῶς διενέμετο καὶ εἰς τοὺς στρατιώτας, πλὴν τῶν
αιχμαλώτων, οἵτινες ἐπωλοῦντο πρὸς ὄρελος τοῦ δημοσίου
ταχείου.

**3. Νέα προστηθέντα δικαιώματα ὑπὸ τῶν
πληθείων. Χειλαρχοί. Τεμηταί. Ταμέας.**

Διὰ τῶν νόμων τῆς δωδεκαδέλτου καθιερώθη ἡ δικαιστικὴ
ἰσότης μεταξὺ πατρικίων καὶ πληθείων. "Ηδη δὲ μετὰ τὴν
καθαιρεσίν τῆς δεκαδαρχίας νέα προσεκτήσαντο δικαιώματα
οἱ πληθεῖοι, δι' ὧν ἡδύναντο νὰ ἐκλέγωνται καὶ εἰς τὰ δη-
μόσια τῆς πολιτείας ἀξιώματα.

Οἱ νέοι αἱρέθέντες ὑπάτοι: Λ. Οὐαλέριος Ποτίτος καὶ
Μάρκος Ὁράτιος Βαρβέττος ἔθηκαν νέους νόμους· Ιον οὐ-
δεμία μὲν ἀρχὴν νὰ δύνηται νὰ καθιδρυθῇ ἔχουσα ἀνέκκλητον
ἔξουσίαν· Σον πάντες οἱ πολῖται νὰ ἀποδέχωνται τὰ ἐν τῇ
φυλέτιδι ἐκκλησίᾳ ψηφιζόμενα, καθὼς καὶ τοὺς νόμους τοὺς
ἐν τῇ λοχίτιδι ἐκκλησίᾳ καὶ Σον δημαρχοί καὶ ἀγοραράροι
νὰ ὕστιν ιεροὶ καὶ ἀπαραβίαστοι. Βραδύτερον (445) εἰσήγα-
γον οἱ δημαρχοί καὶ δύο ἑτέρους νόμους, ὃν ὁ μὲν ἐπέτρεψε
τὰς μεταξὺ πατρικίων καὶ πληθείων ἐπιγαμίας, ὃ δὲ τὴν
εἰς τὴν ὑπατείαν ἀνύψωσιν καὶ τῶν δημάρχων. Καὶ ὁ μὲν
πρῶτος τούτων ἐπεψήφισθη εὐκόλως, ἀλλ' ὁ δεύτερος πρού-
κλεσε νέας ἔρδας καὶ ταρχάς, μὴ συνκινούντων εἰς τὴν
ἐπιψήφισιν κύτου τῶν πατρικίων ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ. Ἀλλ'
ἐπειδὴ οἱ πληθεῖοι δὲν συνήνουν νὰ ἀνυλαβθοῖ τὰ δηλι-
κατὰ τῶν ἀπειλούντων τὴν Ρώμην πολεμίων, οἱ πατρικίοι
κατέρρυγον εἰς τὸ ἔξης τέγγυασμα, ἀνέθηκαν (444) τὴν στρα-
τιωτικὴν ἔξουσίαν, τὴν ὅποιαν εἶχον οἱ ὑπάτοι, εἰς 3 γιλιάρ-
χους (fratribuni militum consulari potestate), ἀλλ' ἀνε-
κρούθησαν καὶ οἱ πληθεῖοι ἐκλέξιμοι εἰς τὸ νέον τοῦτο
ἀξιώματα ἐπὶ τῷ ὄρῳ ὅτι κατὰ τὰ ἐπόμενα ἔτη θέλει ἐκάστοτε

ἀποφασίζηται ὑπὸ τῆς βουλῆς καὶ τοῦ λαοῦ ἃν πρέπει νὴ
ἐκλεγθῶσιν ὑπατοὺς ἢ χιλίαρχου. Ἐπειδὴ δὲ οἱ πατρίκιοι
προέβλεπον, ὅτι οἱ πληθεῖοι θέλουσιν ἐπὶ τέλους ἀφαρπάσῃ
καὶ τὸ ὑπατικὸν ἀξιώματα, ἡμηγανεύθησαν νὰ ἀφαιρέσωσι μέ-
ρος ἀξιόλογον τῆς ἀρμοδιότητος αὐτῶν καὶ ἐπιφυλάξωσιν
αὐτὴν δι' ἔκυτοὺς καὶ ἀνέθηκαν τὸ μέρος τοῦτο τῆς ἔξου-
σίας (433) εἰς δύο εἰδικοὺς ἀρχαντας κληθέντας τιμητὰς (censores)
καὶ ἐκλεγομένους ἀπὸ μάνων τῶν πατρικίων.
Ἡ ἐκλογὴ αὐτῶν ἐγένετο κατ' ἀρχὰς μὲν ἐπὶ 5 ἔτη ἐν ταῖς
λοχίταις ἐκληγούσιαις, ὡς καὶ ἡ τῶν ὑπάτων, ἀλλ᾽ ἐν ἔτει
434 διὰ τοῦ νόμου τοῦ δικτάτορος Μαρμέρου Λιμνίου ἡ
διάρκεια αὐτῆς περιωρίσθη εἰς ἓν καὶ ἥμισυ ἐνιαυτόν.
Κατὰ τὴν διάταξιν δὲ ταύτην ἔξελέγοντο κατὰ τὰ ἐπόμενα
ἔτη ἀλλοτε μὲν ὑπατοὺς ἀλλοτε δὲ χιλίαρχους, προτιμωμένοιν
ὅς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τῶν πατρικίων. Ἐν ἔτει δὲ 405 ὁ ἀριθ-
μὸς τῶν χιλιάρχων πολὺ ἤθιψε 6. Εἰς τοὺς δύο τιμητὰς
ἥσαν ἀνατεθειμένα τὰ ἔξης καθήκοντα, ἡ τῶν ἥθων ἐπιτή-
ρησις, ἡ στρατιωτικὴ πειθαρχία, ὁ ὄρισμὸς τῶν φύρων καὶ
ἐν μέρει ἡ κυρίως διοίκησις, ἡ φροντὶς περὶ τὴν δικαιείατιν
ἡ ἐνοικίασιν τῶν δημοσίων κτημάτων, ἡ ἐπιτήρησις τῶν
λεωφόρων, τῶν ὑδρευγωγείων καὶ τῶν δημοσίων οἰκοδομημά-
των. Πρὸ πάντων δὲ ἡ καταγραφὴ τῶν πολιτῶν καὶ ἡ ἐκτί-
μησις τῆς περιουσίας ἐκάστου (ἔξ οὖ καὶ τιμηταὶ ἐπεκλή-
θησαν). Ἡδύναντο δὲ οἱ τιμηταὶ νὰ τιμωρῶσι τοὺς κακῶς
πολιτευομένους πολίτας καὶ νὰ ἐπιβάλλωσι ποινὰς τιμητικάς,
νὰ ἀφαιρέσωσιν ἀπὸ τοῦ βουλευτικοῦ καταλόγου ἐπὶ πενταε-
τίαν τὸν καταστάντας ἀνάξιον τοῦ βουλευτικοῦ ἀξιώματος.
Τοὺς δ' ἀλλούς πολίτας ἐτιμώρουν ὑποβιβάζοντες ἐκ μείζο-
νάς τινος φυλῆς εἰς κατωτέρων. Τοὺς δ' ἀκτήμονας καὶ ἀπε-
λευθέρους ἐτιμώρουν δικηγόροντες αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ καταλό-
γου τῶν φύλων καὶ τῶν λόγων, ὅπερ συνεπῆγε καὶ τὴν στέ-
ρησιν τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων. Οἱ τοιοῦτοι ἐκάλοντο

αεραριοῦ ή καιρίτες καὶ μόλις μετὰ πεντηστίκην ἡδύναντο
ὑπὸ τῶν γένων τιμητῶν γὰρ ἀνακτήσωνται τὸ πορών γ διεκίσουσι.

Οι τιμηταί ήματος ἀνελάμβανον τὸ ἔκυτῶν ἀξιώματα καὶ προ-
έζωντον εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ κυρίου καθήκοντος, ἐπιχει-
ροῦντες ἐν τῷ πεδίῳ τοῦ "Ἄρεως τὴν τίμησιν τοῦ φωραίκο^τ
λκοῦ καὶ τὴν μετ' αὐτῆς ἀνκυποσπάστως συνδεδεμένην ἔξ-
τασιν τῆς στρατιωτικῆς δυνάμεως. "Απαντες δ' οἱ πολέται
προσερχόμενοι ἀλληλοδιειδόγχως ἔνοπλοι ἐδήλουν εἰς αὐτοὺς
ἐνόρκως τὸ ὄνομα καὶ τὴν ἡλικίαν ἔκυτῶν καὶ τῶν συζύγων,
τὴν κατοικίαν, τὸν ἀριθμὸν τῶν τέκνων, τῶν δούλων, τῶν
κτημάτων καὶ τῶν κτηνῶν. Κατὰ τὰς δηλώσεις ταύτας
οἱ τιμηταὶ συγέτασσον τὸν φορολογικὸν κατάλογον καὶ τοὺς
πίνακας τῶν πολιτῶν ἐκάστης μοίρας, ἐκάστου λόγου καὶ
ἐκάστης φυλῆς.

Ο ἀποκαλυπτόμενος ἐπίορκος πολίτης ἐτιμωρεῖτο διὸ τῆς στερήσεως τῆς περιουσίας καὶ τῆς ἐλευθερίας, ὁ δὲ μὴ ἐμφανισθεὶς ἀπέβαλλε τὰ πολιτικὰ αὐτοῦ δικαιώματα.

Πρότοι τιμηταὶ ἀνεδείχθησκαν δὲ Λεύκιος Παπειρίος Μουγ-
γιλανὸς καὶ δὲ Λεύκιος Σεμπρώνιος Ἀτρατίνος ἐκ τῆς ταξεως
τῶν πατρικίων, ἐξ ḥς ἐχειροτονήθη ἐπὶ 100 σχεδὸν ἔτη
(μέχρι τοῦ 338 ἔτους π. Χ.), ὅτε δὲ ἔπειτα ἐχειροτονήθη
ἐκ τῆς ταξεως τῶν πληγείων. Τῷ δὲ 131 ἐξελέγησκαν ἀμ-
φοτέροις ἐκ τῆς ταξεως τῶν πληγείων.

Ἐπειρον ἀξίωμα, εἰς τὸ ὄποιον οἱ πληθεῖοι κατώρθωσαν νὰ ἀνακηρυχθῶσιν ἐκλέξιμοι, ἵτο τὸ τῶν ταμιῶν (quaestores) ἔξι οὐ ἀμέσως ἡδύνατό τις νὰ προσχθῇ εἰς τὰ ἀνώτατα τῆς πολιτείας ἀξίωματα.

Οι ταμίαι ἐπεμβολοῦντο τὴν ἔκποσίσιν τῆς ἀπὸ τοῦ πολέμου λείκης, ἐξεπροσώπουν τὴν βουλὴν παρὰ τοὺς ξένοις πρέσβεσιν, εἰς τοὺς ὄποιους παρεῖχον ἀπὸ τοῦ δημοσίου ταμείου τὰ πρός δικτροφήν των ἀναγκαῖτο ἢ τὰ νενομισμένα δῶρα. Διεπέραν γραφείον μετὰ πολυκοίθισιν ὑπελλήλων. Καὶ ἐν

κατ' ἄρχοντας ἔξελέγησαν 2, βραδύτερον ἔξελέγησαν 4, (421) καὶ κατόπιν 8 (267). Ἐπι Σύλλοκ τὸν ἡγένθησαν εἰς 20 καὶ ἐπὶ Ἰουλίου Καίσαρος εἰς 40. Οἱ πληθεῖσι ἐπέτυχον τοῦ δικαιώματος τούτου ἐπει 421, ὅτε ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν ὥρισθη εἰς 4. Ἀπὸ δὲ τοῦ 409 ἤρχισαν τακτικῶς νὰ χειροτονῶνται ταρίχαι καὶ ἐπὶ πληθείσιν.

4. Συγωμοσέα ἐπὶ τυραννίδες καὶ τιμωρέα Σπορέου Μαλλέου τοῦ πρεσβυτέρου. (440—439 μ. Χ.)

Πλὴν τῶν ἔξωτερικῶν πολέμων καὶ τῶν ἔσωτερικῶν στάξεων λιμὸς καὶ λοιμὸς ἐνσκήψεις (ἐν ἔτει 440) ἐλυμαίνετο τὴν ῥωμαϊκὴν ἐπικράτειαν. Εἰς δὲ τῶν ἐπιφρανῶν καὶ πλουσίων πολιτῶν, ὁ Σπόριος Μάλλιος, ἀγροάστες πάντα τὸν σῖτον καὶ τοὺς λοιποὺς δημητριακοὺς καρποὺς ἐκ τῶν πόλεων τῆς Τυρρηνίκης καὶ Ἐτρουρίκης, ἀραιδῶς διένειμε πρὸς τοὺς πτωχούς ὑπερρακοντίσκες πάντας κατὰ τὴν ἐλευθερότητα καὶ καταστήσας τὸν οἶκον αὐτοῦ τὸ καταφύγιον τῶν ἐνδεῶν καὶ τῶν πτωχῶν τὸ ἐνδικάτημα. 'Αλλὰ μετ' ὀλίγον οὗτος μετεβλήθη εἰς ἐνδικάτημα τῆς ἀργίας καὶ τῆς ἀπραγμασύνης τῶν πολιλῶν, ἐξ οὐ ἐκνοφορήθη συνωμοσία κατὰ τῶν καθεστώτων, τῆς προστατατο αὐτὸς ὁ Μάλλιος συλλαβὼν τὴν ίδέαν νὰ καταλάβῃ τὴν ἀργήν. 'Αποκαλυφθείσης δὲ τῆς συνωμοσίας ὑπὸ τοῦ Λευκίου Μινουκίου, ἡ βουλὴ ἀναδεικνύει αὐτίς τὸν Κόλιντον Κιγκιννάτον δικτάτορα πρὸς σωτηρίαν τῆς κινδυνεούσης ἐλευθερίας. 'Ο ὅγδοον κοντούτης γέρων τότε προσεκάλεσε τὸν Μάλλιον νὰ ἐμφανισθῇ ἐν τῷ δικαστηρίῳ, ἀρνηθέντος δὲ αὐτοῦ νὰ προσέλθῃ, ἀποστέλλεται κατ' αὐτοῦ ὁ ἵππαρχος Γάιος Σερουνίλιος Στροῦκτος; Ἄγαλκ; ἢ Ἀσίλκ; ὃς καὶ συναντήσας αὐτὸν φρενεύει ἐν τῇ ἀγορᾷ.

**5. Πολεορκέα καὶ ἄλωσις τῆς πόλεως
τῶν Φιδηναίων (438—434 μ. Χ.)**

Ἡ τῶν Ρωμαίων ἀποικίας πόλις Φιδηναίη ἀποστατήσασα
ὑπὲ τὴν ἡγεμονίαν τοῦ βασιλέως αὐτῆς Τολουμνίου καὶ
ἀποσφάξκος τοὺς πρὸς συμβίβεσμὸν ἀποστολέντας πρέσβεις
τῶν Ρωμαίων ἐπέσυρε καθ' ἐκυτῆς τὴν τούτων αὐστηρὰν
τιμωρίαν. Πολυχρίθιος στρατιὰ ὑπὸ τοὺς 2 ὑπάτους Μ.-
Γεγάνιον Μικερίνον καὶ Σέργιον κατετρόπωσε μὲν αὐτοὺς
ἐν αἱρατηροτάτῃ μάχῃ, ἀλλ' ἡ ἀπώλεια αὐτῶν ἡτο τοσαύτη,
ὅστε ἐδέησε νὴ ἐκλέξωσι δικτάτορος τὸν Μάρκον Αἰμίλιον
καὶ ἀποστείλωσι μετὰ νέου στρατοῦ πρὸς τελείαν αὐτῶν
καθυπόταξιν. Ἐν δευτέρῃ συγκροτηθείσῃ μάχῃ ἐνικήθησαν
κατὰ κράτος οἱ Φιδηναῖοι καὶ ἔπεισε καὶ ὁ βασιλεὺς αὐτῶν
Τολούμνιος, τοῦ ὁποίου τὴν κεφαλὴν ἀποκόψας ὁ Κορνή-
λιος Κόσσος καὶ πήξει εἰς τὸ ἄκρον λόγγης ἀνύψωσε πρὸς
θέαν ὅλων τῶν πολεμίων, σκυλεύσας δὲ καὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ
ἐκόμισε τὰ σκῦλα θριαμβευτικῶς εἰς Ρώμην (437). Ἀλλ'
οἱ Φιδηναῖοι καὶ Οὐολούσκοι ἀνακτήρησαντες ἐκ τοῦ ἐν
Ρώμῃ ἐνσκήψαντος λοιροῦ ἀπεστάτησαν αὐθίς, καὶ τού-
τους μὲν κατέθρυσσεν ὁ δικτάτωρ Κορνήλιος, ἐκείνους δὲ ὁ
δικτάτωρ Σερουέλιος κυριεύσας καὶ τὰς Φιδηναῖς (434 π. Χ.).

**6. Ὁ πρὸς Οὐηγίους (ἢ Οὐέεντανούς) δεκατῆς
πόλεμος (405—396 π. Χ. 348—357 π. Ρ.)**

Πλὴν τῶν ἀκαταβλήτων Αἰκανῶν καὶ Οὐολούσκων,
ἔδησε τὰς ρωμαϊκὰς χώρας καὶ ἐλεημόνας τοὺς ἀγροὺς αὐτῶν
καὶ ἡ τῶν Οὐηγίων τυραννικὴ πόλις. Τὰ δεινά, ἀπερ ὑφίσταντο
οἱ Ρωμαῖοι, ἵσαν τοιαῦτα, ὥστε ἀπεφύσισαν νὰ μὴ φεισθῶσι,
μήτε πόνων, μήτε χρημάτων πρὸς τελείαν αὐτῆς ὑποταγῆν.
Ο πρὸς Οὐηγίους αὗτος μάλιστα πόλεμος ἔξηνάγκασε τὴν

σύγχρονον νὰ ἐπιψηφίσῃ τοὺς στρατιωτικοὺς μισθίους, καὶ κατὰ πρώτην μάλιστα φορὰν οἱ Ἀρωματῖοι ἐπεξέτειναν τὴν ἐκστρατείαν καὶ πέραν τοῦ χειμῶνος καὶ κατὰ τὸν μακρὸν καὶ πειρυκτῶδη τοῦτον πόλεμον ἀνέπτυξαν καὶ τὴν πολεμικὴν ἐκποτῶν τέχνην. Ἐπὶ ἑννέα ἔτη ἡ πόλις διέμενεν ἀχειρωτος εἰς πάσας τὰς ἐπιθέσεις καὶ τὰς ἀλλεπαλλήλους ἐρδούς. Ἀλλὰ ὁ κατὰ τὸ δέκατον ἔτος ἀναγορευθεὶς δικτάτωρ Μ. Φούριος Κάμιλλος κατασκευάσας ὑπόνομον, διήκονσαν εἰς τὸ κέντρον τῆς ἀκροπόλεως, ὑπεβίβασεν ἀρχανῶς ικανὸν στρατὸν, ἐνῷ ἔζηθεν ἐπὶ τὴν τείχην ἐπέκειτο σφοδρῶς ὁ λοιπὸς στρατός. Οὕτω ἡ πόλις, ὡς ἥλιη Τροία, ἐκυριεύθη μετὰ δεκατὴ πολιορκίαν (396). Οἱ δὲ κατοίκοι ἀπεσφράγησαν ἡ ἔπεσον αἰχμάλωτοι. Οἱ νικηταὶ κατάφοροι λαρύρων ἐπανῆλθον εἰς Ἄργυρην καὶ ὁ Κάμιλλος ἐποχούμενος ἐπὶ τεθρίππου ἀρματος ἐκ λευκῶν ἵππων κατήγαγε θρίαμβον. Ἀλλ' ὁ διὰ λευκῶν ἵππων θρίαμβος προσέκρουσεν εἰς τὴν ἀλκζονείαν τῶν Ἀρωματῶν, διότι οὐτος ἀνῆκεν εἰς μόνον τὸν Δίκην καὶ εἰς τὸν Ἡλιον, διὸ καὶ ἐψύχρανε τὴν πρὸς τὸν Κάμιλλον ἀγάπην τῶν.

Οὐχ ἡττον τῆς στρατηγικῆς ἀρετῆς τοῦ Καμίλλου διέλαμψε καὶ ἡ πολιτικὴ αὐτοῦ ἀρετὴ καὶ γενναιοφροσύνη κατὰ τὴν ἐπὶ τοὺς Φαλίσκους ἐκστρατείαν του. Πολιορκοῦντος αὐτοῦ τὴν πόλιν Φαλερίους (395), διδάσκαλός τις μοχθηρὸς τὸ θῆρος καὶ ταπεινὸν ἔχων τὸ φρόνημα παραλαβὼν μαθητὰς ἐκ τῶν ἐπιφρανεστάτων οἰκογενειῶν ἔξηγαγε δολίας τοῦ τείχους καὶ παρέδωκεν αὐτοὺς εἰς τὸν Κάμιλλον, ἵνα εὔκολώτερον ἔξαγωγάσῃ τοὺς κατοίκους εἰς παραδοσιν τῆς πόλεως. Ἀλλ' ὁ εὐγενὴς Κάμιλλος μετ' ἀποστροφῆς ἀπέρριψε τὴν πρότασιν εἰπών «βδελυρὲ ἄνθρωπε! ἂν εἴμεθα πολέμιοι τῆς πόλεως, ὑπάρχουσιν ὅμως ἡθικοὶ τινες δεσμοί, τοὺς ὁποίους οὐδεὶς δύναται νὰ διαλύσῃ καὶ καθήκοντα ιερά, ἀπερὶ οὐδεὶς δύναται νὰ παραβῇ».

Μεθ' ὁ παρέδωκε τὸν ἀγρεῖον διδάσκαλον εἰς τὴν περιφρόνησιν καὶ τοὺς κολαφισμαὶς τῶν μαθητῶν του καὶ δέσμιον ὀδηγησαν αὐτὸν εἰς τὴν πόλιν. Ή πρᾶξις αὕτη τοσοῦτον συνεκίνησε τοὺς κακτοίκους, ώστε αὐθόρυβητοι παρέδωκαν ἔκπτοντος καὶ τὴν πόλιν εἰς τὸν Κάμιλλον, ὁ ὅποιος ἐπίσης προσπνέχθη γενναιοφρόνως ἀρκεσθεὶς νὰ συγκαταλέξῃ τὴν πόλιν ώς σύμμαχον τῆς Ρώμης (394).

Διὰ τῆς ὑποταγῆς τῶν Οὐεντανῶν οἱ Ρωμαῖοι ἐγένοντο κύριοι μιᾶς τῶν εὑφοριωτάτων χωρῶν τῆς Ἰταλίας καὶ τὸ σπουδαιότερον κατέβαλον τὸν ισχυρότατον προμαχῶν, δι'οὓ μέχρι τοῦδε ἐκαλύνοντο νὰ καθυποτάξωσι τὴν Ἐτρουρίαν.

'Αλλ' ἡ ἐκθαμβοῦσα ἀρετὴ ἐπισύρει καθ' ἐκυπήρης τὸ βάσκανον τῶν ἀνθρώπων βλέψας. Διὸ καὶ ὁ Κάμιλλος κατηγγέλθη εἰς τὸ δημοτικὸν δικαιστήριον, ὅπως ἀπολογηθῇ, ὅτι κατήγαγε σοθικώτερον τὸν θρίαμβον καὶ φέρειοποιήθη πολλὰ τῶν λακόρων κατὰ τὴν ἄλωσιν τῆς πόλεως τῶν Οὐηγίων καὶ ἀπέτρεπε τοὺς Ρωμαῖούς νὰ πέμψωσι κληρούχους εἰς τὴν κυριεύεσσαν πόλιν. 'Αλλ' ὁ Κάμιλλος βλέπων παρωξυσμένον τὸ πλῆθος καὶ τρωθεὶς τὴν καρδίαν ἐπὶ τῷ ἀγνωμασύνῃ, ἀποχκιρετήσας τὴν γυναικά καὶ τὰ τέκνα ἀπῆλθε τῆς ἀγαρίστου πόλεως καὶ ἀνατείνας τὸ βλέμμα καὶ τὰς χεῖρας εἰς τὸ Καπιτώλιον ἥρχηθη, ἵνα ἡ θεία Νέμεσις τιμωρήσῃ τὴν ἀγκαριστίαν καὶ ἡ πατρὶς ταχέως ποθήσῃ τὸν Κάμιλλον.

Ἐκείθεν δὲ κατέφυγεν εἰς Ἀρδέαν, ἔνθα ἔμαθεν ὅτι κατεδικάσθη εἰς χρηματικὴν ζημίαν (391).

Σ. Εἰσβολὴ τῶν Γαλατῶν εἰς τὴν Ἰταλίαν. Κατάληψις καὶ πυρπόλησις τῆς Ρώμης. Ἐκβολὴ τῶν Γαλατῶν καὶ ἀνακοδόμησις τῆς Ρώμης. (390—364). Τιμωρία Μαλλίου.

Οἱ Γαλάται, ἔθνος Κελτικόν καὶ βάρβαρον, διακρίνεταις τὰς Ἀλπεῖς πρὸ διακοσίων ἑτῶν κατέλαβον τὴν πέραν τῶν "Ἀλ-

πειραν χώραν, κληθείσαν ἀπ' αὐτῶν *Galatiar*. "Ηδη δὲ ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ βασιλέως αὐτῶν Βρέννου ἐπολιόρκησαν (391) τὸ Κλούσιον, πόλιν τῆς Τυρρηνίκης, θέλοντες νὰ σφετερισθῶσι μέρος τῆς ἀκαλλιεργήτου μενούσης χώρας τῶν Κλουσίων, οἵτινες καταπλαγέντες ἐπεκαλέσαντο τὴν βοήθειαν τῆς Ρώμης.

Αὕτη ἔπειρψε τρεῖς πρέσβεις ἐκ τῆς γενεᾶς τῶν Φαβίων πρὸς ἑξέτκουν καὶ συμβιβάσμῳ τῆς δικαιορᾶς των. 'Αλλ' οὖτοι πολεμικοὶ μᾶλλον ἢ πρεσβευτικοὶ ἀναλαμβάνουσι τὴν ἡγεμονίαν τοῦ στρατοῦ καὶ ἐπιτίθενται κατὰ τῶν Γαλατῶν.

Εἰς δὲ τῶν πρέσβεων ἐν τῇ ἑξάδῳ φονεύσας ἴδικχειρὶ Γαλάτην ἀξιωματικὸν ἐσκύλευσεν αὐτόν. 'Ο Βρέννος ἀπήτησε τὴν τιμωρίαν αὐτοῦ καὶ τῶν ἄλλων πρωτειτῶν, ἀλλ' οἱ Ρωμαῖοι ἀντὶ τούτου ἑξέλεξαν καὶ τοὺς 3 Φαβίους χιλιάρχους διὰ τὸ ἐπιόν ἔτος. 'Ο Βρέννος σφαδάζων ὑπὸ τῆς ὀργῆς καὶ λύσας τὴν πολιορκίαν ἑξώρμησεν ἐπὶ τὴν Ρώμην. Συναντήσας δὲ τὸν ῥωμαϊκὸν στρατὸν παρὰ τὸν ποταμὸν 'Αλίαν καὶ συνάψας μάχην κρατερὰν νικᾷ κατὰ κράτος τοὺς Ρωμαίους (ἐξ ὧν ἔπεισον τετρακισμύριοι ἐν τῇ μάχῃ ἢ κατ' ἄλλους δισμύριοι), οἱ δὲ διασωθέντες τῆς μάχης τραπέντες εἰς ἀπακτονούμενοι φυγὴν κατέφυγον οἱ μὲν εἰς τὴν Ρώμην, οἱ δὲ διεσπάρησαν εἰς τὰς ἄλλας πόλεις.

'Ο δὲ νικηφόρος στρατὸς εἰσελαύνει εἰς τὴν Ρώμην εὐρών ταύτην κενὴν πολιτῶν καὶ προμάχων ἔρημον. 'Ολιγάρχιθμοι τὸν Ρωμαίον κατέλαβον τὸ Καπιτώλιον καὶ 80 τῶν συγκλητικῶν παρεκάθισαν ἐπὶ ἐλέφαντίνων δίφρων ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἀγορᾶς, περιβεβλημένοι τὰς μεγαλοπρεπεῖς ἑαυτῶν στολάς. 'Η μεγαλοπρεπής αὐτῶν στάσις ἐνέφωινεν αὐτοὺς ὡς θεοὺς μᾶλλον ἢ ὡς ἀνθρώπους, διὸ καὶ οἱ εἰσορμήσαντες βάρβαροι ἥρξαντο νὰ προσκυνῶσιν αὐτούς. "Οτε δὲ εἰς τούτων ἀψάμενος τοῦ λευκοῦ πάγωνος τοῦ Παπειρίου ἔπεισε νεκρὸς κατὰ γῆς πληγεὶς ὑπὸ τῆς βακτηρίας ἐκείνου, τάπε-

ἀπειράγησαν πάντες, ή δὲ πόλις λεπλατηθεῖσα παρεδόθη εἰς τὰς φλόγας. Τὸ Καπιτώλιον ὅμως στενῶς πολιορκούμενον ἀντέσχεν ἐπὶ ἔξ μηνας ἑρρωμένως εἰς τε τὰς ἑζωτερικὰς ἐφόδους καὶ εἰς τὴν κατατρύχουσαν τοὺς ἐγκλείστους πεῖναν.

Ἐν τούτοις οἱ μὲν τῶν διασωθέντων Ρωμαίων ἀναγορεύουσιν ἔκυτῶν δικτάτορος τὸν Κεδίκιον, οἱ δὲ ἀθροισθέντες εἰς τὴν λατινικὴν πόλιν τῶν Ἀρδεατῶν ἀναγορεύουσι τὸν Κάμιλλον. Ἄλλ' ἐπειδὴ οὗτος δὲν ἐδέχετο τὸ δικτατορικὸν ὄχισμα ἀνεὶ τῆς ἐπιψηφίσεως τῆς βουλῆς, τολμηρός τις νεκτίς, ὁ Πόντιος Κορινίος, ἀνῆλθε νυκτὸς εἰς τὸ Καπιτώλιον ἀπὸ τῆς Ταρπηνίας πέτρους καὶ ἔλαβε τὴν ἐπικύρωσιν παρὰ τῆς βουλῆς.

Τὴν ἐπιοῦσαν οἱ Γαλάται παρατηρήσαντες τὰ ἕγκη αὐτοῦ ἀπεράσισαν διὰ τοῦ μέρους αὐτοῦ ν' ἀνέλθωσι καὶ αὐτοὶ εἰς τὸ Καπιτώλιον. "Οθεν ἐν νυκτὶ τινὶ ζοφερῷ καὶ θυελλῷ ἀνερριγήθησαν πολλοὶ τῶν στρατιωτῶν ἐπὶ τὰς ἐπάλξεις καὶ εἰσῆλασσαν εἰς αὐτό, ἐν ᾧ οἱ φύλακες ἐκάθευδον καὶ οἱ κύνες ἡσύχαζον, ἀλλ' οἱ ἐν τῷ νυφῷ τῆς Ἡρας τρεφόμενοι ἵεροι χῆνες ἐξήγειραν διὰ τῶν κρουγῶν τῶν τοὺς φρουρούς, οἵτινες ἀθρόοι ἐπέδραμον ἐπὶ τὰς ἐπάλξεις, ἥγουμένου τοῦ ἀνδρείου Μάρκου Μελλίου τοῦ Καπιτωλίνου ἐπικληθέντος, ὅτις διὰ τοῦ παραδείγματός του παρώξυνε καὶ τῶν ἄλλων τὴν εὐψυχίαν καὶ πρώτος διὰ τῶν στιβαρῶν ἔκυτον βραχιόνων κατεκρήμνισε πολλοὺς τῶν πολεμίων ἀλλεπαλλήλους. Μεθ' ὁ ἐγένετο συνθήκη, ἵνα ἐξέλθωσιν οἱ Γαλάται τῆς πόλεως καὶ τῆς χώρας λαμβάνοντες χιλίας λιτρὰς χρυσίου.

Ἄλλα κατὰ τὴν στάθμησιν τοῦ χρυσίου, λέγεται, ὅτι, ἐπειδὴ οἱ Ρωμαῖοι παρεπονοῦντο, ὁ Βρέννος ἐπιθεῖς τὸ ξιφός καὶ τὸν ζωστῆρα ἐπὶ τῆς πλάστιγγος ἀνέκραξεν. «οὖδεν τοὺς κεκρατημένους (Vae victis).» Άλλ' ἐπελθὼν ὁ εἰς δικτάτορος ὑπὸ τῶν Ρωμαίων προσαναγορευθεὶς Κάμιλλος ἐκέλευ-

σεν, εἰπών, «ὅς σιδήρω πάτριόν ἐστι Ρωμαίοις καὶ οὐ χρυσῷ τὴν πατρίδα σώζειν»· καὶ τὸ μὲν χρυσίον ἀπέστειλεν εἰς Ρώμην, ἀκυρώσας τὰς συνθήκας, τοὺς δὲ Γαλάτας ἐξέβαλεν ἐκ τῆς χώρας, νικήσας αὐτούς. Κατ' ἄλλους δὲ αὐθόρυμπτοι οἱ Γαλάται ἐγκατέλιπον τὴν χώραν τῶν Ρωμαίων σπεύσαντες πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς οἰκείας, πορθουμένης ὑπὸ τῶν εἰσβαλόντων Ἐνετῶν.

Οἱ Ρωμαῖοι ἐπενελθόντες εἰς Ρώμην, ἐπειδὴ εῦρον ταῦτην εἰς ἔμορφον σωρὸν ἐρειπίων, ἀπεράσπισαν νὰ ἀποικήσωσιν εἰς τὴν πόλιν τῶν Οὐητίων, ἀλλ' ὁ Κάμιλλος ἀπέτρεψεν αὐτούς, πείσας νὰ μὴ ἐγκαταλίπωσι τοὺς ιεροὺς ναοὺς καὶ τὰ τεμένη τῶν θεῶν καὶ τὰς θήκας καὶ ἐστίας τῶν πατέρων των. "Οθεν ἡ πόλις ἀνεκτίσθη, ἀλλ' ἂνευ ῥυθμοῦ τίνος.

Ο δὲ Μ. Μαζλίος Καπιτωλεῖος παρασχὼν εὐλόγους ἀφορμάς, ὡς ἐκ τῶν πρὸς τὸν λαὸν γενναιῶν μεγαλοδωριῶν αὐτοῦ, κατηγγέλθη ἐπὶ τυρκανίδι. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἐμράνισθείς ἐνώπιον τῆς φρατριαστικῆς ἐκκλησίας καὶ ἐπιδείξκες τὰ ὅπλα 30 πολεμίων ὅπ' αὐτοῦ φονευθέντων, 8 ἀστικὲς στέμματα, 32 στρατιωτικὲς ἀμοιβάς καὶ τὰς ἐπὶ τοῦ στήθους καὶ τοῦ λοιποῦ σώμακτος πολλὰς ὀτειλάς ἡθοφόρη παρηφρεί. Εἶτα καὶ αὖθις καταγγέλθεις κατεδικάσθη (383) νὰ κρημνισθῇ ἀπὸ τῆς ἐν Καπιτωλίῳ Ταρπηίας πέτρας, ἀρ' ἡς πρὶν αὐτὸς οὗτος κατακρημνίσκες ἐκεῖθεν τοὺς Γαλάτας εἰχε σώση τὴν πατρίδα.

8. Νέα προσκτηθέντα ὑπὸ τοῦ δῆμου δικαιώματα. Δημοτικοὶ ὑπάτοις καὶ πραέτορες.

Προτάσει τῶν δημάρχων Γ. Λικινίου Στόλωνος καὶ Λ. Σεξτίου Λατερίου ὑπεβλήθη πρὸς ἐπιψήφισιν νόμος (377) αὐσι) ἵνα μηδεὶς τῶν πολιτῶν δύνηται νὰ κατέχῃ πλείω τῶν 500 πλέθρων γῆς, τὸ δὲ περιττεύον νὰ διακεμηθῇ μεταξὺ

τῶν ἀκτημάνων πολιτῶν. Έօν) γὰρ ἀρχιεθῆ ἡ ἀπὸ τοῦ κερκί-
λαίου τῶν χρεῶν ὁ μέχρι ποῦδε δοθεὶς τόκος, τὸ δὲ ὑπόλοι-
πον νὰ πληρωθῇ εἰς 3 δόσεις μετὰ τριετίαν καὶ γον), τὸ
καὶ σπουδαιότερον, ὁ ἔτερος τῶν ὑπάτων νὰ ἐκλέγηται ἐκ
τῶν δημοτῶν.

Ἐνεκκ τούτων ταράττεται μὲν ἡ βουλή, ἐξάπτεται δὲ
ὁ δῆμος καὶ ἡ πόλις, πληροῦται θορύβους καὶ ταραχῆς. Μετὰ
δεκατετεῖς δὲ τίλος στάσεις καὶ ἕριδκς ἐπεψηφίσθησαν οἱ νό-
μοι (366 π. Χ. 387 κ. Ρ.). Πρὸς ἀντισήκωμα δὲ τοῦ τε-
λευταίου νόμου ἐγκαθιδρύθη προτάσει τοῦ Κερμίλλου ἔτερον
ἀξιώματος, ἀποδιδόμενον εἰς μάνον τοὺς πατρικίους, τὸ τοῦ
πραίτορος, (πολιτικοῦ στρατηγοῦ praetor urbis), εἰς δὲ
ἀνετέθη καὶ ἡ ἀπονομὴ τῆς δικαιοσύνης. Προσέτι ἀνέδει-
ζεν καὶ δύο ἀγορανόμους (aediles curules) πατρικίους
ἢ ἐπιδιφρίους, ὀνομαζομένους Κυρίτες, ἔχοντας τὴν ἐπιμέ-
λεικαν τῶν νομῶν, θεάτρων, δημοσίων ἀγάθων, ἀγορῶν, τει-
χῶν κλπ.

Ἄλλ' ὁ δῆμος σὺν τῷ χρόνῳ ἀνύψωθη εἰς δλας τὰς πρώ-
τας ἀρχάς· τῷ 356 εἰς τὴν δικτατορίαν· τῷ 351 εἰς τὴν
τιμητείαν· τῷ 337 εἰς τὴν πραίτορίαν καὶ τῷ 310 εἰς τὴν
ἀρχιερωσύνην. Τῷ 247, ἀγένοντο 2 πραίτορες, τῷ 225, 4,
τῷ 197, 6, τῷ 91, 8, καὶ τῷ 47, 10.

Σημ. Ἐνεκκ δὲ τοῦ ἐνσκήψαντος νέου ἐν Πρώμῃ λοιμοῦ (366]388)
κατέψυγον εἰς δεισιδαιμονας ἐξιλαστηρίους τελετάς, οἷον τὴν στρα-
τιν τῆς ιερᾶς κλίνης, τὴν σύστασιν σκηνικῶν ἀγώνων, τὴν ἡ λοπη-
γίαν καὶ τέλος ἐπειδὴ ἡγεώγθη χάσμα ἐν τῇ ἀγορᾷ, ὁ Μ. Κούρ-
πιος ἐρρίφθη ὠπλισμένος μεγαλοπρεπῶς ἔφιππος ἐν αὐτῇ, ἐκπληρῶν
τῶν οἰωνοσκόπων τὴν προμαντείαν, ὅτι τότε θὰ κλεισθῇ, ὅταν ἐιφθῇ
ἐν αὐτῇ ὁ ἀνδρείστατος, θεωρῶν δια νεότης καὶ ἀρετὴ εἶνε ἡ πολυτι-
μοτάτη τῆς πόλεως δύναμις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'.

ΑΠΟ ΤΗΣ ΣΥΜΠΛΗΡΩΣΕΩΣ ΤΗΣ ΙΣΟΠΟΛΙΤΕΙΑΣ
ΜΕΧΡΙ ΤΗΣ ΚΑΤΑΚΤΗΣΕΩΣ ΤΗΣ ΜΕΣΗΣ ΚΑΙ
ΚΑΤΩ ΙΤΑΛΙΑΣ (366—272 π. Χ.)

I. Προεταγματική παρατηρήσεις.

Τὸ κύριον καὶ σπουδαιότερὸν γεγονός ἀπὸ τῆς καταλύσεως τῆς βασιλείας μέχρι τοῦδε ἀποτελεῖ ἡ μεταξὺ πατρικῶν καὶ πληθείων πάλη, τῆς ὁποίας ἀποτέλεσμα ὑπῆρξεν ἡ ισοπολιτεία, οἱ δὲ ἔξωτερικοὶ πόλεμοι (πλὴν τοῦ γελατικοῦ) ἦσαν ἥπτονος λόγου ἀξίοι. Άλλ' ἀπὸ τοῦδε τὸ σπουδαιότερον γεγονός τῆς ἡρωικῆς ιστορίας εἰσὶν οἱ ἔξωτερικοὶ πόλεμοι, οἱ ἐπενεγκόντες τὴν κατάκτησιν τῆς μέσης καὶ κάτω Ιταλίας. Ἡδη δὲ πόλεμος ἀποβάσινε ἡ κυριωτέρα ἐνασχόλησις πάντως Ἐρωματίου πολίτου, διέτι ἡ ισοπολιτεία παρέσχε μὲν εἰς ἀπαντας τοὺς πολίτας τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκλέγεσθαι εἰς ἀπαντα τὰ ἀξιώματα, ἀλλὰ πρόσγιματι παρέσχε τοῦτο εἰς ἐκείνους, αἵτινες ὑπερετγόν τῶν ἄλλων κατὰ τὸν πλοῦτον καὶ τὴν ὀρετήρ.

Οἱ Ἐρωματίοι πολῖται διεκρίνοντο καὶ ἡδη εἰς 4 κυρίως τάξεις, εἰς πατρικίους, εἰς πληθείους, εἰς ιππεῖδες καὶ εἰς πελάτας.

Καὶ οἱ μὲν πατρικοὶ δὲν ἀπελάρμανον ἡδη ἀποκλειστικῶς πάντας τὰ προνόμια τῶν ὑπερτάτων ἀρχῶν, ἀλλ' ὡς ἐκ τοῦ πλούτου καὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ γένους κατείχον πάντας ἐπίζηλον θέσιν καὶ ἔξησκον μεγάλην ἐπιδροσιν εἰς τὰ πνεύματα τῶν πολιτῶν.

Οἱ δὲ πληθεῖοι διεκρίνοντο κυρίως εἰς τρεῖς τάξεις, εἰς nobiles, ignobiles καὶ novos. Καὶ nobiles μὲν ἦσαν ἔκεινοι, τῶν ὁποίων οἱ προπάτορες ἐτιμήθησαν διὰ κονδονίτηκοῦ τινος ἀξιώματος, ἢτοι διὰ πατικοῦ, πραιτορικοῦ, τιμητι-

κοῦ, χειλαρχικοῦ, ἀγοραριμικοῦ ή ἄλλου τινὸς ἀξιώματος, ignobile; δὲ ἡσαν ἐκεῖνοι, ὅσοι δὲν εἶχον τοιούτους προπότερος, καὶ νοι οἱ κατὰ πρώτον ἥδη λαμβάνοντες τοιούτον ἀξιώματον. Οἱ ἐκ τῆς τάξεως τῶν πληθείων νέοι οὗτοι εὐπατρίδαι (nobiles) κατέβαλλον τὸν αὐτὸν ζῆλον, τὸν ὅποιον κατέβαλλον μέχρι τοῦδε καὶ οἱ πατρίκιοι, πρὸς κατάληψίν, ἢ δικτήρησιν ἀξιώματός τινος. Οἱ νέοι οὗτοι εὐγενεῖς δικαιονόμενοι τῆς πενεστέρας τάξεως τῶν πολιτῶν ἀφωμοιώθησαν κατ' ὅλην πρὸς τοὺς πατρίκιους καὶ ἀπετέλεσαν τὸν κυριώτερον παράκλησαν, ἐξ οὐ προέκυψε τὸ μεγαλεῖν καὶ ἡ δόξα τῆς Ἀράμης.

Οἱ δὲ ἀπετέλεσαν τὴν μέσην τάξιν μεταξὺ εὐπατρίδων καὶ τοῦ κοινοῦ πληθίους τῶν πολιτῶν, μορφωθεῖσαν ἐκ τῶν θεσμῶν περὶ τῆς ἵππικῆς ὑπηρεσίας. Κατ' αὐτοὺς οὗτοι ἐλαυνόντο ἀπὸ τῶν ἐπιφανεστάτων καὶ πλουσιωτάτων οἰκιῶν, διετήρουν ἵππον, ἀγοραζόμενον καὶ συντηρούμενον ἀπὸ τοῦ δημοσίου ταμείου, ἐψήφιζον ιδίᾳ εἰς τοὺς 18 λόγους. Ἀπὸ δὲ τοῦ 403 καὶ ἐντεῦθεν διηροῦντο εἰς 3 κυρίως τάξεις, τοὺς εἰς τοὺς λαμβάνοντας ἵππον ἀπὸ τοῦ δημοσίου, θον εἰς τοὺς στρατεύοντας ιδίᾳ δικπάνῃ καὶ θον εἰς τοὺς ἔχοντας γὲν τὸ ἵππικὸν τίμημα, ἀλλὰ μὴ ὑπηρετοῦντας. Ἀλλὰ τὴν ἵππικὴν τάξιν ἀπετέλουν ιδίως οἱ τῆς πρώτης τάξεως ἵππεῖς, αὐτοὶ ἐψήφιζον εἰς τοὺς 18 λόγους καὶ περιελαμβάνον, ὡς εἰπεῖν, τὸ ἄνθος τῆς ῥωμαϊκῆς νεολαίας. Ἐν πολέμῳ ὑπορέτουν οὐχὶ ὡς ἀπλοὶ στρατιῶται εἰς τοὺς λεγεῶνας, ἀλλ᾽ ὡς ἀξιώματικοὶ ἢ περὶ τῶν στρατηγῶν ἀμέσως διατελοῦντες. Οἱ ἀριθμὸς αὐτῶν δὲν ἦτον ὀρισμένος, ἀλλὰ συνήθως 2000—5000.

Οἱ δὲ πελάται ἀπέβησαν ἥδη μαλλον ὀνειδότητοι καὶ πάτρωρες (patrones) αὐτῶν δὲν ἦσαν μόνον πατρίκιοι, ἀλλὰ καὶ πολλοὶ πληθεῖοι καὶ πλούσιοι καὶ ισχυροί.

"Ινα δὲ προσγένηται τις εἰς τὰ ἀνάτατα τῶν ἀξιώματων

έπρεπε μάλιστα νὰ διαπρέψῃ ἐν πολέμῳ, διότι ἡ ἐμπορία καὶ βιομηχανία, τὰ γράμματα καὶ αἱ τέχναι, ἐνηπίαζον ἥδη. "Οθεν πατρίκιοι καὶ πληθεῖσαι ἔργοιθησαν μετὰ ἡρωισμοῦ ἀκάθετοι εἰς τὸν πόλεμον, οἱ μὲν νὰ διατηρήσωσι τὴν θέσιν, ὅν κακτεῖχον ὡς ἐκ τοῦ γένους αὐτῶν ἡ τοῦ πλούτου, οἱ δὲ ὅπως ἀνυψωθῶσιν εἰς τὰ ἀξιώματα ταῦτα διὰ τῆς ἀνδρείας καὶ ἀρετῆς.

Καὶ ἡ μὲν ἄνω Ἰταλία κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην εἶχεν ἀποβάλλη τὴν εὐημερίαν αὐτῆς ἔνεκκ τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Γαλατῶν, τῶν ὁποίων αἱ ἀδιάλειπτοι ἐπιδρομαὶ εἶχον σχεδόν ἐφημώση τὰς μεταξὺ αὐτῆς καὶ τοῦ Τιθέρεως ποταμοῦ πόλεις. Ἡ δὲ κάτω Ἰταλία κατεφύειστο, εἴτε ἔνεκκ τῶν ἑλληνικῶν πολέμων, εἴτε ἔνεκκ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν ἀγρίων Λευκανῶν, εἴτε καὶ ἔνεκκ τῶν ἐπιθέσεων τῶν Συρακουσίων καὶ Κροκηδόνιων. Ἡ δὲ μέση Ἰταλία τούναντίον κατώρθωσε νὰ διατηρήσῃ τὴν ἀρχαίαν ἀκριὴν καὶ τὸ πάλαι ἀξιώματα τε τῆς φιλοπονίας τῶν Λατίνων καὶ διὰ τῆς ἐμπορίας τῶν Ἐπρούσκων καὶ μάλιστα διὰ τῆς ὀσημέραι προαγομένης Ἀριμης, παρὰ τὴν ὁποίαν τὸ κράτιστον μέρος τοῦ σαμνιτικοῦ ἔθνους διετέλει εἰσέτι ισχυρὸν καὶ ἀδιάφθορον. "Οθεν ἡ ἐπὶ τῆς Ἰταλίας ἡγεμονία ἔξηρτασι κυρίως ἀπὸ τῆς ἐκβάσεως τοῦ μεταξὺ Ῥωμαίων καὶ Σαμνιτῶν ἀρραχμένου μετ'οὐ πολὺ ἀγώνος. Τὰ σαμνιτικὰ φύλα ἦσαν κατὰ μὲν τὸν πληθυσμὸν καὶ τὴν ἔκτασιν τῆς χώρας ὑπέρτερα τῶν Ῥωμαίων, ἐφάρμιλλα δὲ κατὰ τὴν ἀνθρείν, καὶ δικαὶος ἡττήθησαν, ὡς ὅτι ἰδωμεν, διότι οἱ μὲν Ῥωμαῖοι συνεκρότουν κράτος συμπλακῆς ἥδη καὶ εἶχον πολίτευμα τοσοῦτον θαυμασίως κατηρτισμένον, ὡστε γιγαντικίως ἀνεπτύσσοντο πλάσαι αἱ ἔθνικαι δυνάμεις, ἐνῷ τούναντίον οἱ Σαμνῖται συνεδέοντο δι' ἀσθενοῦς πολιτικοῦ δεσμοῦ καὶ συνεκρότουν ὀμοσπονδίαν γαλαχρὸν αὐτονόμων χωρίων.

**2. Δεύτερος γαλατικὸς πόλεμος.
Τίτος Μάλλιος Τορκουάτος καὶ Μάρκος
Οὐαλέριος Κόρδος.**

Αφορμὴν εἰς τὸν μεταξὺ Ρωμαίων καὶ Γαλατῶν δεύτερον ἐπικληθέντα γαλατικὸν πόλεμον παρέσχον αἱ τῶν Γαλατῶν ἀδιάλειπτοι ἐπιδρομαὶ εἰς τὴν Ἐτρουρίαν καὶ εἰς τὸ Λάξιον μέχρι Καμπανίας καὶ Ἀπουλίας. Αἱ ἐπιδρομαὶ αὗται ἤξαντο τριάκοντα περίπου ἔτη μετὰ τὴν ὑπὲρ αὐτῶν καταστροφὴν τῆς Ρώμης καὶ διήρκεσαν περὶ τὰ δώδεκα ἔτη (360—348 π. Χ.). Ενῷ δὲ οἱ δύο στρατοὶ ἦσαν ἀντιπαρατεταγμένοι παρὰ τὸν Αἰγαίωνα ποταμόν, Γαλάτης τις πελώριον ἔχων τὸ ἀνάστημα καὶ ἐπικρόμενος ἐπὶ τῇ σωματικῇ ἔκυτοῦ βώμῃ προύκάλει: ὑδριστιαῖς εἰς μονομαχίαν τὸν ἀνδρειότατον τῶν Ρωμαίων. Οἱ Τίτος, Μάλλιος ἀποδεχθεὶς τὴν πρόκλησιν φονεύει αὐτὸν καὶ σκυλεύσας αὐτοῦ τὸ σῶμα περιέθηκε περὶ τὸν ἴδιον τράχηλον τὸν χρυσοῦν ἐκείνου στρεπτὸν (torques-περιδέραιον) ἐξ οὗ καὶ ἐπωνομάσθη Τορκονάτος. Οἱ Γαλάται διεσκορπίσθησαν, ἀλλὰ καὶ πάλιν εἰσέβαλον ἐπανειλημένως εἰς Ιταλίαν (358), ὅτε ὁ Γέιος Σουλπίκος Λόγγος κατετρόπωσεν αὐτούς. Βραδύτερον (348) εἰσέβαλον καὶ πάλιν, ὅτε ὁ Μάρκος Οὐαλέριος ἀνεδείχθη ἐφάμιλλος πρὸς τὸν Μάλλιον φονεύσας ἐν μονομαχίᾳ ἔτερον γίγαντα Γαλάτην. Λέγεται δὲ ὅτι κατὰ τὴν μονομαχίαν ταύτην κόραξ τις (CORVUS) ἐπικαθίσας ἐπὶ τῆς περικεφαλαίας αὐτοῦ καὶ διὰ τῶν πτερύγων καὶ τοῦ βάμβους περινοχλῶν τὸν ἀντίπαλον ἐνέβαλεν εἰς τὸν Οὐαλέριον θάρρος, ὥστε οὗτος ἐφόνευσεν ἐκεῖνον, μεθ' ὅτι λαβεῖ τὸ ἐπώνυμὸν Κόρδος (Corvus). Ενῷ δὲ προσεπάθει νὰ σκυλεύσῃ καὶ τὸν νεκρόν, ἐπῆλθον οἱ βάρβαροι καὶ ἀντεπεξῆλθον οἱ Ρωμαῖοι, ὥστε συνήθη μάχη γενική, καθ' ἣν ἡττήθησαν κατὰ κράτος οἱ Γαλάται.

3. Ο πρώτος σαμνιτικὸς πόλεμος (343).

Αφ' οὗ οἱ Ρωμαῖοι ἐνίκησαν εἰς ἐπονειλημμένας μάχας τοὺς Σαβίνους καὶ Τυρρηνούς, τοὺς Αίγανους καὶ Οὐολούσκους καὶ ἄλλους δύορους λαούς, ἔξεβαλον δὲ ἐκ τῆς χώρας των τοὺς Γαλάτας, κατέπικασαν δὲ τὰς ἐσωτερικὰς ἔριδας διὰ τῆς ισοπολιτείας, ἦν ἐπεσφράγισκαν τὰ τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ ναοῦ τῆς Ὄμονοίας, ἐπιρρωσθέντες οὕτως ἀνέλαβον τὸν μακρὸν καὶ ἐναγώνιον πόλεμον κατὰ τῶν Σαμνιτῶν. Καὶ ἔλαβον μὲν ἐν τῷ μεταξὺ χώραν ἀνάποδα λιτίνες καὶ ἀνακωγάς, ἀλλ' ἔξερρήγνυτο αὐθις ὁ πόλεμος καυστικότερος καὶ μετὰ μεγάλειτέρας ὀρμῆς καὶ ἐπὶ τέλους κατέληξεν ὑπὲρ τῶν Ρωμαίων.

Οἱ Σαμνῖται, λαὸς ὀρεισθίος καὶ φύσει ἀνδρεῖος, φιλοπόλεμος καὶ φιλελεύθερος, κατέχοντες τὰς ὑψηλὰς καὶ ἀπορήμανους τῶν Ἀπεννίνων φάραγγας, καὶ ὡς ἐκ τοῦ φύσει δύχυροῦ τοῦ ἐδάφους καὶ τοῦ πληθυσμοῦ των, ἀνεδείγθησαν ἐν πολλοῖς ἐράμιλοι πρὸς τοὺς ἔκυπτους ἀνταγωνιστὰς καὶ ἀκατάβλητοι εἰς τὰς ἀγγιστρόδρους τοῦ πολέμου περιπετείας.

Πρώτην ἀφορμὴν εἰς τὸν μακρὸν καὶ αἰματηρότατον τοῦτον πόλεμον ἔδωκεν ὁ ὑπὸ τῶν Σαμνιτῶν πόλεμος πρὸς τοὺς μακλυτακούς καὶ ἀπολέμους κατοίκους τῆς Καμπανίας, οἵτινες ἐπεκαλέσαντο τὴν βοήθειαν τῶν Ρωμαίων. 'Αλλ' ἐπειδὴ οἱ Ρωμαῖοι ἔχοντες συνήκας πρὸς τοὺς Σαμνῖτας δὲν ἀπεδέχθησαν τὴν πρότασιν, οἱ Καμπανοὶ παραδόντες ἔκυπτους καὶ τοὺς ἄγρους καὶ τὰς πόλεις των καὶ τὰ ιερὰ ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν Ρωμαίων ἐξηνάγκασαν αὐτοὺς οὕτω ν' ἀναλάβωσιν ἥδη ὑπὲρ ἔκυπτου τὸν ἀγῶνα. Ἀπορριψθέντος παντὸς συμβίσασμοῦ, οἱ Ρωμαῖοι ἐπεμψαν στρατὸν ὑπὸ τοὺς ὑπάτους Μάρκον Οὐαλέριον Κόρθον καὶ Αὔλον Κορνήλιον Κόσσον. Καὶ ὁ μὲν πρῶτος τούτων νικᾷ, ἀλλ' ὁ ἔτερος τῶν ὑπάτων περιπίπτει ἐν τῷ μέσῳ κοιλάδος καὶ διατρέχει κυκλωθεῖς τὸν ἔσχατον τῶν κινδύνων, ἀρ' οὖς ἐσωσεν αὐτὸν ὁ χιλίαρχος Πό-

πλιος Δέκιος Μύσων ὁ πρεσβύτερος καταλαβόν μετά 1600 ἀνδρῶν τὰ νῦν τῶν πολεμίων καὶ δύος κακοφόνων νὰ ἐπέλθῃ πρὸς βοήθειαν ὁ ὑπὸ τὸν ἔτερον ὄπατον στρατός. Μετ' ὅλίγον οἱ Σχμνίται ἡττῶνται κατὰ κράτος, τὸ δὲ στρατόπεδον αὐτῶν καὶ 40000 ἀσπίδες ἀνδρῶν πεσόντων ἡ φυγήδων περιῆλθον εἰς γέφυρας τῶν νικητῶν. Οὐχ ἡττον ὁ πόλεμος ἐξηκολούθησεν ἐπὶ τριετίαν καὶ κατέπικυσε διὰ συνθήκης.

4. Ο πρὸς Λατένους πόλεμος (440-338).

Οἱ Λατῖνοι ἀποκιτοῦντες περὸν τῶν Ῥωμαίων ἐλευθερίαν ἢ ισοπολιτείαν καὶ μηδετέρου τούτων τυχόντες συναπεστάτησαν μετὰ τῶν Καμπυλῶν (430). Οἱ Ῥωμαῖοι μετὰ τὸν πρὸς τοὺς Σχμνίταις πόλεμον ἐκήρυξαν τὸν πόλεμον κατ' αὐτῶν καὶ οἱ δύο στρατοὶ ἀντιπροστάχθησαν κατ' ἀλλήλων περὸν τὸ Βεσούβιον ἔρος. Ὁ ὄπατος Τ. Μάλλιος Τορκουάτος ἀπηγόρευσεν ἐπὶ ποινῇ θανάτου νὰ μὴ ἐγκαταλίπῃ μηδεὶς τὴν τάξιν αὐτοῦ. 'Αλλ᾽ ὁ ὅμωνυμος αὐτοῦ οὐδὲ καὶ φιλότιμος νεανίς παρκυρθεὶς ὑπὸ τῶν προκαλήσεων ἵππαρχου τινὸς τῶν πολεμίων, προσκεκλοῦντος τὸν ἀνδρείτητον τῶν Ῥωμαίων εἰς μονομαχίαν, ἐγκαταλείπει τὰς τάξεις του καὶ μεθ' ὁρμῆς ἀκαθέκτου ἐφορμῇ κατὰ τοῦ ἀντιπράλου καὶ πληγώσας αὐτὸν κακίων ἕπιπτει ἀπονουν κατὰ γῆς, σκυλεύσας δὲ τὸν νεκρὸν ἐπιστρέφει εἰς τὸ στρατόπεδον. 'Αλλὰ μετ' ὅλίγας στιγμὰς ἀπεκεφαλίσθη ὁ μεγαλόρων νεανίας τῇ δικταγῇ τοῦ πατρός του.

Μετὰ ταῦτα δοθέντος τοῦ συνθήκατος ὑπὸ τῆς πολεμικῆς σύλληψης, οἱ δύο στρατοὶ ἐφώρμησαν κατ' ἀλλήλων. Μετὰ πολὺν δὲ ἐκκτέρωθεν φόνον τὸ ὑπὸ τὸν Π. Δέκιον Μύσωνας ἀριστερὸν κέρας τῶν Ῥωμαίων ἤρξατο νὰ ἐνδίδῃ εἰς τὴν ἀκατάσχετον ἀνδρείαν τῶν πολεμίων. Τότε ὁ Δέκιος ἀπεράσιε νὰ καθοσιώσῃ ἐκυτὸν εἰς τοὺς καταχθονίους Θεούς, ἔπως ἐξεμνήσῃ αὐτοὺς ὑπὲρ τῆς πατρότιδος. Ηεριθληθεὶς δὲ τὴν πανοπλίαν καὶ ἴππεύσας ἐφορμῇ εἰς τὸ μέσον τῶν πολεμίων καὶ

πίπτει ύπό τὸ πλῆθος τῶν τραχυμάτων. Ἡ πρᾶξις αὗτη τοῦ Δεκίου ἐξελήφθη ὡς βέβαιος τῆς νίκης οἰωνός, ὃ δὲ ἁωμαῖος στρατές καταληφθεὶς ὑπὸ θείου ἐνθουσιασμοῦ αἴρει λαμπρὰν νίκην, κατατροπώσας κατὰ κράτος τοὺς Λατίνους, οἵτινες ἀξιωθέντες τῆς ἴσοπολιτείας συγκατελέγησαν μεταξὺ τῶν Ρωμαίων πολιτῶν.

Ξ. Δεύτερος σαμνιτικὸς πόλεμος. (326—304).

Οἱ Σαμνῖται ἀναλασθόντες ἐν τῷ μεταξὺ ἐκ τοῦ πρώτου πολέμου ἐπανέλαβον αὖτις αὐτὸν πρὸς τοὺς Ρωμαίους. Οἱ Ρωμαῖοι ἀποστέλλουσι καὶ τὸ αὐτὸν μετὰ πολυαριθμοῦ στρατιᾶς τὸν εἰς δικτάτορα ἀπαγορευθέντα Λ. Παπείριον Κούρσορα, τὸν πρεσβύτερον, ὃ ἐπόποιος ἀναδείξας ἵππωρχον τὸν Κ. Φάζιον Μάζιμον Ῥολλικανὸν ἐπέστρεψεν εἰς Ρώμην ἀπαγορεύσας αὐστηρῶς πᾶσαν πρὸς τοὺς πολεμίους σύγκρουσιν. Ἀλλ᾽ ὃ ἵππωρχος προκληθεὶς ὑπὸ τῶν Σαμνιτῶν καὶ συγκροτήσας πρὸς αὐτοὺς μάχην φονικὴν περὶ τὸ Ἰμβρίνιον ἐνίκησε νίκην λαμπράν (324). Καταδικασθεὶς δὲ εἰς θάνατον ὑπὸ τοῦ δικτάτορος διεσώθη καὶ ἐπίμονον ἀπαίτησιν τοῦ στρατοῦ καὶ διὰ παρακλήσεων τῆς βουλῆς καὶ τῶν ἄλλων πολιτῶν.

Οἱ Σαμνῖται ἡττηθέντες καὶ πάλιν ὑπὸ τοῦ Παπείριον ἐκ τῶν ἡττῶν καὶ τῆς ἀπελπισίας τῶν ἡρύσθησαν νέαν ζωὴν καὶ ἐκλέκαντες τὸν Πόντιον Ἡρέννιον ἀνδρὸν συνετόν, ἐλληνικῶς ἀνατεθραμμένον καὶ μέτοχον ἀνδρείας καὶ στρατηγικῆς εὐφύΐας, κατέστησαν ἡγεμόνα τῆς ἀπεγγνωσμένης ἀνδρείας τῶν. Οἱ Πόντιοι διὰ στρατηγῆματος, παρασύρας τὸν ἁωμαῖον στρατὸν εἰς τὰς Καυδικὰς καλουμένας Πόλας ἡ Στερά, πανταχόθεν περικλείσμενα υπὸ δυσβάτων ὀρέων, περιεκύκλωσε καὶ ἔγκνάγκνασεν αὐτὸν (εἰς 40-50000) νὰ καταθέσῃ τὰ δύλια καὶ συνομολογήσῃ συνθήκας (323), καθ' ᾧ φειλον οἱ Ρωμαῖοι νὰ ἀποσύρωσιν ἀπὸ τῆς γῆς τὰς αὐτὸν πάσας τὰς ἀποικίας, ὃ

στρατός, ἀρ' οὖς ὑπέλιθη ὑπὸ τὸν ζυγόν, νὰ ἀφεθῇ ἐλεύθερος, πλὴν 600 ἵππων, μενόντων ὡς ὅμηρων, νὰ ζῶσι δὲ τοῦ λοιποῦ ἐν εἰρήνῃ κατὰ τὰς παλαιάς συνθήκας. 'Αλλ' ἡ σύγχλητος ἡκύρωσε τὰς συνθήκας ταύτας καὶ ἡ ὑπερήφανος Ῥώμη ἀπεράρσισε νὰ ἀπαλεῖψῃ τὸ προστριβὲν αὐτῇ ὄνειδος διὰ τοῦ πολέμου. Ἀλλεπάλληλοι νῦν καὶ ἐπέστεψαν τὰ ῥωμαϊκὰ ὅπλα, ἡ Λουκερίν ἐκυριεύθη ἐξ ἕφόδου, ἡ λευθερώθησαν οἱ 600 ἵπποι, καὶ οἱ αἰχμάλωτοι στρατιῶται ὑπέκυψαν εἰς τὴν αὐτὴν ἀτίμωσιν, ὑπελθόντες ὑπὸ τὸν ζυγόν, ὃ δὲ στρατηγὸς Πόντιος ἦχθη αἰχμάλωτος ἐν Ῥώμῃ καὶ μετὰ τὸν τελεσθέντα θρίαμβον ἀπεκεράλισθη (320). Κατ' ἄλλην ἀφήγησιν, λέγεται, ὅτι ὁ Πόντιος ἐπέζησε μέγρι τέλους τοῦ γ' σαμνιτικοῦ πολέμου, ὅτε ἀχθεὶς εἰς Ῥώμην ἀπεκεράλισθη. Μετὰ τὴν νίκην ταύτην ἐπῆλθεν ἀνακωχὴ ὅπλων ἐπὶ τριετίαν, μεθ' ἣν ἐπανελήφθη ὁ πόλεμος, διότι οἱ Ῥωμαῖοι καθυπέταξαν τὴν Ἀπουλίαν καὶ ἐπέδραμον κατὰ τῆς Σατικόλης. Τὸ κατ' ἀρχὰς ἡ τύχη ηὑνόησε τὰ ὅπλα τῶν Σαμνιτῶν, πᾶσαι δ' αἱ γῆραι τῆς μετηρίειν τῆς Ἰταλίας ὡς καὶ αὐτοὶ οἱ Ἐτρούσκοι καὶ οἱ τῆς Ὀμβρικῆς κάτοικοι καὶ οἱ Ἑρνικες καὶ οἱ Αιγανοί καὶ Μάρσοι ἐν τούτου ἐνθαρρυνθέντες ἀνέλασθον τὰ δόπλα κατὰ τῆς Ῥώμης, ἡτις δύνως ἡδυνήθη διὰ τῆς στρατηγικῆς μεγαλοφυΐας τοῦ δικτάτορος Λ. Πλαπειρίου Κούρσορος καὶ τῶν στρατηγῶν καὶ τῆς ἀνδρείας τῶν ἐκυτῆς ἀνδρῶν νὰ συντρίψῃ τὰς ἡνωμένας αὐτῶν δυνάμεις καὶ καθυπεγάγῃ ὑπὸ τὴν ἐκυτῆς κυριαρχίαν πάντας αὐτοὺς καὶ τὰς χώρας αὐτῶν.

Μετὰ μυριονέκρους δὲ μάχας καὶ μετὰ 24 θριάμβους, οὓς ἡ Ῥώμη κατήγαγεν, ἡ Βουλὴ ἀπεδέχθη τὰς περὶ εἰρήνης προτάσεις, καὶ συνωμοσογήθη εἰρήνη (304).

6. Τρίτος σαμνιτικὸς ἢ συμμαχικὸς πόλεμος. (298 - 290).

Καὶ μετὰ τὴν εἰρήνην οἱ Ῥωμαῖοι δὲν ἔπικυσκαν πολεμοῦ-

τες καὶ καθυποτάσσοντες τοὺς πέριξ λαούς. Ἐντεῦθεν φόβος καὶ αἰσθηματικὸς ἐλευθερίας ηγωσεν εἰς συμμαχίαν τοὺς Σαμνίτας, Τυρρηνούς, Ὀμέδους, Ἐτρούσους, Γαλάτας κλπ. κατὰ τῆς φιλάρπαχος Ρώμης, ἥτις περιελθοῦσα εἰς δεινὴν θέσιν ωχύρωσε τὴν πόλιν, καθοώπλισε πάντας τοὺς ἐλευθέρους πολίτας καὶ δὴ καὶ ἀπελευθέρους καὶ ἀνηγόρευσεν ὑπάκτους τὸν Κοΐντον Φάριον Μάξιμον Ρολλιανὸν καὶ τὸν Πόπλιον Δέκιον Μύσωνα τὸν νεώτερον, ἀνδρας δικρέποντας ἐπὶ στρατηγικῇ ἐμπειρίᾳ καὶ μεγαλορροσύνῃ, ὃν τὸ σπουδαιότερον κατόρθωμα ἦτο νὰ δικιρέσωσι τὰς τῶν πολεμίων δυνάμεις, ἔξαναγκάσαντες τοὺς Τυρρηνούς καὶ Ὀμέδους νὰ τραπῶσι πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς λεηλατουμένης Τυρρηνίας. Ἄλλα καὶ οἱ ὑπομείναντες Γαλάται καὶ Σαμνῖται μετὰ τηλικαύτης ἀκαταχρέτου ἐπῆλθον ὁρμῆς κατὰ τῶν ρωμαϊκῶν λεγεώνων ἐν τῇ παρὰ τὸ Σεντῖνον συγκροτηθείσῃ κρατερῷ καὶ φονικωτάτῃ μάχῃ, ὡστε θρυσσόμενοι οἱ Ρωμαῖοι ὑπὸ τὴν ὑπέροχον ἐκείνων ἀνδρείαν ἥρξαντο νὰ κλίνωσιν εἰς φυγήν. Ἄλλα τὸ ἡρωικὸν φρόνημα τοῦ Δεκίου, ὡς ἄλλοτε τοῦ πατρὸς του, εἰσαχαλόντος εἰς τὰς πυκνοτάτας τῶν πολεμίων φάλαγγας, ἐνέπνευσε τὸν ἐνθουσιασμὸν εἰς τὸν ρωμαϊκὸν στρατόν, διστις ὑπὸ τὴν στρατηγικὴν μεγαλορύζαν τοῦ Φαριού ἡγάρθιωσε τὰς τάξεις καὶ ἥρξτο νίκην περιφανεστάτην (295), ἥτις καὶ ἔσωσε τὴν Ρώμην ἀπὸ τοῦ ἐπικειμένου ὅλεθρου. Καὶ οἱ μὲν Ἐτρούσοι συνωμολόγησαν εἰρήνην, οἱ δὲ ἀκατάθλητοι τὸ φρόνημα Σαμνῖται ἔξηκολούθουν οὐδὲν ἥττον γενναίως ἀγωνιζόμενοι, ὅτε μὲν νικῶντες, ὅτε δὲ ἥττώμενοι, ἔως οὖ ἐπὶ τέλους κατατροπωθέντες ὑπό τε τοῦ Παπείριου Κούρσορος τοῦ νεωτέρου (292) καὶ Κουρίου Δεντάτου (291) συνωμολόγησαν εἰρήνην (290).

Ἡ διεξαγωγὴ τῶν ὅρων τῆς εἰρήνης ἐπετράπη τῷ Κουρίῳ Δεντάτῳ. Τοῦτον, δικαίου Ἀριστείδου πενίκιν ἀσκοῦντα, οἱ ἐλαύντες πρέσβεις εὗρον παρὰ τὴν ἑσχάρχην καθήμενον καὶ ἔψοντα γογγυλίδας. Ἡ λιτότης καὶ ἡ πενίκη τοῦ ἀνδρὸς ἐνεθάρρυνεν

αύτοὺς νὰ προσφέρωσι χρήματα, ὅπως τύχωσιν ὅρων ἐπιεικεστέρων. «Ἡ πενία μου, ἔφη ἐκεῖνος, παρέσχεν ὑμῖν ἐλπίδας, ὅπως μὲ διερθείρητε, ἀλλ ἐγώ, μάθετε καλῶς, προτιμῶ νὰ νικῶ τοὺς ἔχοντας τόβληρούσιον ἢ νὰ ἔχω αὐτό.» Βραδύτερον δὲ ζει ἡ Ρώμη ἀνέλαβε τὴν καθηυπόταξιν τῶν ἐν τῇ Ἰταλίᾳ Ἐλληνίδων πόλεων καὶ ἤρξατο ὁ μεταξὺ αὐτῶν καὶ Ταραντίνων πόλεμος, οἱ Σαμνῖται ἀνέλασθον αὖθις τὰ ὅπλα κατὰ Τρωμαίων μετὰ τῶν Λευκανῶν, Ἐτρούσκων καὶ Βρεττίων. Ἀλλ ἡττήθησαν καὶ αὖθις, ἐπαναστάντες δὲ πάλιν (ἐν ἔτει 268) κατεβλήθησαν καὶ αὖθις.

7. Πόλεμος τῶν Ρωμαίων ἐν τῇ ἄνω Ἰταλίᾳ κατὰ τῶν Γαλατῶν καὶ ἄλλων λαῶν.

Αφορμὴν εἰς τὸν νέον τοῦτον γαλατικὸν πόλεμον ἔδωκαν οἱ Οὐολσίνοι ἐπιχειρήσαντες νὰ κυριεύσωσι τὴν μάλιστα φωματίζουσαν πόλιν Ἀρρήτιον, λαβόντες τὴν συνδρομὴν καὶ τῶν ἡμέρων γαλατικῶν φυλῶν, ἀλλ ἡττήθησαν ὑπὸ τοῦ Κουρίου Δεντάτου καὶ ἡναγκάσθησαν νὰ εἰρηνεύσωσιν. Ἐπειδὴ ἀνίδρυσαν ἐκεῖ τὴν ἀποικίαν Σήνην ὡς στρατιωτικὸν ὄχυρωμα προέκλεσαν ἐκ φόβου τὴν κοινὴν ἐξέγερσιν τῶν Βοίων, Σενόνων, Οὐολσινίων καὶ ἄλλων ἑτρουσκικῶν πόλεων. Καὶ τὸ κατ' ἄργας μὲν οἱ Ρωμαῖοι ἡττήθησαν, ἀλλὰ κατόπιν διὸ τοῦ ὑπότου Ποπλίου Κορηνήλιου Δολαβέλλα τὸν ἡνώθωσαν τὰς ἡττας αὐτῶν, ἐξεπόρθησαν τὴν χώραν τῶν Σενόνων, ἀπέκτειναν ὅπαντας τοὺς ἡβῶντας, ἐξηνόρωσαν ὅποδισαν τὰ τέκνα καὶ τὰς γυναῖκας καὶ βραδύτερον ἐξηνάγκασαν αὐτοὺς εἰς τελείαν ὑποταγήν.

8. Ο πρὸς Ταραντίνους πόλεμος.—Ο βασιλεὺς τῆς Ἡπείρου Ηύρρος προσέρχεται σύμμαχος. Καθηυπόταξες τῆς Σικελίας (282-263).

Ἡ Ρώμη μετὰ τὴν καθηυπόταξιν τῶν Σαμνιτῶν καὶ τῶν ἐν τῇ ἄνω Ἰταλίᾳ ἔστρεψε τὰ ὅπλα κατὰ τῶν ἐν τῇ κάτω

Ιταλίκ έλληνίδων πόλεων, αζτινες, ή μίχ μετά τὴν ἄλλην ὑπετάγησαν ἐκουσίως, ἀλλ' ὁ Τάρας, ή τῶν Σπαρτιατῶν ἄποικος, πόλις ἀνθηρὰ καὶ ὑπερέχουσα πασῶν τῶν λοιπῶν κατέτε τὸν πλεῦτον καὶ τὴν δύναμινέ, θλεπε μετ' ἐπιφθόνου βλέμματος τὴν πρόσδον τῶν ῥωμαϊκῶν ὅπλων καὶ κατελήφθη ὑπὸ δέους περὶ τῆς ἴδιας αὐτονομίας. Καὶ ὁ ἔλαχιστος σπινθήρ ἦρκει νὰ ἀνάληη μεγάλην πυρκαϊὰν μεταξὺ τῶν δύο ἀντικήλων πόλεων. Δέκα ῥωμαϊκὰ πλοῖα ὑπὸ τὸν ναύαρχον Λούκιον Οὐαλέριον προσωριμίσθησαν εἰς Τάραντα, ὡς εἰς πόλιν σύμμαχον καὶ φιλικήν. Ἀλλ' οἱ Ταραντῖνοι ὑποπτεύσαντες ὅτι προσωριμίσθησαν ἐκεῖ ἐπὶ κακῷ σκοπῷ, τὰ μὲν 4 τούτων κατέδυσαν, ἐν δὲ συνέλαβον ἐκ δὲ τῶν αἰγμαλώτων τοὺς μὲν καθεῖραν, τοὺς δὲ καὶ ἀπέκτειναν. Κατέλαβον δὲ καὶ τοὺς Θουρίους, πόλιν σύμμαχον τῶν Ῥωμαίων. Οἱ Ῥωμαῖοι πλήρεις ἀγνακτήσεως προσκέπτειλαν πρέσβεις ζητοῦντες ικανοποίησαν, οἱ δὲ ἀντὶ ταύτης περιύβρισαν αὐτούς. Οινόφλους δέ τις, Φιλωνίδης καλούμενος, ἀνασυράμενος τὴν περιθολὴν καὶ τὴν οὐδὲ λέγεσθαι πρέπουσαν ἀκαθαρσίαν ποιησάμενος κατεσκέδασε κατὰ τῆς ιερᾶς ἑσθῆτος τοῦ γηραιοῦ πρεσβευτοῦ Ποστουμίου, δὲ στραφεὶς πρὸς τοὺς περὶ αὐτὸν εἰς ἀκράτητον γέλωτα κατακραγέντας «γελάτε», ἔφησεν, «ἔως ἔξεστιν ὑμῖν, ἀνδρες Ταραντῖνοι, γελάτε, πολὺν γάρ τὸν μετὰ ταῦτα χρόνον κλαύσετε καὶ πολλῷ αἴματι τὴν ἑσθῆτα ταύτην ἐκπλυνεῖτε.» Μεθ' δὴ μὲν Ῥώμη ἐπεκήρυξεν ἐπισήμως τὸν πόλεμον, καὶ ἀπέστειλε στρατὸν ὑπὸ τὸν ὑπατον Λεύκιον Αἰμίλιον Βάρβουλον (281), οἱ δὲ Ταραντῖνοι ἐπεκάλεσαντο τὴν βοήθειαν τοῦ Πύρρου, βασιλέως τῆς Ἡπείρου. Μάτην δὲ εὐγλωττος ῥήτωρ καὶ συνετὸς πολιτικὸς Κινέας προσεπάθησε νὰ ἀποτρέψῃ τὸν δέξαν Αλεξάνδρου διειρευόμενον ῥιψοκίνδυνον Πύρρον ἀπὸ τῆς παρθέλου ταύτης ἐπιχειρήσεως. Οὗτος ἐπιέξας τοῦ στόλου μετὰ 25000 ἀνδρῶν, πεζῶν μὲν 20000, τοξιτῶν δὲ 2500 καὶ 3000 ἵππεων καὶ 20 ἐλεφάντων, μετὰ κινδυνώδη πλοῖων, καθ' ἓν

ἀπέβαλε μέρος τοῦ στρατοῦ, ἀπεβίβασθη εἰς Ἰταλίαν (281 π. Χ.). Καὶ ἐν πρώτοις μὲν ὑπέβαλε τοὺς ὑπὸ τῆς τρυφῆς καὶ τοῦ πλούτου ἐκτεθηλυμένους Ταραντίνους εἰς αὐστηρὸν πειθαργίαν καὶ στρατιωτικὴν ἔξαστησιν, εἴτα δὲ παρέταξε τὸν στρατὸν μεταξὺ Παννονίας καὶ Ἡρακλείας παρὰ τὸν παραρρέοντα Σίριν ἢ Λεῖριν ποταμόν. Ὁπόταν δ' εἶδεν ὅπο λόφου τὴν παράταξιν τοῦ ῥωμαϊκοῦ στρατοῦ, εἶπεν ὁ μέγας πολεμικὸς ἀνὴρ ὃτι ἡ παράταξις αὕτη ἐστὶ πολεμικῆς τέχνης παράταξις. Ἐκεῖ συνεκροτήθη ἀγῶν φονικὸς καὶ παισματώδης, τῶν μὲν Ἑλλήνων πολεμούντων μετὰ φρονήματος ἀξίου τῆς φήμης τῶν, τῶν δὲ Ῥωμαίων, ὅπως ἐκ τῆς ἐντεῦθεν νίκης λάθωσι μεῖζον δόξαν. Ἐπτάκις οἱ Ῥωμαῖοι ἐκλιναν, ἀλλ' ἐπτάκις ἀνενέωσαν τὴν μάχην, ἡς ἡ ὑπὲρ τοῦ Πύρρου ἐκβασις ὀφείλεται ἐν μέρει μὲν εἰς τὴν καταπληκτικὴν τῶν ἐλεφάντων θέσιν, τὰ μάλιστα δὲ εἰς τὸ ἀπτόητον θάρρος καὶ τὴν στρατηγικὴν μεγχλοφύΐαν τοῦ Πύρρου, ὃς προκινδυνεύων ὑπὲρ τῆς νίκης ἔλαθε πολλὰ τραύματα καὶ διεκινδύνευσε καὶ αὐτὴν τὴν ζωήν. Καὶ μὲν τῶν Ῥωμαίων ἔπεισον 15000, 8000 δὲ ἐλήφθησαν αἰχμάλωτοι, 13000 δὲ ἐκ τῶν Ἑλλήνων (280).

Μετὰ δὲ τὴν νίκην ὁ Πύρρος ἀπέστειλε τὸν Κινέαν κομίζοντα συμφορωτάτας προτάσεις περὶ εἰρήνης, ἀς ἡ βουλὴ τῶν Ῥωμαίων ἀπέρριψε τὴν συμβούλη τοῦ τυφλοῦ γέροντος Ἀππίου Κλαυδίου, ὃς προσελθὼν χειραγωγόμενος ἐν τῇ βουλῇ εἶπεν «ἔως ὥρας ἐλυπούμην ἐπὶ τῇ ἐμῇ τυφλώσει, ἀλλ' ἦδη ἔτει μᾶλλον ἀγανακτῶ ἐπὶ τῷ μὴ καὶ κωρόδην εἶναι με, ἵνα μὴ ἀκούω τὰς αἰσχρὰς βουλὰς τῆς δειλίας ὑμῶν....» Ἐπανελθὼν δ' ὁ Κινέας εἶπεν δτι ἡ σύγκλητος ἐκείνη ἐφάνη αὐτῷ συνέδριον πολλῶν βασιλέων ἡ μᾶλλον ἡμιθέων, ἡ δὲ πόλις ναὸς ἔξιος τοιούτων ἡμιθέων καὶ φοβεῖται μὴ ὁ Πύρρος πολεμῆσαι τὴν λερναίας "Τύρας. Πρεσβείᾳ Ῥωμαίων προσῆλθε τῷ Πύρρῳ πρὸς ἀνταλλαγὴν τῶν αἰχμαλώτων, ἡς ἤγειτο ὁ προσύπατεύσας γηραιός Φαθρίκιος, τὸν ὄποιον μάτην ὁ Πύρρος ἐδο-

κίματες νὰ δελεάσῃ διὰ βρυτίμων δώρων (ἢ καὶ νὰ ἐκφοβίσῃ δι’ ἔλέφαντος, ὃν εἰχε τοποθετήση ὅπισθεν παραπετάσματος) ὁ δὲ Φαθρίκιος μειδιῶν εἶπεν, «έμὲ σύτε τὸ χρυσίον χθές, σύτε τὸ θηρίον σήμερον κατέπληξεν.» Ἐπετράπη δὲ εἰς τοὺς αἰγμαλώτους νὰ μεταβῶσιν εἰς Τρώμην καὶ ἑορτάσαντες τὰ Κρόνια νὰ ἐπανέλθωσι.

Τὸ δ’ ἐπιόν ἔτος (279) προελάσσεις ὁ Πύρρος διὰ τῆς Ἀπουλίας, ἡς τὸ πλεῖστον καθυπέταξε, συνεκρότησε δευτέραν φονικωτάτην μάχην παρὰ τὸ "Ἀσκουλον" τῆς Ἀπουλίας πρὸς τοὺς Τρωματίους ὑπάτους Π. Σουλπίκιον καὶ Π. Δέκιον Μύσωνα, καθ’ ἣν ὁ μὲν Δέκιος ἐφοεύθη, ὁ δὲ Πύρρος ἐπληγώθη. Ἄφοῦ δὲ ἡ νὺξ ἐπέθηκε τέρματα εἰς τὸν φόνον καὶ ὁ Πύρρος ἐπειθεώρησε τὸ πεδίον τῆς μάχης καὶ ἀπεθαύμασε τὴν ἀνδρείαν τῶν ἡττηθέντων καὶ εἶδε τὸ πεδίον κατάμεστον νεκρῶν μετὰ συμπεφυρμένων ὅπλων, εἴπε πρὸς ὃν συνεχόρη αὐτῷ ἐπὶ τῇ νίκῃ, «Ἄν μίκην ἔτι νίκην τοιαύτην νικήσωμεν, ἀπολεσύμεθο».»

Τὸ δ’ ἐπιόν ἔτος (278), ὃτε ὁ Φαθρίκιος ἀναγορευθεὶς ὑπάτος ἀνέλαβε τὴν ἡγεμονίαν τοῦ στρατοῦ ἔλαβε μετὰ τὴν μάχην, ἐν ἥττηθη, παρὰ τοῦ ἵατροῦ τοῦ Πύρρου ἐπιστολὴν, αἰτοῦντος ἀμοιβὴν, ὅπως διαφθείρῃ διὰ φρεμάκου τὸν βασιλέα. Τὴν ἐπιστολὴν ταύτην λαβὼν παρ’ ἔκεινου ὁ Πύρρος ἀνέκραξε «δυσχερέστερον ἂν τις παρατρέψει τῆς οἰκείας ἀρετῆς τὸν Φαθρίκιον ἢ τῆς συνήθους πορείας τὸν ἥλιον.» Καὶ τὸν μὲν ἵατρὸν ἀπέκτεινεν, ἡλευθέρωσε δὲ ἄνευ λύτρων πάντας τοὺς αἰγμαλώτους, ἵνα μὴ ὑπολειφθῇ τῆς ἔκεινου μεγαλοφροσύνης.

‘Απέστειλε δ’ αὐτὸις τὸν Κινέαν κομίζοντα νέας προτάσεις περὶ εἰρήνης, ἀλλ’ οἱ Τρωματίοι οὐδεμίαν πρότασιν περὶ εἰρήνης ζήθειον νὰ ἀκούσωσι, πρὶν ἢ ἀναχωρήσῃ ἐκ τῆς Ἰταλίας ὁ Πύρρος, διὸ εὐρῶν τὴν παρὰ τῶν Συρακουσίων πρόσκλησιν, προσεβληθέντων ὑπὸ τῶν Καρχηδονίων, ὡς πρόφρασιν εὐλογοφρανῆ, ἀπῆλθεν ἔκειθεν εἰς Σικελίαν, ὅποθεν μετὰ τριετῆ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἡττον εὐδόκιμον δικτριβήν ἐπανέκαμψεν αὖθις εἰς Τάραντα

(276) ἐπαγόμενος περὶ τὰς 23000 νεοσυλλέκτων ἀνδρῶν,
ἀποθαλόν μέχρι τοῦδε πάντας σχεδὸν τοὺς παλαιμάχους, οὓς
πρότερον ἦγε.

Κατὰ τὸ τριετὲς διάστημα τῆς ἀπουσίας τοῦ Πύρρου οἱ Ἀρ-
μαῖοι κατέβαλον ἀλληλοδιαδόχως τοὺς Σαμνίτας, Λευκανοὺς
καὶ Βρεττίους καὶ ἀνεκτήσαντο τοὺς Λοκροὺς καὶ τὸν Κρότωνα.
Οἱ Πύρροις καίπερ ἄγων διιγκριθμότερον καὶ ἡττον ἐγεγυ-
μνασμένον ἐκ νεοσυλλέκτων στρατὸν ἔσπευσε νὰ συγκρουσθῇ
πρὸς τοὺς Ἀρμαῖους παρὰ τὸ Βενέθεντον ἐν μάχῃ ἐκ παρα-
τάξεως, ἐν ᾧ κατετροπώθη κατὰ κράτος (275). Ἰδὸν δ' ὁ
Πύρρος ἔσυτὸν καταπροδοθέντα ὑπὸ τῶν συμμάχων καὶ ἐκγκα-
ταλειειμένον ὑπὸ τῆς τύχης ἐπανηλθεν εἰς Ἑλλάδα, ἔνθε
μετὰ νέχες τρικυμιώδεις τοῦ βίου περιπτετάξις, ἀπατηλὴς ὀνει-
ροπολήσεις καὶ φευσθείσας ἐλπίδας, κατέστρεψε τὸν βίον ἐν
Ἀργείῳ βληθεὶς τὴν κεφαλὴν ὑπὸ κεραυίδος, βιφθείσης ἐκ στέ-
γης ὑπὸ τίνος Ἀργείας γυναικός, δεινοπαθούσης ἐπὶ τῷ θανάτῳ
τοῦ νιοῦ της. Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Πύρρου ὑπετάγη ὑπὸ
τοὺς Ἀρμαῖους πᾶσα ἡ κάτω Ἰταλία, ἡ καλουμένη Μεγάλη
Ἑλλάς, ὁπόθεν τὸ θέατρον τοῦ πολέμου μετηνέχθη εἰς Σικε-
λίαν, μεταξὺ Ἀρμαίων καὶ Καρχηδονίων, κατὰ τὴν προσρα-
τικὴν πρόδρορησιν τοῦ Πύρρου, εἰπόντος «οἷον πεδίον ἀφίεμεν
Ἀρμαῖοις καὶ Καρχηδονίοις!»

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ζ'.

ΚΑΡΧΗΔΟΝΙΚΟΙ Η ΛΙΒΥΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ
(264—146 π. Χ.)

**I. Συνοπτική ίστορία τῆς Καρχηδόνος
ἀπὸ τῆς ἐδρύσεως τῆς μέχρι τῆς συγκρούσεως
αὐτῆς πρὸς τὴν Ρώμην.**

Κατὰ τὸ δυτικὸν ἀκρωτήριον τοῦ κάλπου τοῦ Τύνητος ἴδρυθη ἔνα περίου αἰῶνα πρὸ τῆς απίστεως τῆς Ρώμης ἡ Καρχηδόνων ἐκ Φοινίκων ἀποίκων ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῆς Διδοῦς, φευγούσης τῆς τὴν δυσμένειαν τοῦ ἀδελφοῦ τῆς Πυγμαλίωνος, βιασιλέως τῆς Τύρου.

Καταλυθείσης μετὰ τὸν θάνατον τῆς Διδοῦς τῆς βασιλείας, ἀνιδρύθη ἡ δημοκρατία, διοικουμένη ὑπὸ τοῦ δήμου καὶ τῆς γερουσίας, ἡς προήδρευον οἱ δύο Σουφρέται, ἔχοντες καὶ τὴν ἡγεμονίαν τοῦ στρατοῦ ἐν πολέμῳ καὶ κατ' ἔτος ἐκλεγόμενοι. Πλήν τούτων ὑπῆρχε καὶ ἡ ἀρχὴ τῶν 100 ἡ 104 ἀνδρῶν, καὶ ἡτοι ἀδηλον ἂν ἦτο τμῆμα τῆς γερουσίας ἡ ὅλως ἰδιαιτέρω.

Τὸ μεγαλεῖον καὶ ἡ δόξα αὐτῆς, προΐόντος τοῦ χρόνου, προῆκθη εἰς τοσοῦτον βαθμόν, ὥστε ἡμαύρωσε πάσας τὰς πόλεις καὶ ἀποικίας τῆς Φοινίκης, ὡς καὶ ὁ πλοῦτος καὶ τὸ ἐμπόριον. Ἀπέπεμψεν ἀποικίας πανταχοῦ τῆς Μεσογείου καὶ καθυπέταξε πολλὰς χώρας καὶ νήσους ἐν τῇ Μεσογείῳ καὶ ἐν τοῖς μεσημβρινοῖς παραλίοις τῆς Ἰσπανίας, οἷον τὰς Βαλεαρίδας νήσους, τῆς Πιτυούσας, τὴν Μελίτην, τὴν Σαρδὼ καὶ τὰ δυτικὰ τῆς Σικελίας.

Περὶ τὰς ἀρχὰς δὲ τῆς ε' π. Χ. ἐκατόντατηρίδος συνωμολόγησε συνθήκας πρὸς τὸν Ρωμαίους.

"Οτε δὲ ὁ Εέρζης εἰσέβαλεν εἰς Ἐλλάδα μετ' ἀπειραθμούσου στρατοῦ καὶ στόλου, καὶ οἱ Καρχηδόνιοι ὑπὸ τὸν Ἀμύλαν ἐπιβάντες ἐπὶ 3000 πλοίων ἀπεβίβασαν εἰς Πάνορμον

τῆς Σικελίας περὶ τὰς 300000 ἀνδρῶν πρὸς κατάκτησιν τῆς ὅλης Σικελίας, ἐφ' ἣς ἐπυράνωι ὁ Γέλων, ὅστις πρὸ τετραετίας ἀναλαβὼν τὴν διοίκησιν τῶν ἐν Σικελίᾳ ἑλληνίδων πόλεων ἐπεχείρησε νὰ ἐκβάλῃ ἐκεῖθεν τοὺς Καρχηδονίους καὶ Ἐγεσταίους. Ὁ Γέλων μετὰ πεντακισμύριων πεζῶν καὶ πεντακισγιλίων ἵππων ἐπῆλθεν ἐπὶ τοὺς Καρχηδονίους, πολιορκοῦντας τὴν Ἰμέραν, καὶ συγκροτήσας μάχην ἐκ παρατάξεως, διαρκέσασαν ἀπὸ πρωίς μέχρις ἐσπέρας, κατετρόπωσεν αὐτοὺς κατὰ κράτος καὶ σὺν τῷ Ἀμίλικῃ ἔπεσεν ἐν τῷ πεδίῳ τῆς μάχης περίου τὸ ἡμίσυ τῆς πολυαριθμοῦ ἐκείνης στρατιᾶς. Οἱ Καρχηδόνιοι ὑπεγρεθήσαν νὰ πληρώσωσι δισχίλια τάλαντα, ὡς ἔξδα τοῦ πολέμου, καὶ νὰ ἀνδρύσωσι δύο χιλιόδοντα, ἐπερπετεῖς φυλάκτωνται οἱ συνθῆκαι.

Ἄλλακ περὶ τὸ τέλος τῆς ε' π. Χ. ἐκαπονταετηρίδος οἱ Καρχηδόνιοι εὐρόντες εὐκαιρίαν ἐκ τῶν ἐμφυλίων ἐρίδων καθυπέταξαν τὴν Σελινοῦντα καὶ Ἐγεσταν καὶ κατέστρεψαν τὸν Ἀκράγαντα, εἶτα δὲ ἐπελθόντες μετὰ νέου στρατοῦ ὑπεγίρωσαν τὴν Ἀγριγέντην καὶ Γέλαν καὶ ὑπεγρέωσαν τὸν τότε τύραννον τῶν Συρακουσῶν Διονύσιον νὰ ἀναγγωρίσῃ διὰ συνθήκης τὴν ἐπικυριαρχίαν αὐτῶν, μέχρις οὗ ὁ ἐκ Κορίνθου Τιμολέων ἐπελθῶν ἔξεωσεν αὐτοὺς τῆς Σικελίας. Ἐπὶ τυράννου δὲ Ἀγκθοκλέους κατέλαβον τὸ ἡμίσυ τῆς Σικελίας (306). Καὶ νὰ μὲν ὁ Πύρρος ἐνίκησεν αὐτούς, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἀναγρήσιν αὐτοῦ ἐπεξέτειναν τὴν ἔκσουσίαν ἐκυτῶν ἐφ' ὅλης συγέδου τῆς Σικελίας, συμμαχήσαντες μετὰ τοῦ τυράννου τῶν Συρακουσῶν Πέρωνος τοῦ Β' (269).

2. Ο πρῶτος καρχηδονικὸς ἢ λεβυκὸς πόλεμος (264—241).

Μετὰ τὴν [ἀναγρήσιν] τοῦ Πύρρου οἱ Ῥωμαῖοι γενόμενοι κύριοι τῆς ὅλης Ἰταλίας ἐστρέψαν τὸ ἄπληστον καὶ κατακτητικὸν ἐκυτῶν βλέμμα εἰς τὴν κατάκτησιν τῆς Σικελίας, ἥτις

ὑπῆρξεν ὁ πυρίτης λίθος, ἐξ οὗ ἤκαψεν ἡ τεραστία φλάδη ἐκ τῆς συγκρούσεως τῶν δύο ἀντικήλων πόλεων, Ρώμης καὶ Καρχηδόνος.

Πάντες οἱ μέχρι τοῦδε ἀγῶνες τῶν Ρωμαίων δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς προεξεκήσεις τοῦ μεγάλου τούτου ἀγῶνος, ὅστις ὑπῆρξε τὸ παθητικώτατον καὶ τραγικώτατον μέρος τῆς πολικοσμίου ιστορίας, εἴτε ὡς πρὸς τὸ μέγεθος τῶν συγκρουσθεισῶν δυνάμεων, εἴτε ὡς πρὸς τὴν βαθεῖαν κατέπτωσιν ἀπὸ τηλικούτου ὄψους τοῦ ἡττηθέντος, εἴτε ὡς πρὸς τὰ μεγάλα ἀποτελέσματα τοῦ νικητοῦ. Καὶ ἡ μὲν Καρχηδόνων ὑπερβοῆς κατὰ τὰς ναυτικὰς δυνάμεις καὶ τὰ πλούτη, ἡ δὲ Ρώμη κατὰ τὰς πεζικὰς δυνάμεις, τὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν ἐπιμενὴν ἐν τῇ διεξαγωγῇ τοῦ ἀγῶνος καὶ τὴν καρτερίαν ἐν ταῖς ἀτυγίσιαις. Τὴν πρώτην ἀφορμὴν τῆς ἔκρήξεως τοῦ α' λιβυκοῦ πολέμου ἔδωκεν οἱ Κρητικοὶ μισθοφόροι τοῦ τυράννου Ἀγαθοκλέους, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ὁποίου ἐξωσθέντες τῆς Σικελίας ὑπὸ τοῦ Ἱέρωνος κατέλαβον τὴν Μεσσήνην, ἐξ ής ὅμως μενοὶ ἐλεηλάτουν τὰς πέριξ γύρωρες καὶ τὰ παράλια, καὶ ἐκ τοῦ ληστρικοῦ τούτου πολέμου ἐπωνόμασαν ἐκυτοὺς Μαχαρετίνους (ἥτοι παῖδες τοῦ Ἀρεως). Οἱ τῶν Συρακουσῶν τύραννος Ιέρων, ὅπως ἐκδιώξῃ ἐκεῖθεν τοὺς πειρατὰς τούτους, ἐπεκαλέσατο τὴν βοήθειαν τῶν Καρχηδονίων, οἱ δὲ Μαχαρετῖνοι τὴν τῶν Ρωμαίων, οἵτινες κατέπερ ἀποτροπικάζομενοι νὰ γοργήσωσι βοήθειαν εἰς ἀνθρώπους ληιστῆρες καὶ πειρατάς, οὐχ ἡτον δελεαζόμενοι ἐκ τοῦ κατακτητικοῦ συμφέροντος ἐπεμψάντες βοήθειαν ὑπὸ τὸν ὄπατον "Αππιον Κλαύδιον, ὃς εύδοκίμησε νὰ ἐκδιώξῃ μὲν ἐκεῖθεν τὸν στρατηγὸν τῶν Καρχηδονίων νὰ προσικειωθῇ δὲ τὸν Ιέρωνα (264).

Οὕτω δ' οἱ Καρχηδόνιοι ἀνέλαβον μόνοι τὸν ἀγῶνα, καταστήσαντες κέντρον τῶν πολεμικῶν των ἐπιχειρήσεων τὸν Ἀκράγαντα, ὃς ὅμως μετὰ ἐπτάμηνον πολιορκίαν παρεδόθη εἰς τοὺς Ρωμαίους (262). Εκ τῶν ἐπιτυχιῶν τούτων ἐνθαρρυν-

Θέντες οι Ρωμαῖοι ἀπεράσισαν νὰ ἀντιμετρηθῶσι καὶ κατὰ θάλασσαν πρὸς τοὺς ἐκυτῶν ἀντιπάλους. "Οὐεν καταρτίσαντες ἀξιόμαχον στόλον συνεκρούσθησαν ἀντικρὺ τῶν Μηλῶν ἢ τῶν Ἡρακλείδων νήσων πρὸς τοὺς Καρχηδονίους. Καὶ ὁ μὲν τῶν ὑπέτων Κορηνήλιος Σκιτίων Ἀσινῆς περικυκλωθεὶς συνελήφθη μετὰ 17 πλοίων, ὁ δὲ ἔτερος Γάϊος Δουΐλιος κατασκευάσας ἐν ταῖς πρώραις τῶν πλοίων ἀρπάγην σιδηρᾶν, δηλαδὴ μηχανήν τινα Ἑλληνικήν, αἰλοθεῖσαν κόρακα, συνελάμβανε δι' αὐτῆς τὰ εὐκίνητα πλοῖα τῶν Καρχηδονίων καὶ οὕτω μεταβαλὼν τὴν ναυμαχίαν εἰς πεζομαχίαν κατεναυμάχησε τὸν στόλον τῶν Καρχηδονίων καταδύσας 13 πλοῖα, συλλαβὼν 31, τὰ δὲ λοιπὰ διασκεδάσας, καὶ 3000 μὲν φονεύσας διπλακίους δὲ λαβὼν αἰγματώτους. Οὕτω δὲ ὁ Δουΐλιος κατήγαγε τὸν πρῶτον κατὰ θάλασσαν θρίαμβον (260 π. Χ). Μεθ' ὅ γλώθη ἡ Κύρος καὶ ἡ Σαρδώ. Ή νίκη αὕτη ἀνεπτέρωσεν ἔτι μᾶλλον τὰς ἐλπίδας τῶν Ρωμαίων, ζθεν ἀπεράσισαν ἀπόρους τολμηράν, νὰ μεταφέρωσι τὸν πόλεμον εἰς αὐτὰς τὰς ἑστίας τῶν Καρχηδονίων. Οἱ ὑπατοὶ Ρηγοῦλος καὶ Μάλλιος ἔγοντες 330 ναῦς κατενκυμάχησαν αὖθις τὸν Καρχηδονίους παρὰ τὸ Ἐγραιον ἀκρωτήριον τῆς Σικελίας, συνέλαβον 40 ναῦς, πλείους δὲ τούτων κατέδυσαν. Ἐπεισον δὲ ἐν τῇ ναυμαχίᾳ ταύτη ὑπὲρ τὰς 20000 ἑκατέρωθεν (250). Μετὰ τὴν ναυμαχίαν ἀποβάντες εἰς τὴν ξηρὰν ἐκυρίευσαν τὴν Κλυπίαν (ἢ Ἀσπίδα), διήρπασαν τὴν πλουσίαν χώραν καὶ ἀπήγαγον εἰς αἰγματωσίαν 20000 ἐκ τῶν Καρχηδονίων. Ο Ρηγοῦλος κατήγαγε καὶ δεύτερον κατὰ θάλασσαν θρίαμβον καὶ κυριεύσας ὑπὲρ τὰς 80 πόλεις ἡπείλησε καὶ αὐτὴν τὴν πρωτεύουσαν τῶν Καρχηδονίων. Οἱ Καρχηδόνιοι ἐν τῇ καταπλήξει καὶ τῇ ἐκυτῶν ἀπογνώσει ἐζήτησαν εἰρήνην, ἀλλ' οἱ προσβληθέντες ὅροι ἦσαν τόσον βαρεῖς, ὅστε οἱ Καρχηδόνιοι προύτιμησαν τὸν πόλεμον τῇς τοιαύτης καταθλιπτικῆς καὶ ἐπονειδίστου εἰρήνης. Ἀπέστειλαν δὲ καὶ εἰς Σπάρτην αἴτοιντες βοήθειαν. "Οὐεν ἐπέμψθη ὁ στρατηγὸς Ξάνθιππος μετὰ μισθοφόρων; Ἐλλήνων. Οἱ ἐλιγαρ-

καὶ Σπαρτιάτης καὶ ἐμπειροπόλεμος στρατηγὸς ἀμφίδινα λαβεῖν τὴν δλην τοῦ πολέμου ἡγεμονίαν ἐνέθαλεν εἰς τοὺς ἑκλελυμένους Καρχηδονίους πειθαρχίαν καὶ τάξιν, ἀνεπτέρωσε τὸ καταπεπτωκός φρόνημα καὶ ἐνέπνευσεν αὐτοῖς τὸν ὑπὲρ τῆς νίκης ἐνθουσιασμόν. Συγκροτήσας δὲ μάχην ἐκ παρατάξεως κατετρόπωσε κατὰ κράτος τοὺς Ρωμαίους καὶ συνέλαβεν αἰχμάλωτον καὶ αὐτὸν τὸν Ρηγούλον (255). Νέος διώματις στόλος ἐκ 350 πλοίων εὑδοκιμήσας ἐν νέῃ τινὶ ναυμαχίᾳ παρὰ τὴν Ἀσπίδα ἐναυάγησεν ἐπανακάμπτων περὶ τὴν Καμάριναν. Νέος ναυπηγηθεὶς στόλος ὑπέστη τὴν αὐτὴν τύχην, ἐπιστρέψων νικηφόρος μετὰ τὴν ἀναγώρησιν τοῦ Ξανθίππου καὶ τὴν κυρίευσιν τοῦ Πανόρμου. Ἐνταῦθι δὲ ἀνθύπατος Καικίλιος Μέτελλος νικήσας τοὺς Καρχηδονίους ἐκόσμησε τὸν ἐν Ρώμῃ θρίαμβόν του ἅγων 120 ἑλέφαντας (251).

Οἱ Καρχηδόνιοι ἐπιθυμοῦντες τὴν εἰρήνην καὶ τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν αἰχμαλώτων ἐπεμψάν πρέσβεις μετὰ τοῦ Ρηγούλου ἐπὶ τῇ ἐνόρκῳ ὑποσχέσει, ὅτι καὶ οὗτος συνηγορῶν ὑπὲρ τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν αἰχμαλώτων θὰ ἐπιστρέψῃ, καὶ ἂν μὴ λάζωσιν αἱ διαπραγματεύσεις αἷσιον πέρας. Ἄλλ' ὁ φιλόπατρις καὶ εὐσεβῆς Ρηγούλος παρὰ πᾶσαν προιδοκίαν καὶ παρὰ τὸ ἕδιον συμφέρον συνηγόρησεν ὑπὲρ τῆς ἔξακολουθήσεως τοῦ πολέμου. Πιστὸς δὲ εἰς τὸν ὄρκον ἐπανηλθεν εἰς Καρχηδόνα, ἔνθι καρτερικῶς ὑπέστη, ὡς λέγεται, μαρτυρικὸν ὑπὲρ πατρίδος θάνατον. Ἐκάτεροι δ' ἀνέλαβον μετὰ προθυμίας τὰ ἔπλα. Μετὰ νέας δὲ κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν ἤτας τῶν Ρωμαίων, δὲ στόλος αὐτῶν ἐκ 200 πλοίων ὑπὸ τὸν ὑπάτον Γ. Λουτάτιον Κάτλον κατεναυμάχησε τὸν ὑπὸ τὸν Ἀννωνα κατόλιν τῶν Καρχηδονίων παρὰ τὰς Αἰγαίους νήσους, κατέλαβε τὸ Λιλύθαιον καὶ περιέκλεισεν ἐν Ἐρυκι τὸν Αιμίλιον Βάρκον, ὃς τῇ διαταχῇ τῶν Καρχηδονίων συνῆψεν εἰρήνην ὑπὸ ὅρους ἐπαγγειστάτους, καθ' οὓς ὑπεγρεοῦντο οἱ Καρχηδόνιοι α') μὲν νὰ παραγωγήσωσι τοῖς Ρωμαίοις τὴν Σικελίαν καὶ τὰς

πέριξ νήσους. δ') Νὰ παύσωσι πολεμοῦντες πρὸς τὸν Ἱέρωνα—γ') Νὰ αποδύσωσιν ἀνευ λύτρων τοὺς αἰχμαλώτους καὶ δ') νὰ πληρώσωσι χίλια τάλαντα διὲ τὰ ἔξοδα τοῦ πολέμου καὶ ἐγ-τὸς δεκαετίας ἔτερα δισχίλια διακόσια Εὔθοικά. Οὗτο δ' ἔληξεν δ' α' Λιθυκὸς πόλεμος (241).

Β. Τὰ μετὰ τὸν πρῶτον Λιθυκὸν πόλεμον μέχρι τῆς ἔκρηξεως τοῦ δ' Λιθυκοῦ πολέμου γεγονότα (240—218).

'Ο κατὰ Καρχηδονίων ἔνδοξος οὗτος ἀγώνις ἔζηπε τὸ ἔθνικὸν τῶν Ρωμαίων φρόνημα καὶ ἡδράσισε τὴν ἐν ἑαυτοῖς πεποίθησιν, στὶς οὐδεμίᾳ πλέον δύναμις εἶναι ίκανή νὰ ἀντιστῇ εἰς τὸ κατακτητικὸν αὐτῶν ὄρμα. Καὶ ἀφοῦ ἐπὶ ἔξητη ἐκλείσθη ἥδη τὸ δεύτερον δ' ναὸς τοῦ Ἰανοῦ καὶ σι Ρωμαῖοι ἀπήλαυσαν τῶν ἀγαθῶν τῆς εἰρήνης καὶ ἐπεδόθησαν ἀκόρεστοι εἰς τὰς τέχνας καὶ τὰς ἐπιστήμας καὶ ἡσθάνθησαν ἐν ἑαυτοῖς τὸν πρῶτον ποιητικὸν οἰστρον, ὅρμησαν ἀκάθεκτοι πρὸς καθυπόταξιν τῶν Ἰλλυρίων καὶ Γαλατῶν. Πειραταὶ τῆς Ἰλλυρίας ἔδησαν καὶ ἐληγύοντο δι' ἐλαφρῶν πειρατικῶν πλοίων τὰ παράλια τῆς Ἀδριατικῆς θαλάσσης, οὖ ἔνεκα πρέσβεις ἐστάλησαν πρὸς τὴν βασίλισσαν αὐτῶν Τεῦτην ἀπαιτοῦντες τὴν κατάπaxισιν τῶν πειρατεῖῶν. 'Αλλ' ἀντὶ τούτου ὑδριστικῶς ἀπεπέμψθησαν οἱ πρέσβεις, ὃν εἰς καὶ ἐρούνθη. Τότε σι ὑπερήφανοι Ρωμαῖοι ἐπεκήρυξαν κατ' αὐτῶν τὸν πόλεμον καὶ νικήσαντες καὶ κυριεύσαντες πολλὰς αὐτῶν πόλεις ἐγένοντο διὰ συνθηκῶν κύριοι τοῦ πλείστου τῆς Ἰλλυρίας καὶ κυθυπέβαλον τὴν βασίλισσαν αὐτῶν εἰς πληρωμὴν ἐτησίου φόρου. Μεθ' δὲ πειλόντες κατὰ τῶν ἡνωμένων ἥδη Γαλατῶν ἐνίκησαν αὐτοὺς ἐν μάχῃ φονικωτάτῃ, ἐν ᾧ τετρακισμύριοι μὲν ἔπεσον ἐν τῷ πεδίῳ τῆς μάχης, μύριοι δὲ ἐλήφθησαν αἰχμάλωτοι. Μετὰ τὴν νίκην οἱ Ρωμαῖοι διαβάντες τὸν Πάδον ἐνίκησαν αὐτοὺς ἐν δευτέρᾳ μάχῃ, ἐν ᾧ ἡ ὑπατος Μ. Κλαύδιος Μάρκελλος ἐφό-

νευσεν ίδίχι χειρὶ τὸν βασιλέα αὐτῶν Οὐρειτόμαρτον, καὶ ἐκυρίευσαν τὴν πρωτεύουσαν τῶν Ἰνσούθρων Μεδιόλανον καὶ καθηυπέταξαν πᾶσαν τὴν Λιγυστικήν. Ἡ κυριευθεῖσα χώρα μετεβλήθη εἰς Ὄρωμακήν ἐπαρχίαν μετονομασθεῖσα «ἐντὸς τῶν Ἀλπεων Γχλατία». Ἐπεμψαν δὲ Ὄρωμαίους ἀποίκους εἰς Κρεμώνην καὶ Πλακεντίαν καὶ καθηυπέταξαν τὴν Ἰστρίαν καὶ πᾶσαν τὴν Ἰλλυρίαν. Μετὰ τὰς νίκας ταύτας συνέδεσαν στενότερας πρὸς τοὺς Ἐλληνας σχέσεις, καὶ οἱ μὲν Κορίνθιοι ἐπέτρεψαν αὐτοῖς νὰ συμμετάσχωσι τῶν Ἰσθμίων ἀγώνων, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι νὰ μυηθῶσι τὰ Ἐλευσίνια μυστήρια, μὴ προβλέποντες ὅτι ἔμελλόν ποτε οἱ βάρκες τοῦ θυσίας οὗτοι νὰ ἐπιβάλωσιν αὐτοῖς τὸν βαρύν τῆς δουλείας ζυγόν. Τότε ἥρξατο ὁ μεταξὺ Σπάρτης καὶ Ἀγασίκης συμπολιτείας ἀγών, ὃστις κατέληξε μετὰ τὴν ἐν Σελλασίᾳ πκνωλεθρίαν ἡτταν τοῦ βασιλέως τῆς Σπάρτης Κλεομένους τοῦ Γ' ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Ἀντιγόνου τοῦ Δώσωνος (222). Ὁ μετὰ ἐν ἔτος διαδεγμένεις τοῦτον ἀποθινόντα Φίλιππος ὁ Γ' ἀνεμίχθη εἰς τὸν κατὰ τῶν Αἰτωλῶν κληθέντα συμμαχικὸν πόλεμον ὑπὸ Μεσσηνίων, Ἀκαρνάνων, Ἡπειρωτῶν, τῆς Ἀγασίκης συμπολιτείας καὶ Μακεδονίας.

4. Ο δεύτερος καρχηδονικός η λεβυκός πόλεμος καὶ θάνατος τοῦ Ἀννέθα (218—201)

Οἱ Καρχηδόνιοι βαρχέως φέροντες τοὺς ἐπαγχθεῖς δρους τῆς συνομολογηθείσης εἰρήνης καὶ ἐπωρειλούμενοι ἐκ τῶν Ἰλλυρικῶν καὶ γαλατικῶν πολέμων εἰσήλασαν ὑπὸ τὸν Αἰμίλιον Βέρραν (Κεραυνὸν) εἰς τὴν Ἰθηρίαν καὶ ἐπεξέτειναν τὴν ἀρχὴν αὐτῶν, ὅπόθεν προσεπορίζοντα πλούτη. Ὁ διαδεξάμενος τὸν Αἰμίλιον γαμβρὸς αὐτοῦ Ἀσδρούθες συνεπλήρωσε τὸ ἔργον καὶ ἔκτισε τὴν Καρθαγένην, ἐνκαπήγησεν ἀξιόμαχον στόλον καὶ ἐπὶ τοσοῦτον ηὔξησε τὴν δύναμιν τῆς πατρίδος, ὥστε οἱ Ὄρωμαῖοι ἔσπευσαν νὰ συνομολογήσωσι νέαν εἰρήνην ἀποδεχό-

μενοι ὡς νέον ὅριον τὸν "Ιθηρα ποταμὸν (Ebro). Τοῦτον ἀπο-
θανόντας διεδέχθη ὁ γυναικάδελφος αὐτοῦ Ἀννίθας, ἥγων ἡδη
τὸ 26 ἔτος τῆς ἡλικίας. Ὁ μεγαλόφρων καὶ μεγαλορυῆς οὐ-
τος νεανίκας εἶχεν ὄμοστη ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας ἀΐδιον κατὰ τῶν
Ρωμαίων μῆσος. Ἡ φύσις ἐφιλοτιμήθη νὰ κοσμήσῃ αὐτὸν διὰ
τῶν ἔξοχωτάτων σωματικῶν καὶ πνευματικῶν πλεονεκτημά-
των. Ἡ μὲν σωματικὴ αὐτοῦ βώμη καθίσταται αὐτὸν ἀκατά-
βλητον ἐν τοῖς κόποις, τὸ δὲ ψυχικὸν σθένος ἀπτόητον ἐν τοῖς
κινδύνοις. Φύσει ὅν θερμουργὸς καὶ φιλότιμος, ἀδιέφορος πρός τε
τὸ ὑπερβολικὸν ψυχῆς καὶ τὴν ὑπερβολικὴν ζέστην, ὑπέρτε-
ρος τῶν σωματικῶν ἀπολαύσεων καὶ τῶν ἡδονῶν καὶ στιγμ-
ῆς πρὸς πάντα συμμετεῖγεν ὅλων τῶν κινδύνων καὶ κόπων
τοῦ στρατιώτου, κατακλινόμενος κατὰ γῆς, τρεφόμενος
γηισγράτατα καὶ ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ἐν ἀνάγκῃ δικτελῶν
ἄσπνος καὶ ἀσιτος, ἀπέβη εἰς τῶν μεγίστων στρατηγῶν τῆς
ἀρχαιότητος, κεκτημένος τὴν φιλοδοξίαν καὶ τόλμην τοῦ
Ἀλεξάνδρου καὶ τὴν στρατηγικὴν μεγαλορυῖν καὶ σύνεσιν
τοῦ Ἐπαμεινάνδρου. Τοιοῦτος ἦτον ὁ νέος τῶν Καρυγηδονίων
ἀρχιστράτηγος, ὃς τις μετὰ ὀκτάμηνον πολιορκίαν ἐκυρίευσε
τὸ Σάγουντον (219), πόλιν τῶν Ζακυνθίων ἀποικον καὶ κεκη-
ρυγμένην οὐδετέρων ὑπὸ τῶν συνθηκῶν. Ως ἐκ τούτου οἱ Ρω-
μαῖοι αηρύνττουσι τὸν β' πρὸς τοὺς Καρυγηδονίους πόλεμον (218),
ὅ δὲ Ἀννίθας σπεύδει νὰ φέρῃ τὸν πόλεμον ἐν αὐτῇ τῇ πα-
τρίδι τῶν ἔχθρῶν αὐτοῦ. Διαβαίνει τὸν "Ιθηρα ποταμόν, κα-
θυποτάσσει τὰ περὶ τὰ Πυρηναῖαν εἰκοῦντα ἔθνη, καὶ ἐνταῦθα
ἀρεῖς τὸν "Αννωναν μετὰ 16000 ἀνδρῶν, αὐτὸς μετὰ τε-
τρακισμυρίων πεζῶν, 9000 ἵππων καὶ 37 ἑλεφάντων ὑπερ-
βαίνει τὰ Πυρηναῖα, διαβαίνει τὸν Ροδανόν, καὶ μετὰ δεκα-
πενθήμερον καταπληκτικὴν πορείαν ἐν τῷ μέσῳ μυρίών κιν-
δύνων καὶ κακουγιῶν ὑπερβαίνει τὰς γιονοσκεπεῖς "Αλπεις
ἐν τῷ μέσῳ τοῦ χειμῶνος καὶ εἰσβάλλει εἰς τὴν Ιταλίαν,
ἀπολέσας τὸ ἥμισυ τῆς ἐκυτοῦ στρατιᾶς.

Συγκριτηθείσσης δὲ μάχης φονικῆς παρὰ τὸν Τίκινον ποταμὸν (218) καὶ διὰ φλογέρου λόγου ἐξάψας τὸν ἐνθουσιασμὸν τῶν ἑαυτοῦ στρατιῶν νικᾷ τοὺς Ρωμαίους, ἡγουμένου τοῦ ὑπάτου Π. Κορνηλίου Σκιπίωνος, ὅστις καὶ βαρέως ἐπληγώθη ἐν τῇ μάχῃ καὶ μόλις διέφυγε τὴν αἰχμαλωσίαν. Οἱ δὲ Γαλάται καὶ Βόιοι ἡνάθησαν ἥδη μετ' αὐτοῦ. Ἐν τῇ δευτέρᾳ δὲ μάχῃ παρὰ τὸν Τραβίκιον ποταμὸν γενομένῃ κατερρόπωσεν αὗτοις τοὺς Ρωμαίους ὑπὸ τὸν Τίτον Σεμπρώνιον Λόγγον, ἐξ ὧν ἔπεισον 26000 ἐν τῇ μάχῃ ἢ παρεσύρθησαν ὑπὸ τοῦ ὁρμητικοῦ ρεύματος τοῦ ποταμοῦ σπεύδοντες νὰ διαβῆσιν αὐτόν. Ὑπερβάλλων δὲ τὰ Απέννινα κατελήφθη ὑπὸ βαρυτάτου κειμένος, καθ' ὃν ἀπώλεσεν ἀνθρώπους καὶ ἵππους πολλοὺς καὶ 7 ἑλέραντας.

Ἐτέρων δὲ συνάψας μάχην πρὸς τὸν Σεμπρώνιον, μείνασαν ἄκριτον, εἰσέβαλλεν εἰς τὴν Τυρρηνίαν καὶ ἐπὶ 4 ἡμέρας καὶ 3 νύκτας ἀδιαλείπτως διεύων ἐν τῷ μέσῳ ἐλῶν ἀπέβαλλεν ἐκ τῶν κακουχιῶν καὶ τῶν στερήσεων τὸν ἕτερον τῶν ὁρμητικῶν, πολλοὺς ἀνθρώπους καὶ ἵππους καὶ τοὺς πλείστους ἐλέγοντας.

Περὶ τὴν Τρανσυμένην λίμνην ἥρατο τρίτην περιφρανῆ νίκην (217), ἐν τῇ μάχῃ ταύτῃ 15000 μὲν Ρωμαῖοι ἔπεισον, ἐν δὲ καὶ ὁ στρατηγὸς Γάιος Φλαμίνιος Νέπως, 6000 δὲ λήφθησαν αἰχμάλωτοι.

Οἱ Ρωμαῖοι κατάπληκτοι καὶ ἀπειγνωκότες ἥδη ἀνηγόρευσαν δικτάτορα τὸν Κ. Φάθιον Μάζιμον, τὸν ἔνεκκ τῆς μεγάλης αὐτοῦ περισκέψεως ἐπικιληθέντα βραδὺν καὶ ἀσπίδα, καὶ ὡς καταλαβὼν τὰς ὑπωρείες καὶ τὰς διόδους κατεπόνει δι' ἀτάκτων κινημάτων τὸν Ἀννίβαν καὶ περιήγαγεν αὐτὸν εἰς τὴν ἐσχάτην ἀμυγχνίαν. Ἄλλ' οὔτος ἐν τῇ μεγαλορύζῃ ἑαυτοῦ εὗρε τὸ μέσον τῆς σωτηρίας. Προσάψας τοὺς κέρασι διστηλίων βοῶν διφέδνας καὶ ἀνάψας αὐτάς ἀπέλυσε πρὸς τοὺς πολεμίους περὶ μέσας νύκτας, οὗτοι δὲ καταληφθέντες ὑπὸ τρό-

μου κατέλιπον τὰς διόδους, ἃς διέβη ὁ Ἀννίθιας ἀκωλύτως.

Ἐκ τούτου ἐπωφεληθέντες οἱ ἀντίπαλοι τοῦ Φάριού κατεδίκασαν τὸ ἐπιρυλακτικὸν σχέδιον αὐτοῦ καὶ διώρισαν ἵππαρχον καὶ συνάρχοντα τὸν Μινόύκιον, ἀσημόν τινα καὶ ἐπιπόλαιον ἄνθρωπον, οὗτοι παραλαβὼν τὸ ἥμισυ τοῦ στρατοῦ καὶ συνάψας ἀλογίστως μάχην καὶ κυκλωθεὶς περιέστη ἐν τῷ ἐσχάτῳ κινδύνῳ, ὅτε προσδραμών ὁ Φάριος ἔσωσεν αὐτόν, ὁ δὲ ἔξητήσατο συγγράμμην καὶ παρέδωκε πᾶσαν τὴν δύναμιν εἰς τὸν Φάριον.(α)

Τούτους τὸ ἐπίδην ἔτος διεδέξαντο ὁ Γ. Τερέντιος Οὐζέρρων, ἄνθρωπος ἀρανής καὶ ἀσημος, δῆμοιος πρὸς τὸν Μινόύκιον, καὶ ὁ Λ. Αἰμίλιος Πασύλος, ἀνὴρ συνετός καὶ ἐμπειροπόλεμος, δῆμοιος πρὸς τὸν Φάριον κατὰ πάντα. Οὗτοι παραλαβόντες τοὺς παλαιμάχους καὶ τοὺς νεοσυλλέκτους ὑπὲρ τὰς 80000 ἀνδρῶν καὶ 6000 ἵππεων ἐπῆλθον κατὰ τοῦ Ἀννίθια, ἔχοντος 40000 πεζῶν καὶ 10000 ἵππεων καὶ ἐστρατοπεδευμένου παρὰ τὰς Κάνυντας τῆς Ἀπουλίας, καὶ συνεκρότησαν αὐτοῦ τὴν σπουδαιοτέραν τῶν μέχρι τοῦδε μακρῶν, ἐν ᾧ οἱ Ρωμαῖοι ἡττήθησαν κατὰ κράτος (216) ἀποβαλόντες σὺν τῷ Αἰμίλιῳ πεντακισμυρίους (ἢ κατὰ τὸν Πολύβιον γ', 118, ἐπτακισμυρίους ἄνδρας) καὶ ἀπεστάλησαν εἰς Καρχηδόνα τρεῖς μέδιμνοι χρυσῶν δακτυλίων ἐκ τῶν ἐν τῇ μάχῃ πεσόντων ἵππεων. Οἱ πλειστοι τῶν συμμάχων ἀπέστησαν ἥδη, οἱ μὲν ἐκουσίως, οἱ δὲ βίζ, οἵον οἱ Καρπανοί, οἱ Σχινῆται, οἱ Λευκανοί, οἱ Βρέττιοι κλπ. Ἀλλ' οἱ λατινικοὶ πόλεις, οἱ ἀποικίαι καὶ μίκη μερὶς τῶν ἀποστάντων, ἔμειναν πισταὶ πρὸς τοὺς Ρωμαίους. Τὸ δὲ πάντων σπουδαιότατον ἡ ἡττα αὕτη ἀντὶ νὰ θραύσῃ ἔξηρε τὸ φρόνημα καὶ τὴν μεγχλούψην τῆς Ρώμης. Ἡ σύγκλητος ἔξελθοσσε μετὰ τοῦ λαοῦ ὑπεδέξατο τὸν Οὐζέρρωνα ἐπανακάμπτοντα

(α) ΣΗΜ. Οἱ δύο οὗτοι ἄνδρες προτίθενται ἡμῖν λαμπρὰ παραδείγματα, οἱ μὲν τῆς συνέσεως καὶ ἀνέξικακίας, οἱ δὲ τῆς ἐπιμετῆς ἐπιγγνώσεως καὶ εἰλικρινοῦς μεταμελείας.

κατηρή και περίλυπον μετά τινων έλεεινῶν λειψάνων τῆς αραταιᾶς ἐκείνης στρατιᾶς και ὡμολόγησεν αὐτῷ χάριτας, διότι δὲν ἀπήλπισε τὴν σωτηρίαν τῆς Ρώμης. Ἀπέρριψε δὲ και τὰς περὶ εἰρήνης προτάσεις, ἐὰν μὴ δ' Ἀννίθις ἔξελθῃ τῆς Ἰταλίας. Καὶ ὅντας ἡ σύνεσις και ἡ μεγαλορροσύνη ἀπέδειξε τοὺς Ρωμαῖοντος ὅντας κρείττονος τύχης ἀξίους και οὐδὲ ἐβράδυνεν οὕτω νὰ ἐπιδεῖξῃ τὴν ἐκυριείαν εὔνοιαν. Συνελθόντες δ' ἐκ τῆς καταπλήξεως ἀνηγόρευσαν στρατηγοὺς τὸν Φάριον Μάζιμον, εὐλόγως ἀσπίδα τῆς πολιτείας ἐπικληθέντα, και τὸν Κλαύδιον Μάρκελλον, ἐπικληθέντα ἔφος τῆς πατρίδος, διὰ τε τὴν δέξιονειν και τὸ δρυμητιὸν και μεγαλεπίθολον τοῦ χαρακτῆρος. Ἐγένετο γενικὴ στρατολογία δλων τῶν νέων ἀπὸ τοῦ 18 ἔτους, σὺν οἷς προσελήθησαν και δοῦλοι ἔθελονται, οἱ δὲ πλούσιοι κατέθεσαν ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τῆς πατρίδος τὰ ἔκυρῶν πλούτη. Βουλὴ δὲ και δῆμος συμμισθήσαντες ἀπεράσισαν νὰ ἀμυνθῶσι μέγρις ἑσχάτων ὑπὲρ τῆς κοινῆς σωτηρίας. Ἐν ᾧ ἐτέρωθεν ὁ πρὸς τὸν Ἀννίθινον φθόνος τῶν Καρχηδονίων παρέλυε τὸν κραταιὸν αὐτοῦ βραχίονα, διότι ζητήσας οὗτος νέας ἐπικουρίας ἔλαβε τὴν διὰ τοῦ "Ἀννωνος γενομένην ἀπάντησιν «ὅτι ἂν μὲν νικᾶς νίκας κριτίμονος, πρὸς τί ἡ ἀνάγκη τῶν νέων ἐπικουριῶν; εἰ δὲ θέλεις νὰ ἀπατᾶς, διὰ ψευδῶν νικῶν, εἴ πάσης ἐπικουρίας ἀνάξιος». Ἄλλ' ὁ φοβερώτερος σκόπελος, ἐρ' οὖ προσαράξασι πᾶσαι οἱ μέγρι τοῦδε νῖκαι τοῦ Ἀννίθινον ἐνκυρήσαντας ἀνελπίστως, ὑπῆρξαν οἱ σωματικαὶ ἀπολαύσεις και ἡδοναῖ, εἰς ἃς ἐξώκειλεν ὁ στρατὸς αὐτοῦ διαχειμάσσας ἐν Καπύῃ. Ἐκτοτε φάνεται και αὐτὴ ἡ τύχη φθονήσασα τὸν Ἀννίθινον ἐβαρύνθη νὰ ἐπιδιψιεύῃ αὐτῷ τὴν ἐκυριείαν. ὁ δὲ μέγρις ἀνὴρ ἀπὸ ἀτυχήματος περιπίπτει εἰς νέον ἀτύχημα. Δις ἀπεκρούσθη ὑπὸ τοῦ Μαρκέλλου ἐπελθών, ὅπως κυριεύσῃ ἐξ ἐφόδου τὴν Νόλαν (216-215), τὰ ἐπὶ τὴν Σαρδὼ στρατεύματα ἡττήθησαν ὑπὸ τοῦ πραίτορος Μαλλίου και οἱ στρατηγοὶ συνελήφθησαν αἰγυμάλωτοι. "Οτε δὲ τέλος ἡ γερου-

σία τῆς Καρχηδόνος ἀνανήψασκα πεφάσισε νὰ πέμψῃ νέας αὐτῷ
ἐπικουρίας ὑπὸ τὸν Μάγωνα καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Ἀσδρού-
θαν, παρεκάλυσαν ἐν Ἰεράρχῃ τὴν διέλευσιν αὐτοῦ οἱ δύο Σκι-
πίωνες (214). Ο Ἀννίθιας ἀναμετρῶν καλῶς τὴν ἀλλοίωσιν
ταῦτην τῶν περιστάσεων συνῆψε συμμαχίαν μετὰ τοῦ βασιλέως
τῶν Συρακουσῶν Ἱερωνύμου καὶ μετὰ τοῦ βασιλέως τῆς Μα-
κεδονίας Φιλίππου Γ', ὅπως οὗτος εἰσέβαλῃ μετὰ στρατοῦ εἰς
τὴν Ἰταλίαν. Ἀλλ' οὗτος μὲν δὲν εἰσέβαλεν, ἀποστάντων τῶν
Αιτωλῶν, ὃ δὲ Μάρκελλος ἐπειθὼν πολιορκεῖ τὰς Συρακούσας,
ὅς ὑπερησπίσθη ἐπὶ μακρὸν γρόνον (214-212) καὶ ἀπὸ ζηρᾶς
καὶ θαλάσσης ὃ μέγας μαθηματικὸς Ἀρχιμήδης διὰ τῶν μα-
θηματικῶν αὐτοῦ ἐρευρέσσειν. Ο Μάρκελλος ἀφεὶς ἐν τῷ με-
ταξὺ τῶν Ἀππιον Κλαυδίον πρὸς ἔξαντολούθησιν τῆς πολιορκίας
καὶ κυριεύσας πολλὰς ἄλλας πόλεις τῆς Σικελίας, ἐπανειθὼν
αἰφνῆς κυριεύει ἐξ ἕρδου τὴν πόλιν, κατὰ τὴν ἄλωσιν τῆς
ὅποιας ἐφονεύθη παρὰ τὴν ῥητὴν διαταγὴν τοῦ Μαρκέλλου καὶ
ὁ Ἀρχιμήδης ὃν προστηλωμένος ὅλως ἦται τὰ μαθηματικὰ αὐ-
τοῦ διαγράμματα, "Οτε δὲ εἴς τῶν στρατιωτῶν ἐπῆλθε ξιφή-
ρης κατ'" αὐτοῦ, οὗτος ἐπεζήτει νὰ ἀποτρέψῃ οὐχὶ τὸν ἐπικρε-
μάμενον κίνδυνον, ἀλλὰ νὰ διασώσῃ τὰ ἐπὶ τῆς ὅμμου σγε-
διαγράμματα, ἀνακράξεις «μή μοι τοὺς κύκλους τάραττε». Ἡ
ἄλωσις τῶν Συρακουσῶν εἶναι σπουδαιότατον γεγονός διὰ
τὴν Ἐλλάδα, διότι ἔκτοτε οὐν, αὐτῇ καὶ πᾶσα ἡ Σικελία κα-
τέστη ἐπαρχία Ρωμαϊκὴ καὶ ἔδυσεν ὁ Ἐλληνικὸς ἀστὴρ καὶ
ἡ αὐτονομία αὐτῆς ἀπασθέση.

"Αν καὶ ἐν Ἰεράρχῃ τὰ πράγματα ἐλέγματαν ἀλλοίσιν ὅλως
τροπήν καὶ ἔπεισον οἱ δύο Σκιπίωνες, Πόπλιος καὶ Γναῖος,
καὶ κατόπιν ὁ ἡρωικὸς Μάρκελλος, οὐχ ἡττον οἱ Ρωμαῖοι ἀνε-
κτήσαντο τὴν Καπτίνην καὶ ἐκυρίευσαν τὸν Τάραντα, ὃ δὲ νεκ-
ρὸς Πόπλιος Κορνήλιος Σκιπίων, υἱὸς τοῦ προειρημένου Ποπλίου,
ὁ ἐπικληθεὶς Ἀφρικανός, ἐκυρίευσε τὴν Καρθαγένην, ἐνίκησε
τὸν Ἀσδρούθαν καὶ εὑδο κίμησεν ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε μετέβα-

λεν ζήλως τῶν πολιτικῶν πραγμάτων τὴν ὅψιν, προσελκύσας τὴν εὔνοιαν καὶ ἀγάπην ἀπόντων τῶν ἐν Ἰθηρίᾳ λαῶν. "Οὐεν δὲ Ἀσδρούθεας ἡναγκάσθη νὰ ἀναχωρήσῃ ἐκεῖθεν καὶ νὰ ἔλθῃ εἰς Ἰταλίαν, ἔπως ἐνώθῃ μετὰ τοῦ Ἀννίθεα. Ἡ πορεία αὐτοῦ ἡ μέχρι τῆς ἀνω Ἰταλίας ὑπῆρξε στρατηγικωτάτη, ἀλλ' ἐκεῖ περικυκλωθεὶς ὑπὸ τῶν ὑπέτων Γαϊού Κλαυδίου Νέρωνος καὶ Μ. Λιβίου Σαλινάτωρος ἡττήθη κατὰ κράτος καὶ ἔπεισε καὶ αὐτὸς ἐν τῇ περὶ τὸν ποταμὸν Μέταυρον συγκροτηθείση μάχῃ (207). Ἡ δὲ κεραλὴ αὐτοῦ ἀποκοπεῖσα μετρηνέθη καὶ ἐρρίφθη νυκτὸς εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Ἀννίθεα, οἱ διὸν τὴν τοιαύτην τῆς τύχης μετεκβολὴν προεῖδε καὶ τὴν πτῶσιν τῆς Καρχηδόνος καὶ βαρυστενάξας εἶπεν εἰς τοὺς περὶ αὐτόν, δοτὶ ἡ τύχη ἐβρύνθη ἐπιδιψιλεύουσα αὐτῷ τὴν ἔκυτης εὔνοιαν. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ καταδρομῇ ταύτῃ τῆς τύχης δὲν ἤξεύρει τις τί πλειότερον νὰ θυμάσῃ, τὴν στρατηγικὴν μεγαλορυθίαν ἡ τὴν μεγαλοψυχίαν τοῦ ἀνδρός. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀσδρούθεα οἱ Καρχηδόνιοι ἀπέστειλαν εἰς Ἰσπανίαν νέους στρατοὺς ὑπὸ τὸν Ἀσδρούθεαν, οἱ δὲ τοῦ Γέσκωνος, καὶ ὑπὸ τὸν Μάργωνα, ἔτερον ἀδελφὸν τοῦ Ἀννίθεα. Ἀλλὰ καὶ τούτους ἐνίκησεν δὲ Σκιπίων περὶ τὴν Βαστίν καὶ προσείλκυσεν εἰς τὴν συμμαχίαν τῶν Ῥωμαίων τὸν Ἰσχυρὸν Μασσανάστην, βασιλέα τῆς Νομαρχίας, καὶ καθυποτάξας πᾶσαν σχεδὸν τὴν Ἰσπανίαν ἐπανηλθεν εἰς Ῥώμην καὶ ἀνηγορεύθη ὑπατος. Καὶ ἦδη συνέλαβε τὸ μεγαλεπίθολον σχέδιον νὰ μεταφέρῃ τὸ θέατρον τοῦ πολέμου εἰς τὴν Ἀφρικὴν καὶ ἐξαναγκάσῃ οὕτω τὸν Ἀννίθεαν νὰ κενώσῃ τὴν Ἰταλίαν. "Οὐεν ἀφεὶς τὸν συνύπατον Δικινίον Κρέσσον ἐν Ἰταλίᾳ νὰ ἐπιτηρῇ τὰς κυνήσεις τοῦ Ἀννίθεα, αὐτὸς ναυπηγήσας νέον στόλον διεπεραιώθη ἀπὸ Λιλυθείου μετὰ τρισμυρίων πεζῶν καὶ δισχιλίων ἵππων εἰς Ἀφρικὴν καὶ πάρκυτα ἐπεχείρησε τὴν ἐκπολιόρκησιν τῆς Ἰτύκης, ὃπόθεν ὑπέστρεψεν εἴς τι ἀκρωτήριον πιεσθεὶς ὑπὸ δεκακισμυρίων ἐχθρῶν, οὓς ἦγεν ὁ Ἀσδρούθεας καὶ Σύραξ. Οἱ ἐκεῖ ἐστρα-

τοπεδευμένοι ἐχθροὶ διετέλουν ὑπὸ καλαμίνους σκηνάς. 'Ο Σκι-
πίων ἐφορμῇ υγιτός, ἐμβάλλει πῦρ εἰς τὰς σκηνὰς καὶ ἐν τῇ
αιρνιδίῃ ἔκεινη ταραχῇ κατακόπτει περὶ τοὺς τετρακισμυρίους
τῶν πολεμίων καὶ συλλαμβάνει 6000 αἰχμαλώτους. 'Η ἀπρο-
σδόκητος αὕτη συμφορὰ ἔπληξε καιρίως τὴν Καρχηδόνα, ἡτις
ἐν τῇ ἔκυτης ἀπογνώσει ἀπεράσισε νὰ ἀποστείλῃ πρέσβεις
περὶ εἰρήνης καὶ νὰ ἀνακαλέσῃ τὸν Ἀννίβαν. Νέαι δὲ συμφο-
ραὶ ἐν Ἀφρικῇ ἐπέσπευσαν τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἀπορχασισθέντων.
Μόνος ὁ Ἀννίβας διέμεινεν ἐν Βρεταίᾳ, ὡς ὑπερήφανος βρά-
χος, συντρίβων τοὺς ἐπ' αὐτὸν ἐπελκύνοντας πολεμίους. Περι-
αλγῆς ὅμως γενόμενος ἡναγκάσθη νὰ ἀπέλθῃ καὶ οὗτος τῆς Ἰτα-
λίας, ἔνθα ἐπὶ ἐκκαΐδενα ἔτη ἐνίκα καὶ ἐδόξαζε τῆς πατρίδος
τὰ δπλακ ὑπείκων εἰς τὴν φωνὴν αὐτῆς. Παρὰ τὴν Ζάρην,
ἀπέγουσαν τῆς Καρχηδόνος πενθημέρου πορείας ὁδόν, ἀντιπα-
ραταχθέντες οἱ δύο στρατοί, ὃν ἡγούντο οἱ δύο μέγιστοι τῶν
στρατηγῶν τῆς ἀρχαιότητος, ἕμελλον νὰ συγκροτήσωσι τὸν μέ-
γιστον τῶν ἀγώνων, οὐ τὸ ἔπαυθλον ἥτον οὐχὶ ἡ τύχη τῆς Ῥώ-
μης ἢ Καρχηδόνος, ἀλλ᾽ ἡ ἐπὶ τῆς οἰκουμένης κυριαρχία. Καὶ
κατὰ πρῶτον μὲν ὁ Ἀννίβας ἐπαφῆκε τοὺς ἐλέφαντας, οἵτινες
φοβηθέντες ὑπὸ τῶν κραυγῶν τῶν Ῥωμαίων καὶ βαλλόμενοι
ὑπὸ σφενδόνητῶν καὶ τοξοτῶν ἔντρομοι ὑπεστράφησαν καὶ διε-
τάραξαν τὰ κέρα τοῦ στρατεύματος, ἔνθα ἦσαν τεταγμένοι
6000 ἵπποι, ἀποτελοῦντες τὴν κυριωτέραν τῶν Καρχηδονίων
δύναμιν. Εἶτα δὲ ἐφώρμησαν κατ' ἀλλήλων οἱ δύο στρατοί, ἡ
σύρραξις ὑπῆρξε φοβερά, ἀλλ᾽ ἡ τῶν Ῥωμαίων ἀνδρείκη ἀνεδείχθη
ὑπερτέρω τῆς τῶν Καρχηδονίων μιγάδων στρατιωτῶν. Ἰδίως
δὲ κατὰ τὴν ἀτυχῆ ταύτην μάχην διέλαμψεν, εἴπερ ποτέ, ἡ
στρατηγικὴ μεγαλορύτικ τοῦ Ἀννίβα. 'Ο Σκιπίων εύνοηθεὶς
ὑπὸ τῆς τύχης ἤρπασε μὲν ἀπὸ τοῦ Ἀννίβα τὴν νίκην, ἀλλ᾽
οὐχὶ καὶ τὸ στρατηγικὸν κλέος. Δισμύριοι μὲν ἔπεισον ἐν τῷ πε-
δίῳ τῆς μάχης, ἰσάριθμοι δὲ ἐλήρθησαν αἰχμαλώτοι (202).
'Ο Ἀννίβας μετά τινων λειψάνων τοῦ στρατοῦ του διεσώθη εἰς

Αδρύμητον, όπόθεν προέτρεψε τοὺς Καρχηδονίους νὰ συνομοτογήσωσιν εἰρήνην, ἥτις καὶ συνωμολογήθη ἐπὶ τοῖς ἔξι ὤραις α') παρεχωρεῖτο τοῖς Ρωμαίοις ἢ Ισπανίᾳ, ἢ Σικελίᾳ καὶ πάσαι αἱ μεταξὺ τῆς Ἀρρικῆς καὶ Ιταλίκης νῆσοι, β') ἀπεδίδοντο πάντες οἱ αἰχμάλωτοι πρόσφυγες, γ') παρεχωρεῖτο τῷ Μασσανάσσῃ καὶ ἡ τοῦ Σύρακους ἐπικράτεικ, δ') ὑπεγρεοῦντο οἱ Καρχηδόνιοι νὰ ἀποτίνωσιν ἐπὶ 50 ἔτη δεκαπισχίλια τάλαντα, ε') νὰ παρεχθῶσιν 100 ὁμόρους κατ' ἐκλογὴν τοῦ Σκιπίωνος τ') νὰ μὴ κηρύγγωσι πόλεμον καὶ συνωμολογῶσιν εἰρήνην ἀνευ τῆς συναινέσσως τοῦ ἡρωακοῦ λαοῦ καὶ ζ') νὰ παρεχωρήσωσι τοὺς ἐλέφαντας καὶ τὸν στόλον ἐκευτῶν, πλὴν 10 νεῶν χάριν ἐμπορίας. Οὕτω δὲ 500 πολεμικαὶ νῆσοι ἐπυρπολήθησαν ἐν τῷ ναυστάθμῳ, θεωρέντων τῶν Καρχηδονίων καὶ συγκαιομένων τὴν καρδίαν ὑπὸ πόνου καὶ θλίψεως.

Μετὰ τὴν συνομολόγησιν τῆς εἰρήνης (201) ἐπέστρεψεν εἰς Ρώμην δὲ Σκιπίων, δὲ δὲ λαὸς ἀθρόος συνέρρεε πανταχόθεν νὰ ἴῃ τὸν διεργόμενον δικρνοστερῆ νικητὴν τοῦ Ἀννίζου. Καὶ ἐν τῇ Ἀγορᾷ καὶ ἐν τῇ Κυρίᾳ καὶ ἐν τῷ ναῷ τοῦ Καπιτωλίου Διὸς ἀνιδρύθησαν ἀνδριάντες τῷ νικητῇ καὶ ἀνηγόρευσαν δικρκῆ ὄπατον καὶ ἡθέλησαν νὰ ἀναγρεύσωσι καὶ δικτάτορα, ἀλλ' ἡ μεγαλόρρων μετριοφροσύνη τοῦ Σκιπίωνος οὐδεμίαν ἀπεδέχθη τῶν τιμῶν, εἰμὶ τὴν προσωνυμίκην τοῦ «Ἀφρικαρός», μεθ' ἣς ἐκόσμησεν αὐτὸν ἡ ιστορία καὶ ἐπεκύρωσαν οἱ αἰῶνες. Ή οἱ Ἀννίζες ἀνεδείχθη οὐχ ἡττον καὶ μέγας πολιτικὸς ἀνὴρ ἐν εἰρήνῃ, ὃσον πρότερον ἀνεδείχθη στρατηγικός. Διὸ τῶν ἀναγκαίων μεταρρυθμίσεων τοῦ πολιτεύματος ἀναγροευθεῖς Σουφρέτης ἐπήνεγκε τοικύτας οἰκονομίας, ὥστε ἐν τῷ δεκάτῳ ἔτει ἀπὸ τῆς εἰρήνης ἡδυνήθη νὰ πληρώσῃ ἕφάπαξ τὸν ὑπολειπόμενον φόρον πρὸς τοὺς Ρωμαίους. Άλλὰ κατηγοροθεῖς ὅτι συνεννοεῖται κρυψίως μετὰ τοῦ βασιλέως τῆς Συρίας Ἀντιόχου τοῦ Ι' ἡναγκάσθη νὰ φυγαδευθῇ τῆς πατρίδος καὶ νὰ καταφύγῃ πρὸς τὸν Ἀντίοχον (196), ὅστις ἀνέδειξεν αὐτὸν

ναύαρχον, πολεμούμενος ύπό τῶν Ρωμαίων. Ἐάν γέκουεν οὐτος τοῦ ἐμπείρου στρατηγοῦ τὰ σχέδια καὶ τὰς συμβουλάς, ἥθελεν ἔξελθη νικητής, ἀλλὰ δυστυχῶς οὔτε νὰ κατανοήσῃ ἥδυνατο, οὔτε νὰ ἐκτελέσῃ αὐτάς. Τοπεχρεώθη δὲ μετὰ τὴν ἥτταν νὰ παραδώσῃ εἰς τοὺς ἀσπόνδους Ρωμαίους τὸν Ἀνίβαν, ἀλλ' οὗτος διεσώθη δραπέτης γενόμενος καὶ μετὰ πολλὰς περιπλανήσεις καὶ νέας περιπετείας κατέφυγε πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Βιθυνίας Προυσίαν. Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ κατεδίδαξεν αὐτὸν οἱ ἀμείλικτοι Ρωμαῖοι. Μέλλων δὲ νὰ παραδοθῇ λαβῶν φάρμακον κατέστρεψε τὸν βίον ἄγων τὸ 54 ἔτος τῆς ἡλικίας καὶ ὅν οἶχεις κρίττονος τύχης (183). Τὸ αὐτὸ δέ τος ἀπέθανε καὶ Σκιπίων ὁ Ἀφρικανὸς ἐν Καμπανίᾳ ἄγων τὸ 47 ἔτος τῆς ἡλικίας.

5. Οποία κῆδη ἦτον ἡ κατάστασις τῆς ἐνταῦθα Ἑλλάδος.

Καθ' ὃν χρόνον ἀνηλθεν ἐπὶ τοῦ μακεδονικοῦ θρόνου ὁ 17έτης Φίλιππος ὁ Γ', οἱ Ρωμαῖοι εἶχον καταλάβητην Σικελίαν καὶ Ἰταλίαν καὶ τὰ παράλια τῆς Ἰλλυρίας διὰ τῆς προσδοσίας Δημητρίου τοῦ ἐπικαλουμένου Φαρίου, ὃν κατ' ἀργῆς μὲν ἀντήμεψαν, εἴτα δ' (219) ἔξεβαλον τοῦ ἑρημέρου κράτους. Οὗτος κατέφυγε ἕτοις πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας Φίλιππον, ὃν συνεβούλευσε μετὰ τὸν διεξχυλέντα ἐνταῦθα συμμαχικὸν πόλεμον νὰ συμμαχήσῃ μετὰ τοῦ Ἀνίβου καὶ συμπληρώσῃ τὸν ὅλεθρον τῶν Ρωμαίων. Ἀλλ' ἀντὶ τούτου κατηνάλωσεν ὁ Φίλιππος πολύτιμον χρόνον εἰς ματαίας πρὸς αὐτὸν δικαρραγματεύσεις καὶ ἔδωκε καιρὸν εἰς τοὺς Ρωμαίους νὰ ἀπελλαγῶσι τοῦ κινδύνου τούτου, ἐπάγοντες περισπασμούς ἐν τῇ ἐνταῦθα Ἑλλάδι. Διὸ καὶ συμμαχήσαντες πρὸς Λιτωλούς ὑποκινοῦσιν αὐτοὺς κατὰ τοῦ Φιλίππου καὶ ἔρχεται ὁ μεταξὺ αὐτῶν ἐπικατετῆς πόλεμος (211-204). Οὕτω δ' ὁ Φίλιππος διεκωλύθη νὰ μεταβῇ εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ κατηνάλωσε

τὰς Ἑλληνικὰς ἐνταῦθα δυνάμεις πρὸς ὅφελος τῶν Ρωμαίων, οἵτινες ἀκοντεῖς ἀνεγνώρισαν τὴν μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῶν Αἰτωλῶν συνομολογηθεῖσαν εἰρήνην.

6. Τὰ μετὰ τὸν δεύτερον Λεβυκὸν πόλεμον μέχρι τῆς ἐκρήξεως τοῦ γ' Λεβυκοῦ πολέμου.

Ἐνῷ δὲ ἡ Ρώμη ἐπεζέτεινε πανταχόσε τοὺς κραταιοὺς ἔκυτῆς βραχίονας καὶ καθηπέτασσε τὸν Καρχηδόνιον Κολοσσόν, οἱ ἐνταῦθα Ἑλληνες, ὥπως ἀποσθήσωσι τὸν ἐπαπειλοῦντα κίνδυνον, οὐδὲν ἀπολύτως ἐπραττον. Ἀλλ' οἱ μὲν Ἀθηναῖοι, οἱ νικηταὶ τοῦ Μαραθῶνος καὶ τῆς Σαλαμῖνος, ἡδόξουν καλακεύοντες ἡδη πάντα ἴσχυρὸν δυνάστην. Οἱ Αἰτωλοὶ δὲν ἡδύναντο νὰ ἀπομάθωσι τὰς παλαιὰς ἔκυτῶν ἔξεις τῶν ἀρπαγῶν καὶ τῶν δημάσεων, ἡ δὲ Σπάρτη, ἀφ' οὗ ἐξηφανίσθη ἀπὸ τοῦ ὁρίζοντος αὐτῆς τὸ τελευταῖον τῆς δόξης σέλας ἀποσθεσθὲν ἐν Σελλασίᾳ, περιῆλθεν εἰς οἰκτρὰν θέσιν καὶ ἀπὸ ταύτης περιέπιπτεν εἰς ἔτι οἰκροτέραν.

Τὸν Κλεομένην διεδέχθη ὁ Λυκοῦργος, ἀνθρωπος κοινὸς καὶ κακοῦργος. Τοῦτον δὲ διεδέχθη ἔτερος αὐτοῦ κακουργότερος, ὁ Μαχανίδης, ὁ διὰ συνεχῶν καὶ ποικίλων κακουργιῶν καταδυναστεύσας ἐπὶ τῆς ιδίας πατρίδος καὶ καταθλίψας τὰς πόλεις τῆς Ἀχαΐας ὁμοσπονδίας, ἔχων πρὸς τοῦτο συνεργοὺς καὶ τοὺς Αἰτωλούς. Μετὰ δὲ τὴν ἐν Μαντινείᾳ ἡτταν καὶ τὸν θάνατον αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Φιλοποίμενος πρόκεινεν εἰς μέσον ἔτι κακουργότερος, ὁ Νάδις, ὃστις ἐξορίσας πάντας τοὺς πλουσίους πολίτας καὶ σφετερισμένος τούτων καὶ πολλῶν ἄλλων τὰς περιουσίας συνέθετο ἐπίσημον συνθήκην πρὸς τοὺς πειρατὰς τῆς Κρήτης καὶ κατέστησε τὴν Σπάρτην φωλεὰν κακούργων, διὸ ὃν ἐλεηλάτει ἐπὶ δεκαπενταετίαν τὰς γείτονας πόλεις. Ο δὲ Φίλιππος, ὃστις ἡδύνατο νὰ ἐνώσῃ ὑφ' ἔκυτὸν πάσας τὰς τῆς Ἐλλάδος δυνάμεις καὶ σώσῃ τὴν αὐτονομίαν αὐτῆς ἀπὸ τῆς ρωμαϊκῆς δυναστείας, ὡσανεὶ ἀντιφιλοτιμούμενος, ἐξῆπτε

τὰς διαιρέσεις καὶ προύκάλει νέας ἔριδος καὶ πολέμους. Μετὰ δὲ τὴν συνομολογηθεῖσαν πρὸς τοὺς Αἰτωλοὺς εἰρήνην (203) ἔστρεψε τὰ ὅπλα πρὸς τοὺς βασιλεῖς τῆς Αἰγύπτου καὶ Περγάμου, πρὸς τοὺς Τροδίους καὶ τὰς ἐλληνιδας πόλεις τῆς μικρᾶς Ἀσίας καὶ τοὺς Ἀθηναίους. Οὗτοι δὲ πάντες ἔζητήσαντο διὰ πρέσβεων τὴν προστασίαν τῆς Ρώμης, ἵτις, λαζαροῦσα ἐντεῦθεν εὐλογον ἀφορμήν, ἐπεκήρυξε κατὰ Φιλίππου τὸν δεύτερον πόλεμον (201-197).

7. Ο κατὰ Φιλίππου Γ' βασιλέως τῆς Μακεδονίας πόλεμος τῶν Ρωμαίων (201-197).

Καὶ οἱ μὲν Ρωμαῖοι ἀθροίσαντες τὰς ιδίας καὶ τὰς τῶν συμμάχων δυνάμεις διεπεραιώθησαν εἰς τὴν Ελλάδα καὶ κατέλαβον τὰ μεταξὺ Ἀπολλωνίας καὶ Δυρραχίου στενά. Οἱ δὲ Φίλιππος καταλαβόντες καὶ ὄχυρώσας τὰ παρὰ τὴν Ἀντιγονίδην στενὰ παρεκάλυσεν ἐπὶ διετίαν τὴν διέλασιν τῶν φωμαῖκῶν στρατευμάτων. Κατὰ δὲ τὸ τρίτον ἔτος τοῦ πολέμου οἱ Ρωμαῖοι ἀνέδειξαν ὑπεκτὸν τὸν Τίτον Κούντον Φλαχινῆνον, ἔγοντας ἥδη τὸ 30 ἔτος τῆς ἡλικίας, ἀλλὰ συνδυάζοντας τὴν πολιτείαν μετὰ τῆς στρατηγικῆς δεξιότητος. Οὗτος διὸ τῆς πολιτείας αὐτοῦ συνέσεως διππαδηγωγήσας μὲ τῆς ἐλευθερίας τὸ δέλειρο πάντας τοῦ Φιλίππου τοὺς συμμάχους ἀπέσπασεν αὐτούς, πλὴν τῶν Αἰτωλῶν, καὶ ἔξηνάγκασεν αὐτὸν νὰ προτείνῃ λόγους εἰρήνην. Αἱ προτάσεις ἀπερρίθησαν καὶ ἐπανελήφθη ὁ πόλεμος. Ἡδη καὶ αὐτοὶ οἱ Αἰτωλοὶ κατέλιπον τὸν Φίλιππον, ὃς τελευταῖον ἡττήθη κατὰ κράτος ἐν τῇ παρὰ τὰς Κυνὸς Κερκλᾶς συγκροτηθείση μάχῃ, μεθ' ἣν συνωμολόγησεν εἰρήνην ἐπὶ δροὶς ἐπαγγειστάτοις, α') μὲν ὑπεγρεώθη νὰ παραδώσῃ ὡς ὅμηρον ἔνα τῶν υἱῶν, τὸν Δημήτριον, β') ὅλον τὸν στόλον, γ') νὰ πληρώσῃ χίλια τάλαντα, ὡς ἔξοδα τοῦ πολέμου, τὰ μὲν ἀμέσως, τὰ δὲ ἡμίσια ἐπὶ δεκαετίαν καὶ δ') τέλος τὸ καὶ δεινότερον, νὰ ἀποσύρῃ ἀρ' ὅλων τῶν ἐλληνικῶν πόλεων τὸ καὶ δεινότερον, νὰ ἀποσύρῃ ἀρ' ὅλων τῶν ἐλληνικῶν πό-

λεων τὰς φρουρὰς καὶ νίκην γινωρίση τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτῶν. Διὸ τοῦ δόρου τούτου διεσπάστο ἐν τῷ μέλλοντι ἡ Ἑλληνικὴ ἑνότης.

Ο Φλαμινίνος ἀπελθὼν ἐντεῦθεν εἰς Καρίνθον (196) ἀνεκῆρυξε κατὰ τὴν πανήγυριν τῶν τότε τελουμένων Ἰσθμίων διὰ κάρυκος τὴν ἐλευθερίαν τῶν Ἕλληνιδών πόλεων ἐν τῷ μέσῳ τοῦ πανταχούθεν συρρεύσαντος πλήθους καὶ τῆς κοινῆς ἀγαλλιάσεως καὶ τῶν ἀπευθημάτων. Τηλεοῦτος δ' ὑπῆρξεν ὁ ἐνθουσιασμός, «Ὅστε μικροῦ δεῖν τὸ συνωστιζόμενον πλῆθος διέλυε τὸν Ἀνθρωπόν». Ἐν τούτοις καὶ ῥωμαϊκὴ φρουρὴ διετέλουν κατέχουσαι τὰς κατακτηθείσας Ἑλληνικὰς πόλεις καὶ μετὰ τὸ κάρυγμα. Συστάσας δ' ὁ Φλαμινίνος ἐν Ἐλατείᾳ μὲν δικαστήριον ἐρρύθμισε κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτῷ τὰ ἔσωτερικὰ τῆς Ἐλλάδος, ἐν Καρίνθῳ δὲ ἰθρικήριον προέτρεψε τοὺς Ἐλληνας εἰς κοινὴν ὅμονοιν καὶ εἰς εὐγνωμοσύνην πρὸς τὴν ἐλευθερούσαν αὐτοὺς Τρώμην, ὅπερ καὶ ἀφθονούν ἔρευνσαν δάκρυαν ἐκ μὲν τῶν Ἐλλήνων ώς ιερὰ σπονδή, ἐκ δὲ τοῦ ὑποκριτοῦ Φλαμινίνου, ως δάκρυα φάκης πρὸ τῆς κατασπερχαράξεως τοῦ θύματος.

Ως τελευταίαν δὲ παρὰ τῶν ἐλευθερωθέντων (!) Ἐλλήνων ἔξητάστο χάριν νῦν ἐλευθερώσασι καὶ οὕτοι τοὺς ὑφίσταντας τοὺς Ἐλλήνων ἀγορασθέντας Τρωμαίους αἰχμαλώτους κατὰ τὸν β' Καρχηδονικὸν πόλεμον, οἵτινες ἔτι μᾶλλον ἐλέμπρουν τὸν ἐν Τρώμῃ τελεσθέντα τριήμερον θρίαμβον τοῦ νικητοῦ (194), πλὴν τῶν μαρμαρίνων, χαλκῶν, ἀργυρῶν καὶ χρυσῶν τεγμαντηγημάτων καὶ τῶν λαρυραγγηθέντων ὅπλων, ἐν οἷς συνυπῆρχον καὶ δέκατέρηγυροι καὶ σπιδεῖς καὶ μίαν χρυσᾶ, καὶ τῶν 18000 λιτρῶν ἀργύρου καὶ 3714 λιτρῶν χρυσοῦ ἀσήμου καὶ τοῦ πολλοῦ σεσημασμένου νομίσματος.

**8. Ο πρός Ἀντίοχον βασιλέα τῆς Συρίας
πόλεμος τῶν Ρωμαίων (191—189).**

Μετὰ τὴν καταπολέμησιν τοῦ Φιλίππου ἔστρεψαν ἥδη οἱ Ρωμαῖοι (192) τὰ νικηφόρα ἔκυτῶν ὅπλα κατὰ τοῦ Ἀντίοχου, βασιλέως τῆς Συρίας, ἀπαιτοῦντες παρ' αὐτοῦ τὴν ἀπόδοσιν εἰς τὸν βασιλέα τῆς Αιγύπτου τῆς τε Φοινίκης καὶ Παλαιστίνης καὶ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν ἐν μικρῷ Ἀσίᾳ ἐλληνίδων πόλεων. Οἱ Ἀντίοχοι ἔχων συμμάχους τοὺς ὑπὸ τῶν Ρωμαίων ἀπατηθέντας Αἰτωλοὺς καὶ διαπεραιωθεῖς εἰς Εὐρώπην ἐξεπολιόρκησε τὴν Χαλκίδην καὶ ἐκράτησε τῆς ὅλης Εὔβοιας (192).

'Αλλ' ἐνταῦθα κατηνάλωσε πολύτιμον χρόνον περὶ γάμους ἀκαίρους καὶ πότους ἀντὶ νὰ σπεύσῃ νὰ καταλάθῃ τὰ κυριώτερα τῶν χωρίων πρὸ τῆς ἀφίξεως τῶν Ρωμαίων. Τὸ δὲ δεινότερον ἀπεξενώθη τῆς συμμαχίας τοῦ Φιλίππου, ἐγείρας ἀξιώσεις ἐπὶ τοῦ μακεδονικοῦ θρόνου. Οἱ τῶν Ρωμαίων στρατὸς ἐνωθεῖς μετὰ τῶν ἐπικουρικῶν στρατευμάτων τοῦ Φιλίππου καθιυπέταξε πᾶσαν τὴν Θεσσαλίαν (191) καὶ κατατρόπωσε τὸν Ἀντίοχον περὶ τὰς Θερμοπύλας ἐξηνάγκασεν αὐτὸν νὰ καταφύγῃ εἰς Ἀσίαν. 'Αλλὰ καὶ ἐκεῖ καταδιώξαντες αὐτὸν οἱ Ρωμαῖοι καὶ διεισέβαλον συμμαχήσαντες κατετρόπωσεν αὐτὸν ἐν μάχῃ κρισιμωτάτῃ περὶ τὴν πρὸς Σιπύλῳ Μαγγηνίσιαν (190). Μετὰ τὴν ἥτταν ὁ Ἀντίοχος ἀπεδέξατο τοὺς προταθέντας ὑπὸ τῶν Ρωμαίων βαρυτάτους ὅρους τῆς εἰρήνης, ἐν φῷ ἥδύνατο νὰ παρατείνῃ τὸν πόλεμον καὶ τύχῃ μετριωτέρων. "Ωφειλε δὲ κατὰ τοὺς ὅρους τῆς συνομολογηθείσης εἰρήνης α'" νὰ ἐκχωρήσῃ τῆς Εὐρώπης καὶ ἀπόστης τῆς μικρᾶς Ἀσίας, β') νὰ πληρώσῃ ἐν δωδεκαετίᾳ δεκαπεντακισχίλια τάλαντα (κατ' ἄλλους 12000), γ') νὰ παραδώσῃ ἀπαντὼν τὸν στόλον, τοὺς ἐλέφαντας καὶ τοὺς πρόσφυγες Ἑλληνας, ἐν οἷς συγκατελέγετο καὶ ὁ Ἀννιθίς καὶ ὁ ἵξ Αἰτωλίας Θόας,

καὶ τινας ἄλλους πρόσφυγας Ἑλληνας. Τὰς ἀρχιρεθείσας δὲ γύρους ἐδωρήσατο τὰς μὲν πλείστας (α') πρὸς τὸν Εὔμενην, τὰς δὲ λοιπὰς (β') πρὸς τὸν Ροδίου. Τὸ δ' ἐπιὸν νην, τὰς δὲ λοιπὰς εἰς Ἐλλάδα ἐπέβαλον διὰ τοῦ ὑπάτου Μ. Φουλθίου τὰς κυριαρχικὰς ἔκυρταιν ἀξιώσεις καὶ ἐπὶ τῶν συμμάχων τοῦ Ἀντιόχου Αἰτωλῶν, οἵτινες ὑπερχρέωτῶν 1) νὰ πληρώσωσιν ἐν 6 ἔτεσι 500 τάλαντα, 2) νὰ παραδώσωσι πάντας τοὺς αὐτομόλους, 3) νὰ ἔίνε φίλους καὶ σύμμαχους τῶν Ρωμαίων καὶ 4) νὰ παραδώσωσι 40 ὁμίλους. Κατὰ δὲ τὸν ἐν Ρώμῃ τελεσθέντα θρίαμβον ὁ Μ. Φουλθίος Κατὰ δὲ τὸν ἐν Αἰτωλίᾳς, καὶ μάλιστα ἐκ τῆς Ἀμφρακίας, τῆς ἐκόμισεν ἐξ Αἰτωλίας, καὶ μάλιστα ἐκ τῆς Ἀμφρακίας, τῆς πάλαι ποτὲ μητροπόλεως τοῦ βασιλέως Πύρρου, 1083 λίτρας ἀργύρου, 355 λίτρας χρυσοῦ, πλὴν τοῦ σεσημασμένου νομίσματος, πολλὰ δὲπλα, 80 χαλκοῦς καὶ 230 μαρμαρίνους ἀνδριάντας.

Ο δύπτατος Μούλλιος, ὁ διαδεχθεὶς τὸν κατὰ τὴν Ἀσίαν κατατροπώσαντα τὸν Ἀντίοχον Σκιτίωνα τὸν ἐπικληθέντα Ἀσιατικόν, διὰ τῆς Κρήτης, Πισιδίας καὶ Ημερούλιας διεῖπε τὴν ἀστικήν τοῦ Γαλατίου καὶ καθυπέταξε τοὺς ἀφηνιασθέντας καὶ δὴ Γαλατάς, καὶ τοὺς διὰ πειρατεῖῶν καὶ λεηλασιῶν κακοῦντας τὴν ὥρματικὴν ἐπικράτειαν ὁρεσιβίους Λίγυας.

9. Πόλεμος Ῥωμαίων κατὰ Περσέως, τελευταίου βασιλέως τῆς Μακεδονίας (171-168).

Τριθεῖς τὴν φιλοτιμίαν ὁ Φίλιππος μετὰ τὴν συνομολογηθεῖσαν εἰρήνην καὶ συνιδὼν τὰς ἐπαπειλοῦντας κίνδυνον ἤρξατο δραστηρίων προπαρασκευῶν πρὸς ἀποσόβησιν αὐτοῦ, ἀλλὰ ἐνσκήψας ἀπροσδοκήτως ὁ θάνατος (179) ἀνέτρεψε τὰ σχέδιά του. Καὶ ὁ μὲν μεγαλόρρων νιός αὐτοῦ Δη-

Σημ. (α') Φρυγίαν, Λυδίαν καὶ Μυσίαν (ε') Δυκίαν καὶ Καρίαν.

μήτριος είχε πέση θύμη μυστικῆς συκοφαντίας τοῦ Περσέως πρὸς τὸν πατέρα, ὃ φόνος αὐτοῦ, ὃ δὲ δικαιοδοξίαν νόθος νίνος αὐτοῦ Περσεὺς ἐκληρονόμησε μὲν τὸ κατὰ Ρωμαίον μέσος τοῦ πατρός, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὴν σύνεσιν καὶ δραστηριότητα αὐτοῦ. Τὸ δὲ πάντων χειρίστον κατείχετο ὑπὸ φιλοχρηματίας ἀκορέστου, ἡς ἔνεκκ μάλιστα ἀπώλεσε τῆς Μακεδονίκης τὸν θρόνον καὶ συμπαρέσυρεν εἰς τὸν μοιραῖον ὅλεθρον τὴν Ἑλλάδα.

Ἡ Ρώμη εὑροῦσα εὐλογὸν ἀφορμὴν ἐκήρυξε κατὰ τοῦ Περσέως τὸν πόλεμον (171), οὐ γεγόνα ἀνέδειξε τὸν Π. Διοκίνιον Κράτσον. Κατάσκοποι ἐπὶ τῷ προσχήματι πρέσβεων ἀπεστάλησαν πανταχόσ τῆς Ἑλλάδος, τὸ μὲν πρὸς ὑπόθαλψιν τῆς ῥωματίζουσας μερίδος, τὸ δὲ καὶ πρὸς διαιρέσιν τῶν ἐνταῦθι Ἑλλήνων.

Ἐν Θεσσαλίᾳ συνεκροτήθη ἡ πρώτη μάχη, καθ' ἣν ἀνεδείχθη λαμπρῶς ἡ ὑπεροχὴ τῶν μακεδονικῶν ὅπλων. Ἀλλὰ δυστυχῶς ὁ Περσεὺς ἀνεδείχθη ἀνάξιος νὰ ἐπωφεληθῇ ἐκ τῆς τοικύτης νίκης. Ἀλλ' οὕτε οἱ ῥωμαῖοι κατώρθωσάν τι ὅξιον λόγου, ἂν καὶ ὑπερέθίσαν τὰ ωχυρωμένα Τέμπη, τὰ ὄποια ἡνικηύσαθησαν νὰ ἐγκαταλίπωσιν αὐθίς καὶ νὰ ὑποχωρήσουσι. Διότι οἱ ῥόδιοι καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Περγάμου Εὔμενης ὁ Β' ἀπροκαλύπτως ἥδη ἐξεφράζοντο τὰς ἔκυτῶν συμπαθείας ὑπὲρ τοῦ Περσέως καὶ πικρῶς ἐπέκρινον τὴν φιλοπόλεμον στάσιν τῆς Ρώμης. Ἀλλ' ἡ ἀσύγγυνωστος φιλαργυρία τοῦ Περσέως ἀπεξένωσε καὶ τούτους καὶ τοὺς Βαστάρνας καὶ τοὺς Ηλλυρίους καὶ διέρθειρε τὰ πράγματα τῆς Μακεδονίκης. Καὶ οἱ μὲν Βαστάρναι ἀπέστειλαν δισμυρίους (ἢ μυρίους) πεζοὺς καὶ μυρίους ἵππεις κατ' αἴτησιν τοῦ Περσέως, ὅτε δ' ἔφθασεν ὁ χρόνος τῆς πληρωμῆς τοῦ συμπεφωνημένου μισθοῦ, εἶπεν δὲ πεντάκις χιλίων τούτων εἰχεν ἀνάγκην. Οὕτως ἀπῆλθον οὗτοι φέροντες βαρέως τὴν ἀδικίαν κατὰ δὲ τὴν διέλευσίν των δεινῶς ἐδήρωσαν τὴν χώραν τῆς

Θράκης. Άλλα και πρός τὸν βοσκόν τῶν Ἰλλυριῶν Γένθιον, ἀναλαβόντα τὸν κατὰ Ρωμαίων πόλεμον ἐπὶ ὑποσχέσει 300 ταλάντων, δολίως ἐκ φιλοχρυσίας προσπνέγθη. Οὗτος δὲ καὶ ἔνεκκ δυσκρεσκείας καὶ δι' ἔλλειψιν χρημάτων καὶ ἀποχρώσης δυνάμεως, ὅπως ἐπὶ πλειστέρον ἀντιστῆ, πολιορκοθεῖς ἐν Σκόδρᾳ παρεδόθη εἰς τὸν στρατηγὸν τῶν Ρωμαίων Ἀνίκιον. 'Άλλ' ἐπὶ τέλους ἐπῆλθε καὶ ἡ σειρὰ αὐτοῦ νὰ πληρώσῃ τὰ ἀντίποινα τῆς ἴδιας φιλοχρηματίας. Οἱ Ρωμαῖοι ἀπέστειλαν κατ' αὐτοῦ μετὰ πολυαριθμου στρατιᾶς τὸν οικητὴν τῶν Λιγύων Αἰμίλιον Πεζοῦλον. Οἱ δύο στρατοὶ ἀντιπαρετάχθησαν περὶ τὴν Ηὔδην καὶ ἡ δειλία τοῦ φιλοψυχήσαντος Περσέως ἐπήγεγκε τὴν τροπὴν καὶ τὴν ὅλην κρίσιν τοῦ ἀγῶνος. Καταφυγὼν ὁ φιλοψυχήσας βοσιλεὺς μετὰ τῶν θησαυρῶν εἰς Σαμοθράκην καὶ προδοθεὶς ὑπὸ Κρητὸς εἰς τὸν ναύαρχον Ὀκτάνιον, ἀπεστάλη εἰς τὸν ὄπατον, ἵνα κοσμήσῃ οὗτος τὸν ἐν Ρώμῃ θρίαμβόν του. Η Μακεδονία δικιρεθεῖσα εἰς 4 πολιτείας ἀρέθη κατὰ τὸ φινόμενον αὐτόνομος, ἀλλ' εἰς τοὺς κατοίκους τῶν 4 τούτων δικμερισμάτων ἀπηγορεύθησαν καὶ ἡμιοιχεῖ καὶ ἐπιγραμμίαι καὶ ἐμπορικαὶ συναλλαγαὶ καὶ αἱ κτήσεις καὶ ἡ ὄλοτομία πρὸς ναυπηγίαν. Εσφετερίσθησαν δὲ τὴν ἐπικαρπίαν τῶν ἀργυρείων καὶ χρυσωρυχείων καὶ τῶν δημοσίων κτημάτων καὶ ἐπὶ τέλους ἔξηνάγκασαν πάντας τοὺς ἐγκρίτους πολίτες τοὺς εἰς πολιτικὴν ἡ στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν διατελέσαντάς ποτε νὰ μεταναστεύσωσιν ἐπὶ ποινὴ θανάτου εἰς τὴν Ἰταλίαν. Εἰς τὴν αὐτὴν τύχην ὑπέκυψαν καὶ οἱ Ἰλλυριοί καὶ εἰς ἔτι δεινοτέραν οἱ Ἡπειρῶται, ὧν ἡ μὲν χώρα δεινῶς ἐλεηλκτήθη, 70 δὲ πόλεις ἀρδην κατεστράφησαν καὶ 150000 ἀνθρώπων ἔξηνδρα ποδίσθησαν. Οὕτω δὲ οἱ Ρωμαῖοι ἐταπείνωσαν τὸ καθυπέταξκν τὸν ἔνα μετὰ τὸν ἄλλον. Αρχιρέσαντες δὲ καὶ πολλὰς κτήσεις ἀπὸ τοῦ τέως συμμάχου τῶν Εὐμένους παρεγχώρησαν τῷ βασιλεῖ τῆς Βιθυνίας Προυσίᾳ. Απὸ τῶν Ροδίων ἡρήσανταν τὴν Λυκίαν

καὶ Καρίαν. Εἰς τὴν αὐτὴν ταπείνωσιν καὶ ἔζουδένισιν ὑπέπεσε μετ' ὀλίγον καὶ ὁ Προυσίκς καὶ Μασσανάσσος.

Θλιβερωτάτην ὑπῆρξεν ἡ ταπείνωσις καὶ τῆς ἐνταῦθα Ἑλλάδος. Μόνοι οἱ Ἀθηναῖοι ὥφελήθησαν πως ἐν τῇ γενικῇ ταύτῃ καταστροφῇ παραλαβόντες δόγματα τῆς ἡματικῆς συγκλήτου τὴν Δῆλον καὶ Δῆμον, ἀλλὰ τῶν ἄλλων Ἑλληνικῶν χωρῶν ἡ τύχη ὑπῆρξεν ἐπίσης οἰκτρά. Πολλαὶ χώραι ἡρῷημαθῆσαν ἐνεκα τῶν ἀδιαλείπτων ἐπιδρομῶν καὶ πολέμων. Ἐν Αιτωλίᾳ, Ἀκρωνυίῃ καὶ Βοιωτίᾳ, ἐπὶ ἀπλῇ καταμηνύσει ἀνθρώπων κισχροκερδῶν καὶ μοχθηρῶν, συνελήρθησαν πολλοὶ τῶν χρηστοτάτων πολιτῶν καὶ ἀπῆγθησαν εἰς Ἰταλίαν ὡς διατελέσαντες δῆθεν ἀπαδοὶ τοῦ Περσέως. Ἀπασχόντος τῆς Αιτωλίας ἐκ 550 μελῶν κατεσφάγη. Ἐπίσης 1000 ἀπῆγθησαν ἐκ τῆς Ἀχαΐκῆς συμπολιτείας καταμηνυθέντες ὡς τοιοῦτοι ὑπὸ τοῦ ἀργυρωνήτου Καλλικράτους. Ἐπὶ 17ετίσιν διετέλεσαν οὗτοι ἐν Ρώμῃ ὅμηρεύοντες, ὅτε ἐπετράπη νά ἐπανέλθωσιν εἰς τὴν ιδίαν πατρίδα. Ἐν τῶν 1000 τούτων ἐπανῆλθον 300 μόνον ἐπιζήσαντες, ἐν οἷς καὶ ὁ ιστορικὸς Πολύδιος. Ἐν τῇ ἡθικῇ ταύτῃ καταπτώσει ἔχοντι πνευματικῆς δυνάμεως καὶ μεγαλορροσύνης διετέρουν μόνοι οἱ Καρχηδόνιοι καὶ ἡ Ἀχαΐκη συμπολιτεία, καθ' ὃν ἦδη τελευταῖον ἔστρεψεν ἡ παντοκράτωρ Ρώμη τὰς κατακτητικὰς κύτης χεῖρας.

10. Ὁ τρίτος Λιθοκόδης ἢ Καρχηδονικὸς πόλεμος (149—146).

Πεντάκοντα εἶχον ἦδη παρέλθη ἔτη ἀπὸ τῆς λήξεως τοῦ δευτέρου Λιθοκοῦ πολέμου, καθ' ἣ οἱ Καρχηδόνιοι ἀπολικύοντες τῶν ἀγκθῶν τῆς εἰρήνης προήγοντο ὀσημέραι εἰς ἀκμὴν πλούτου καὶ δυνάμεως. Τοῦτο ἀνέψλεξε τὸ παλαιὸν μῆσος τῶν Ρωμαίων, οἵτινες ἐπεμβάντες ὡς διάιτητοι μεταξὺ αὐτῶν καὶ τοῦ Μασσανάσσου ἐπεφήναντο γνό-

μην, ότι ούτοι παρέβησαν τὰς συνθήκας, καὶ ἐπεκάρησαν κατ' αὐτῶν πόλεμον.

Παρὸ τὸν Καρχηδονίων πρέσβεων ἀπῆτησαν ὡς ἐγέγγυους εἰρήνης τὴν παράδοσιν 300 ὄμηρων. Οὗτοι παρεδόθησαν. Μεθ' ὧν ἀπῆτησαν καὶ τὴν παράδοσιν πάσας πολεμικῆς ἀποσκευῆς καὶ τοῦ στόλου τῶν, ὃν οἱ ὑπάτοι ἔκκυσαν πρὸ τῆς πόλεως καὶ παρέλαβον 200000 ἐντελεῖς ὀπλισμούς. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τοῦτο ἀπῆτησαν οὐδὲν περισσότερον, εἰμὴ τὴν ἔγκαττάλειψιν τῆς Καρχηδόνος, ἣν ἀπεράσισαν οἱ Ρωμαῖοι νὴ κατεδαφίσωσι, καὶ τὴν ἀποίκισιν τῶν κατοίκων εἰς μεσόγαιον μέρος, ἀπέγον τῆς θαλάσσης σταδίους 80. Οἱ τελευταῖς οὕτοις ὅροις ἔπληξεν ὡς κεραυνὸς τῶν Καρχηδονίων τὰς ἀπογράφους καὶ ἐβύθισεν αὐτοὺς εἰς τὸ βαθύτατον τῆς ἀπογράφους θάρασσον. Διετέλουν ὅμει στόλου καὶ ὀπλων καὶ εἶχον παραδώση τοὺς ἐγκριτωτάτους τῶν πολιτῶν ὡς ὄμηρους, οὐχ ἡττον ἀπεράσισαν νὰ ἀντιτάξωσιν ἀπελπιστικὴν ἔμμνην ὑπὲρ ἵερῶν καὶ ἑστιῶν μέργιος ἐσχάτων. Ως μυρμηκὶς πάντες πάσις ἡλικίας καὶ γένους ἀπελάσθοντο τῆς οχυρώσεως τῆς πόλεως καὶ τῆς κατασκευῆς νέων ὄπλων προσφέροντες πᾶν δὲ τοῦ ἔκαστος ἐκέντητο πολύτιμον, παρθένοι δὲ καὶ γυναῖκες τοὺς ἔκυτῶν πλοκάμους, ὅπως χρηματίσωσιν ὡς τόξων νευροῖ. Όλόκληρος δὲ ἡ πόλις μεταβαθύλεται εἰς πολεμικὸν ἔργαστήριον. Πλὴν ἀτυχῶς πᾶσα αὕτη ἡ προθυμία καὶ αἱ θυσίαι εἰς οὐδὲν ἴσχυσαν ἀπέναντι τῆς ἀμετακλήτου ἀποφύσεως τῆς Ρώμης. Ἀλλὰ τούλαχιστον οἱ Καρχηδόνιοι ἔν τῇ πτώσει τῶν περιεβλήθησαν οὐλέος θύενταν ἡρωισμοῦ καὶ παραδειγματικῆς φιλοπατρίας. Ἐπὶ τριετίκιν δὲ μετὰ ἡρωικῆς γενναιότητος ἀπέκρουσαν πάσας τὰς τῶν πολεμίων ἐφόδους νικήσαντες ἐπανειλημμένως καὶ κατορθώσαντες νὰ πυρπολήσωσι καὶ τὸν στόλον αὐτῶν. Ἀλλ' ὁ κατὰ τὸ τρίτον ἔτος τοῦ πολέμου διορισθεὶς ὑπάτος Ηπέλιος Κορυνήλιος Σκιτίων Αἰγαίων, ὁ καὶ οὗτος προσαγγορευθεὶς Ἀρρικαρχὸς νεώτερος

πρὸς διαστολὴν ἀπὸ τοῦ πρεσβυτέρου, ισχὺς νὴ ἀποκλείσῃ τὴν πόλιν δὶ’ ἐπιθήλαστου προχώματος καὶ νὴ καταλάθῃ τὸν λιμένα, ὅποθεν τὰ ῥωμαῖκὰ στρατεύματα εἰσώμησαν, ὡς γείμαρροι ἀκτήσισχετοι, εἰς τὴν πόλιν. Ἀλλ’ οἱ Καρχηδόνιοι ἀπὸ τῶν στεγῶν τῶν οἰκιῶν καὶ ἀπὸ τῆς ἀκροπόλεως ἤμενοντο τελεσφόρως εἰς τὸν ἀπεγνωσμένον τοῦτον ἀγῶνα. Οἱ ῥωμαῖοι ἐμβάλλουσι πῦρ ἐν ταῖς οἰκίαις καὶ ἐν τῷ μέσῳ τῶν πυρπολουμένων οἰκιῶν καὶ τῶν καπνιζόντων ἐρειπίων ἀντιμάχονται οἱ Καρχηδόνιοι ἐπὶ ἔξη ἡμέρας καὶ νύκτας, ὅπε τέλος ἐκυριεύθη καὶ ἡ ἀκρόπολις. Ἐκ τῶν 700000 μόλις διεσώθη τὸ 1)10, πάντες δὲ οἱ λοιποὶ συνκπάλοντο ἐν τῷ μέσῳ τῶν ḡλογῶν τῆς πυρπολιθείσης πόλεως, ἣτις ἀρξασ ἐπὶ 500 ἔτη συναπεσθέσθη μετὰ τῶν καπνιζόντων αὐτῆς ἐρείπων. Ή δὲ χώρα κατέστη ἐπαρχίας ῥωμαῖκη.

“Οτε δ’ ὁ Σκιπίων εἶδε τὰς οὐρανομήκεις φλόγας τῆς πυρπολιθείσης πόλεως, οἵοντες θεόληπτος γενόμενος, ἀπῆγγειλεν ἀκον τοὺς ἔξης στίχους τοῦ Ποιητοῦ προοιωνιζόμενος τὴν κύτην τύχην καὶ περὶ τῆς κοσμοκράτορος Ῥώμης.

“Ἐσσεται ἡμαρ, ὅταν ποτ’ ὄλωλη Ἡλιος ἴρη
καὶ Ηρίαμος καὶ λαὸς ἐϋμελίω Πριάμοιο.” (Ιλ.Α, 448-9).

11. Μακεδονέας καὶ Ἑλλάς μεταβάλλονται εἰς ἐπαρχίας ῥωμαῖκας (148-146).

Οἱ ἔξ Ιταλίας ἐπιστρέψαντες εἰς Ἑλλάδα 300 ἐκ τῶν 1000 ἑκείνων ἀνερρίπιζον καθ’ ὑπερβολὴν καὶ λίσαν ἀκαίρως τὸ κατὰ τῆς Ῥώμης μῆσός των. “Οτε ἀναπηδᾷ εἰς τὸ μέσον ἀνήρ τις ἀγύρτης ἐξ Ἀδραμυτίου Ἀνδρίσκος καλούμενος, ψευδῶς δὲκατὸν ἀποκαλῶν τοῦ Περσέως Φίλιππον, διὸ καὶ Ψευδο-Φίλιππος ἐπεκλήθη, ἀλλ’ ἀνήρ ἔκτης καὶ τολμητίας ἀνακηρύττει ἐκυτὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας, καταλαμβάνει τὴν Μακεδονίαν ἀπασκαν, ἀπειλεῖ τὴν Θεσσαλίαν καὶ κατκυντρίζει τὸν κατ’ αὐτοῦ ἐπελθόντα ῥωμαῖ-

καὶ στρατὸν ὑπὸ τὸν ἐπιχρόνον Ηουθέντιον (149). Ἀλλὰ τὸ ἐπιὸν ἔτος ὁ κατ' αὐτοῦ ἐκπεμφθεὶς νέος στρατὸς ὑπὸ τὸν πραίτωρα Κάτυτον Καικιλλίου Μέτελλον κατατροπώνει τὸν Ἀνδρίσκον καὶ συλλαμβάνει αἰχμάλωτον, ὃ δὲ καταλύπτει τὸν πόλεμον τοῦτον Μέτελλος καὶ μεταβελών τὴν Μακεδονίαν εἰς ἐπιχρίσιαν ῥωμαϊκὴν ἐπεκλήθη Μακεδονικός (146). Εἰς τὴν αὐτὴν τύχην ὑπέκυψεν ἦδη καὶ ἡ ἐνταῦθι Ἑλλάς. Εὔλογον ἀφορμὴν τῆς ἐπεμβάσεως τῶν Ῥωμαίων εἰς τὰ πράγματα τῆς ἐνταῦθι Ἑλλάδος ἔδωκεν ὁ μεταξὺ Σπάρτης καὶ τῆς Ἀγαπητῆς συμπολιτείας ἐκραγεῖς πόλεμος. Πρέσβεις πεμφθέντες ὑπὸ τῆς ῥωμαϊκῆς συγκλήτου ὡς διαίτηται ἀνακηρύκτουσιν εἰς τὴν ἐν Κορίνθῳ συνελθοῦσαν συνέλευσιν ἀλευθέραν καὶ ὅλως ἀνεξάρτητον τῆς Ἀγαπητῆς συμπολιτείας οὐ μόνον τὴν Σπάρτην, ἀλλὰ καὶ τὸ "Ἄργος καὶ τὴν Κορινθίαν, καὶ τὴν πρὸς τὴν Οἰτην Ἡράκλειαν καὶ τὸν ἐν Ἀρκαδίᾳ Ὁρχομενόν. Ἡ ἀπόφασις αὕτη περιώδυνεν ἔτι μᾶλλον τοὺς συνελθόντας ἐκεῖ Ἑλληνας, οἵτινες περιύθρισαν τοὺς πρέσβεις καὶ συμμαχήσαντες πρὸς τοὺς Χαλκιδεῖς καὶ Βοιωτοὺς ἀνέλαβον τὸν κατὰ τῆς Σπάρτης πόλεμον καὶ ἐπεγείρησαν τὴν πολιορκίαν τῆς ἀποστάσης Ἡράκλειας. Ὁ γρηγορὸς Μέτελλος μάτιν προσπαθήσας νὰ ἀποτρέψῃ αὐτοὺς τῶν ἐχθροπραξιῶν διὰ παραινέσεων ἐπῆλθε διὰ τῶν ὄπλων καὶ καταδιώξας τὸν πολιορκοῦντα τὴν Ἡράκλειαν στρατηγὸν τῶν Ἀχαιῶν Κοιτόλαχον κατετρόπωσεν αὐτὸν περὶ Σκάρφειαν Λοκρίδας. Μετὰ τὸν θάνατον τούτου ἀναλαμβάνει τὴν στρατηγίαν τῶν Ἀχαιῶν ὁ τοῦ προνογούμενου ἔτους στρατηγὸς Δίκιος, ὃς ἀπορρίψας πάσας τὰς περὶ εἰρήνης ἐπιεικεῖς προτάσεις τοῦ Μετέλλου καὶ συγκεντρώσας νέον στρατὸν ἐν Κορίνθῳ ἡττᾶται κατὰ κράτος ἐν τῇ παρὰ τῷ Ίσθμῷ Λευκοπέτρᾳ ὑπὸ τοῦ νέου ἀποσταλέντος μετὰ νέκτιμης ὑπάτου Λευκίου Μομμίου (146). Ὁ ἀξέστος οὗτος Ῥωμαῖος καὶ τραχὺς τοὺς τρόπους ἀνήρ, πάσης δὲ τέχνης καὶ ἐπιστή-

μης ἀπόκληρος, καταλαμβάνει ἀμαχητὶ τὴν Κόρινθον, φονέει πάντας τοὺς σύνδροκος, ἐξανδρεποδίζει τοὺς παιδες καὶ τὰς γυναῖκας, λαφυραγωγεῖ τὴν πόλιν, (ἀπογυμνοῖ αὐτὴν τῶν λαμπροτάτων καλλιτεχνημάτων καὶ τελευταῖον βαρβαρικώτερος καὶ αὐτοῦ τοῦ Βρένου ἀναδειγθεὶς πυρπολεῖ τὴν ἀφρειστάτην ταύτην τὰς Πελοποννήσου πόλιν, ἥτις ἐπὶ 100 ἔτη μείνεσσι ἕρημος ἐπεδείκνυεν εἰς τὸν διαβάτην διὰ τῶν ἀποτετρφρωμένων ἔρειπιν τὴν βαρβαρικὴν καταστροφήν. Εἰτα δὲ διεδραμών καὶ τὴν ἄλλην Πελοπόννησον καὶ τὴν Στερεάν καὶ τὰς νήσους κατεδρίζει τὰ τείχη, ἀφοπλίζει τοὺς κατοίκους, διαλύει τὰ συνέδρια, καταλύει τὰ δημοκρατικὰ πολιτεύματα, ὑιδρύει τὴν τιμοκρατίαν, ἐπιβάλλει πρόστιμα καὶ ὅριζει ἐτησίους φόρους πληρωτέους τῇ Τρώμῃ.

12. Ὁ ἐν Ιθηρεά πόλεμος, καταστροφὴ τῆς Νομαντέας ΙΙΙ—ΙΙΙ).

Ο Σερούτος Σουλπίκιος Γάλλος νικήσας τοὺς Λυσιτανούς καὶ ἀφοπλίσας διὰ συνθήκης ἐφόνευε πολλὰς τούτων χιλιάδας παρὰ τὰς συνθήκας καὶ τὸ δίκαιον (151). Η ἀποτρόπαιος αὕτη πρᾶξις ἐξήγειρε τοὺς Λυσιτανούς εἰς ἐκδίκησιν μανιώδη. Εἰς τῶν διασωθέντων τῆς σφαγῆς, Οὐιρίαθος, ἀνὴρ εὐτελοῦς μὲν καταγωγῆς, ἀλλὰ μέγας τὸ φρόνημα, ὀπλίσας τὸν λαὸν ἀπέβη ὁ φιλερός ἐκδικητὴς τῆς παρασπονδήσεως ἐκείνης καὶ ἐπὶ δεκαετίαν ἔρθειρε τοὺς κατ' αὐτοῦ περιπομένους ῥωμαῖκους λεγεῖνας, ἔως ὅτου ἐξηγάγασε τοὺς ἀγερώχους Ρωμαίους νὰ συνομολογήσωσιν εἰρήνην, ἡς τοὺς ὄφους ἐπέβαλεν οὗτος (141). Άλλὰ τὸ ἐπιόν ἔτος ὁ Σερουίλιος Καππιών, ἀδελφὸς τοῦ παρασπονδήσαντος Γάλλα, δολοφονήσας τὸν Οὐιρίαθον, ἀπαλλάξσει τὴν Τρώμην ἐπικινδύνου πολεμίου. Ἀλλ' ἀντ' αὐτοῦ ἀναφαίνεται ἡδη ἔτερος μαζίλον ἐπικινδύνος ἐχθρός, ἡ ὄχυρά πόλις Νομαντία, ἥτις ἀπέβη τὸ κέντρον τῆς ἐπιθέσεως τῶν Ρωμαίων καὶ ἡ ὄχυρω-

τάτη ἀκρόπολις τῆς ἐλευθερίας τῶν πέριξ οἰκούντων λαῶν. Οἱ κατ' αὐτῆς περιπόμενοι λεγεῖσις ἐνικῶντο καὶ ἀπεκρούοντο. Ὁ ὑπατος Ὀστίλιος Μαγκεῖνος περικυκλωθεὶς μεθ' ὅλου τοῦ στρατοῦ ἐκ δισμυρίων ἀνδρῶν διεσώθη τοῦ προφενεῦς ὄλέθρου τῇ ἡθικῇ ἐπιρροῇ, ἥν ἔξήσκει ἐπὶ τῶν Νομαντίνων ὁ ὡς ταμίας παρακολουθῶν Τιθέριος Γράκχος (137). Ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἀναγορευθεὶς ὑπατος ἀποστέλλεται κατὰ τῆς Νομαντίας ὁ πορθητὴς τῆς Καρχηδόνος Σκυπίων Αἰμιλιανός, δις πολιορκήσας στενῶς τὴν πόλιν περιήγαγε τοὺς πολιορκουμένους εἰς τὴν ἐσχάτην ἀμυγχίαν, οἵτινες τῶν πάντων στρατούμενοι καὶ μηδεμίαν ἐλπίζοντες σωτηρίαν ἐμβάλλουσι πῦρ εἰς τὴν πόλιν, ἐκυτούς δὲ ἀποσφάττουσιν ἢ βίπτουσιν εἰς τὰς φλόγας. Οὕτω δὲ καὶ ἡ Ἰθηρία πᾶσα ἀπέβη ἡφακτικὴ ἐπαρχία. Οὕτω δὲ πᾶσα ἡ Ἰταλία, ἡ Ἰλλυρία μέχρι τοῦ Ἰστρου, ἡ Ἀφρική, ἡ Ἐλλάς, ἡ Θράκη, ἡ Μακεδονία, ἡ Ἰθηρία, ἡ Συρία καὶ πάντα τὰ βασίλεια τῆς μικρᾶς Ἀσίας, οἷον τῆς Περγάμου, τῆς Βιθυνίας, τοῦ Πόντου καὶ πεταγησαν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῆς Ῥώμης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'

ΑΠΟ ΤΗΣ ΣΤΑΣΕΩΣ ΤΩΝ ΓΡΑΚΧΩΝ ΜΕΧΡΙ ΤΗΣ
ΕΜΦΑΝΙΣΕΩΣ ΤΟΥ ΙΟΥΔΙΟΥ ΚΑΙΣΑΡΟΣ Η ΤΗΣ
ΣΥΣΤΑΣΕΩΣ ΤΗΣ Α' ΤΡΙΑΡΧΙΑΣ Η ΤΡΙΑΝΔΡΙΑΣ.
(134- 60 π. Χ.)

I. Προεισαγωγικὰ παρατηρήσεις.

Κατὰ τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα ἐπικρατέστεροι εἰσιν καὶ ἐσωτερικαὶ ἕριδες τῶν ἐξωτερικῶν πολέμων. Κυριώτερος δὲ γεγονότα εἶνε 1) ἡ ἐμφύλιος ἐπὶ τῶν Γράκχων στάσις, 2) ὁ κατὰ Ἰαυγούρθα πόλεμος, 3) ἡ τῶν Κιμέρων καὶ

Τευτόνων εἰσβολή, 4) καὶ ἐν Ρώμῃ νέαι ταραχαί, ἔξ ὧν ὁ συμμαχικὸς καὶ ἐμφύλιος πόλεμος, 5) ὁ μιθριδατικός, 6) ὁ δουλικός, 7) ὁ πειρατικός καὶ 8) ἡ τοῦ Κατιλίνα συνωμοσία.

Αἱ μέχρι τοῦδε ιστορηθεῖσαι τεράστιαι δορικτησίαι τῆς Ρώμης εἶχον πληρώση τὰς ακρόποιας τῶν Ρωμαίων μεγαλοφροσύνης καὶ οἰήσεως, ἀλλ᾽ ἐν ταύτῃ τὰ ἔπειρα εἰσρεύσαντα πλούτην ἐκ τῶν λαφύρων ἥρχισαν νὰ ὑποθάλπωσι τὴν τρυφὴν καὶ τὴν ἀκολασίαν, τὰ δὲ πολυάριθμα κτήματα τῶν ἡττημένων λαῶν, κατελαχθεῖνόμενα ὑπὸ τῶν πατρικίων καὶ εὐγενῶν, εἶχον ἀνορύζει δύσυπέρβατον χάσμα διακρίσεως μεταξὺ αὐτῶν καὶ τοῦ δήμου. Καὶ ναὶ μὲν τὰ κτήματα τῶν ἡττημένων λαῶν, τὰ μὲν ἀπέθησαν κτήματα τῆς πολιτείας, ὃν μέρος ἀπεδόθη εἰς τοὺς δεδουλωμένους, ἔτερον εἰς ἀποικίους, καὶ ἔτερον εἰς πατρικίους καὶ εὐγενεῖς. 'Αλλ᾽ ὅλιγον κατ' ὅλιγον περιῆλθον τὰ πλεῖστα τούτων, εἴτε δι' ἀγοράσεως, εἴτε καὶ διὰ βιαίων καὶ δολίων μέσων, εἰς τοὺς πλουσίους, ὃν τὴν ἀκόρεστον πλεονεξίαν οὐδὲν ἡδύνατο νὰ περιστείλῃ, ὃ δὲ λαὸς κατέστη πένης, ἀκτήμων καὶ ἀνέστιος. Καὶ ἐφ' ὅσον ἡγωνίζετο πρὸς ἔξωτερους πολέμους ἐπορίζετο ἐκεῖθεν τὰ πρὸς τὸ ζῆν, ἀλλ᾽ ἀφοῦ ἔπαυσαν οἱ ἔξωτερικοὶ πόλεμοι, ὃ λαὸς οὗτος κατέστη ἀργός καὶ ἀσύντακτος ὅχλος, ἀπειλῶν νὰ διαταράξῃ τὴν ἐσωτερικὴν εἰρήνην τῆς πολιτείας, εἰμὴ ἐδίδετο ἐκάστῳ ἀναλογον μέρος γῆς πρὸς καλλιέργειαν καὶ εὐπορίαν βίου.

2. Η ἐπὶ τῶν Γράκχων ἐμφύλιος στάσις.

Ο ὑπὸ τοῦ Σέξτου καὶ Λικινίου ψηφισθεὶς νόμος ἐν ἔτει 376, καθ' ὃν οὐδὲν ἐπετρέπετο νὰ κατέχῃ πλειό τῶν 500 πλέθρων γῆς, κατέστη γράμμικ νεκρόν. "Οθεν ὁ Τιβέριος Γράκχος καὶ μετ' αὐτὸν ὁ ἀδελφός αὐτοῦ Γάιος, υἱὸς τοῦ Τιβέριου Σεμπρωνίου Γράκχου καὶ τῆς περιωνύμου Κορνηλίας, θυγατρὸς τοῦ Σκιπίωνος Ἀφρικανοῦ τοῦ πρεσβυτέρου,

ἥτις χήρα μείνασκε ἐν νεκρῷ ἡλικίᾳ ἀπέρριψε τὸν ὑπὸ τοῦ Ητολεμαίου βασιλέως τῆς Αἰγύπτου προταθέντα αὐτῇ γάμον καὶ ἀφωνιώθη ὅλως εἰς τὴν Ἑλληνοπρεπῆ ἀνατροφὴν καὶ ἐκπαίδευσιν τῶν τέκνων, προσκαλέσασκε ἐξ Ἑλλάδος διδασκαλούς τοὺς περιφρανεῖς Βλόσιον καὶ Διοφάνην, οἵτινες διὰ τῆς διδασκαλίας των προήγαγον τὰ ὑπὸ τῆς μητρὸς ἔμφυτευθέντα μεγαλουργὴ φρονήματα, οἱ δύο οὖτοι ἀδελφοί, λέγομεν, ἀπερχόμενοι, διὰ θυσίας τῆς ἴδιας ζωῆς νὰ ἀναστείλωσι τὸ τὴν ἁμακίνην πολιτείαν κατεκλύσαν ἥψημα τῆς διαφορᾶς καὶ νὰ ἀνανεώσωσι τοὺς ἐπιψηφισθέντας νόμους τοῦ Σεξτου καὶ Λικινίου πρὸς εὑδαιμονίαν τῶν πολιτῶν. Εἰς τὰς εὐγενεῖς αὐτῶν ἀποφάσεις εὑρον ἀντιπράττοντας τὴν ἡδη διεφθαρμένην βουλὴν καὶ τοὺς πλουσίους, οἵτινες ὄπλισαντες τοὺς ἑκυτῶν πελάτας καὶ δούλους ἀντέστησαν εἰς τὴν ἀνανεώσιν καὶ ἐφαρμογὴν τοῦ πάλαι ψηφισθέντος νόμου. Ἐν τούτοις ὁ Τιβέριος δῆμαρχος αἱρεθεὶς (133) διὰ τῆς δεινότητος αὐτοῦ διεσκέδασε τὰς ἀντιδράσεις αὐτῶν καὶ ἔπεισε τὸν λαὸν νὰ ἐπικυρώσῃ τὸν νόμον ἐπὶ τῷ ὅρῳ τὸ δημόσιον νὰ ἀποτίσῃ τὴν τιμὴν τῆς γῆς, τῆς ὑπὲρ τὰ 500 πλέοντας κατεχομένης, καίπερ δημοσίας. Πρὸς ἐκτέλεσιν δὲ τοῦ νόμου ἡρέθησαν τρεῖς ἄνδρες, αὐτὸς ὁ Τιβέριος, ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Γάιος καὶ ὁ πενθερὸς αὐτοῦ Κλεούδιος. Κατὰ σύμπτωσιν νέον γεγονός παρέσχεν αὐτῷ τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἀποδεῖξῃ τὴν ὑπὲρ τοῦ λαοῦ εὔνοιαν του. Ὁ ἀποθνάντος βασιλεὺς τῆς Περγάμου "Ατταλος Γ'" ἐκληροδότει διὰ δικθήκης τὸ ἑκυτοῦ βασιλείου καὶ τοὺς θησαυροὺς εἰς τὸν δῆμον τῶν Ρωμαίων. "Οθεν ὁ Τιβέριος προέτεινε τὰ γρήματα ταῦτα νὰ διανεμηθῶσιν εἰς τὸν λαόν, ἵνα δυνηθῇ νὰ ἀγοράσῃ τὰ ἀναγκαῖα ἐργαλεῖα πρὸς καλλιέργειαν τῆς χώρας, ἥτις διενεμήθη αὐτοῖς κατὰ τὸν ἐπικυρωθέντα νόμον. Ἐντεῦθεν ἔζεμάνη ἔτι μαθλούν κατ' αὐτοῦ ἡ λύσσα τῶν βουλευτῶν καὶ πλουσίων, οἵτινες ἡπείλουν οὐ μόνον νὰ εἰσαγγίγωσιν εἰς δίκην τὸν Τιβέ-

ριον, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν αὐτοῦ τὴν ζωήν." Οθεν δὲ Τιθέριος ἐπειδίωξε καὶ τὸ ἐπιὸν ἔτος τὸ δημαρχικὸν ἀξιώματα καὶ χάριν τοῦ νόμου καὶ χάριν τῆς ἑκυτοῦ σωτηρίας. "Οτέ δὲ ὁ λαός κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἐκλογῆς ἀνῆλθεν εἰς τὸ Καπιτώλιον, συνῆλθε καὶ ἡ βουλὴ, ὅπως σκεφθῇ ὑπὲρ τοῦ ιδίου συμφέροντος, ὄμοισιν τοῖς δ' ἀπερχόμενοι, ὅτι ὁ ὑπατος ὁφείλει νὰ σώσῃ τὴν δημοκρατίαν διὰ τῶν ὅπλων. 'Αλλ' ἐπειδὴ ὁ τότε Ὑπατος Μούκιος Σκυτάλας, ἀνὴρ ὃν συνετός καὶ δίκαιος, ἀντίστη εἰς τὴν ἀπόρασιν, ἀνέστη ὁ τότε ὅν μέγκες ἀρχιερεὺς Σκυπίων Νασιαζής καὶ συναδευόμενος ὑπὸ τοῦ ἑκατέτου πλήθους τῶν πελκτῶν καὶ ἀκεβδούχων ἐξώρμησε πρὸς τὸ Καπιτώλιον. Κατὰ τὴν μακιώδην καὶ φρονικὴν ἐπειδούσαν ἐμφύλιον σύγκρουσιν ἐφονεύθησαν πολλοί, ἐν οἷς καὶ αὐτὸς ὁ Τιθέριος, ὃς τραπεῖς εἰς φυγὴν κατελήφθη καὶ ἐφονεύθη παρὰ τὰς πύλας τοῦ ναοῦ. Ἡ βουλὴ ἐξηκολούθησε καὶ κατόπιν τὴν καταδίωξιν κατὰ τῶν ὄπαδῶν καὶ συνηγόρων τοῦ Τιθέριου, ὃν πολλοὶ μὲν ἐφονεύθησαν, πολλοὶ δὲ καὶ ἐφυγαδεύθησαν. Ο δὲ νεώτερος ἀδελφός αὐτοῦ Γάϊος μάλις ἀγων ἦδη τὸ 21 ἔτος τῆς ἡλικίας διεσώθη ὡς ἐκ θαύματος ἐκ περιφρονήσεως τῆς νεότητός του. Καὶ ἔφερε τὴν βαρετὴν συμφορὰν λίγαν συνετῶς καὶ γεννασίως προσκλεισθεύμενος κατ' ιδίαν νὰ συνεχίσῃ τὸ ἔργον τοῦ ἀδελφοῦ. Καὶ κατὰ πρῶτον μὲν ταμίας ἀναγορευθεὶς ἡκολούθησεν εἰς Σαρδὼ τὸν στρατόν, ἔνθι διετράνωσε τὴν τῶν αἰσθημάτων εὐγένειαν καὶ τὰς ἀλλας ἀρετάς, ὃρ' ὃν περιεκομεῖτο. 'Επανελθὼν δὲ ἔξελέγη δῆμαρχος λαβῶν τὰς πλειστας τῶν ψήφων. Πάρκυτος δὲ εἰσῆγαγε νόμον περὶ τῆς ἐλευθερίας καὶ ισοπολιτείας τῶν ακτοίκων τοῦ Λατίου καὶ τῶν ἐντεῦθεν τῶν "Αλπεων. 'Εμετρίσας τὴν τιμὴν τοῦ σίτου καὶ διώρισε νὰ διανέμηται κατὰ μῆναν στοις εἰς τὸν λαόν. 'Αποστερήσας τὴν βουλὴν τὸ δικαιώματα ὅπερ ἐκέπτητο, νὰ κρίνῃ τὰ πολιτικὰ ἐγκλήματα, ἀπέδωκεν εἰς τοὺς ἵππεῖς. 'Εντεῦθεν τὸ ἀξιώματα τοῦ Γαϊού

ἀπέζη μέγις καὶ δημοφιλές, ἀλλὰ δι' αὐτὸ τοῦτο ἐξέκαυσε καθ' ἑκυτοῦ μακρινωδεστέραν τὴν ἐκδίκησιν τῶν ἑκυτοῦ ἀντιπάλων, οἵτινες ὥμοσαν τὸν ὄλεθρόν του λαβόντες πρὸς τοῦτο συνεργὸν καὶ τὸν ὑπάκτον Ὀπίμιον, ὅπεις μὴ ἀρκούμενος εἰς τὴν προστασίαν τῆς βουλῆς καὶ τῶν ἵππεων καὶ τῶν δούλων καὶ στασιωτῶν προσέλκεε καὶ στρατιώτας Κορητας, μισθοφόροις οὖντας ἐκ τοῦ δημοσίου. Ο Γάιος προειδὼς τὸν κατ' αὐτοῦ σκευωργήντα ὄλεθρον κατέφυγε μετ' ὀλίγων ὀπαδῶν εἰς τὸ ὅρος Ἀθεντῖνον, ἔνθα ἐπληροφορήθη τὴν ἑκυτοῦ προγραφήν. Έκεῖ δὲ καταδιψθεὶς ἐφονεύθη μετὰ τοῦ συνδημάρχου Φλάκκου καὶ 3000 ὀπαδῶν του, ἢ δὲ κεραλή αὐτοῦ ἀποκοπεῖσα καὶ πληρωθεῖσα ζέοντος μολύθου, ἐξαγχέντος τοῦ ἐγκεφάλου, μετεκομίσθη πρὸς τὸν ὑπάκτον καὶ ζυγισθεῖσα ἔλασθε πρὸς ἀμοιβὴν 17 λιτρὰς χρυσίου, ἵσου πρὸς τὸ βάρος κύτης.

Πάντες οἱ ἀρχαῖοι ιστορικοί, πλὴν τοῦ Πλουστάρχου καὶ Ἀππιανοῦ, κατηγόρησαν τοὺς Γράκχους ὡς φιλοδόξους καὶ στασιαστάς. Καὶ φιλόδοξοι μὲν ἦσαν, ὡς καὶ πᾶς θέλων νῷ μεγαλουργήσῃ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, οὐχὶ δὲ καὶ στασιασταί. Τοιοῦτοι πρέπει νῷ θεωρῶνται οἱ συγκλητικοί, οἱ ἀποστάλοντες ἡδη τῶν παλαιῶν συγκλητικῶν τῆς ἀρετᾶς. Καὶ οἱ μὲν Γράκχοι ἡγωνίσθησαν ὑπὲρ τοῦ δικαιώματος καὶ τῆς εὐδαιμονίας τοῦ λαοῦ, ὑπὲρ τῆς ἴσχύος τοῦ πρὸ πολλοῦ ἐπικυρωθέντος νόμου καὶ ὃν ἢ αὐθαίρεσίν καὶ ἀπληστία τῶν βουλευτῶν καὶ πλουσίων ἔθηκεν εἰς ἀγροτίαν καὶ ἡδη πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ ἀδικήματός των μετεχειρίσθησαν τὴν βίκυν ὀπλίσαντες πελάτας καὶ δούλους καὶ μεταπεμψάμενοι ζένον μισθοφορικὸν στρατόν. Ἄλλ' ἡ νεωτέρα ιστορία ἀπονέμει τὸν δικαιον ἐπικινον εἰς τοὺς ὑπὲρ τῶν καταπατουμένων δικαιωμάτων τοῦ λαοῦ ἐργασθέντας διὰ θυσίας τῆς ἀδίκης ζωῆς, καὶ ὃν τὸ κλέος ἔσεται ἀθάνατον, αἰώνιος δὲ ἢ μνήμη εἰς πάσας τὰς μεταγενεστέρας γενεάς, ὃν ἡ καρδία μένει ἀγνή καὶ ἀδιά-

φθορας εις την ἔρπουσκην κακοήθειαν ὑλόφρονος ἐπογῆς κατεμολυσμένης πολιτικῆς ἀτμοσφαιρίας.

3. Ο κατὰ Ιουγούρθα πόλεμος (111-106).

Ο πόλεμος οὗτος αὐτὸς καθ' ἐκυτὸν δὲν ἔχει μεγάλην τινὰ σημασίαν, εἰ μὴ διότι δὶ' αὐτοῦ ἀπεκαλύφθη ἡ μεγίστη διαρθρώξ καὶ φιλοχρηματίκη τῶν ἀρχόντων τῆς Ρώμης, ἐν ᾧ τὰ πάντα κατέστησκαν ὄμητά.

Ο Ιουγούρθας ἡτον ἔγγονος μὲν τοῦ Μασσανάσσου, ἀνεψιός δὲ τοῦ Μικέψα, βασιλέως τῆς Νομαδικῆς, ὅστις πρὸ τοῦ θανάτου νιοθέτησεν αὐτὸν καὶ κατέστησε συγκληρονόμον τῶν τέκνων Ἰεμψάλου καὶ Ἀδερβάλου. Ἀλλ' ὁ μοχθηρὸς καὶ ἀπληστος Ιουγούρθας φονεύσας τὸν Ἰεμψάλον ἐσφετερίσθη τὰς χώρας αὐτοῦ, ὃ δὲ Ἀδέρβαλος, φοβούμενος μὴ πάθῃ τὰ αὐτά, κατέφυγεν εἰς Ρώμην ἐπικαλούμενος βοήθειαν. Ἡ βουλὴ ἐξωνισθεῖσα ἐπικυρώστηκε γενόμενα καὶ πέμπει τὸν Ὀπίμιον, τὸν φονέα τοῦ Γράκχου, πρὸς διανομὴν τὰς χώρας, τὰς ὁποίας τὸ καλλιστὸν μέρος χρήματα διαρθρεῖσι οὗτος ἀπένειμε τῷ Ιουγούρθῃ, ὅστις μετ' ὄλιγον φονεύσας καὶ τὸν Ἀδέρβαλον ἐσφετερίσθη τὸ δόλον κράτος (112). Ἐπὶ τούτοις ἀγανακτήσας ὁ δάμαρχος Μέμμιος ἀπήτησε παρὰ τῆς συγκλήτου τὴν αὐστηρὰν αὐτοῦ τιμωρίαν. Ἡ σύγκλητος ἐξ αἰδοῦς καὶ φόβου ἀπέστειλε τὸν ὑπατον Λεύκιον Καλπούρνιον Ηείσωνα Βηστίαν, ἀλλὰ καὶ τοῦτον ἀφώπλισεν ὁ Ιουγούρθας ἐξωνησάμενος τὴν εἰρήνην. Ο Μέμμιος ἐλέγχεις πικρᾶς τὴν διαγωγὴν ταύτην τῆς συγκλήτου ἀπήτησε νὰ ἀγθῇ αὐτὸς ὁ Ιουγούρθας εἰς Ρώμην καὶ καταγγείλῃ τὸν ἀργυρωνήτους. Ἀλλ' οὐδεὶς τούτων ἀπεκαλύφθη, ἐφ' ὃ ἔτι μᾶλλον ἀγανακτήσας ὁ δῆμος ἀπήτησε τὴν καταπολέμησιν τοῦ Ιουγούρθη, κατὰ τοὺς ὁποίους ἀπεστάλη ἥδη ὁ ὑπατος Σπόριος Ποστούμιος Ἀλείνος, ὅστις διαρθρεῖς καὶ ἀπελθὼν

ἀνέθηκε τὴν στρατηγίαν εἰς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Λῦλον Ποστούμιον Ἀλεξινόν. Τοῦτον ὁ Ἰουγούρθις διὰ δόλου καὶ ἀνδρείας νικήσας ὑπῆγκεν ὑπὸ τὸν ζυγὸν μεθ' ὅλου τοῦ στρατοῦ, καὶ μετ' ἐπονείδιστον συνομολογηθεῖσαν εἰρήνην ἐπαγγήλθεν οὗτος εἰς Ῥώμην. Ἀντ' αὐτοῦ ἡ σύγκλητος ἀποστέλλει (109) τὸν ὑπάτον Κοτίντον Κρικίλιον Μέτελλον, ἀνεψιόν τοῦ Μακεδονικοῦ Μετέλλου. Ό μεγάλοφρων καὶ κρείσσων χρημάτων οὗτος ἀνήρ, ὁ ἐπικληθεὶς Νομαρχικός, θραύσας πάσας τὰς πολεμικὰς καὶ πολιτικὰς παχύδες τοῦ πονηροῦ ἀντιπάλου, ἔξηνάγκεσεν κύτον νὰ συνομολογήσῃ εἰρήνην, ἐπὶ τῇ πληρωμῇ μεγάλης ποσότητος χρημάτων καὶ τῇ παραδόσει ικανῶν χιλιαδών ὄπλων καὶ ἵππων. Ἀλλ' ἀντὶ νὰ προσέλθῃ εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Μετέλλου ὁ δολόφρων Ἰουγούρθις κατέφυγεν ἐντεῦθεν εἰς τὰς μεσημβρινὰς ἐρήμους χώρας πρὸς τὸν γκυμβρὸν αὐτοῦ Βόρχον, βασιλέα τῆς Μαυρητανίας, καὶ ὄπλισας τοὺς ἀγρίους Γαιτούλους ἡμένετο κατὰ τοῦ ἐπελθόντος Μετέλλου, ὁ ὥποιος ὅμως δὲν ητούχησε νὰ δρέψῃ καὶ τοὺς καρπούς τῶν ἀγώνων τοῦ, ἀλλὰ προπλεξεσκεύσεις τὸ πεδίον τῆς δόξης διὰ τὸν παρ' αὐτῷ στρατεύοντας ὡς ἀντιστράτηγον Μάριον, ὅστις ἐλθὼν εἰς Ῥώμην κατώρθωσε νὰ ἔναγγορευθῇ ὑπάτος καὶ νὰ ἀποστελῇ κύτος στρατηγὸς εἰς τὸν κατὰ τοῦ Ἰουγούρθια πόλεμον ἀντὶ τοῦ ἐναρέτου Μετέλλου.

Ο Μάριος καταγόμενος ἐξ Ἀλπίνης ἐκ πτωχῆς καὶ ἀσήμου οἰκογενείας ὥφειλε τὴν ἀνύψωσίν του εἰς τε τὴν ῥώμην ἐκυτοῦ καὶ τὴν ἀνδρείαν, ἥτε γιγαντικῶν ἔχων τὸ ἀνάστημα, καὶ εἰς τὴν ἀκάθετον αὐτοῦ δραστηριότητα καὶ τὴν ἀπτότητον τόλμην. Καὶ κατὰ πρώτον μὲν διέπρεψεν ὡς ἀπλοῦς στρατιώτης ἐν τῇ πολιορκίᾳ τῆς Νομαρχίας ὑπὸ Σκιπίωνα τὸν Αἰμιλιανόν, ὃρ' οὐ ἀνηγορεύθη χιλιαρχος· εἶτα ἔξελέγη δῆμαρχος (119), ἀντιστράτηγος καὶ τέλος ὑπάτος (107). Ήτο δ' ἕσπονδος ἐγκρίδες τῶν εὐγενῶν καὶ φιλοδοξότα-

τος, μεταχειριζόμενος πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτοῦ πᾶν θεματὸν καὶ ἀθέμιτον μέσον. "Ηδη δὲ ἀναλαβὼν τὴν ἡγεμονίαν τοῦ στρατοῦ καὶ νικήσας ἐπικειλημμένως τοὺς Μαυρητανοὺς περιήγαγεν εἰς ἀμυγχίαν τὸν Βόρχον καὶ ἔπεισεν αὐτὸν διὰ τοῦ ταχίου Σύλλα νὰ παρεκδώσῃ τὸν Ἰουγάρθαν (106), διὸ δέσμιος ἀπαγχθεὶς εἰς Τρώμην ἐκόσμησε τὸν θρίαμβον τοῦ νικητοῦ, καὶ ἥρθεις εἰς ὑπόγειον δεσμωτήριον κατέστρεψε μετὰ 7 ἡμέρας τὸν βίον ἐκ λιμοῦ.

4. Εἰσδολὴ Κιμμέρων καὶ Τευτόνων εἰς Ιταλίαν καὶ κατατρόπωσις αὐτῶν ὑπὸ¹ Μαρίου (113—101).

Οἱ Κιμμέροι ἦ Κιμμέριοι, οἰκοῦντες τὴν Κιμμέρικὴν χερσόνησον, (ταῦν Δανιμαρκίαν), καὶ οἱ Τεύτονες, λαοὶ νομαδικοὶ καὶ ἄγριοι, εἰσέβαλον κατὰ πρῶτον εἰς τὴν Νωρικὴν (τὴν νῦν Βευαρίαν) περὶ τὰς 30 μυριάδας καὶ διὰ τῆς Τυρολίας καὶ Γαλατίας ὑπερβάντες τὴν Ηυρωπαϊκὴν προήλασσαν νικῶντες καὶ δηρῦντες μέχρι τοῦ Ροδανοῦ, ἔνθα μετὰ προηγουμένας νίκας κατετρόπωσαν καὶ ἥδη κατὰ κράτος τὸν ῥωμαϊκὸν στρατόν, πεσόντων ἐν τῇ μάχῃ ὄκτακισμυρίων ἀνδρῶν. Ἡ Τρώμη μετεκαλέσατο ἥδη ἐκ τῆς Νομαδικῆς τὸν Μάριον καὶ ἀναγορεύσασα αὐτὸν ὑπέτον τὸ δεύτερον, καὶ περὶ ἀπόντα καὶ πρὶν ἡ παρέλθη δεκαετία ἀπὸ τῆς πρώτης αὐτοῦ ἀναγορεύσεως, ἀνέθηκεν αὐτῷ τὴν ἡγεμονίαν τοῦ κατὰ τούτων πολέμου, παρατείνασσα τὴν ὑπατείαν αὐτοῦ ἐπὶ 4 κατὰ συνέχειαν ἔτη (104-101). Ὁ Μάριος ἐπὶ δεκαετίαν ἐξῆσκει καὶ ἐγύμναζε τὸν στρατὸν αὐτοῦ μὴ συνάπτων κρίσιμόν τινα μάχην. "Οτε τέλος (102) ἐκκαύσας τὴν φιλοπόλεμον ὁρμὴν αὐτοῦ συνῆψε μάχην πρὸς τοὺς Τεύτονας καὶ κατετρόπωσεν αὐτοὺς παρὰ τὰ Σέρετα οὐδατὰ τῆς Προθηγκίας. Τὸ δ' ἐπέιν ἔτος (101) κατετρόπωσε κατὰ κράτος παρὰ τὰς Οὔερκέλλας ἐν μάχῃ φονικωτάτῃ τοὺς Κιμμέρους, φονεύσας καὶ συλλαβθών

αιχμαλώτους ἐν ὅλῳ περὶ τὰς 180000 ἀνδρῶν. Οὕτω δὲ
θείς τέρμη εἰς τὸν φοβερώτατον τοῦτον πόλεμον ἡνκυροεύ-
εται τὸ πέμπτον ὑπατος, καὶ εἰσελάσσας ἐν θριάμβῳ εἰς τὴν
Ῥώμην προσηγορεύθη σωτῆρ τῆς πόλεως καὶ τρίτος αὐτῆς
θεμελιωτής (μετὰ τὸν Ῥωμαίον καὶ Κάμιλλον).

**5. Νέοι ἐν Ῥώμῃ ταραχαὶ μεταξὺ τοῦ
δῆμου καὶ τῶν εὐγενῶν καὶ ὁ συμμαχεῖν
ἢ μαρσιπός καλούμενος πόλεμος
(101-89).**

Μόλις διεσώθη ἡ πολιτείᾳ ἀπὸ τοῦ ὁρμητικοῦ χειμάρρου
τῶν Κίμρων καὶ Τευτάνων, καὶ ἵδιον αὐθις ἀνεργέχθη ἡ με-
ταξὺ τοῦ δῆμου καὶ τῶν εὐγενῶν ὑπολωφάσσασα πυρὸς τῆς
ἀντιζηλίας καὶ τῶν παθῶν. Προεξῆρχε δὲ τῆς ἀναρρέγθει-
σης ταύτης στάσεως ὁ Μάριος, ὁ ἀδιστλλακτος καὶ ἀδυσώπη-
τος οὗτος τῆς εὐγενείας ἔχθρος. "Οστις κιρεθεὶς τὸ ἔκτον ἥδη
ὑπατος ἐκ τῆς ἀφειδοῦς χύσεως τῶν χρημάτων καὶ ἐνωθεὶς
μετὰ τοῦ στρατηγοῦ Γαϊου Σερουείλιου Γλαυκίου καὶ μετὰ
τοῦ διὰ μιαιφορίας ἀναδειχθέντος δημάρχου Λευκίου Απουλίου
Σατουρνίου ἐστράφη κατὰ τοῦ ἐναρέτου Μετέλλου, δες ἀντέ-
στημετὰ γενναίστητος εἰς τὰς δημοκοπικὰς προτάσεις αὐτῶν
καὶ οὐ ἔνεκα ἔξωρίσθη τῆς Ἰταλίας. Λι πρὸς ἐπικύρωσιν εἰς
τὴν σύγκλητον ὑποβληθεῖσαι προτάσεις ὑπὸ τοῦ Σατουρνίου
ἡσαν αἱ ἔξτης. Ιον νὰ ἀπονέμηται ὁ σῖτος ἐκ τῶν δημοσίων
ἀποθηκῶν ὑποτετιμημένος ἢ δωρεὰν εἰς τὸν δῆμον, Ζον νὰ
διανεμηθῶσιν εἰς τοὺς πενεστάτους τῶν πολιτῶν οἱ ὑπὸ τῶν
Κίμρων καταληφθέντες ἄγροι τῶν Γαλατῶν, Ζον νὰ πεμ-
φθῶσιν οἱ ἀπόμαχοι ως κληροῦχοι εἰς Ἀφρικὴν καὶ 4ον τέ-
λος νὰ πεμφθῶσιν ἀποικοι εἰς τὴν Σικελίαν, Μακεδονίαν καὶ
Ἀχαΐαν, ών νὰ προστανται 3 ἀνδρες αἱρετοὶ ὑπὸ τοῦ Μα-
ρίου. Μετὰ τὴν εἰς Ῥόδον φυγὴν τοῦ Μετέλλου ὁ Σατουρνί-
νος ἀπέθη θρασύτερος· κιρεθεὶς καὶ δημάρχος τὸ τρίτον φρ-

νεύει ἐν τῇ ἀγορᾷ τὸν καλὸν κἀγαθὸν Μέμμιον, μέλλοντα
νὰ προτιμηθῇ εἰς τὴν ὑπατείαν ἀντὶ τοῦ Γλαυκίου. Ἡ ἀνά-
σιος αὕτη πρᾶξις ἔξηγειρε τὴν κοινὴν ἀγανάκτησιν καὶ ὁ Σα-
τουρνῖνος ζητῶν σωτηρίαν κατέρρυγε μετὰ τῶν ὄπαδῶν τοῦ
εἰς τὸ Καπιτώλιον, ἔνθα δρόμοσαν τὸ μανιεῖδες πλῆθος, ἡγου-
μένου τοῦ Μαρίου, ἐφόνευσεν αὐτοὺς ἕνευ δίκης. Ἡ σύγκλη-
τος ἐπαρθεῖσα ἥδη ἀνεκάλεσεν ἐκ τῆς ἔξορίας τὸν Μέτελλον
ἐπισκιάσκων τὴν ηδη τὸν Μάριον, ὃς ἀσχάλλων ἥδη ἔβλεπε
προτιμωμένους τὸν Σύλλαν καὶ Μέτελλον.

Ἐν τῷ ἐμβολίῳ τούτῳ ἀναθραποῦ ἔξεγειρεται αἱρήσις
σφρόδρα θύελλα εἰς νέον κίνδυνον ἐμβλοῦσα τὴν Ρώμην.
Πάντες οἱ πέριξ οἰκοῦντες λαοὶ Σαβέλλοι, Σαμνῖται, Λευκα-
νοί, Μαρροκῖνοι, Οὐηστῖνοι, Πικεντῖνοι καὶ Μαρσοί συμμα-
χήσαντες, (ἴξ οὐ καὶ ὁ πόλεμος ἐκλήθη μαρσικὸς ἡ συμμα-
χούσθε) παρέλασθον τὰ ὅπλα καὶ ἐπὶ τῷ προσχήματι τοῦ νὰ
ἀπολαύσωσι τὸ δικαίωμα τῆς ισοπολιτείας ἡπειρησον τὴν
καταστροφὴν τῆς Ρώμης, ἀνακηρύξαντες τὸ Κορρίνιον ιδίαν
μητρόπολιν, εἰς ἣν ἀπέδωκαν τὸ ἐμφαντικὸν ὄνομα *Italia*,
ὅρισκεν ιδίαν σύγκλητον, ἀνηγόρευσαν δύο ὑπάτους καὶ ἔδω-
καν αὐτοῖς 12 στρατηγούς. Ὑπὸ τὴν λάθρον αὐτῶν ὄρμην
καθυποτάξσονται ἀλλεπαλλήλως ἡ μίκη πόλις μετὰ τὴν ἀλ-
λην, καὶ ἀπὸ Καμπανίας μέχρι Πικεντίας ἔξετείνετο ἡ ἔνο-
πλος αὕτη δύναμις, ὡς γιγαντιαίᾳ ἀλησις, ἀπειλοῦσα νὰ
δεσμεύσῃ τὴν Ρώμην, (ἥτις μόλις διεσώθη καταρρυγοῦσα εἰς
τὰ δραστικώτατα τῶν φαρμάκων, καὶ διὰ τῆς ἀπονομῆς τοῦ
δικαιιώματος τῆς ισοπολιτείας δυνηθεῖσα νὰ προσελκύσῃ ὑπὲρ
ἔκυτῆς τοὺς *Italοὺς* καὶ τινας ἄλλους λαοὺς τῆς Τυρρηνίας
καὶ Ομβρικῆς, οὓς ὅμως δὲν διένειμε μεταξὺ τῶν 35 τότε
φυλῶν, ἐν αἷς συγκαταλεγόμενοι ἔμελοιν νὰ εἶνε ἐπίρροιοι ἐν
ταῖς ψηφοφορίαις, ἀλλ᾽ ἐν τούτων συνέστησαν ὄκτω νέας φυ-
λὰς ψηφοφορούσας τελευταῖον).

‘Ο ‘Ιούλιος Καΐσαρ ἡττήται μετ’ ἄλλους ἐν Καμπανίᾳ,

καὶ μόλις ἐπὶ τέλους ὁ Μάριος μετὰ στρατοῦ παρεμβάλλεται ὡς ἀρρηκτὸν τείχος εἰς τὴν ἀκτάσχετον τούτων ὅρμήν.
Οἱ Κατσαρὸνοι ἀνορθώνει ἥδη τὴν ἡπτάν του νικήσας τοὺς Σαυνίτας ἐν Αγέραιι, ὁ Γν. Πομπήιος Στράτων θραύσει τοὺς Πικεντίνους, ὁ Σύλλας διὰ σειρᾶς νικῶν ἔξαπτει τὸν Ρωμαίων τὸ φρόνημα καὶ τροπικούχος εἰσελαύνει εἰς τὴν Σαυνίτιδα καὶ ὁ ὑπατος Πομπήιος ἐπιθέτει τέρματα εἰς τὸν κατακορεῖταιν προσηγένθη, ὡς ἔξιλαστήριον θύμη, ὑπὲρ τῶν ἐρημωθεῖσῶν χωρῶν καὶ ὑπὲρ τῶν πεσόντων στρατηγῶν καὶ ὑπὲρ τῶν 300000 φονευθέντων ἀνδρῶν τῆς Ἰταλίας.

Β. Ο πρώτος ἐμφύλιος πόλεμος (88-87).

Ἐκ τῆς συγκρούσεως τῶν δύο φυτριῶν ἔξερρευσεν ὁ σπινθήρ τοῦ πρώτου ἐμφυλίου πολέμου, ὃν τὰ μάλιστα ἔξηψεν ἡ φιλοδοξία τῶν ἡγεμόνων ἐκπέρχεται τούτων Μαρίου καὶ Σύλλα. Καὶ οἱ μὲν περὶ τὸν Μάριον διὰ τοῦ δημάρχου Σουλπίκιου ἀπήγτουν α') νὰ ἀνακτήθσιν οἱ ἔρδοιστοι, β') οἱ νέοι πολῖται καὶ ἀπελεύθεροι νὰ δικαιεμηθῶσι μεταξὺ τῶν παλαιῶν φύλῶν καὶ γ') ἡ ἡγεμονία τοῦ κατὰ Μιθριδάτου πολέμου νὰ ἀντεθῇ εἰς τὸν Μάριον. Οἱ δὲ περὶ τοὺς ὑπάτους Σύλλαν καὶ Πομπήιον Ρωμαίον συγκλητικοὶ καὶ παλαιοὶ πολῖται ἀντέστησαν καὶ ὁ Σύλλας μεταβάτης εἰς τὸ στρατόπεδον τῆς Νάουλας καὶ παραλαβὼν 8000 ἀνδρας, ὧν ἡ αὐστηρὰ πειθαρχία καὶ ἡ πρώην φιλοπατρία ἐπινίγησαν ὑπὸ τὴν πτωχείαν καὶ τὴν γενικὴν δικράνην, ἐπεφάνη πρὸ τῶν πυλῶν τῆς μητροπόλεως καὶ μετὰ μικρῶν ἀντίστασιν γίνεται κύριος αὐτῆς. Οἱ Σουλπίκιοι φονεύεται καὶ πολλοὶ τῶν περὶ αὐτὸν καὶ μόλις ὁ Μάριος διεσώθη διὰ τῆς φυγῆς. Μετὰ πολλὰς δὲ περιπλανήσεις καὶ κινδύνους ἐπέστρεψεν εἰς Ρώμην φοβερὸς ἐκδικητής.

Μετὰ τὴν τοῦ Μαρίου φυγὴν ὁ Σύλλας ἀναδείξας ὑπάτους

τὸν Γ'. Ὁκτώβιον, οὐδὲρ πολεμούσαν καὶ μετριοπαθή, καὶ τὸν Κορνήλιον Κίνναν, οὐδὲρ παράρροσαν καὶ βίσιον, καὶ διευθετήσας πάντα τὰ κατὰ τὴν Ρώμην καὶ Ἰταλίαν κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτῷ ἐπῆλθε κατὰ τοῦ Μιθριδάτου, ὅπως ἐντεῦθεν δρέψῃ θαλεφωτέρας δάρωνας. Ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀπουσίαν αὐτοῦ οἱ δύο ὑπατοὶ διγογγωμήσαντες προέστησαν ἐκάτερος τῶν δύο ἀντιπάλων μεριδῶν, καὶ τὰ πρόγυρτα ἔξετραχύνθησαν ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε προέκυψε νέα λίκνη σίματηρά σύγκρουσις. Ὁ ἡττηθεὶς Κίννας κατέρρυγε τότε πρὸς τὸν ἐν Καρπανίκι στρατόν, ὁπόθεν ἐπεκκλέσθη τὴν συνδρομὴν τοῦ ἀλήτου Μαρίου.

Μελεκνείμων ἦδη καὶ πλανώμενος ἀνὰ τὰς πόλεις τῆς Τυρρηνίας ἐκίνει τὸν ἔλεον ὁ ἔνδοξος τῶν Κιμβρῶν νικητής. Ἐξεκισχίσιοι Τυρρηνοὶ συνέρρευσαν ὑπὸ τὰς σημαίας αὐτοῦ καὶ ἐρώμησαν κατὰ τῆς ἀγχίστου πόλεως, ὡς τίγρεις αἰμοδιψεῖς, ἵνα κορέσσωσιν αἴματος τὴν ἀγρίκην ἐκυτῶν ἐκδίκησιν. Μετὰ συνδιαλλακτικοῦ δῆθεν πνεύματος εἰσελάσσαντες εἰς τὴν πόλιν ἐπλήρωσαν κύτην αἵματος, μηδενός φεισθέντες. Ἐπὶ δὲ ἡμέρας καὶ νύκτας ἐμκίνετο ἐν τῇ πόλει ἡ κρηπαγὴ καὶ ὁ φόνος. Τέλος ὁ Κίννας καὶ ὁ Σερτώριος μεταλλάξαντες φρόνημα καὶ καμφρέντες μετέστρεψκαν τὰ ὅπλα κατὰ τοῦ βεβηκησυμένου ἐκείνου συρρετοῦ καὶ φονεύσαντες 4000 κυτῶν ἀπήλλαξκαν τὴν πόλιν τῶν περικτέρω δεινῶν.

6. Ο πρὸς Μιθριδάτην τὸν ε' πόλεμος (82-84).

Ἡ μικρὴ Ἀσία μετὰ τὴν καταπολέμησιν Ἀντιόχου τοῦ Γ' ὑπὸ τῶν Ρωμαίων κατετμάθη εἰς μικρὸν τινὰ κράτη, κατὰ τὸ μᾶλλον ἡ ἡττον αὐτοτελῆ, ὧν ἐπισημότερας ἦσαν τὸ τῆς Ηεργάκου, τὸ τῆς Βιθυνίας, τὸ τῆς Ρόδου καὶ τὸ τοῦ Πόντου, ὅπερ ἀνεδείχθη τὸ μᾶλλον ἴσχυρότερον μετὰ τὴν εἰς τὸν θρόνον ἀνάβασιν Μιθριδάτου τοῦ σ' (124 π. Χ.). Ὁ Μιθριδάτης, ὁ ἐπονομασθεὶς Εὐπάτωρ καὶ Μέγκες, διεκρίνετο πάντων

τῶν ἔκυτοῦ προγόνων, ἀναγόντων τὴν καταγωγὴν τοῦ Κύρου, διὰ τε τὴν σωματικὴν ἡρόην καὶ τὸ ψυχικὸν σθένος· Ἐν Σινάπῃ ἔξεπαιδεύθη τὰς τῶν Ἑλλήνων τέχνας καὶ ἐπιστήμας καὶ ἐνώρις περιοδεύσας τὰς γέρας καὶ τὰς πόλεις τῆς Ἀσίας ἔγνω τὰ ἥθη τῶν ἐν αὐτοῖς οἰκούντων λαῶν, οὓς ταχισταὶ ἡδυνήθην νὰ προσοικειώθῃ· Ἀπολέσας γάπιος τὴν Φρυγίαν ἐκυρίευσεν ἡδη τὸ πλεῖστον τῆς Παρθαγονίας καὶ κατέλαβε τῆς Καππαδοκίας τὸν θρόνον (89). Ἐκυρίευσε τὴν Βιθυνίαν νικήσας τοὺς Ρωμαίους ἐν φοινικωτάτῃ μάχῃ, ἐν ᾧ ἐπεισόν ὑπὲρ τὰς ἐκπατὸν χιλιάδες Ρωμαῖοι. Ἡ Χίος κυριεύθησεν ὑπέστη τὰ πάνδεινα, ἀλλ ἡ Τρόδος ἡδυνήθη νὰ ἀποκρύψῃ τοῦ Ποντίου βασιλέως τὰς μανιωδεῖς ἐφόδους. Κυριεύσας δὲ πάσας τὰς νήσους τοῦ Αιγαίου ἔξέπεμψε τοὺς στρατοὺς αὐτοῦ ἐπὶ τὴν Θράκην, Μακεδονίαν, Θεσσαλίαν καὶ Ἀττικήν, ἔνθα ἀπέστειλε στρατὸν καὶ στόλον μέργην ὑπὸ στρατηγὸν τὸν Ἀρχέλαον. Ὁστις προέπεμψεν εἰς Ἀθήνας ὡς πρεσβευτὴν Ἀθηνίων τινα ἡ Ἀριστίωνα μετὰ 2000 δορυφόρων, δι' ὃν ἀναδειγθεῖς οὗτος τύραννος παρεξεπόπη δορυφόρων, δι' ὃν ἀναδειγθεῖς οὗτος τύραννος παρεξεπόπη στρατὸν ἡγεμόνας προσπλέυσας καὶ καταλαζών τὸν Ηειραῖς καὶ τὰς Ἀθήνας διεπερκιώθη εἰς Βοιωτίαν, ἐν ᾧ συγκρουσθεὶς πρὸς τὸν ἐκ Μακεδονίας ἐπελθόντα ἱωματικὸν στρατὸν ἡνκυράσθη νὰ ὑποχωρήσῃ αὐθις εἰς Ἀττικήν, ἔνθα ἐν ἔτοι τοῦ 87 ἔτους διεπερκιώθη ἐξ Ἰταλίας ὁ Σύλλος μετὰ ἑκατονταεις ἵππων καὶ πεζικῆς δυνάμεως. Οὗτος συλλέξας ἰκανὰ γρήματα καὶ τροφὰς ἐξ Λιτωλίας καὶ Θεσσαλίας καὶ ἀποσπάσας ἀπὸ τοῦ Μιθριδάτου τοὺς ἐκ Πελοποννήσου συμμάχους ἐνέβαλεν εἰς τὴν Βοιωτίαν, ἡς πᾶσαι καὶ πόλεις μετέστησαν πρὸς αὐτὸν, ὅπόθεν ἐπιστρέψας ἀνέλαβε τὴν ἐποιόρκησιν τοῦ Ηειραῖς καὶ τῶν Ἀθηνῶν. Τότε κατέκοψε πολιόρκησιν τοῦ Ηειραῖς δενδρορυτείς τὰς Ἀκαδημίας καὶ τοῦ Λυκείου καὶ ἐσύλησε τοὺς θησαυροὺς καὶ τὰ ὄντατά τῶν

ναῶν τῆς Ἐπιδαύρου, τῆς Ὀλυμπίας καὶ τῶν Δελφῶν. Μετὰ πείσμονα δὲ καὶ μάκρην πολιορκίαν κατισχύσας ὅλων τῶν προσκομήτων κυρεύει τὰς Ἀθήνας καὶ καταλαμβάνει ἐξ ἑρόδου τὸν Ηεραικό, τοῦ ὅποιου ἐπυρπόλησε πλεῖστα μέρη, σὺν οἷς καὶ τοὺς νεωσιόκους καὶ τὴν ὄπλοθήκην τοῦ Φίλωνος καὶ πολλὰ ἄλλα μεγαλουργήματα τῆς ἐνδόξου ἐποχῆς. Ἐντεῦθε ἐπέδραμε πρὸς Βοήθειαν τῆς Ἐλατείας, στενῷ πολιορκουμένῃς ὑπὸ πολυκρύθμου στρατιᾶς, ἣς ἡγεῖτο ὁ Τριζόλης μετὰ τὸν θάνατον τοῦ νιοῦ τοῦ Μιθριδάτου Ἀρκαθίου. Οἱ στρατὸι οὗτοι συγκέντο ἐκ δεκακισμυρίων πεζῶν, δεκκακισχιλίων ἵππων καὶ 90 δρεπανηφόρων ἄρμάτων, μεθ' οὐ συνηνόθη καὶ ὁ ἐπίλοιπος ὑπὸ τὸν Ἀρχέλαον προσελθὼν στρατός. Συγκροτήσας δὲ μάχην ἐκ παροπάξεως ὁ Σύλλας πρὸς τὴν πολυκρύθμοτάκτην ταύτην δύναμιν παρὰ τὴν Χαιρώνειαν ἤρατο νίκην περιφρενεστάτην. Τὰ συντρίμματα τῆς στρατιᾶς ταύτης μόλις διεσώθησαν εἰς τὴν Χαλκίδα, ὅποθεν λαβὼν νέας παρὰ τοῦ Μιθριδάτου ἐπικουρίας ὁ Ἀρχέλαος διεπέρασεν αὐθίς εἰς Βοιωτίαν. Παρὰ τὸν Ὁρχομενὸν δὲ συγκροτηθεῖσας δευτέρας κρισίμου μάχης, ἤτταται αὐθίς κατὰ κράτος ὁ Ἀρχέλαος, θεὶς διεσώθη καθίς εἰς Χαλκίδα, καὶ ἐντεῦθε διεπέρασεν εἰς Ἀσίαν.

Ἡ ἐν Ὁρχομενῷ νίκη ὁρεῖται τὰ μακριστα εἰς τὴν προσωπικὴν ἀνδρείαν καὶ γενναιότητα τοῦ Σύλλα, ὅστις ἴδων τοὺς περὶ αὐτὸν τραπέντας εἰς ἀκτάσγετον φυγὴν ὑπὸ τοῦ ἵππικοῦ τῶν πολεμίων ἀφιππεύει, ἀναρπάζει τὴν ἀετοφόρον σημαίαν καὶ εἰσορῳδεῖ εἰς τὸ πυκνότατον τῶν πολεμίων, κεκραγώς πρὸς τοὺς περὶ ἔκυτὸν «εἰς ἐμέ, δὲ Ρωμαῖοι, ἐμπρέπει νὰ ἀποθάνω ἐντεῦθε ἐνδόξως, ὑμεῖς δὲ ἐρωτώμενοι εἰπατε, ὅτι δὲ στρατηγὸς ὑμῶν ἔπεσε παρὰ τὸν Ὁρχομενὸν ἐγκαταλειφθεὶς ὑπὸ τῶν ῥωμαϊκῶν λεγεώνων». Διαπεριώθεντας δὲ καὶ τοῦ Σύλλα εἰς Ἀσίαν, συνωμολογήθη εἰρήνη (84), καθ' ὃν ὑπεγραφεῖτο ὁ Μιθριδάτης τὴν μὲν Βιθυνίαν

καὶ Καππαδοκίαν νὰ ἀποδώσῃ εἰς τοὺς πρότερον αὗτῶν ἡγεμόνας, τὴν δὲ Παρθιγονίαν καὶ τὴν μικρὸν Ἀσίαν εἰς τοὺς Ρωμαίους πρὸς δὲ καὶ 2000 τάλαντα καὶ 70 χιλιάρδες νοῦς.

Αἱ Ἀθῆναι καὶ ὁ Ηειραιτία, ἡ Βοιωτία, ἡ Θεσσαλία καὶ ἡ Μακεδονία ὑπέστησαν ἀνυπολογίστους καταστροφάς, ἔτι δὲ μείζονας ὑπέστησαν αἱ ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἐλληνίδες πόλεις, εἰς δὲ ἐπίβολεν ὁ Σύλλας ἐφάπαξ μὲν νὰ ἀποτίσωσι δισμύρια τάλαντα, καθ' ἑκάστην δὲ νὰ παρέγωσι στρατιωτικὰ καταλύματα καὶ μισθίους καὶ στρατιώτας καὶ ὁριωματικούς, ὅστε ἔκτοτε δὲν ἡδυνήθησαν νὰ ἀναλαβθῶσι τὴν προτέραν ἀκμήν.

**Τ. Ἐπιστροφὴ τοῦ Σύλλας εἰς Ἰταλίαν
καὶ ὁ δεύτερος ἐμφύλιος πόλεμος. Προγραφή,
διεκτατορέα καὶ θάνατος τοῦ Σύλλας.**

Μετὰ τετρακοτεῖς θριάμβους καὶ νίκας καὶ πλήρης θησαυρῶν ὑποστρέψας εἰς Ἰταλίαν ὁ Σύλλας ἔγραψεν ἐπιστολὴν πρὸς τὴν σύγκλητον ἀγγέλλων τὰς νίκας αὐτοῦ καὶ ὅτι προτίθεται αὐστηρῶς νὰ τιμωρήσῃ τοὺς ἔχθρούς ἑκυτοῦ καὶ τῆς πατρίδος. Οἱ δύο σπουδαιότατοι τῶν ἔχθρῶν αὐτοῦ δὲν ὑπῆρχον πλέον ἐν τῇ Ζωῇ, ὁ μὲν Μάριος ἀπέθανεν (86) ὑπὸ τῶν ἐλέγχων τῆς συνειδήσεως διὰ τὰς πρὸς τὴν πατρίδην φοβερὰς κακουργίας, ὁ δὲ Κίννας ἐφονεύθη ὑπὸ τῶν ἴδιων στρατιωτῶν ἐν Ἀγκῶνι (84). "Ηδη ἀντ' αὐτῶν παρίστανται ἐπὶ τῆς πολιτικῆς σκηνῆς ὁ διμώνυμος τοῦ Μαρίου υἱός, ὁ Κάρ-
θων, ὁ Νωρθανός, ὁ Λ. Σκιπίων καὶ ὁ Σερτώριος, ἀντίπα-
λοι τοῦ Σύλλα, ὑπὲρ αὐτοῦ δὲ ἐκηρύχθησαν ὁ πολὺς Μέ-
τελλος Πτος, ὁ Μάρκος Λικίνιος Κράτσος, ὁ Λικίνιος Λού-
κουλλος καὶ ὁ μετέπειτα κληθεὶς μέγχις Πομπήιος. Καὶ κατὰ πρώτον μὲν ὁ Σύλλας ἐνίκησε παρὰ τὸ Κανύσιον τὸν Νωρθα-
νόν, τὸν δὲ Σκιπίωνα ὀφώπλισε συνάψχες ἀνακωγήν, μεθ' ἧν

ηύτομόλησε πρὸς αὐτὸν ἀπας αὐτοῦ ὁ στρατός. Οὕτω δὲ πᾶσαι σγέδον ἡ Ἰταλία ὑπέκυψεν ὑπὸ τὸ θριαμβευτικὸν αὐτοῦ ἄρμα. Ἐκ δὲ τῶν ὑπολειπομένων ὁ μὲν Κάρβων καὶ Νωφρανὸς κατεῖχον τὴν Τυρρηνίαν καὶ Ὀμέρικήν, ὁ δὲ Μάριος τὸ Λάτιον καὶ τὴν Ρώμην. Καὶ κατ' ἐκείνων μὲν ἐπελθόντες ὁ Μέτελλος καὶ Πομπήιος ἐνίκησαν ἐν μάχῃ, συγκροτηθείσῃ παρὰ τὸν ποταμὸν Αἰσιν, ὁ δὲ Σύλλας ἐνίκησεν ἐν Πραινεστῷ τὸν Μάριον ἐν μάχῃ φονικωτάτῃ, ἐν ᾧ ἔπεισον πεντακισμύριοι, καὶ ἐκυρίευσε τὴν πόλιν. Καὶ ὁ μὲν Μάριος ηύτοκτόνησε φοβουμένος τὴν θηριώδην ἐκδίκησιν, ὡς καὶ ὁ Νωφρανός, ὁ δὲ Κάρβων μετὰ νέκτας ἥττας διεσώθη εἰς Ἀφρικήν. Οἱ δὲ Σύλλας εἰσῆλκε θριαμβευτικῶς εἰς Ρώμην, ἦν ἐπλήρωσε σφραγῶν καὶ αἰμάτων, προγράψας πάντας τοὺς ὑπόπτους καὶ ἀντιφρονοῦντας πλουσίους καὶ ἐπιφανεῖς, δίδων ἀμοιβὴν δι' ἐκάστην κεφαλὴν δύο ταλαντα. Οὕτω δὲ ἐργεύθησαν 90 συγκλητικοὶ καὶ πλείους τῶν 2600 ἵππεων, ἀναριθμητοὶ δὲ ἐν τῶν ἄλλων πολιτῶν (40000), πλὴν τῶν δεκακισμυρίων ἀνδρῶν, φονευθέντων ἐν ταῖς μάχαις.

Ἄναγορεύσας δὲ ἐκυτὸν ἰσόδιον δικτάτορα καὶ ἐπονομασθεὶς εὐτυχῆς (*felix*), ἀπεφάσισε νῦν ἐπαναγάγγη τὸ παλαιὸν πολίτευμα, καταργῶν πάντα νεωτερισμὸν, δι' οὐ ἔλαθεν ἐν τῇ πολιτείᾳ ὑπεροχὴν ὁ δῆμος. Διὸ περιώρισε τὴν δύναμιν τῶν δημάρχων, ἀρχιφρέσους ἀπ' αὐτῶν πᾶν δικαίωμα νομοθεσίας. Συγκεντρώσας δὲ περὶ ἐκυτὸν ἰκανὴν στρατιωτικὴν δύναμιν, ὡς σωματοφυλακήν, προσειλκυσε τὴν εὔνοιαν τοῦ στρατοῦ διὰ τῶν ἀδρῶν μισθῶν καὶ τῆς παραχωρήσεως ἐκτεταμένων γκιῶν. Μετὰ διετῆ δὲ δικτατορίαν, ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς δόξης καὶ τῆς εὐτυχίας αὐτοῦ παραπτηθείς, ἀπεγώρησεν εἰς τὸ ἐν Κύμη τῆς Καμπανίας ἀγροκήπιόν του καὶ παρεδόθη ὅλος εἰς τὴν τυρρὴν καὶ τὴν ἡδυπάθειαν, ἐξ οὐ καὶ κατέστρεψε τὸν βίον (78).

**Σ. Εβακολαύθησες τούς ἐμφυλέους πολέμου, τούς
ἐπικληθέντος Ἰθηρικού, μεταξύ τῶν τούς Μαρέου
ὅπαδῶν Λεπίδου, Περπέννα καὶ Σερτωρέου
καὶ τῶν τούς Σύλλας ὄπαδῶν Κάτλου, Μετέλλου
καὶ Πομπήου (79—72).**

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σύλλας ὁ ὑπάτος Μ. Αἰμίλιος
Λέπιδος διενοήθη νὰ ἀντικαταστήσῃ αὐτόν, τοῦ ὅποίου ὅμως
ἐστερεῖτο καὶ τῶν προτερημάτων καὶ τῆς δραστηριότητος.
Λαζῶν δὲ τὴν διοίκησιν τῆς ἑντὸς τῶν "Αλπεων Γαλατίας
καὶ προσελκύσας πρὸς ἐκπότον τὸν Περπένναν προήλασεν ἐκεῖ-
θεν μετὰ τῶν στρατευμάτων πρὸς κατάληψιν τῆς Θάρμης.
'Αλλ' ἡττήθεις ὑπὸ τοῦ Κοίντου Λουτατίου Κάτλου, αὐ-
τὸς μὲν μετ' ὀλίγον ἀπέθυνε καταφυγὴν εἰς Σαρδὼ, ὃ
δὲ Περπέννας μετὰ τῶν λειψάνων τοῦ στρατοῦ διαπεριώθεις
εἰς τὴν Ἰθηρίαν ἤνωθι μετὰ τοῦ ἐκεὶ διατοίθοντος Σερτω-
ρίου, πρὸς δὲν καταφεύγοντες εὑρίσκονταν ζευλον οἱ ἐν Θάρμης
φυγάδες, ἔξ δὲ συνεκρότησε τὴν σύγκλητόν του καὶ δι' ὃν
ὑπέκχαλψε τὸ κατὰ τῆς μερίδος τοῦ Σύλλας πῦρ, ὅπερ ἐξέ-
λαμψεν εἰς μεγάλην φλόγην ἐκ τῆς συγκρούσεως τῶν κατ'
κύτων ἐπελθόντων Μετέλλου καὶ Πομπήου. Ο Σερτώριος,
οἱ διὰ τῶν σπανίων ἀρετῶν του καὶ τοῦ φιλανθρώπου χαρα-
κτήρος του προσελκύσας τὴν εὔνοιαν καὶ ἀγάπην τῶν ἐν
Ισπανίᾳ λαῶν, ὃν ἐπωνύμικὸν ἔτερον Ἀννίθεν, νικᾷ τὸν ἔνα
μετὰ τὸν ἄλλον ἀμφοτέρους τοὺς στρατηγούς, ἀλλ' ἀτυχῆς
δολοφονεῖται ἐν συμποσίῳ ὑπὸ τοῦ Περπέννα, δις ἐφθόνει τὴν
στρατηγικήν του μεγάλωφύειν καὶ ἥλπιζε σὺν τῇ θέσει νὰ λαβῇ
καὶ τὴν δόξαν ἐκείνου. Ἀλλὰ μόλις ἀνέλαβε τὴν ἡγεμονίαν
τοῦ στρατοῦ καὶ ἡττᾶται ἐν μάχῃ ὑπὸ τοῦ Πομπήου, ἀπο-
κόπτεται τὴν κεφαλήν, καὶ ὁ δολοφόνος οὗτος λαμβάνει τὰ
ἐπίχειρα τῆς ἐκπότου κακίας ἀνταξία. Σὺν τῷ θανάτῳ δ' αὐ-
τοῦ ἔλαβε τέλος καὶ ὁ Ἰθηρικὸς οὗτος κληθεὶς πόλεμος.

**Φ. Ο δουλεικὸς πόλεμος (ΖΞ-ΖΙ). Σπάρτακος
Κράσσος, Πομπήιος.**

Ο ἐπονεῖδιστος καὶ φοβερὸς οὗτος πόλεμος, ὁ ἀπειλήσας ἐκ Βάθρων νὰ ἀνατρέψῃ τὸ ῥωμαϊκὸν οἰκοδόμημα, προέκυψεν ἐξ ἀρχανθές ἀφορμῆς. Σπάρτακος τις Θρᾳξ τὸ γένος ληφθεὶς αἰγαλώποτος ἐν πολέμῳ ἐπωλήθη ὡς δοῦλος ἐν Καπύῃ, ἔνθα ἔξησκει καὶ ἀνάγκην καὶ ἄκων τὸ τοῦ μονομάχου ἐπάγγελμα. Όγεννιαιόρρων Σπάρτακος ἀσχάλων ἐπὶ τούτῳ ἀποδρᾶς μεν' 70 ἄλλων ὁμοίων κατέφυγεν ἐν τῇ ἀνα Ιταλίᾳ, ἔνθα καταπληκτικῶς ηὔξησεν ὁ περὶ αὐτὸν συρρεύσας ἄτακτος σχῆμας τῶν δούλων, οὓς συνήγειν ἐκεῖ ἡ πρὸς τὸ κακουργεῖν τάσις καὶ ἡ πρὸς τὸ λασφυραγωγεῖν ἀκατάσχετος δρμή. Αἱ πρῶται νῦναι ἔξηραν τὰς ἑλπίδας τοῦ ἀνδρείου Σπαρτάκου, δις ἐμελέτησεν ἦδη νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν μεσημβρινὴν Ιταλίαν καὶ βοηθούμενος ὑπὸ τῶν ἐν Κιλικίᾳ πειρατῶν καὶ ἔξεγείων νέον δουλεικὸν πόλεμον νὰ καταλάβῃ τὴν Ρώμην καὶ θεμελιώσῃ δουλεικὸν βασίλειον. Κατατροπώσας ἐν μὲν τῇ ἀνα Ιταλίᾳ δύο ὑπάτους καὶ τὸν πραίτωρα "Αρειον, ἐν δὲ τῇ ἀνα Ιταλίᾳ τὸν ἀνθύπατον Κάσσιον καὶ τὸν πραίτωρα Μέλλιον προσήλαυνεν ἐπὶ τὴν Ρώμην, ἵτις περίφθος μετεπέμψκε τὸν Λούκουλλον ἐκ τῆς Θράκης καὶ τὸν Πομπήιον ἐκ τῆς Ισπανίας. Ἀναγορεύσασα δὲ στρατηγὸν τὸν πραίτωρα Μ. Λ. Κράσσον διέταξε νὰ καταλάβῃ τὰ στενὰ τῶν Ἀπεννίνων. Ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ ὁ Σπάρτακος θραύσας τὸν ὑπὸ τοῦ Κράσσου φραγμὸν προήλαυνεν εἰς τὴν Λευκανίαν, ἔνθα κυκλωθεὶς ὑπὸ τριῶν στρατιῶν καὶ συγκροτήσας νέαν μάχην πρὸς τὸν Κράσσον ἡττήθη κατὰ κράτος πεσὼν καὶ αὐτὸς ἐν τῇ μάχῃ ἐρρωμένως μαχόμενος. Ο δὲ Πομπήιος συναντήσας περὶ τὰς "Αλπεις τὰ ἐκεῖ καταφυγόντα συντρίμματα τοῦ στρατοῦ κατέστρεψεν αὐτὰ καὶ σφετερισθεὶς τὴν δλην δόξαν τοῦ ἀγῶνος ἔγραψε πρὸς τὴν σύγχλητον, ὅτι ἀπέκοψε πάσας τὰς βίζας τοῦ πολέμου τούτου ἔξολοθρεύσας μέχρις ἐνὸς πάντας τοὺς κακούργους ἐκείνους.

**ΙΟ. Ο Πομπήιος ἀναγορευθεὶς στρατηγὸς
αὐτοκράτωρ ἐκπέμπεται ἐπὶ τοὺς πειρατὰς τῆς
Μεσογείου (67 - 65).**

"Ηδη ἔμειναν ἐπὶ τῆς πολιτικῆς σκηνῆς οἱ δύο ἀντίζηλοι νικηταί, οἵτινες ἐπεζήτουν τίς μᾶλλον νὰ προσελκύσῃ τοῦ δῆμου τὴν εὐνοιαν. Καὶ ὁ μὲν Κράσσος, ὃν εἰς τῶν πλουσιωτάτων, ἐδιπάναν ἀρειδῶς τὸν πλοῦτον αὐτοῦ εἰς δημοσίας ἐστιάσεις καὶ εἰς σίτου δωρεὰς διὰ τὸν δῆμον ἐπὶ τρεῖς μῆνας, ὁ δὲ Πομπήιος ἐφιλοτιμήθη νὰ καταργήσῃ τοὺς ὑπὸ τοῦ Σύλλος ἀντιδημοτικοὺς νόμους. Κατεῖχε δ' ἐκάτερος τοὺς στρατοὺς ἐν ταῖς τάξεσιν ἑτοίμους νὰ ἀποδύσωσιν εἰς νέους ἐμφυλίους σπαραγμούς. Πλὴν πρῶτος ὁ Κράσσος, ἐνδοὺς εἰς τὰς κοινὰς παρακλήσεις, παρητίθη τὴν στρατηγίαν καὶ δέλυσε τὸν στρατόν. Ο Πομπήιος μεγαλοφρόνως φερόμενος ἤκολούθησε τὸ παράδειγμα τοῦ ἀντιπάλου, παρασχὼν νέας αὔθις τῇ πολιτείᾳ ὑπηρεσίας διὰ τῆς καταστροφῆς τῶν πειρατῶν. Οὗτοι μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Καρχηδόνος καὶ τῆς Κορίνθου, τὴν ταπείνωσιν τῆς Ρόδου καὶ τὴν ἑζασθένησιν τῶν βασιλέων Συρίας καὶ Αιγύπτου, ὑπερῆραν θρασυτάτην τὴν κεφαλὴν καὶ καταλαβόντες (144) τὴν Κιλικίαν ἐλυμαίνοντο ὄρμώμενοι ἐντεῦθεν ἀπάστας τὰς νήσους καὶ τὰς παραλίας τῆς Μεσογείου, συλοῦντες ναοὺς πολυτελεῖς καὶ πλουσιωτάτας ληιζόμενοι πόλεις. Ὑπὲρ τὰς 400 ὑπελογίζοντο αἱ καταστραφεῖσαι πόλεις. Ἀνιδρύσαντες πειρατικοὺς ναυστάθμους καὶ φάρους καὶ καταρτίσαντες στόλον ἀξιόμαχον ἐκ χιλίων νεῶν, θαυμαζομένων διὰ τὴν ταχύτηταν καὶ τῶν πληρωμάτων τὴν ἀνδρείαν, προέβησαν ἀπτότοις μέχρις αὐτῶν τῶν προσθύρων τῆς Ρώμης, ἃς πολλάκις κατεναυμάχησαν τοὺς κατ' αὐτῶν ἐκπεμφθέντας στόλους. Οθεν ἐν ἔτει 67 ἀνέθηκεν αὕτη τὸν κατὰ τῶν πειρατῶν πόλεμον εἰς τὸν μέγαν Πομπήιον ἀναγορεύσασα αὐτὸν ἐπὶ τριετίαν στρατηγὸν αὐτοκράτορα καὶ δοῦσα 500 ναῦς, 120000

πεζῶν καὶ 5000 ιππέων. Μετὰ τῆς ὑπερόγκου ταύτης δυνάμεως ἐπελθὼν ὁ Πομπήιος καὶ διελών τὸν στόλον αὐτοῦ εἰς 13 μοίρας κατεδίωξε πανταχοῦ τελεσφόρως τοὺς πειρατὰς καὶ τελευταῖον κατεναυμάχησεν αὐτοὺς ἐν χρισμωτάτῃ ναυμαχίᾳ παρὰ τὴν Κιλικίαν. Μύριοι τούτων ἔφονεύησαν καὶ δισμύριοι συνελήφθησαν αἰχμάλωτοι καὶ 90 μεγάλα πλοῖα μετὰ γαληνῶν ἐμβόλων, ἀπειράριθμα μικρότερα μετὰ πλουσίων πολεμιῶν ἐρθοῦν καὶ τροφῶν περιῆλθεν εἰς χεῖρας τῶν νικητῶν. Οἱ αἰγαλόλωτοι μετωπίσθησαν εἰς διαρρόους τῆς Ἀγορᾶς καὶ Πελοποννήσου πόλεις, καθὼς καὶ εἰς τὰς τῆς Κιλικίας.

Ἐπὶ τοῦ πειρατικοῦ τούτου πολέμου κατελήφθη καὶ ἡ Κρήτη ὑπὸ τῶν Ρωμαίων καὶ μετεβλήθη εἰς ἐπαρχίαν βιωματικήν.

11. Ο τελευταῖος κατὰ Μιθριδάτου πόλεμος καὶ ἡ τῆς Ἀσίας ὑπὸ τοῦ Πομπέου διάταξις (73 - 62).

Ο Μιθριδάτης μετὰ τὴν πρὸς τὸν Σύλλαν συνομοιογηθεῖσαν εἰρήνην, δι' ἣς ὑπεγάρει τῆς Βιθυνίας καὶ Καππαδοκίας, τῆς Παρθαγονίας καὶ τῶν ἄλλων χωρῶν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, δὲν ἀπέβαλε καὶ τὴν ἐλπίδα τοῦ νὰ ἀρξῃ ἐπ' αὐτῶν, ἀλλὰ προπαρεκευάζετο μετὰ θερμοῦ τοῦ ζήλου αὐξάνων καὶ ἐκγυμνάζων τοὺς στρατοὺς αὐτοῦ καὶ ἀναμένων τὴν κατάλληλον εὐκαιρίαν, σπαστοῦ ἀπιληφθῆ νέων ἀγώνων. Οθεν ὅτε ὁ ἀποθανὼν τῆς Βιθυνίας βασιλεὺς ἐκληροδότει τὸ βασίλειόν του εἰς τὴν Ρώμην, αὐτὸς εἰσέβαλεν εἰς Παρθαγονίαν, ἡ δὲ Ρώμη ἐπεκρήψεν αὐθίς κατ' αὐτοῦ τὸν πόλεμον (75), πέμψασα τοὺς ὑπάτους Κότταν καὶ Λούκουλλον, ὃν ὁ μὲν εἰσβαλὼν εἰς Βιθυνίαν ἤτηθη ὑπὸ τοῦ Μιθριδάτου, ἀλλ' ὁ Λούκουλλος ἀνὴρ ὅν πολυμαθὴς καὶ τῆς Ἑλλήνικῆς παιδείας κάτοχος ἀνεδείγθη σύδεν ἥτοι τὸν εἰσβαλὼν εἰς Βιθυνίαν ἤτηθη ὑπὸ τοῦ Μιθριδάτου, καὶ κατεναυμάχησε τὸν στόλον αὐτοῦ παρὰ τὴν Λῆμνον (73).

Ἡλευθέρωσε τὴν Κύζικον, πολιορκούμενην ὑπὸ Μιθριδάτου, καὶ κατεναυμάχησε τὸν στόλον αὐτοῦ παρὰ τὴν Λῆμνον (73).

Η δὲ Βιθυνία μετεβλήθη ήδη εἰς ρωμαϊκὴν ἐπαρχίαν. Οἱ Μιθριδάτης ἡττηθεὶς αὖθις ἐν Καβείροις διεσώθη καταφυγῶν εἰς τὴν Ἀρμενίαν, ἀφ' οὗ διέταξε νὰ φονεύσωσι τὰς γυναικας ἑκυτοῦ καὶ τὰς ἀδελφάς, ἵνα μὴ περιπέσωσιν εἰς χεῖρας τῶν πολεμίων, ἀλλὰ δὲν ἥδυνθη νὰ σώσῃ καὶ τοὺς θησαυροὺς του. Καταλαβόν δὲ ὁ Λουκουλλος τὴν Καππαδοκίαν καὶ τὸν Πόντον καὶ ἀπαλλάξας τὰς χώρας τῆς καταπίεσεως τῶν τοκογλύφων, ὃφ' ὧν κατετρύχοντο ὡς ἐκ τῆς ὑπὸ Σύλλα επιβληθείσης ἐτησίου φορολογίας, ἥτις ἤξει 20000 ταλάντων εἶχεν κύρισθαι ὑπὸ αἰσχροκερδῶν δανειστῶν εἰς 125000, εἰσέβλεν ἐντεῦθεν εἰς Ἀρμενίαν κατὰ τοῦ Τιγράνου, δὲν καὶ κατετρόπωσε κατὰ κράτος (69) παρὰ τὰ Τιγρανέκερτα, μητρόπολιν τοῦ βασιλείου, ἥτις καὶ ἐλαφυραγγήθη ὑπὸ τῶν νικητῶν. Ἐντεῦθεν καταδιώξας τὸν Τιγράνην νικᾷ ἐν δευτέρᾳ μάχῃ παρὰ τὰ Ἀρτάξαρα (68). Ἀλλ' οἱ στρατιῶται αὐτοῦ πληρωθέντες λαφύρων καὶ δόξης καὶ δεινῶς πιεζόμενοι ὑπὸ τοῦ ψύχους καὶ τῶν ακκουχιῶν τοῦ πολέμου ἤρξαντο νὰ γογγύζωσι καὶ ἔξηνάγκασαν τὸν Λουκουλλον νὰ ὑποστρέψῃ εἰς τὸ θερμότερον καὶ εὐημαρέστερον κλίμα τῆς Μεσοποταμίας, ἔνθα καθυπέταξε τὴν Νίσιδιν.

Ἄλλ' ὁ δραστήριος καὶ ἀκατάβλητος Μιθριδάτης συγκεντρώσας νέους στρατοὺς αἱρεῖ περιφανῆ νίκην φονεύσας ἐν τῇ μάχῃ 24 χιλιάρχους, 150 ἐκατοντάρχους καὶ 70000 στρατιώτας, ἀνακτῷ τὸ βασίλειόν του καὶ μέρος τῆς Καππαδοκίας. Ἀλλ' ὁ στρατός, καὶ μάλιστα ὁ τοῦ Φαθρίου, στασιάζει κατὰ τοῦ Λουκουλλου, ἀνθ' οὗ πέμπεται εἰς Ἀσίαν ὁ Πομπήιος, εἰς δὲν προθύμως ὑποτάσσεται ὁ στασιάσας στρατός.

Οἱ Λουκουλλοις ἐπιστρέψας εἰς Ῥώμην καὶ ἀξιωθεὶς θριαμβευτικῆς δεξιώσεως παρητήθη τὰ πολιτικὰ καὶ ἔκτοτε παρεδόθη ὅλος εἰς τὴν τρυφὴν καὶ τὴν ἥδυπαθειαν, ὁ δὲ βίος αὐτοῦ καὶ ἡ πολυτελὴς τράπεζα κατέστη παροιμιώδης.

Οἱ Πομπήιοι διαδεχθεὶς αὐτὸν (66) ἀπεδείχθη καὶ στρα-

τηγδες και πολιτικός άριστος. Διὰ τῆς πολιτικῆς του περινοίας φύκειώθη τὸν βρασιλέα τῶν Πάρθων. Φραάτην και ἐνέσπειρε τὴν διχόνοιαν τοῦ Τιγράνους πρός τε τὸν νιδν αὐτοῦ και τὸν Μιθριδάτην, ὃς οὕτως ἀπομονωθεὶς ἀπέφευγε τὴν ἐκ παρατάξεως μέχρην. 'Αλλ' ὁ Πομπήιος καταδιώκων αὐτὸν κατέπιπτος και καταφύγος ἐντεῦθεν τοῦ Εύροπάτου και ἐπιπεσὼν νυκτὸς κατετρόπωσεν αὐτὸν κατὰ κράτος. Ο δὲ Τιγράνης ἐδέησε νὰ προσπέσῃ ικέτης και ζητήσῃ συγγνώμην ἀπὸ τοῦ Πομπηίου, ὃς γεννατιφρόνως φερόμενος παρεχώρησεν αὐτῷ τὴν Ἀρμενίαν και ἡξίωσε τῆς τῶν Ρωμαίων συμμαχίας, δι' ἣν ἀπέτισε βραδύτερον 6000 τάλαντα. Ο δὲ Μιθριδάτης, προδοθεὶς ὑπὸ τοῦ οἰστοῦ φρεγνάκου και μὴ θέλων νὰ παραδοθῇ ζῶν, ηὐτοκτόνησε μετ' ἀπόπειραν ἀποτυχούσσης δηλητηρίασεως. Οὕτω δὲ και ὁ Πόντος μετεβλήθη εἰς ἡρακλίαν ἐπαργίαν, ὡς και ἡ Συρία μετὰ τῆς Ἰουδαίας, ὁ δὲ Πομπήιος διατάξας αὐτογνωμόνως τὰ κατὰ τὴν Ἀσίαν ὑπέστρεψεν εἰς Ῥώμην διὰ τῆς Ἐλλάδος, τυχών ἐν Ρόδῳ, Μυτιλήνῃ και ἴδιᾳ ἐν Ἀθήναις ἐξαιρετικῶν τιμῶν. Έν δὲ τῇ Ῥώμῃ ἡξιώθη τοῦ λαμπροτάτου τῶν μέχρι τοῦδε τελεσθέντων θριάμβων, διαρκέσαντος ἐπὶ δύο ἡμέρας.

12. Η τοῦ Κατιλένα συνωμοσία (63—62)

Ἐνῷ ἐζωτερικῶς ἔθριάμβευον τὰ ἡρακλία και ὅπλα, ἐσωτερικῶς ἐλυμαίνοντο τὴν πολιτείαν ἡ φιλαρχία, ἡ ἀσωτείξ, ἡ τρυφὴ και ἡ πολυτέλεια και πάθη ποταπὰ και βίαια, ὃν ἀποκύημα ἦτον ἡ ἀποκαλυφθεῖσα βδελυρά τοῦ Κατιλίνα συνωμοσία. Ο Λεύκιος Σέργιος Κατιλίνας ἐξ ἐπιφαγῶν ἔλκων τὸ γένος και καταναλώσας ἀσωτὰς πᾶσαν τὴν περιουσίαν ἐδίψα νέους θησαυρούς. Ή φύσις προκίνησα αὐτὸν δι' ἐξόγων σωματικῶν και πνευματικῶν προτερημάτων ἀνέδειξεν αὐτὸν τὸν ἐπικινδυνωδέστατον τῇ πολιτείᾳ ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε ἀναφενέντων ἀνδρῶν. Συνεταιρισθεὶς δὲ πρὸς νέους ὄμοιας φύσεως, ἐν οἷς συγκατελέγησαν και γυναῖκες διερθαρμέναι, συναπεφά-

σισαν, κινοῦντες εἰς ἐπανάστασιν πᾶσκαν τὴν Ἰταλίαν, φρεύνοντες πάντας τοὺς βουλευτὰς καὶ πυρπολοῦντες τὴν πόλιν καὶ καταργοῦντες τοὺς ισχύοντας νόμους, γὰρ στήσωσιν οὕτως ἐπὶ τῶν ἀμόρφων ἔρειπίων τῆς Ῥώμης τὸ κράτος τῆς αὐθαίρεσίας καὶ τῆς δικαιοπαγῆς. Ἡτο δὲ καὶ ἡ περίστασις λίγιν κατάλληλος, διότι ὁ μὲν στρατὸς διετέλει ἔτι ἐν Ἀσίᾳ μετὰ τοῦ Πομπηίου, τὴν δὲ πόλιν ἐπλήρου ἀργός καὶ ἀχαλίνωτος ἔγλος. Εὔτυχος ὅμως ὁ περιώνυμος φιλόσοφος καὶ φήτωρ Κικέρων, ὑπατεύων ἦδη καὶ ἀποκαλύψας τὰ τῆς συνωμοσίας, λαμβάνει πάντα τὰ προφυλακτικὰ μέτρα καὶ σώζει τὴν Ῥώμην. Συγκαλέσας δὲ τὴν σύγκλητον, ἐν ᾧ εἶχε τὸ θράσος γὰρ προσέλθῃ καὶ αὐτὸς ὁ Κατιλίνας, ἀποκαλύπτει τοὺς καταχθονίους τῆς συνωμοσίας σκοπούς. Καὶ οἱ μὲν ἄλλοι συνωμάτωι, ὃν ἐπισημάτεροι ἦσαν ὁ Λέντλος, ὁ Κέθηγος, ὁ Κάσσιος καὶ πολλὴν θέλεις ἀπηγγονίσθησαν, ὁ δὲ Κατιλίνας διαφυγὼν νυκτὸς μετ' ὀλίγων ἀπαδῶν ἀπῆλθεν εἰς Τυρρηνίαν, ἔνθα ὁ Μάλιος εἶχεν ἀθροίση περὶ τοὺς δισμυρίους, καὶ ἔνθα ἔπεισε μαχητόμενος γεννακίως πρὸς τὸν κατ' αὐτοῦ ἀποσταλέντα ῥωμαϊκὸν στρατὸν ἐν μάχῃ φονικωτάτῃ, συναρθείση παρὰ τὰ στενὰ τῆς Πιστορίας. Οὐ δὲ Κικέρων ἐπωνυμόσθη πατήρ τῆς πατρίδος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'.

ΑΠΟ ΤΗΣ ΣΥΣΤΑΣΕΩΣ ΤΗΣ ΠΡΩΤΗΣ ΤΡΙΑΡΧΙΑΣ
Η ΤΡΙΑΝΔΡΙΑΣ ΜΕΧΡΙ ΤΗΣ ΚΑΤΑΛΥΣΕΩΣ
ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ (50—31).

Ι. Γενικαὶ παρατηρήσεις

Κατὰ τὸ γρονικὸν τοῦτο διάστημα κυριώτερα γεγονότα εἴνει 1) ἡ σύστασις τῆς α' τριαρχίας, 2) οἱ γαλατικοὶ πόλεμοι ὑπὸ τοῦ Ἰευλίου Κρίσαρος καὶ ἡ τῆς Γαλατίας κατάκτησις, 3) ἡ κατάκτησις τῆς Βρεττανίας, 4) ὁ δεύτερος ἐμφύλιος πόλεμος

καὶ ἡ ἐν Φαρσάλῳ μάχη, 5) αἱ νέκαι νίκαι τοῦ Καίσαρος ἐν Ἀσίᾳ, Αφρικῇ καὶ Ιερούσαλη 6) ἡ σύστασις τῆς 6' τριαρχίας, ἡ ἐν Φιλίπποις μάχη, ἡ ἐν Ακτίῳ νυμφαγία καὶ ἡ κατάλυσις τῆς δημοκρατίας.

**2. Η σύστασις τῆς πρώτης τριαρχίας
ἡ πρεσβυτερίας καὶ ἡ μεταξὺ αὐτῶν διανομὴ
πρὸς διοικήσειν τοῦ ῥωμαϊκοῦ κράτους.**

"Ηδη ἐπὶ τῆς πολιτικῆς σκηνῆς ἀναρρίνονται ως πρωταγωνιστοῦντες μὲν ὁ Πομπήιος, ὁ Κράσσος καὶ ὁ νεαρὸς Γάϊος Ιούλιος Καῖσαρ, ώς δευτεραγωνιστοῦντες δὲ ὁ Κάτων, ὁ Κικέρων, ὁ Λούκουλλος καὶ ὁ Μέτελλος. Πάντας δὲ τούτους ἐπεσκίαζεν ἡ δόξα τοῦ Πομπηίου, διὸ καὶ ἐπέσυρε τῶν πλείστων τὸν φύσιον καὶ φανερὰν τὴν ἀντίπραξιν εἰς τοὺς φιλοδόξους σκοπούς του. Ἄλλ᾽ ὁ Ιούλιος Καῖσαρ κατώρθωσε νὰ συνδιελλαχῇ αὐτὸν πρὸς τὸν Κράσσον καὶ νὰ ἐπέλθῃ ἡ μεταξὺ αὐτῶν διανομὴ τῆς διοικήσεως τοῦ ῥωμαϊκοῦ κράτους. Ὁ Γάϊος Ιούλιος Καῖσαρ ἐγέννηθη περὶ τὸ 100 ἔτος π. Χ. ἦτο δὲ κατὰ ἔξ ἔτη νεώτερος τοῦ Πομπηίου, ὅτε δὲ οὗτος ἐπεκλήθη μέγας ὑπὸ τοῦ Σύλλα, ὁ Καῖσαρ ἦγε τὸ 19 ἔτος τῆς ἡλικίας, ἀλλὰ δὲν ἐφόρονται ταπεινότερα πάντων ἐκείνων, οἵτινες κατεῖχον τότε τὰς μεγίστας ἀρχὰς. Ἐτύγχανε μὲν ἀνεψιός τῆς γυναικὸς τοῦ Μαρίου γχυμβρὸς δὲ τοῦ Κίννα ἐπὶ τῇ θυγατρὶ αὐτοῦ Κορνηλίᾳ. "Οτε δὲ ὁ Σύλλας ἐμάνετο καθ' ἔλων τῶν ὀπαδῶν καὶ συγγενῶν τῶν δύο τούτων ἀνδρῶν, διετάχθη καὶ ὁ Καῖσαρ νὰ διαζευχθῇ τὴν Κορνηλίαν, ἀλλὰ ἤρνηθη ἀποτέμως, εἰπὼν ὅτι οὐδεμίᾳ ἀνθρωπίνῃ δύναμις θὰ ἀπογιωρίσῃ αὐτὸν γυναικός, ἢν μέχρι λατρείας ἀγαπᾷ. Διὸ καὶ προγράψεις ὑπὸ τοῦ Σύλλα απέδρα τῆς Ρώμης καὶ καταδιωκόμενος ἀπὸ τόπου εἰς τόπον μόλις διεσώθη καὶ συλληφθεὶς ἐξηγόρασε δι' ἀργυρίου τὴν ζωὴν. Νέος ἐτι. ὃν ἦτο ῥάθυμος, φιλόκοσμος καὶ ἀκόλαστος, ὥστε πάντες ὑπελάμβανον αὐτὸν ἀνίκανον πρὸς πᾶν μέγα κακόν, ἡ ἀγα-

θόν. Καὶ ταῦτα μὲν προέβαλον οἱ ἐπιζητοῦντες νὰ σώσωσιν αὐτὸν τῆς προγραφῆς, ὁ δὲ Σύλλας ἐνδοὺς τελευταῖον εἰς τὰς θερμὰς παρακλήσεις αὐτῶν καὶ τὸν Ἐστιάδων παρθένων τὰς προτροπὰς προεἶπεν ὅτι οὗτος θὰ ἐπενέγκῃ ποτὲ τὸν ὅλεθρον τῶν εὔγενῶν, διότι πολλοὺς ἔνορφοι ἐν τῷ παιδὶ ἔκείνω Μαρίους. Ὁ Καῖσαρ μετέβη εἰς Ῥόδον, ἐνθως ἐξεπαιδεύθη τὴν ἑλληνικὴν παιδευσιν καὶ ἐδιδάχθη τὴν ῥητορικὴν παρὰ τῷ περιφήμῳ ῥήτορι Μόλων. Ἐπανελθὼν δὲ εἰς Ῥώμην μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σύλλας ἐπεδείξατο θαυμαστὴν ῥητορικὴν δεινότηταν καὶ μεγάλην περὶ τὰ πολιτικὰ ἐμπειρίαν. «Οπως δὲ ἔτι μᾶλλον προσελκύσῃ τὴν εὔνοιαν τοῦ δήμου, κατηνάλωσε πᾶσαν τὴν οὐσίαν καὶ περιέπεσεν εἰς χρέον ὑπέρογκα δαπανῶν ἀφειδῶς εἰς ἐπιδόσεις καὶ θέστρα. Ταρίχας αἱρεθεὶς συνώδευσε τὸν στρατηγὸν Ἀντίστιον εἰς τὴν ἑκτὸς Ἰσπανίαν, ιδὼν δὲ ἐν τινὶ ναῷ τοῦ Ἡρακλέους, ἐν Γαδείροις ἀνδριάντα τοῦ Ἀλεξάνδρου τοῦ μεγάλου, «οἵμοι» ἀνέκραζεν, «οὗτος ἐν τῇ ἡλικίᾳ μου εἶχε κατακτήσην τὸν κόσμον ὅλον, ἐγὼ δὲ εἰσέτι οὐδὲν ἐπραξά!» Εἶτα ἐξελέγη ἀγορανόμος, πραίτωρ, καὶ ἐπὶ τῆς ὑπατείας τοῦ Κικέρωνος μέγας ἀρχιερεύς, ἐπανελθὼν ἐκ τῆς Ἰσπανίας νικητὴς παρηγήθη τὸν θρίαμβον, ὅπως λάβῃ τὴν ὑπατείαν, ἢτις τῷ ὑπέσχετο μείζονας θριάμβους καὶ δόξαν. Αἱρεθεὶς δὲ ὑπατος (59 π.Χ., ὅπως προσελκύσῃ ἔτι μᾶλλον τοῦ δήμου τὴν εὔνοιαν εἰσήγαγεν εἰς τὴν βουλὴν νόμον περὶ τῆς διανομῆς τῶν γαιῶν, ὃς καὶ ἐπεψηφίσθη μεθ' ὅλην τὴν ἀντίπραξιν τοῦ Κάτωνος καὶ τοῦ συνυπάτου Μάρκου Καλπουρίου Βιθούλου. Φοιτούμενος τὴν δραστηριότητα καὶ τὴν ῥητορικὴν δεινότηταν καὶ εὐγλωττίαν τοῦ Κικέρωνος κατέώρθωσε νὰ γειροτονηθῇ δήμαρχος ὁ ἀσπονδος ἐκείνου ἔχθρος καὶ κακοῦργος Κλώδιος, ἐξ οὗ ὁ μὲν Κικέρων ἡναγκάσθη νὰ ἐγκαταλίπῃ τὴν Ῥώμην, κατασκαφείσης τῆς οἰκίας αὐτοῦ, ἢτις μετὰ τὴν κάθοδόν του ἀνφικοδομήθη δημοσίᾳ δαπάνη, ὁ δὲ Κάτων νὰ ἀπέλθῃ εἰς Κύπρον, ὅπως καθέλῃ τὸν ἐκεῖ βασιλεύοντα Πτολεμαῖον. «Οπως

δὲ προσοικειωθῆ ἔτι μᾶλλον τὸν ἀντίπαλον Πομπήιον, οὗ ἐξο-
βεῖτο τὴν ισχύν, ἔδωκεν αὐτῷ σύζυγον τὴν ιδίαν θυγατέρα.
Οτε δὲ ὑπέλαβε τὴν εὐκαιρίαν κατάλληλον διένεμε μετὰ τοῦ
Πομπήιον καὶ Κράσσου τὴν διοίκησιν τῶν ῥωμαϊκῶν ἐπαρχιῶν
ἥν ἐκράτησκεν ἐπὶ πενταετίαν παρὰ τοὺς νόμους. Καὶ ὁ μὲν
Πομπήιος ἐξελέξκετο τὴν Ιθηρίαν, θέλων νὰ διαμείνῃ ἐν Πώρῳ
καὶ ἀπολαύῃ τῶν ἡδονῶν της, ὁ δὲ Κράσσος ἔλαβε τὴν Συ-
ρίαν, ὁ δὲ Καῖσαρ προσέτιμης τὴν Γαλατίαν, ἥτις διηρημένη
οὖσα εἰς μικρὰ ἑναράρικ παρετίχειν αὐτῷ εὑρύτερον τὸ στάδιον
πολεμικῆς δόξης καὶ θριάμβων.

2. Νέκας τοῦ Καίσαρος ἐν Γαλατίᾳ καὶ ἐν Βρεττανίᾳ.

Ο Καῖσαρ μεταβάξ εἰς Γαλατίαν (58 π.Χ.) εῦρεν εὔλο-
γον ἀφορμὴν πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν φιλοδόξων σκοπῶν του. Οἱ
Ἐλουήτιοι, λαὸς Κελτικός, θέλοντες νὰ εἰσβάλωσιν εἰς τὴν
Γαλατίαν διὰ τῆς χώρας τῶν Αἰδούων καὶ μὴ τυχόντες ἐλευ-
θεράς διαβάσσως ἀπεπειράθησαν νὰ εἰσελάσσωσι διὰ τῆς βίας.
Οθεν ὁ Καῖσαρ τῇ προσκλήσει τῶν Αἰδούων ἐπελθὼν κατ' αὐ-
τῶν μετὰ πολλὰς μάχας καὶ νίκας κατετέρπωσεν αὐτοὺς παρὰ
τὴν πόλιν Βιθράκτην. Ἐκ 370000 μόλις περὶ τοὺς 110000
ὑπέστρεψαν κακῶς ἔχοντες εἰς τὰ ἴδια. Μετὰ ταῦτα ἐπῆλθε
κατὰ τῶν πρὸ δεκατετρακτίξις ἐν Γαλατίᾳ ἐγκατασταθέντων
Γερμανῶν, οἵτινες ἐντεῦθεν ἡπείλουν νὰ κατακλύσσωσιν ἀπα-
σκεν τὴν Ἰταλίαν ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τοῦ βασιλέως αὐτῶν
Ἀριοβίστου. Πρὸς αὐτοὺς συνάψκεις μάχην φονικὴν καὶ πειρα-
τώδη κατέκοψε περὶ τοὺς ὅκτακισμυρίους, καὶ μόλις ὁ βασι-
λεὺς αὐτῶν διεσώθη διαβάξ τὸν Ρῆνον ἐπὶ πλοιαρίου (58).
Εἶτα καθυπέταξε τοὺς ἐν τῇ Βελγικῇ οἰκοῦντας λαοὺς (57).
Ἐνῷ δὲ ὁ Καῖσαρ δέτριθεν ἐν τῇ ἄνω Ἰταλίᾳ, ἐπανέστη-
σκεν τινες τῶν προϋποτεταχμένων λαῶν, οὓς αὖθις ἐπελθὼν οὕ-
τος, ὡς ἀστραπὴ, καθυπέταξε πνίζεις τὴν ἐπανάστασιν ἐν τοῖς

σπαργάνοις αύτης (55-54). Πάντων τούτων φοβερώτεροι ἀνεδείχθησαν οἱ τῆς Γαλατίας ἔξεγερθέντες λαοὶ ὑπὸ τὸν ἔνδοξον αύτῶν ἡγεμόνα Οὐεργετόριγκα. Μετὰ μυκροχρόνιον ἀμφίροπον καὶ φονικὸν ἀγῶνα καθυπέταξεν ἐπὶ τέλους καὶ τούτους κατατροπώσας ἐν τῇ παρὰ τὴν Ἀλησίαν συγκρατηθείσῃ κρισίμῳ μάχῃ (51).

Ἐν τῷ μεταξὺ καὶ ἐκ φιλοδοξίας καὶ διότι οἱ Βρεττανοὶ ὑπέθαλπον τὰς ἔξεγέρσεις τῶν ἐντεῦθεν τοῦ Ἄρηνου λαῶν δἰς διέση τὸν Ἄρηνον καὶ εἰσέβαλε παρατόλμως εἰς τὴν Βρεττανίαν (55 καὶ 54) καὶ δἰς κατατροπώσας αὐτοὺς ἔξηνάγκασε νὰ ζητήσωσι τὴν εἰρήνην.

3. Άν μεταξὺ Καίσαρος καὶ Πομπηίου ἀντεζηλεῖσας καὶ ὁ ἐμφύλιος πόλεμος. Ἡπτα τοῦ Πομπηίου καὶ θάνατος.

Ἡ φήμη τῶν νικῶν καὶ τῶν κατακτήσεων τοῦ Καίσαρος προῆγε τὴν χαρὰν καὶ τὸν θαυμασμὸν τῶν Ῥωμαίων, ἀλλ᾽ ἐν ταύτῃ καὶ τὴν ζηλοτυπίαν τῶν ἐλθρῶν του καὶ μάλιστα τοῦ Πομπηίου, διότι ἡ λάζμψις τῶν κατορθωμάτων ἔκείνου τὸν ἡμαύρου τούτου τὴν δέξαν. Διὸ καὶ συνεννοηθεὶς πρὸς τὸν Κράσσον συνέθεντο νὰ συνυπακτεύσωσι τὸ ἐπιδόν ἔτος. Τοῦτο δὲν ἔλαθε τὸν Καίσαρα, διότι διά τε τοῦ πλούτου καὶ τῆς ἐπιτηδειότητος εἶχε προσελκύση πλείστους ὅσους φίλους ἔχει ταῦτα εὐγενῶν καὶ τοῦ δῆμου. Διὸ συνελθόντες καὶ οἱ 3 ἐν Λουκῷ (56) συνεδέθησαν αὐθίς φιλικῶς καὶ παρέτειναν ἐπὶ μίαν ἔτι πενταετίαν τὴν ἑαυτῶν ἡγεμονίαν. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Κράσσος, καίπερ ὃν ἔξηκοντούτης, ἀνέλαβε μετὰ νεανικοῦ σφρίγους τὴν ἡγεμονίαν τῆς κατὰ τῶν Πάρθων ἐκστρατείας εὐελπιστῶν νὰ ἐπισκιάσῃ τὰς πράξεις τοῦ Πομπηίου καὶ Λουκούλλου καὶ προσαγένεσθαι τὸν τερψτιὸν πλοῦτόν του. Ἀτυχῶς ἐπαρθεὶς ἐκ τῶν αυξήσας τὸν τερψτιὸν πλοῦτόν του. Ἀτυχῶς ἐπαρθεὶς ἐκ τῶν πρώτων αὐτοῦ τροπαίων συγκροτεῖ μάχην πρὸς τὰς πολυπληθεῖτέρας τῶν Πάρθων δυνάμεις καὶ προδοθεὶς ἐν τῇ ἀκμῇ τοῦ

άγιῶνος ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος τῶν Ἀράθων Ἀριάμνου ὑπέστη ἡτ-
ταν ὀλοσχερῆ. Τὸ δὲ λυπηρότερον ἐνέπεσεν εἰς τὰς παγίδας
τῶν πολεμίων, οἵτινες μεταπεμψάμενοι αὐτὸν ἐπὶ τῇ συνομο-
λογήσει τῆς εἰρήνης ἐδολοφόνησαν αὐτόν. Ὁ θάνατος ἀρ' ἐνδε
αὐτοῦ, ἐτέρωθεν δὲ ὁ τῆς Ιουλίας θυγατρὸς τοῦ Καίσαρος καὶ
γυναικὸς τοῦ Πομπηίου, ἣτις διὰ τῶν μειλιχίων λόγων καὶ
παρακλήσεων κατεπράγνε τὴν πυρὰν τοῦ φθόνου καὶ τῆς ἀν-
τιζηλίας, ἀνώρυξεν εὑρύτερον τὸ χάσμα τῆς διαστάσεως με-
ταξὺ τῶν δύο περικλαῖων ἀνδρῶν καὶ ἐπετάχυνε τὴν σύγκρου-
σιν. ἦν ποικιλοτέροπος ὑπέθαλπε καὶ ἡ ἀχαλίνωτος φιλαροχία
καὶ ἡ διάστασις μεταξὺ τοῦ δήμου καὶ τῆς βουλῆς. Ὁ Πομ-
πήιος μόνος ὑπάτος ἀναγορευθεὶς διὰ τοῦ στιθεροῦ ἔκυτος βρα-
χίονος ἀποκατέστησε τὴν διεπαρχοῦσαν ἡσυχίαν καὶ τάξιν καὶ
διὰ νέων νόμων ἐπεζήτησε νὰ ἔξαρσῃσῃ ἔκυτῷ τὴν ἀνωτά-
την ἔξουσίαν, καθ' ὃσον μάλιστα πρὸ ἡγγιζε νὰ λήξῃ ὁ χρόνος
τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ καὶ τοῦ ἀντιζήλου Καίσαρος. Ὅθεν μετὰ
νέας ἀντεγκλήσεις τῶν ὑπάτων Λέντλου καὶ Κλευδίου Μαρ-
κέλλου πρὸς τοὺς ἀντιφρονοῦντας δημάρχους Μ. Ἀντώνιον,
Λ. Κάσσιον Λογγινὸν καὶ Κουρίωνα ἀπερασίσθη συγκλητικῷ
δόγματι, ἵνα ὁ μὲν Καῖσαρ παραιτηθῇ τὴν ἀρχὴν καὶ διελύσῃ
τὸν στρατὸν ἐντὸς φύσιμέντης προθεσμίας, ὅλιως νὰ νομίζηται
ἐχθρὸς τῆς πατρίδος, εἰς δὲ τὸν Πομπήιον νὰ παραδοθῇ πᾶσα
ἡ πολεμικὴ δύναμις καὶ οἱ δημόσιοι θησαυροὶ καὶ διετέλθη-
σαν αἱ ἀναγκαῖαι προετοιμασίαι ἐν περιπτώσει ἀπειθείσες τοῦ
Καίσαρος.

Οἱ ἐν Ραβέννῃ τότε διετρίθων Καῖσαρ πληροφορηθεὶς πάντα
ταῦτα ἀπεράσισε καὶ αὐτός, καίπερ τὸ πλεῖστον τοῦ στρατοῦ
διέτριψεν ἥδη ἐν Γαλατίᾳ, νὰ σπεύσῃ εἰς Ῥώμην καὶ προ-
λάβῃ τοὺς ἔτι ἀνετοίμους ἐχθρούς του. Φθάσας δὲ εἰς τὸν
Ῥουένωνα ἵστεται ἐνδοιάζων, ἀν πρέπει νὰ διεκβῇ τὸν ποτα-
μόν, ἀπένεντι τοῦ φρικτοῦ καὶ ἀδήλου μέλλοντος καὶ δι' ἐκυ-
τὸν καὶ διὰ τὴν πατρίδα. Μετὰ μικρὸν δ' εἰπὼν «ἔργοθω ὁ

κύθοις» διέβη τὸν ποταμόν, καὶ ἐν 60 ἡμέραις καθυποτάξκε πᾶσαν τὴν Ἰταλίαν ἐπεφάνη πρὸ τῆς Τρώμης, ἔνθα εἰσήλασε θριαμβευτικῶς, διότι οἱ περὶ τὸν Πομπήιον ἐκπλαγέντες ἐκ τῆς ἀπροσδοκήτου ἐπελεύσεως τοῦ Καίσαρος κατέφυγον εἰς Καπύην, ὅπόθεν διὰ Βρεντησίου καὶ Ἀδρίου διεπερριάθησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἐνταῦθα ὁ Πομπήιος συγκεντρώσας ἀξιόμαχον ναυτικὴν καὶ πεζικὴν δύναμιν, ἐκ 500 πλοίων, 7000 ἵππων, ἐν δῖς συγκατελέγετο τὸ ἄνθες τῆς φωματικῆς εὐγενείας καὶ νεότητος, καὶ ἐκ 50000 πεζῶν, καὶ ἔξισκουν αὐτὸς αὐτὸς οὗτος μετ' ἀκουράστου φιλοπονίας ἀνέμενε τὸν Καίσαρα, ἵνα ἐν κριτίμῳ μάχῃ κριθῇ ὁ περὶ τῆς κυριαρχίας τοῦ κόσμου ἀγών. Οὐ δὲ Καίσαρ κατασχὼν ἐν Τρώμῃ τοὺς δημοσίους θησαυρούς, οὓς ἔσχε τὴν ἀπρονοησίαν νὰ ἀρήσῃ ἀθίκτους ὁ Πομπήιος, καὶ ἀρήσας ἐκεὶ τὸν Ἀντώνιον, αὐτὸς ἀπῆλθεν εἰς Ἰσπανίαν, εἰπὼν «πολεμήσωμεν κατὰ πρῶτον στρατὸν ἄνευ στρατηγοῦ, εἶτα δὲ καταπολεμήσωμεν στρατηγὸν ἄνευ στρατοῦ», καὶ κατατροπώσας τοὺς δύο ὑποστρατηγούς Αφράνιον καὶ Πετρήιον, καὶ ὑπερνικήσας μαρτίᾳ ἀνυπέρβλητη κωλύματις ἐπενῆλθεν εἰς Τρώμην μετὰ 40 ἡμέρας καθυποτάξκε πᾶσαν τὴν χώραν. Ἀναγορευθεὶς δὲ ὑπάτος καὶ δικτάτωρ καὶ μετὰ ἔνδεκα ἡμέρας ἀποβέμενος τὸ τοῦ δικτάτορος ἀξιώματα καὶ διευθετήσας τὰ κατὰ τὴν Τρώμην διὰ σοφῶν καὶ ἐπιεικῶν δικτάξεων ἀπεράσισε νὰ διαπεραιωθῇ εἰς Ἑλλάδα κατὰ τὸν Πομπήιον. Ἄλλ' ἀν καὶ ἐ ὑπὸ τὸν Δολοθέλλαν στόλος του κατενκυμαχήθη ὑπὸ τοῦ ἐμπείρου νυκτόρχου Βίβλου, ἀν καὶ ὁ ὑπὸ τὸν Ἀντώνιον πεζικὸς στρατὸς αὐτοῦ κατετροπώθη ἐν Ἰλλυρίᾳ, 15 δὲ ἦλαι ἴππικοι ηύτομοίησαν πρὸς τὸν Πομπήιον, ἀν καὶ αὐτὸς ὁ Πομπήιος ἔσπευσε νὰ ἐμποδίσῃ τὴν εἰς τὴν Ἡπειρὸν διαπεράσιων τοῦ Καίσαρος, οὐχ ἡττον δὲ Καίσαρ ἀπτότος πρὸ τῶν ἀτυχημάτων καὶ τῶν κινδύνων προσωριμίσθη εἰς Ἡπειρὸν μεθ' ἐπτέλεγεώνων. Περὶ τὸ Δυοράχιον ἀντεστρατοπεδεύσαντο οἱ 2 στρατοί, ἐπιδειξάμενοι ἄκρην ἐπιμονὴν καὶ καρτερίαν ἀκατεγώνι-

στον. Μετὰ διερρόσους δ' αψιφαγής συγκροτηθείστης γενικῆς μάχης καὶ ἡττηθεὶς κατὰ κράτος ὁ Καῖσαρ ἡναγκάσθη νὲ ὑποχωρήσῃ εἰς Θεσσαλίαν, όπου κατέλαβεν ἐξ ἐφόδου τοὺς Γόμφους, ἐκυρίευσε τὴν Μητρόπολιν, μεθ' ὁ ὑπετάγη αὐτῷ πᾶσα ἡ Θεσσαλία, πλὴν τῆς Λαρίσους, ἣν ὑπερήσπιεν ὁ στρατηγὸς τοῦ Πομπηίου Σκιπίων. Ο δὲ Πομπήιος, παρὰ τὴν γνώμην τοῦ Ἀρρανίου νὰ ἐπιστρέψωσι πρὸς ἀνάκτησιν τῆς Ἰταλίας καὶ Ισπανίας, παρηκολούθησε τὸν Καῖσαρα εἰς Θεσσαλίαν καὶ ἐστρατοπέδευσε παρὰ τὴν Φάρσαλον, ἔνθα προσέμιζε καὶ ὁ ἐν Λαρίσους προσελθὼν Σκιπίων, μετὰ 45000 πεζῶν καὶ 7000 ἵππεων ἐν ἔλω. Μετ' ὀλίγας δ' ἡμέρας ἐλθὼν ἀντιπρετάγθη καὶ ὁ Καῖσαρ ὥγων 220000 πεζῶν καὶ 1000 μόνον ἵππεων καὶ προσκαλῶν καθ' ἐκάστην τοὺς πολεμίους εἰς μάχην. Τέλος ἐκλιπόν τὸν γάρον καὶ οἱ Πομπήιοι προῆγεν εἰς τὴν πεδιάδα, ἀντεπεξελθὼν δὲ καὶ ὁ Καῖσαρ καὶ συνάψας μάχην ἤρατο νίκην περιφανεστάτην καὶ κρίσιμον κατατροπώσας κατὰ κράτος τοὺς πολεμίους (6 Ιουνίου 48 π. Χ.), ἀπολέσας ἐκ μὲν τῶν ἑκατονταπενταύντην, ἐπὶ τὸν 2000, ἐκ δὲ τῶν πολεμίων 15,000 μὲν φονεύσας, 24000 δὲ λαθῶν αἰγματῶν, οὓς καὶ μετὰ τὴν νίκην γενναιοφρόνως φερόμενος ἀπηλευθέρωσε. Τὰ δὲ τοῦ Πομπηίου ἔγγραφα καὶ τὰς πρὸς αὐτὸν ἐπιστολάς, δι' ὃν πολλοὶ ἔνοχοι οἰσαντο, ἔρριψεν εἰς τὸ πῦρ μὴ ἀναγνούς αὐτάς. Ο δὲ Πομπήιος καταφυγὼν εἰς Λάρισαν, ὅποθεν διὰ τῶν Τερμῶν κατέπλευσεν εἰς Λέσβον, καὶ ἀναλαβὼν τὴν γυναικαν Κορηνηλίαν καὶ τὴν τέκνα κατέπλευσεν εἰς Αἴγυπτον πρὸς τὸν νιὸν Πτολεμαίου τοῦ Αύλητοῦ, τὸν ὄποῖον ἀλλοτε εἶχεν εὑρεγετήση. Ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀποβίθεαν ἐδολοφονήθη ἐν τῇ λέμνῳ ὑπό τινος Ἀχιλλῆ, στρατηγοῦ τοῦ βασιλέως, καὶ τινος ἡρωικού ἐκκτοντάρχου Σεπτιμίου. Οἱ δολοφόνοι ἀπέκοψαν τὴν κερκαλήν, τὸ δὲ σῶμα τοῦ περικλεοῦς ἀνθρὸς ἔρριψαν ἀταρόν καὶ γυμνὸν εἰς τὴν θάλασσαν, ὅποθεν ἐξαγαγὼν αὐτὸν ὁ ἀπελεύθερος καὶ πιστὸς αὐτοῦ Φίλιππος ἔκχυσεν ἐπιμελῶς ἐπὶ τῆς ξη-

ρᾶς. Οὔτως ἔθυνε καὶ ἐτάρη ὁ μέγας Πομπήιος! "Οτε δὲ ὁ Καῖσαρ καταδιώκων τὸν μέγαν ἀντίπαλον κατέπλευσεν εἰς Αἴγυπτον, οἱ φονεῖς προσήνεγκον αὐτῷ τὴν κεφαλὴν καὶ τὸν δακτύλιον, ἀλλ' οὗτος μετὰ φρίκης ἀπέστρεψε τὸ πρόσωπον, καὶ πικρὰ ἦτορος ἔλυσε δάκρυα. Καύσας δὲ τὴν κεφαλὴν ἀνέθηκε τὴν κόνιν εἰς τὸν υκέν τῆς Νεμέσεως, ἥτις ἦτον ἔφορος τῆς ἐκδικήσεως τῶν τοιούτων ἀνοσιουργημάτων!"

4. Τελευταῖος τοῦ Καίσαρος θρέαμβος ἐν Αἴγυπτῳ, Ἀσέᾳ καὶ Ἀφροδεῇ (48-44).

Τὸ μεγαλεῖον τοῦ Καίσαρος, μεθ' οὗ ἐνερχανίσθη ἐνώπιον τῶν Ἀλεξανδρέων, καὶ ἡ εὔνοια, ἣν ἐπεδείξατο πρὸς τὴν Κλεοπάτραν ὡς ἐκτελεστῆς τῆς διαθήκης τοῦ ἀποθυνόντος βασιλέως τῆς Αἴγυπτου Πτολεμαίου τοῦ Αύλητοῦ, καθ' ἣν οὗτος καθίσταται διάδοχον τοῦ Θρόνου τὸν πρεσβύτερον υἱὸν Διόνυσον καὶ τὴν πρεσβυτέραν αὐτοῦ θυγατέρα Κλεοπάτραν συνεζευγμένους κατὰ τοὺς αἰγυπτιακοὺς νόμους, ἐπέσυρε τὸ μῆσος αὐτῶν καὶ ἐσκευώρησκεν νὰ δολοφονήσωσι καὶ αὐτὸν, ὡς καὶ τὸν Πομπήιον· Ἡ εἰς Συρίκην μετὰ τῆς ἀδελφῆς αὐτῆς Ἀρσινόης ἐξόριστος Κλεοπάτρα εἰς τὸ ἄνθιο τῆς νεότητος καὶ ἐν τῇ πρώτῃ ἀκμῇ τοῦ κάλλους ὑποστρέψκοσ αἰδελέσσε διὰ τῶν θελγάτων αὐτῆς τὸν Καίσαρα καὶ κατέκτησεν αὐτοῦ τὴν καρδίκην διὰ τῆς εὐρυίκης καὶ γάριτος. Ἀλλ' ὁ ἐπίτροπος τοῦ βασιλέως Πιοθεινὸς ἐμελέτησε μετὰ τοῦ Ἀγιλλᾶς νὰ δολοφονήσωσι τὸν Καίσαρα. Πεσόντος δὲ τοῦ πρώτου, ὁ Ἀγιλλᾶς ἐπῆλθε μεθ' ἔλου τοῦ στρατοῦ κατὰ τοῦ Καίσαρος, διεσώθη μετὰ τοῦ ὀλιγαρθροῦ αὐτοῦ στρατοῦ εἰς τὰ βασίλεια, ἐνθα διχυρωθεὶς ἀπέκρουσεν ἕρρωμένως πάσας τὰς ἑφόδους πυρπολήσας καὶ τὸν ἐν τῷ λιμένι νυκτοχοῦντα αἰγυπτιακὸν στόλον. Ἀλλ' αἰφνις ἡ νεωτέρα αἰδελρὴ τοῦ βασιλέως Ἀρσινόη ἔχουσα κυριαρχικὰς ἀξιώσεις ἐπὶ τοῦ πατρικοῦ θρόνου κατορθοῖ νὰ προσελκύσῃ τὸ πλεῖστον τοῦ αἰγυπτιακοῦ στρατοῦ, διε ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τοῦ

Γαννυμήδους, φονευθέντος τοῦ Ἀχιλλᾶ, περιάγει τὸν Καίσαρα εἰς τὴν ἐσχάτην ἀμηχανίαν, ἐξ οὐδὲ διεσώθη νκυπηγήσεις νέον στόλον καὶ καταστρέψας τὸ ὑδραιγωγεῖον καὶ καταλαβὼν τὴν νῆσον Φάρον, ἥτις ἡνοῦτο μετὰ τῆς ἡπείρου διὰ γεφύρας. Καὶ τὴν μὲν Ἑλλειψῶν τοῦ ὄδατος ἀνεπλήρωσε διὰ τῆς ἀνορύζεως ὄρεάτων, ἀλλ' ἐν τῇ ἡποπείρᾳ τῆς καταλήψεως τῆς Φάρου περιῆλθεν εἰς τὸν ἔσχατον κίνδυνον καὶ μόλις διεσώθη εἰς τὰ βασιλεία ριφθεὶς εἰς τὴν θάλασσαν καὶ διεπλεύσας τὸ μεταξὺ 200 ὅργυιῶν διάστημα ἔχων εἰς μὲν τὴν ἀριστερὰν ὑπεράνω τοῦ ὄδατος τὰ ἔκυτοῦ ὑπομνήματα εἰς δὲ τοὺς ὄδοντας τὸν ἀλυσιδωτὸν θώρακα. Πρατεινομένης δ' ἀνευ ἀποτελέσματος τῆς πολιορκίας, καὶ μὴ δυνάμενοι οἱ πολιορκηταὶ νὰ κατισχύσωσι διὰ τῆς ἀνδρείας κατέρρυγον εἰς νέους δόλους καὶ ἐπὶ τῷ προσγήματι συνομολογήσεως εἰρήνης ἀπήτησαν, ὅπως ἀπαλλάξωσι τὸν ἐν χερσὶ τοῦ Καίσαρος βασιλέα τῶν πρὸς ἐπικύρωσιν τῶν συνθηκῶν. Ἀλλ' ὁ ἀπελευθερωθεὶς Πτολεμαῖος ἀντὶ νὰ ὑπογράψῃ συνθήκας ἀνέλαβε τὴν ἡγεμονίαν τοῦ πολιορκοῦντος στρατοῦ, μεθ' οὐθερμότερον ἐπίκειται πρὸς τὴν τῶν βασιλείων ἐκπολιόρκησιν. Ἀλλ' αἰτίης ἐπελθόντος μεθ' ίκανῆς δυνάμεως τοῦ Περγαμηνοῦ Μιθριδάτου, ἡττῶνται κατὰ κράτος οἱ Αιγύπτιοι καὶ ὁ νεαρὸς βασιλεὺς ζητῶν σωτηρίαν ἐν τῇ φυγῇ ἐπινίγη ἐν τῷ Νείλῳ. Ὁ δὲ Καίσαρ καθυποτάξας οὔτω τὴν Αἴγυπτον καὶ καταστήσας ἐπὶ τοῦ θρόνου τὴν Κλεοπάτραν μετὰ τοῦ νεωτέρου ἀδελφοῦ της ἀπῆλθεν εἰς τὴν μικρὰν Ἀσίαν, ἐνθα εἰσέβαλεν δὲ οὐδὲ τοῦ περιφέρμου Μιθριδάτου Φαρνάκης, οἵτις ἐξαναλίζετο ὑπὸ τῆς κενῆς ἐλπίδος νὰ ἀνακτήσηται τὸ πατρικὸν βασιλεῖον ἥδη, διε ὁ μὲν Καίσαρ διέτριβεν ἐν Αιγύπτῳ, ἡ δὲ Ρώμη ἥτον ἀνέστατος ὑπὸ τῶν ἐμφυλίων παθῶν. Ὁ νεαρὸς βασιλεὺς κυριεύσας τὴν μικρὰν Ἀρμενίαν καὶ μέρος τῆς Καππαδοκίας καὶ τοῦ Πόντου καὶ νικήσας τὸν κατ' αὐτοῦ ἀποσταλέντα Δεσμίτιον ἐξεδικήθη τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς καὶ ἐμπίνετο μετὰ βροχάρου ἀπανθρωπίας νὰ ἐκδικηθῇ ἔτι μᾶλλον

τοὺς Ἀρωματίους ἀποστερῶν αὐτὸύς ὀλόκληρον τὴν ἐν τῇ μικρῷ
 Ἀσίᾳ ῥώμαικὴν ἐπιχρύσην. "Οτε δὲ ἔμαθε τὴν ἄριξιν τοῦ Και-
 σαρος περιδεής γενόμενος ὑπέβαλε προτάσεις περὶ εἰρήνης, ἀλλ'
 ὁ Καῖσαρ ἀπροσδοκήτως ἐπιπεσῶν πυρὸν τὴν Ζέλειαν κατε-
 τρόπωσεν ἐν μιᾷ μάχῃ τὸν στρατὸν τοῦ Φαρνάκου, διτις δικ-
 τωθεὶς τῆς μάχης ἐφονεύθη ὑπὸ τινος τῶν στρατηγῶν του
 ἀποτίσας οὕτω τὰ ἀντίποινα ὁ πατραλοίς νίός ! "Ἐκπληκτος
 καὶ αὐτὸς ὁ Καῖσαρ πρὸ τοῦ τάχους τῆς νίκης ἀνήγγειλε τὸ
 κατόρθωμα πρὸς τινα τῶν ἐν Ἀρώμῃ φίλων του διὰ τριῶν λέ-
 ζεων, *veni, vidi, vici*, ητοι *ηλθο, εἶδο, ἐτίκησα*.

Διατάξας δὲ τὰ ἐν τῇ μικρῷ Ἀσίᾳ διεπεραιώθη διὰ τῆς
 Ἐλλάδος εἰς Ἰταλίαν κατέφροτος θησαυρῶν, ἔνθα ἀνεδείχθη,
 εἴπερ ποτέ, μεγαλόφρων μὲν πρὸς τοὺς ἔχθρούς, μεγαλοδωρό-
 τατος δὲ πρὸς τε τοὺς φίλους καὶ τὸ πλῆθος. Καὶ αὐτὸς δὲ τὸ
 πνεῦμα τῆς διγονοίς, ἐπερ ἐτάραστε τὴν πολιτείαν, ἔμεινε πρὸ^τ
 τῆς ἐμφανίσεώς του ἀλλοιον καὶ κωφόν. Καὶ ὅτε ἐν τῇ Καμ-
 πηνίᾳ ἐξερράγη ἀπειλητικὴ λίκνη στάσις τῶν στρατιωτῶν
 τοῦ Καίσαρος, οἵτινες ἀπῆτον τὴν πληρωμὴν τῶν ἐπιγγελ-
 μένων ἀντιμισθιῶν καὶ φονεύσαντες δύο συγκλητικοὺς ἐξεκίνη-
 σαν πρὸς τὴν Ἀρώμην, ἡ ἀπροσδόκητος ἐμφάνισις τοῦ Καί-
 σαρος κατηύνσας τὴν στάσιν καὶ ἐνέπνευσεν εἰς τὰς καρδίας
 πάντων τὸν ὑπὲρ αὐτοῦ ἐνθουσιασμόν. Οὕτω διὰ τῆς ταχύτη-
 τος καὶ συνέσεως κατευνάσσας τὴν στάσιν καὶ τὴν διγονοῖσαν ὁ
 Καῖσαρ ἔσπευσεν εἰς τὴν Ἀφρικήν, ἔνθα συνεκεντρώθησαν οἱ
 τὰ τοῦ Πομπηίου ϕρεσοῦντες ὑπὸ τὸν Σκιπίωνα, Λαζηνόν,
 Ἀφράνιον, Πετρήιον καὶ καθεξῆς ἔχοντες καὶ τὴν θερμὴν
 ὑποστήριξιν τοῦ βασιλέως τῆς Μαυρητανίας Ἰόβα. Ἐκ τῆς ἐνώ-
 σεως τούτων ἡ θέσις τοῦ Καίσαρος κατέστη λίκνη ἐπισφαλῆς
 καὶ μόλις ἀντέσχει δικτελῶν ἐν ἀμύνῃ εἰς τὴν ὑπεράριθμον
 ἐκείνων ὑπεροπλίχην. Ἀλλ' ἐπὶ τέλους λαβὼν καὶ οὗτος νέας
 ἐπικουρίας ἐφορμᾶ κατὰ τῶν ἡνωμένων δυνάμεωντων καὶ μάχης
 γενικῆς καὶ κρατερῆς γενομένης νικᾷ νίκην λαμπρὸν κατατρο-

πώσας τοὺς πολεμίους. Ο Σκιπίων, ὁ Ἰόνιος καὶ ὁ Πετρήιος
ηύτοκτόνησαν ἀπογνόντες, ὡς καί ἐν Ἰτύῃ διατρίβων Κάτων.

**Β. Μοναρχέα τοῦ Καίσαρος, τελευταῖα
ἐκστρατεία εἰς τὴν Ἰσπανίαν καὶ
Οάνχατος αὐτοῦ.**

Περατώσας ὁ Καίσαρ σύτοι μετὰ πέντε μῆνας καὶ τὸν λιθο-
κὸν πόλεμον ἐπανῆλθεν εἰς Ῥώμην, ἔνθα ἐτέλεσε τὸν λαμπρό-
τατον ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε τελεσθέντων θριάμβων. Ἐν τέσ-
σαρσιν ἡμέραις κατήγαγε τέσσαρας θριάμβους, τὸν Γαλατικόν,
τὸν Αιγυπτιακόν, τὸν Ποντικὸν ἢ Φαρνάκιον καὶ τὸν Διευκόν
ἢ Ιόνιον. Αἱ εἰκόνεις τοῦ Ροδανοῦ καὶ Νείλου καὶ τοῦ τε-
ταπεινωμένου Ὦκεανοῦ, αἱ ἐλεειναὶ καὶ κατηφεῖς ὅψεις τῶν
δεσμίων ἡγεμονῶν Οὐραρτέριγος, Ἀρσινόης καὶ τοῦ βασιλέως
Ἰόνια, πομπειομένων ἐν τῷ μέσῳ ἀναριθμήτων θεατῶν, συρ-
ρευσάντων ἀφ' ὅλης τῆς Ἰταλίας, ἡρμήνευον τὸ μέγεθος τῶν
νικῶν. Στρατιῶται δὲ παλαιμάχοι, πλήρεις ὀτειλῶν, προπέμ-
ποντες τὸν διαρνοστερῆν νικητὴν μετὰ τῆς συγκλήτου ἀνήγα-
γον εἰς τὸ Κρηπιτώλιον, ἔνθι ἀνίδρυσαν τὸ ἄγαλμα αὐτοῦ ἐγ-
γὺς τῷ ἀγάλματι τοῦ Διός, ἐπιγράψαντες «Καίσαρι ἡμιθέω»
καὶ ἀνηγόρευσαν αὐτὸν θεόν, δικτάτορα καὶ ιερεῖον αὐτοκράτορα
καὶ ἐπωνύμασκεν πατέρα τῆς πατρίδος. Παρεγγέρησαν αὐτῷ
πολυάριθμον σωματοφυλακὴν, τὴν τιμητείαν, τὴν στρατηγίαν
καὶ τὸ δικαίωμα πολέμου καὶ εἰρήνης, χρυσελεφράντινον θρό-
νον, βασιλικὴν πορφύραν, ἀνδριάντα μεταξὺ τῶν ἀρχαίων βα-
σιλέων καὶ ἄγαλμα μεταξὺ τῶν θείων ἀγαλμάτων κατὰ τὰς
πομπὰς καὶ τὰς πανηγύρεις, καὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ ἀνεκήρυξαν
ἰερὸν καὶ ἀπαρεγγέλιητον. Ταῦτα πάντα ὑψώσαν τὴν ἀξίαν
αὐτοῦ ὑπὲρ πάντας τοὺς θυητοὺς καὶ τὸν προσήγγισαν εἰς τὴν
λαμπρότητα καὶ τὸ μεγαλεῖον τῶν ἀθανάτων θεῶν. Ἐκαστος
στρατιώτης ἔλαβεν 20000 σεστερτίων, διπλάσιαν ὁ ἐκατόν-
ταρχος καὶ τετραπλάσια ὁ γιλίκρχος. Οἱ ἀριθμὸι τῆς συγκλή-

του ύπερηνξήθη διὸ 900 νέων βουλευτῶν καὶ ἐπολλαπλασιάσθη ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν τέλει. Αἱ λαμπραὶ ἔορται, αἱ ναυμαχίαι, οἱ ἵππαι καὶ πεζοὶ ἀγῶνες, αἱ θηριομαχίαι, αἱ δωρεαὶ πρὸς τὰ πλήθη καὶ ἡ λαμπρὰ δημοσίευσις 23000 τρικλίνων τραπεζῶν ἰθάμβωσαν πάντων τοὺς ὄρθραλμοὺς καὶ ἐνεθουσίασαν τὰς καρδίας τοῦ πλήθους. Οἱ Καῖσαρ ἐξέδωκεν ἐν τούτοις καὶ νόμους προσάγοντας τὸν μαρανθέντα πληθυσμὸν τῆς Ἰταλίας, καὶ ἀπέστειλεν ὅρδον κοντακισχίλιους ἀνεστίους ὡς ἀπόικους εἰς τὴν ἀναικοδομηθεῖσαν Κόρινθον καὶ Καρχηδόνα. Εξέδωκεν αὐστηρὰς δικασίες κατὰ τῆς πολυτελείας καὶ ποικιλοτρόπως ἔβρισε τοὺς νομίμους γάμους καὶ τοὺς πολυτέκνους, καὶ ἐπὶ πᾶσιν ὡς μέγας ἀρχιερεὺς καὶ γνώστης τῆς ἀστρονομίας μετέβαλε τὸ σειρηνακότερον ἔτος εἰς ἡ.ιακὸν· τῇ συνδρομῇ τοῦ περιπατητικοῦ φιλοσόφου Σωσιγένους, καὶ ἔκτοτε ἐπεκράτησε τὸ ἀπ' αὐτοῦ ἐπικληθὲν Ιουλιανὸν ἡμερολόγιον.

'Αλλ' αἴρηντος ἡ ἐν Ἰσπανίᾳ ἔγερθεῖσα ἐπαναστατικὴ θύελλα ὑπὸ τῶν στρατηγῶν Λαζηνοῦ καὶ Οὐάρου καὶ τῶν οἰῶν τοῦ Πομπήιου Γυναίου καὶ Σεξτοῦ διέκοψε πρὸς στιγμὴν τοὺς θριάμβους καὶ τὰ μεγαλεπίσθια σχέδια τοῦ Καίσαρος, διστις ὡς ἀστραπὴ δικπεράσσεις εἰς τὴν Ἱθείαν διηγωνίσατο ἐν τοῖς πεδίοις τῆς Μούνδης τὴν τελευταίκην κρισιμωτάτην του μάχην (15 Μαρτίου 45 π. Χ.), ἥτις ὑπῆρχεν ἡ μαλλον πείσμων καὶ ἐπικένδυνος πνοῶν τῶν προτέρων. Μόλις ὑπέφωσκεν ἡ ἡμέρα καὶ ὁ νέος Πομπήιος, ὃς μετὰ τοῦ ὀνόματος ἐκληρονόμησε καὶ τὴν στρατηγικὴν μεγαλοφυίαν τοῦ πατρός, παρέταξε τὸν ἑαυτοῦ στρατὸν παρὰ τοὺς πρόποδας λόφου μετὰ πολλῆς τῆς εὐταξίας, ἀπέναντι τοῦ ὅποιου ἀντιπαρέταξε καὶ ὁ Καῖσαρ τὸν ἑαυτοῦ. "Ὕγησαν ἐκατέρωθεν τὰ κελεύσματα, ἀνεπετάσθησαν αἱ σημαῖαι καὶ ὡς ἀκατάσχετοι θύελλαι ἐφώρμησαν κατ' ἀλλήλων οἱ δύο στρατοί. Η σύρραξις ὑπῆρχε φοβερὰ καὶ συγκυνοὶ ἐπιπτον ἐκατέρωθεν. Αἱ ἀραιούμεναι τάξεις τοῦ Καίσαρος ἤρχισαν νὰ συνταράσσωνται καὶ συγκλονούμε-

ναι νὰ ὑπενδύσωσιν εἰς τὴν ἀκατάσχετον τῶν πολεμίων ὁρμήν. Ἡ φυγὴ κατέστη γενικὴ καὶ μόνη ἡ προσωπικὴ ἀνδρεία τοῦ Καίσαρος, ἀφιππεύσαντος τοῦ ἵππου καὶ ἀνακράξαντος «ἐντροπή σας γηραιοὶ καὶ παλαιμάχοι στρατιῶται νὰ προδιδότε τὸν στρατηγὸν σας καὶ νὰ πυροδίδητε τὴν νίκην εἰς νεήλυδρας στρατιώτας καὶ ἀπόλεμα παιδάρια». Οὗτο δὲ μόλις ἡδυνθῆται νὰ συγκρατήσῃ τῶν ἀπηλπισμένων τὴν φυγὴν καὶ ἐν τῇ ἀγγινοίᾳ ἔκυτον νὰ μεταβάλῃ εἰς νίκην τὴν φυγὴν καὶ τὴν ἥτταν. Ἐκλινεν ἦδη ἡ ἡμέρα, ὅτε ὁ Λαζηνὸς ἀποσπῶν ἄλλας τινὰς τοῦ ἱππικοῦ ἀπέστελλε πρὸς καταδίωξιν τῶν Νομάδων. Ἐκ τούτου ἐπωρελθεὶς ὁ Καίσαρ ἀνέκραξε «φρεύγοντει!» ἡ λέξις αὐτὴ ἀντηγήσασα, ώς κερχυνός, τοὺς μὲν ἔκυτοῦ ἐνεθάρρυνε, κατεπτόνεις δὲ τοὺς ἀντιπάλους, καθ' ὃν ἐφορμήσασα ἡ δεκάτη λεγεῶν ἐπήνεγκε τὴν ὀλοσχερῆ τροπήν. Τρισμύριοι ἄνδρες ἐκάλυψαν τὸ πεδίον τῆς μάχης, ἐν οἷς ἔπεισον καὶ ὁ Γν. Πομπήιος, ὁ Λαζηνὸς καὶ Οὐάρων.

Ἐπανελθὼν εἰς Ρώμην ὁ Καίσαρ ἀνέλασε νὰ κοσμήσῃ αὐτὴν διὰ μεγαλοπρεπῶν σίκεδομῶν καὶ τὴν βασιλείαν ἔκυτον δι' ἐπωρεστάτων ἔργων, π. χ. ἐπεχείρησε νὰ κατασκευάσῃ γιγάντιον λιμένα ἐν Ἀσίᾳ, νὰ ἀποκόψῃ τὸν Ισθμὸν τῆς Κορίνθου, νὰ ἀποξηράνῃ ἔλη, νὰ συστήσῃ βιβλιοθήκην πρὸς κοινὴν μελέτην καὶ ἐκπαίδευσιν, νὰ καθυποτάξῃ τοὺς Πέρθιους καὶ ἀνακενώσῃ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου τὰς κατακτήσεις προελαύνων μέχρι Σκυθίας καὶ Τρκανίας. Ἄλλ' ἡ σκευωρηθεῖσα κατ' αὐτοῦ συνωμοσία ἐμπατάσωσε τοὺς σκοπούς του. Συνώμοσαν δὲ 60 βουλευταί, ὃν προεξῆρχον ὁ Μάρκος Ιούνιος Βροῦτος, ὁ Γέτες Κέσσιος Λογγῖνος, ὁ δήμαρχος Πόπλιος Σερουτίλιος Κάσκας, ὁ Τρεβώνιος, ὁ Κήμερος, ὁ Κίννας, καὶ ὁ φιλελευθερώτατος Δέκιμος Ιούνιος Βροῦτος, ὃν ὁ Καίσαρ ἔσωσεν εἰς τὴν ἐν Φαρσάλῳ μάχην. Ἀνέβαλον δὲ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ θανάτου τοῦ Καίσαρος εἰς τὰς εἰδῶν; τοῦ Μαρτίου (14 Μαρτίου 44 π. Χ.), ὅτε ἔμελλε νὰ προσενεγκυθῇ αὐτῷ τὸ βασιλικὸν στέμμα ἐν τῷ θεά-

τρώ τοῦ Πομπηίου καὶ ἔνθι ἔμελλε νὰ συνεδριάσῃ ἡ σύγκλητος.

Μεταβαίνων δὲ Καῖσαρ εἰς τὴν βουλὴν ἔλαθε γραμμάτιον, ἐν φῶ ἐδηλοῦντο τὰ τῆς συνωμοσίας καὶ οἱ ἀρχηγοί, παρὰ τοῦ Ἑλληνοῦ φιλοσόφου Ἀρτεμιδώρου, ἀλλὰ δὲν ἀνέγνω αὐτό. Τὸν πηρέτην δέ τις μόλις πληροφορηθεὶς τὰ τῆς συνωμοσίας ἔσπευσεν εἰς τὸ βουλευτήριον, ἀλλὰ δὲν ἦδυνόθη νὰ διασχίσῃ τὸ πλῆθος. Ἐν τῷ βουλευτήριῳ οἱ συνωμόται περιεκύλωσαν κύτον, εἰσελθόντες, καὶ διάβασαν τὸν πρῶτον πληθυντικόν, καθικέτευν αὐτὸν ὑπὲρ τῆς ἐπανόδου δῆθεν τοῦ εἰς ἔξορίζειν καταδεικνύμενου ἀδελφοῦ, δῆτε δὲ Κάσκας κατήνεγκε τὸ πρῶτον ὅπισθεν δι' ἐγγειριδίου κτύπημα. Οὐδὲ Καῖσαρ ἐγερθεὶς πλήττει εἰς τὸν βραχίονα καὶ κατακεραυνοθολεῖ τοὺς περὶ αὐτὸν διὰ τε τοῦ παραστήματος καὶ τῶν πῦρ πνεόντων βλεμμάτων. Μετὰ μικρὸν ἔτερος πλήττει αὐτὸν εἰς τὸ στῆθος, δὲ δὲ Κάσσιος εἰς τὸ πρόσωπον, συγγρόνως καὶ τῶν ἄλλων τὰ φονικὰ ξίφη δικασταροῦνται περὶ αὐτόν. Οὐδὲ Καῖσαρ μόνος ἀντιπαλοίσι τελεσφόρως ἐφ' ίκανὸν χρόνον πρὸς πάντας, δῆτε δὲν δῆμος τοῦ Βρούτου μεταξὺ τῶν συνωμοτῶν προσέβαλεν αὐτὸν φονικῶτερον τῶν δολοφόνων ὅπλων, ἐπέσχε πάσης ἀμύνης ἀνακράξας «καὶ σὺ νέέ μου Βροῦτε;» καὶ διὰ τῆς τηλέννου περικαλύψας τὸ πρόσωπον κατέπεσε μέγας μεγαλωστὶ πρὸ τοῦ ἀνδριάντος τοῦ Πομπηίου 23 φέρων πληγάς, κατενεγκείστας μάζηστα ὑπὲρ εἰκόνων, οὓς ἐνόμιζεν δῆτε εἶχεν ἀφοπλίση διὰ μεγάλων εὐεργεσιῶν. Οὔτω κατέστρεψε τὸν βίον μετὰ τὸν Πομπήιον ἔτερος ἐφάμιλλος αὐτοῦ ἀνταγωνιστὴς ἥγων τὸ 56 ἔτος τῆς ἄλικίας (44).

6. Ταραχαὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καίσαρος. (44-43).

Οὐτε δὲ Βροῦτος καὶ Κάσσιος μετὰ τῶν ἄλλων συνωμοτῶν περιέδραμον τὰς ἀγυιὰς τῆς πόλεως μὲν αἰμοσταγῆ ξίφη προσκαλοῦντες τὸν δῆμον εἰς ἀνάκτησιν τῆς ἐλευθερίας του, ὀλίγοις

ελίγην ἐπεδείξαντο προθυμίκιν πρὸς τοῦτο. Καὶ οἱ μὲν συγκλητικοὶ καὶ εὐγενεῖς ἐγέρησαν ἐπὶ τῷ θυνάτῳ τοῦ Καίσαρος, διότι ἡνοίγετο νέον στάδιον διὰ τοὺς φιλοδόξους ἐκάστου σκοπούς. Ὁ δὲ λαός ἡγανάκτει ἐπὶ τῷ θυνάτῳ τοῦ Καίσαρος, ὃν ἔθεάρισαν ὡς πατέρεων καὶ εὐεργέτην, καὶ ἐπέδραμον πρὸς ἐκδίκησιν τῶν φονέων, ὃν οἱ πλειστοὶ ἔσπευσαν νὰ ἀναβῶσιν ὡς εἰς ἄστυλον εἰς τὸ Καπιτώλιον. Ἀλλὰ μετὰ τὴν λαμπρὰν καὶ μεγαλοπρεπῆ κηδείαν τοῦ Καίσαρος, δύτε ὁ Ἀντώνιος ἔξεργώνησε τὸν ἐπικήδειον καὶ ἔξηρεν ἐν τῷ λόγῳ τὰς ἀρετάς, τὰς πράξεις καὶ τὰς ἀγαθοεργίκas τοῦ Καίσαρος καὶ ἀνέγνω τὴν διαθήκην αὐτοῦ, ὃ λαός, δίκην μανιάδων, ἐφώρμησε μὲν ἀνημμένας δράσας νὰ πυρπολήσῃ τῶν συνωμοτῶν τὰς οἰκίας καὶ κατασπαράξῃ αὐτοὺς, καὶ μετὰ μανικῆς παραφορᾶς κατεκρεούργησε τὸν Κίνναν, ὃν συνήντησε καθ' ὅδὸν ἐκλαβόν αὐτὸν ὡς τινὰ τῶν ὄμων νύμων συνωμοτῶν. Ἀλλ' οὐδεὶς τῶν συνωμοτῶν ἔπαθε, διότι εἶχον λάθη πάντες τὰ κατάλληλα μέτρα. Ἐν τούτοις ἔκριναν εὐλογον νὰ φυγαδεύθωσι τῆς πόλεως, καὶ ὁ μὲν Μάρκος Βροῦτος κατέφυγεν εἰς Μακεδονίαν, ὁ δὲ Κάσσιος εἰς Συρίαν, ὁ Κήρυρος εἰς Βιθυνίαν, ὁ Τρεβώνιος εἰς Ἀσίαν, ὁ Δέκιψος Βροῦτος εἰς τὴν ἐντὸς τῶν Ἀλπεων Γαλατίαν καὶ ἄλλοι ἀλλαχόσε.

Οἱ Ἀντώνιοι: ὑπατοὶ αἱρεθεῖς κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο καὶ προσοικειωθεῖς τὸν Λέπιδον συνεκέντρωσεν εἰς τὰς χεῖρας ἑαυτοῦ ὅλην τὴν ἔξουσίαν. Κατασχὼν δὲ τὰ γράμματα καὶ τοὺς θησαυρούς τοῦ Καίσαρος ἀπέθη δι' αὐτῶν παντοδύναμος.

Αλλ' ἐμπόδιον τῶν φιλοδόξων ἔκυτον ἥγειρετο ἥδη ἔνθεν μὲν ὁ Γέιτος Ἰουλίος Καῖσαρ Ὁκταυεκνός, ὁ μετὰ ταῦτα ἐπονομασθεὶς Σεβεστὸς (Augustus=Αὔγουστος), ἀδελφὸς δὲ τοῦ Καίσαρος ἐκ τῆς ἀδελφῆς αὐτοῦ Ἀττίκες ἢ τῆς ἀδελφῆς Ἰουλίας, ὃν ὁ Καῖσαρ διὰ διαθήκης ἐκάλει θετὸν οἰδόν καὶ ὀχινεις κληρονόμον τῶν τριῶν τεταρτημορίων τῆς μεγάλης αὐτοῦ περιουσίας, ἐτέρωθεν δὲ ὁ Λέπιδος, ἀνὴρ μυριόπλουτος καὶ μέγιστος.

Καὶ ὁ μὲν Ὁκτωυῖκνδς διέτριβε τότε ἐν Ἀπολλωνίᾳ διδα-
σκόμενος τὴν ῥητορικὴν καὶ τὴν ἀλλην Ἑλληνικὴν παιδείαν καὶ
ἀναμένων νὰ συνοδεύσῃ τὸν θεῖον εἰς τὸν κατὰ τῶν Πάρθων
πόλεμον, διε ἀνηγγέλθη κύτῳ ὁ φόνος ἔκεινου. Πλήρης λύπης
καὶ φόβου μετέθη ἔκειθεν εἰς Ἰταλίαν καὶ ἐν Βρεντονίῳ πλη-
ροφορηθεὶς τὰ τῆς διαθήκης καὶ ταρῆς τοῦ Καίσαρος ἐνεφο-
ρήθη ὑπὸ μεγίστων ἀλπίδων, δις ἐπὶ μᾶλλον ἐξῆρχεν οἱ περικυ-
κλώσκοντες αὐτὸν φίλοι τοῦ Καίσαρος. Ἄλλαξ μόλις ὕγιων τότε
τὸ 18 ἔτος τῆς ἡλικίας ἦτον ἄμφορος τῶν προτερημάτων ἔκει-
νων, δι’ ὃν οἱ μεγχλοφυεῖς συνχρπτζούσι τὰς καρδίας. Οὐχ ἦτ-
τον καὶ περ ἀποτερεπόντων αὐτὸν τῶν φίλων νὰ κατέληθη εἰς
Ῥώμην καὶ παραλάβῃ τὴν αληρονομίαν, δι νεκρὸς Ὁκτωυῖκνδς
πλήρης νεανικῆς τέλμης ἦλθεν εἰς Ῥώμην καὶ ἐκήρυξεν ἐκυ-
τὸν αληρονόμου τοῦ Καίσαρος. Ἄλλ' ὁ Ἀντώνιος ἤρνετο ἐπὶ
διαφόρους προφάσεσι νὰ διώσῃ αὐτῷ τοὺς θησαυροὺς τοῦ θείου
του καὶ νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν υιοθεσίαν του. Διὸ ὁ Ὁκτωυῖκνδς
ἐφιλοτιμήθη νὰ πωλήσῃ τὰ πατρῷα καὶ νὰ πληρώσῃ τὰ ἐν τῇ
διαθήκῃ αληροδοτήματα. Διὰ τούτων προσείλκυσε τὴν εὐνοίαν
τῶν πολλῶν, ἐκ δὲ τῆς ἀκρας φιλαρχίας τοῦ Ἀντώνιου προσφ-
κειώθη πολλοὺς τῶν ἐχθρῶν καὶ μάλιστα τὸν πολὺν Κι-
κέρωνα, ὁ ὀποῖος διὰ τῆς ῥητορικῆς ἐσυτοῦ δεινότητος καὶ τῆς
μελισταγοῦς εὐγλωττίας ἦγε καὶ ἔφερε τὴν σύγκλητον κεραυνο-
θολῶν διὰ τῶν λόγων του τὸν ἐπιθουλεύδμενον τὴν πολιτείαν
Ἀντώνιον. Τῇ προτάσει τοῦ Κικέρωνος ὁ Ὁκτωυῖκνδς ἀνηγ-
ρεύθη συγκλητικὸς καὶ ἐπετράπη αὐτῷ νὰ σπουδαρχῇ πρὸ δέ-
κα ἐτῶν τῆς νομίμου ἡλικίας.

Αἱ ἀρρεματὶ ἐπολλαπλασιάζοντο καὶ ἡ μεταξὺ Ὁκτωυῖκνδος
καὶ Ἀντώνιου ἔνοπλος σύγκρουσις δὲν ἐθράδυνε νὰ ἐπέλθῃ. Καὶ
ὁ μὲν Λέπιδος, ὁ τοῦ Καίσαρος ἵππαρχος, εἶχεν ἀποσταλῆ πρὸς
ἐκδίκησιν τῶν φονέων τοῦ Καίσαρος εἰς τὴν ἀνατεθεῖσαν αὐτῷ
ἐπαρχίαν τῆς Ιθηρίας. Ο δὲ Ἀντώνιος ψηφίσματι τοῦ δήμου
ἀνέλαβεν ἥδη τὴν ἐντὸς τῶν "Αλπεων Γαλατίαν, κατεγομέ-

νην υπὸ τοῦ Δεκίμου Βρούτου, καθ' οὗ ἐπῆλθε μετὰ πολυκρίθμου στρατοῦ. Ἀλλ' ἡ βουλὴ ἐκήρυξεν αὐτὸν πολέμιον τῆς πατρίδος, ἀν μὴ ἐπείθετο νὰ λύσῃ τὴν κατὰ Δεκίμου πολιορκίαν καὶ ἔξελθῃ τῆς ἐντὸς τῶν "Αλπεων Γαλατίας, καὶ ἐπειδὴ κατευρόνησεν ἡδη τοῦ δόγματος τῆς βουλῆς, ἀπεστάλησαν κατ' αὐτοῦ οἱ ὑπατοὶ τοῦ ἔτους ἐκείνου Αὔλος Ἰρτίος καὶ Γάϊος Οὐθίσιος Πάνσας, μεθ' ὧν διετάχθη νὰ ἐνωθῇ καὶ ὁ Ὀκταυίκανδς ἀναγροευθεῖς ἀντιστράτηγος. Οἱ Ἀντώνιος, πρὶν ἡ ἐνωθῶσιν οὗτοι, ἐπελθὼν κατὰ τοῦ Πάνσα νικᾷ καὶ φονεύει αὐτὸν, ἀλλ' ἡττᾶται ὑπὸ τῶν συνηγορούμενων στρατευμάτων τοῦ Ὀκταυίκανδος καὶ Ἰρτίου, πεσόντος καὶ αὐτοῦ ἐν τῇ μάχῃ, ὅπόθεν κατέφυγεν εἰς τὴν ἐντὸς τῶν "Αλπεων Γαλατίαν παρὰ τῷ Λεπίδῳ. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ βουλὴ μετὰ τὴν ἡτταν τοῦ Ἀντώνιου ἐπικυρώσας τὸν Ὀκταυίκανδον, ἀνέθηκε δὲ τὴν διοίκησιν τοῦ ἐκεῖ στρατοῦ εἰς τὸν Δέκιμον, τῶν δὲ κατὰ θάλασσαν δυνάμεων εἰς τὸν Σέζτον Πομπήιον, μετεκαλέσατο δὲ τὸν Μ. Βρούτον καὶ Κάσσιον εἰς Ρώμην, ὁ Ὀκταυίκανδς ἐπελθὼν μετὰ τοῦ εἰς αὐτὸν πιστοῦ μένοντος στρατοῦ εἰς Ρώμην ἀναγροεύεται ὑπατος μόλις ἡγῶν τὸ 20 ἔτος τῆς ἡλικίας, παρὰ τὴν θάλην μὲν τῆς συγκλήτου, ψήφῳ δὲ τοῦ δήμου, καὶ συνδικαλλάσσεται πρὸς τὸν Ἀντώνιον καὶ Λέπιδον. Οἱ τρεῖς οὗτοι συνελθόντες εἰς ιδιαιτέραν συνέντευξιν συνέθεντο τοὺς δρους τῆς κοινῆς ὅμορφωντας καὶ συμπράξεως καὶ συνέστησαν τὴν δευτέραν τρίαρχίαν (43).

Τ. Δευτέρα τριαρχία Ὀκταυίκανδος, Ἀντώνιου καὶ Λεπίδου, προγραψαί, μάχη ἐν Φιλίπποις, ἡττα καὶ θάνατος Κασσίου καὶ Βρούτου.

(43-42).

Οἱ τρίαρχοι, οἱ σφραγικοταὶ οὗτοι τῆς Ρώμης καὶ τῆς ἑλευθερίας, συνέθεντο νὰ διανεμηθῶσι πρὸς ἄλλήλους τὴν ἀνωτάτην ἔξουσίαν καὶ τοὺς λεγεῶντας ἐπὶ πέντε ἔτη. Καὶ ὁ μὲν Ἀν-

τώνιος ἔλαθε τὴν ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῶν Ἀλπεων Γαλατίαν, ὁ Λέπιδος τὴν Ιθηρίαν καὶ τὴν Νερθενικὴν Γαλατίαν, ὁ δὲ Ὁκταυῖανδρος τὴν Ἀφρικὴν καὶ τὰς νήσους τῆς Μεσογείου θαλάσσης. Η δὲ Ἰταλία καὶ αἱ ἀνατολικαὶ ἐπαρχίαι ἀρθήσανται πάνταν μητροπόλεις ἐπί τοῦ παρόντος. Τούτων ὁ μὲν Ἀντώνιος καὶ ὁ Ὁκταυῖανδρος ἐμπελλον νὰ ἀναλάθωσι τὸν κατὰ τοῦ Βρούτου πόλεμον, ὁ δὲ Λέπιδος νὰ διαμείνῃ ἐν Ρώμῃ ὥς ὑπατος. Ἐπὶ πᾶσι δὲ συνέθεντο, πρὶν ἡ καταβάλωσι τοὺς κορυφαίους ἑκατῶν ἀντιπάλους, νὰ ἔξολοθρεύσωσι πρὸς ἴδιαν ἀσφάλειαν διὰ τῶν προγραφῶν πάντας τοὺς ἔχθρους καὶ ἔκαστος συνέταξε τὸν ἴδιον κατάλογον, ἐν ᾧ συγκαταλέγωνται καὶ πολλοὶ φίλοι καὶ συγγενεῖς τῶν ἑτέρων τριάρχων. Καὶ συνήνεσεν ἔκαστος, διότι διὰ τῆς θυσίας φίλου ἡ συγγενοῦς ἐλάμβανεν ὡς ἀμοιβὴν τὸν ὅλεθρον τῶν ἔχθρῶν του. Οὕτως δὲ Ἀντώνιος ἡγέθη τὴν προγραφὴν τοῦ θείου του Λουκίου, ὁ Λέπιδος τὴν τοῦ ἀδελφοῦ του Παύλου, καὶ ὁ Ὁκταυῖανδρος τὴν τοῦ Κικέρωνος, τοῦ ὀποίους ἡ ἀποκοπεῖσα κεφαλὴ προσηνέγκθη εἰς τὸν Ἀντώνιον, ὅστις ἐπεδείξατο ὅλον τὸ πάθος, ὅπερ ἐκόλασεν ἐν τῇ καρδίᾳ του, ὁ δὲ γυνὴ του Φουλεΐχ, ἣτις πρότερον εἶχε συζευχθῆ τὸν Κλώδιον ἐκεῖνον, λαθοῦσα εἰς χεῖρας τὴν κεφαλὴν κατεκέντησε διὰ τῆς ὄχριδος τὴν εὐλαλὸν ἐκείνην γλωσσαν. Αἱ προγραφαὶ τῶν ἀνθρωπομόρφων τούτων θηρίων ὑπερέβαλον κατὰ τὴν ὥμοτητα τὰς τοῦ Μαρίου καὶ Σύλλα ὁμοῦ λαμβανομένας. Διὰ τῶν νέων τούτων προγραφῶν ἐφονεύθησαν 300 συγκλητικοί, 2000 ἵπποις καὶ ἀναρίθμητοι ἄλλοι πλούσιοι καὶ εὐγενεῖς ἐφονεύθησαν, ἢ ὑπερωρίσθησαν, ὅπως σφετερισθῶσι τὰς περιουσίας αὐτῶν. Τὰ πτώματα ἢ ἐρρίπτοντο εἰς τὸν Τίθεριν ἢ ἔμενον ἀταρα βορὰ τῶν ὀρνέων ἢ ἐρρίπτοντο εἰς τὰ θηρία καὶ μόνον αἱ κεφαλαὶ παρουσιάζοντο εἰς τοὺς τριάρχους πρὸς ἀμοιβὴν.

Ο δὲ Βροῦτος καὶ Κέσσιος, ὁ νοῦς καὶ ἡ ψυχὴ τῆς δημοκρατίας, διελθόντες τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἀναζωπυρώσαντες τὸν πρὸς

τὴν ἐλευθερίκην ἔρωτα τῶν νέων σπουδαστῶν διεπερχούμενα
ό μὲν εἰς Μακεδονίαν, ἔνθα συνέλεξεν ικανὸν στρατόν, οὐ δὲ εἰς
Συρίαν, ἔνθα συγκεντρώσας 12 λεγεῶνας ἔξηνάγκασε τὸν ἀπε-
γνωκότα Δολοθέλλαν νὰ αὐτοκτονήσῃ. Πληροφορηθέντες δ' ὅτι
ἐπέρχονται κατ' αὐτῶν ἢ Ἀντώνιος καὶ ὁ Ὁκταυίανδς μετὰ 40
λεγεώνων, καθηυποτάξαντες δὲ τὴν Ρόδον καὶ Λυκίαν καὶ ἐκ-
βιάσαντες τὰς κατειλημμένας διόδους τῶν στενῶν τῆς Θρά-
κης ἐστρατοπέδευσαν παρὰ τοὺς Φιλίππους ἔχοντες πεζὸύς
ὅκτακισμυρίους καὶ δισχιλίους ἵππεῖς, ἔνθα, ἀντιπαραταχθέντων
καὶ τοῦ Ἀντωνίου καὶ Ὁκταυίανδου μετὰ δεκακισμυρίων πεζῶν
καὶ 3000 ἵππεων, συνεκρότησαν τὴν περιβόητον φονικωτάτην
μάχην, καθ' ἣν ὁ μὲν Βροῦτος ἐνίκησε νίκην λαμπράν καὶ
ἐκυρίευσε τὸ στρατόπεδον τοῦ Ὁκταυίανδου, οὐ δὲ Ἀντώνιος
ἐνίκησε καὶ ἐκυρίευσε τὸ στρατόπεδον τοῦ Κασσίου, ὃς δεινοπα-
θῶν ἐπὶ τῇ ἡττῇ ἥτοκτόνησε, καὶ ὃν ὁ Βροῦτος διακρυψροῶν
ἀπεκάλεσε τὸν ἔσχατον τῆς Ρώμης πολίτην.

Μετὰ εἰκοσαήμερον ὄπλων ἀνακωχὴν ὁ Βροῦτος περισυλλέ-
ξας τὰ λείψανα τοῦ στρατεύματος τοῦ Κασσίου καὶ θεραπεύ-
σας τὰς ἀνάγκας αὐτῶν, εἰς ὃς περιῆλθον μετὰ τὴν ἡτταν
καὶ τὴν διαρπαγὴν τοῦ στρατοπέδου τῶν, καὶ πολλὰ ὑποσχε-
θεῖς καὶ ἐνθαρρύνας συνῆψε δευτέραν κρίσιμον πρὸς τοὺς πολε-
μίους μάχην, καθ' ἣν ὁρμήσας μετὰ τοῦ πεζικοῦ καὶ βοηθού-
μενος ὑπὸ τοῦ ἵππικοῦ ὄθραυσε τοὺς πολεμίους καὶ νικηφόρως
κατεδίωκεν αὐτούς, ὅτε ὁ στρατὸς τοῦ Κασσίου καταληφθεὶς
ἀπροσδοκήτως ὑπὸ πανικοῦ ἐτράπηεις φυγήν, ἣν μετέδωκε καὶ
εἰς ὀλόκληρον τὸν στρατόν. Μάτην ὁ Βροῦτος ἀντεπάλαισε
μετὰ καταπληκτικῆς ἀνδρείας νὰ ἀναγκαιτίσῃ τῶν φυγάδων
τὸν χείμαρρον καὶ ὡς βράχιος ἀπορρύξας ἀντέσχε συντρίβων τοὺς
κατ' αὐτῶν ἐπελαύνοντας πολεμίους. Ἐπὶ τέλους συμπαρε-
σύρθη καὶ οὗτος, ἀφοῦ ἔπεσον οἱ πλεῖστοι τῶν περὶ αὐτὸν ἀν-
δρειοτάτων στρατιωτῶν καὶ ἡγεμόνων. Καταληφθεὶς δὲ ὑπὸ
τῆς νυκτὸς κατέφυγεν εἰς σπήλαιον, ἔνθα διαναπαυθεὶς ὀλίγον

καὶ ὑψώσας τὰ ὅμματα εἰς τὸν οὐρανὸν εἶπε δεινοπαθῶν ἐπὶ τῇ ἀπωλείᾳ τοσούτων ὑπέρβεν.

«Ζεῦ, μὴ λάθοι σε τῶνδ' ἃς αἴτιος κακῶν»

καὶ ἀσχάλλων ἐπὶ τῇ ἀναρμόστῳ φορᾷ τῶν πραγμάτων καὶ τῇ διελύσει τοσούτων λαμπρῶν ἐλπίδων ἔρη·

«ὦ τλῆμον ἀρετή, λόγος ἄρ' ἡσθι', ἐγὼ δέ σε»

«Ἄς ἔργον ἥσκουν, σὺ δ' ἄρ' ἐδούλευες τύχη».

καὶ πεσὼν ἐπὶ τοῦ ξίφους ἐξέπνευσεν. Ἡ δὲ γυνὴ αὐτοῦ Πρωτία, ἡ τοῦ Κάτωνος θυγάτηρ, μαθοῦσα τὸ τέλος τοῦ ἀνδρὸς τοῦ τοκτόνησε καταπιοῦσα ἄνθρακας ἐμπύρους!

8. Άι μεταξὺ τῆς δευτέρας τριαρχίας διαφωνέαται καὶ ἡ ἐν Ἀντέω ἡττα καὶ θάνατος τοῦ Ἀντωνίου καὶ Κλεοπάτρας (42-30).

Οὕτως ἐν Φιλίπποις συνετάρῃ μετὰ τῶν τελευταίων αὐτῆς προμάχων καὶ ἡ δημοκρατία, ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς ὁποίας θεμελιώσαντες οἱ τρίαρχοι τὴν δύναμίν των διετέλεσαν ἀπολαμβάνοντες τοὺς ναρποὺς τῆς δόξης καὶ τῶν θριάμβων των. Καὶ ὁ μὲν Ἀντώνιος ἀπελθὼν εἰς τὴν Ἀσίαν, ἐπως τιμωρήσῃ τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ Βερούτου καὶ Κασσίου, ἐτρώθη τὴν ναρδίαν καὶ ἐδεσμεύη τὴν θέλησιν ὑπὸ τῶν θελγήτων τῆς περιβοήτου Κλεοπάτρας, ὁ δὲ Ὁκτωνίας ὑπέστρεψεν εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἐπως καταπολεμήσῃ τὸν Σέξτον Πομπήιον καὶ ἀπονείμῃ εἰς τοὺς στρατιώτας του τὰς ἃς ὑπεσχέθη ἀμοιβάς. Οἱ πρὸς στρυγμὴν ἀναρρίθεις τῆς Ἔγιοτταπίας σπινθήρ ἀπεσθέσθη ἐν τῇ νέφη δικαιομητῷ τοῦ βρωματικοῦ κράτους. Καὶ ὁ μὲν Ὁκτωνίας ἔλαβε τὴν Ἰταλίαν, ὁ δὲ Ἀντώνιος τὴν Ἀντολὴν καὶ ὁ Δέπιδος τὰς ἐπαρχίας τῆς Ἀρριανῆς. Παρεχώρησαν δὲ καὶ εἰς τὸν Σέξτον τὰς νήσους τοῦ Αιγαίου καὶ τὴν Πελοπόννησον.

«Ἄλλὰ διὰ τῆς διανομῆς ταύτης ἀνεφερίσθη αὖθις τῆς φύλως δοξίας ὁ σπινθήρ καὶ μανικώτερον ἐξήρθησαν αἱ φλόγες τοῦ ἐμ-

φυλίσου πολέμου μεταξύ Ὁκτωβρινοῦ καὶ Ἀντωνίου, ἀρδοῦ προ-
γουμένως ὁ Ὁκτωβρινὸς κατενκυμάχησε τὸν Σέξτον ἐν Σικε-
λίᾳ, (ἐφόνευσε δὲ ἐν Φρυγίᾳ αὐτὸν καταφυγόντα ὁ Ἀντώνιος),
τὸν δὲ Δέπιδον ἀποστερήσας πάσης ἀρχῆς καὶ ἔξουσίας ἐπέτρε-
ψεν αὐτῷ νὰ φέρῃ μέχρι θνάτου (18) τὸ ἀρχιερατικὸν ἀξιω-
μα. Πλὴν τῆς ἀρχιμαρνίας συνετέλεσεν οὐκ ὀλίγον ὡς ἀρρομή
τοι ἐμφυλίου τούτου πολέμου καὶ ὁ ἀστος, ἀκόλουστος καὶ ἐκ-
δεινητημένος βίος τοῦ Ἀντωνίου μετὰ τῆς Κλεοπάτρας, εἰς ἣν
ἐδωρήσατο τὴν Φοινίκην, τὴν Συρίαν, τὴν Κιλικίαν, τὴν Κύ-
προν καὶ ἄλλας γάρως, ἀνηκούσας εἰς τὴν φωμακικὴν ἀρχήν.
Χάριν δὲ τοῦ πρὸς αὐτὴν ἔρωτός του ἀπέπεμψε περιρρονητι-
κῶς τὴν νόμιμον ἑκυτοῦ σύζυγον, τὴν ἐνάρετον Ὁκτωβρινήν, ἀ-
δελφὴν τοῦ Ὁκτωβρινοῦ, καὶ κατέστησε συγκοινωνοῦς τῆς βα-
σιλισίας τὸν τε Καισαρίωνα, νιὸν τοῦ Καίσαρος καὶ Κλεοπάτρας,
καὶ τοὺς δύο ἕξ ἑκυτοῦ καὶ τῆς Κλεοπάτρας γεννηθέντας ἐτέ-
ρους νιούς. Η διεγωγὴ αὖτοι τοῦ Ἀντωνίου ἔξήγειρε καθ-
έκυτον τὸ μῆσος καὶ τὴν ἀγκανάκτησιν τῶν Ρωμαίων, ἥπερ
λίγαν κατελλήλως μετεγειρίσθη ὑπὲρ ἑκυτοῦ ὁ Ὁκτωβρινός,
ὅστις ἀνελάχθηνεν ἦδη ὑπὲρ τῆς φωμακικῆς μεγαλοπρεπείας καὶ
τιμῆς τὸν κατὰ τοῦ Ἀντωνίου πόλεμον, τὸν ὅποῖον ἡ φωμακικὴ
σύγκλητος ἐκήρυξεν ἐπιτήμως κατὰ τῆς Κλεοπάτρας.

Ο Ἀντώνιος συνεκέντρωσεν ἦδη ἐν Ἐρέσῳ μεγάλην νκυ-
τικὴν καὶ πεζικὴν δύναμιν (33). Ἄλλ' ἀντὶ νὰ προελάσῃ εἰς
Ἴταλίαν κατὰ τοῦ ἦδη ἀνετοίμου Ὁκτωβρινοῦ, διέμεινεν ἐπὶ
Ἐν ἔλον ἔτος ἐν Σάμῳ, ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν Πάτραις κατατή-
θεων πολύτιμον γρόνον ἐν ταῖς Οὐλίκαις καὶ τῷ ἔρωτι. Ο δὲ
δραστήριος Ὁκτωβρινὸς παρασκευάσας τὰς κατὰ ἔηράν καὶ θά-
λασσαν δυνάμεις διεπέρχεσεν ἀπὸ Βρεντησίου εἰς Ἡπειρον καὶ
ἐστρατοπέδευσεν ἐν τῇ βορειάρχῃ πλευρῇ τοῦ Ἀμέρρακικοῦ κόλπου
παρὰ τὸ Ἀκτιον, ἐνθα συνεκροτήθη (τῇ 2 Σεπτεμβρίου 31)
ἡ περιβόητο: νκυμαγία, καθ' ἣν ἡστήθη κατὰ κράτος ὁ Ἀν-
τώνιος, ὅστις πρῶτος ἔδωκε τὸ σύνθημα τῆς ὄμης παρακο-

λουθήσας τὴν ἀπὸ τῆς ναυμαχίας ἐν τῇ ἀκρῷ τοῦ ἀγῶνος φυγο-
μαχήσασαν μεθ' 60 πλοίων Κλεοπάτραν. Οἱ ἑνὶ ἔηρῃ ἐν ἀπρα-
ξίᾳ διατελῶν πολυάριθμος τοῦ Ἀντωνίου στρατός (α) παρεδέ-
θη εἰς τὸν νικητήν, ἀφοῦ μάτην ἐπὶ 7 ἡμέρας μετὰ τὴν ναυμα-
χίαν ἀνέμενε τὰς διαταγὰς τοῦ Ἀντωνίου, ὅστις ὥχετο ἀπιών
μετὰ τῆς Κλεοπάτρας εἰς Αἴγυπτον, ἔνθα ἐγκαταλειψθέντες
ὑπό τε τῆς τύχης καὶ τοῦ ἴδιου στρατοῦ καὶ τοῦ στόλου, αὐτο-
μολήσκοντος πρὸς τὸν πρὸ τῆς Ἀλεξανδρείας ἐπισχυνέντα νικη-
τήν, κατέστρεψαν τὸν βίον ὁ μὲν Ἀντώνιος πλήξας αὐτὸς ἔκυ-
τὸν διὰ τοῦ ξίφους, ἡ δὲ Κλεοπάτρα δαχθεῖσα, ὡς λέγεται, ὑπὸ
ἀσπίδος, (ἥτοι ὑπὸ φρεμακεροῦ ὅρεος) ἐν εἰσήγαγον κατ' ἐν-
τολὴν τῆς ἐν κανίστρῳ ὀπωροφόρῳ, ἵνα μὴ ἐπιζήσῃ καὶ κο-
ρυκήσῃ τὸν θρίαμβον τοῦ νικητοῦ.

**9. Θέσεις τῆς Ἑλλάδος κατὰ τοὺς τρεῖς τε-
λευταίους ἐμφυλέους τῆς Ἀρώμης πολέμους
καὶ κατάστασις αὐτῆς μετ' αὐτούς.**

"Οτε ἔξερράγη ὁ μεταξὺ Πομπηίου καὶ Καίσαρος περὶ κοσμο-
κρατορίας ἀγῶν σύμπασσι σχεδὸν ἡ Ἑλλὰς καὶ ἔξι εὐγνωμοσύ-
νης πρὸς τὸν καταστροφέα τῶν πειρατῶν καὶ ἐκ τῆς ἴδιαζούσης
εὐνοίας, ἦν οὗτος ἐπεδείξατο εἰς πολλὰς ἐλληνίδας πόλεις, συν-
ετάχθη μετὰ τοῦ Πομπηίου, ὅστις ἐξ Ἑλλήνων συνεκρότησεν
ἀξιόλογον νυκτικὴν καὶ πεζικὴν δύναμιν. Δυστυχῶς ὅμως ὁ
Πομπηίος ἤτατήθη ἐν Φαρσάλοις (6 Ιουνίου 48 π.Χ.) καὶ πλὴν
τῆς ἀπωλείας τῶν ἀνδρῶν καὶ τῶν ἄλλων συμπαρομητούντων
δεινῶν ἐν ταῖς γύρωσι, ἐν αἷς συγκροτεῖται ὁ ἀγών, τὰ Μέ-
γαρα ὑπέστησαν φοβερὰν καταστροφήν, θελήσαντα νὰ ἀντι-
σταθῶσιν εἰς τὸν στρατὸν τοῦ νικητοῦ. Εύτυχῶς ὅμως ἡ μεγα-
λορροοσύνη τοῦ Καίσαρος ἀνεδείχθη ὑπερτέρα πάσης δυσμενείας

(α) "Ο μὲν Ἀντώνιος εἶχε δεκακισμυρίους πεζούς, δισμυρίους ἵπ-
πες καὶ 500 πλοῖα, ὁ δὲ Ὁκταυιάνες 80000 πεζῶν, 20000 ἵππες
καὶ 250 πλοῖα.

καὶ ἐκδικήσεως πρὸς τὰς λοιπὰς πόλεις καὶ μάλιστα πρὸς τὰς Ἀθήνας, πρὸς ἃς παρεγώρησε καὶ πλουσίας γρηγορικὰς δωρεὰς πρὸς διακόσμησιν αὐτῶν. Τοὺς δὲ Θεσσαλούς, ἐπειδὴ ἐνίκησε τὴν λαρυπρὰν νίκην ἐν τῇ γάρῳ αὐτῶν, ἀνεκήρυξεν ἐλευθέρους. Μετὰ τετρακίνην δ' ἀνήγειρεν εἰς πόλιν λαρυπρὰν τὴν ὑπὸ τοῦ Μομφίου πυροπληθεῖσαν Κόρινθον ἐκ τῆς τέφρας καὶ τῶν ἔρειπίων της. Ἀνέλαβε δὲ καὶ τὴν τομὴν τοῦ Ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου, ἀλλὰ θυνόν ἀργῆκεν ἡμιτελές τὸ ἔργον.

Εἰς μεῖζον δεινὸν ὑπέπεισε κατόπιν ἡ Ἑλλὰς καὶ μεῖζον ἐπέσυρε τὴν δυσμένειαν τῶν νικητῶν τῶν δολοφόνων τοῦ Καίσαρος Βρούτου καὶ Κασσίου, κατατροπωθέντων ἐν Φιλίπποις (42) ὑπὸ τοῦ Ὁκταυίκονοῦ καὶ Ἀντωνίου. Οἱ Ἀθηναῖς μάλιστα εἴχον ἀναρτήση τὰς γαλλικὰς τῶν δολοφόνων εἰκόνας πλησίον τῶν τοῦ Ἀριδοδίου καὶ Ἀριστογείτονος εἰκόνων. Ἀλλ' ὁ ἐν Ἀθήναις ἐπὶ πολὺ διατρέψυς Ἀντώνιος ἀνεδείχθη καὶ σύτος σὺ μόνον ἐπιεικῆς πρὸς αὐτούς, ἀλλὰ καὶ πολλὰς ἀπένειμε δωρεάς, ἐν αἷς καὶ τὴν Αἴγιναν καὶ Κέων καὶ Σκίαθον καὶ Πεπάρηθον, καὶ ἔγκιρε προσταγορεύσμενος γιλέλληρ καὶ γιλαθῆρας.

"Οτε δὲ πάλιν ἐξερράγη ὁ μεταξὺ Ὁκταυίκονοῦ καὶ Ἀντώνιου ἀγών, κί πλεισται τῶν ἐλληνιδῶν πόλεων συνετάχθησκαν κῦθις μετὰ τοῦ ἡττηθέντος Ἀντωνίου. Οἱ δὲ νικητὴς προστένευθη οὐδὲν ἡττον γεννακιοφρόνως πρὸς τοὺς Ἑλληνας, οἵτινες ἤσαν ἡδη οἰκτοι μᾶλλον ἢ τιμωρίας ἄξιοι. Καὶ αὐτοκράτωρ δὲ γενόμενος ἀντῆμειψε καὶ πολυειδῶς εὐηργέτησε τοὺς μετ' αὐτοῦ συναγωνισθέντας Λακκεδαιμονίους, παραγωρήσας αὐτοῖς τὰς μετὰ τοῦ Αντωνίου συνταχθείσας πόλεις, Καρδαμύλην, Φαράζ, Θουρίουν καὶ τὰ Κύθηρα. Ἐπισκεφθεὶς δὲ καὶ τὴν Σπάρτην ἐτίμησε τὴν πατρίδα τοῦ Λυκούργου παρακαλίσας καὶ αὐτὸς εἰς τὰ κοινὰ συσσίτια. Πρὸς δὲ τοὺς Ἀθηναίους τὸ κατ' ἀργάκας μὲν ἐδείχθη αὐτηρός, ἀραιρέσας ἀπ' αὐτῶν τὴν Αἴγιναν καὶ Ἐρέτριαν, καὶ ἀπαγορεύσας αὐτοῖς νὰ πολιτογράφησι ἔ-

νους ἐπ' ἀργυρίῳ, ἀλλ' ἡ δόξα τῶν σωζομένων καλλιτεχνημάτων ἐμετρίσει τὴν αὐστηρότητα καὶ ἐρείκησεν ἐπὶ τοσοῦτον τὴν ακρδίαν αὐτοῦ, ὥστε ἀπεπεράτωσε τὴν στοὰν τῆς Ἀρχηγέτειδος Ἀθηνᾶς καὶ ὑπεβοήθησε τὰς ἐργασίας τοῦ ἀναικοδομουμένου ναοῦ τοῦ Ολυμπίου Διός. Περὶ δὲ τὸν τόπον τῆς νίκης ἀνήγειρε νέκνην πόλιν, τὴν Νεκρόπολιν, καὶ ἀνιδρύσε πενταετηρικὸν ἀγῶνα, τὰ "Ἀκτια, ἀναθεὶς τὴν προεδρείαν εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους. Ἀνεκάινισε δὲ καὶ συνώκισε καὶ τὰς Ηπέτριας ἐκ τε τῶν ἀρχαίων κατοίκων, διεσπαρμένων ἦδη, καὶ ἐκ πολλῶν τῶν ἐν Ἀκτίῳ Θρακίων νικητῶν, καταστήσας αὐτῇ ὑποτελεῖς τὴν Δύμην, τὰς Φαράς, τὴν Τριταίεν καὶ τὴν τῶν Οζελῶν Λοιρῶν γάρχν, πλὴν τῆς Ἀμφίσσης. Ἀνεκήρυξε δὲ αὐτὴν αὐτόνομον καὶ ἐλευθέρον, ὡς καὶ τὴν Σάμου.

10. Ζωφερὰ εἰκόνων τῆς Ἑλλάδος κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς ὑποδουλώσεως της.

Θλιβερά ἔστιν ἡ εἰκόνων τῆς πολιτικῆς καὶ ἡθικῆς ἐκλύσεως τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς ὑποδουλώσεως της; Ἡν ἐγκατέλιπεν ἡμῖν ὁ ιστορικὸς Πολύβιος, ἀλλ' ἔτι θλιβερωτέρα ἔστιν ἡ πραγματικὴ εἰκόνων, Ἡν ἐγκατέλιπεν ἡμῖν ὁ γεωγράφος Στράβων, περιγράφων τὴν λειψανδρίαν καὶ τὰς καταστροφάς, τὰς ὄπειρας ὑπέστησαν κατὰ τοὺς τελευταίους τούτους γρένους τοσαῦται γάρων καὶ πολύανδροι πόλεις. Πάντες οἱ ἔγκυτοι καὶ πλούσιοι πολίται τῆς Μακεδονίας μετὰ τὴν ὑποταγὴν αὐτῆς ὑπεγρεώθησαν ἐπὶ ποινῇ θανάτου νὰ μεταναστεύσωσιν εἰς τὴν Ιταλίαν. Εἰς τὴν αὐτὴν τύχην ὑπέκυψαν καὶ οἱ Ιλλυριοί. Η "Ηπειρος ὑπέστη ὑπὸ Αιμιλίου Ηαύλου συστηματικὴν λεηλασίαν, 70 πόλεις αὐτῆς ἄρδην κατεστράφησαν καὶ 150000 ἀνθρώπων ἐξηνδραποδίσθησαν. Ο Μούμμιος ἐπιρρόπλησε τὴν Κόρινθον, ἐρόνευσεν ἀπαντάς τοὺς πολίτας καὶ ἐξηνδραπόδισε τοὺς πατέδας καὶ τὰς γυναικας. Ο Σύλλας ἐπήνεγκεν ἔτι δεινοτέρους καταστροφὰς ἐν τῇ Ἀττικῇ, τῇ Βοιω-

τίχ καὶ τῇ λοιπῇ Ἐλλάδι καὶ μικρῷ Ασίᾳ. Οἱ πειραταὶ τῆς Κιλικίας ἐλεηλάτησαν περὶ τὰς 400 πόλεις, οἱ δὲ κάτοικοι πλείστων πόλεων καὶ χωρῶν ἀθρόου ἀπεδήμουν εἰς ξένας γόργας καὶ μάλιστα εἰς Ἰταλίαν καὶ Ρώμην, ἐπιδιώκοντες βελτίωνα τύχην, ἢ τουλάχιστον ἀπαλλαγὴν τῶν οἰκεῖν. Σύμπασσα ἡ πρὸς βορρᾶν Ἐλλάς, ἡ Ἰλλυρία, Ἡπειρος, Αιτωλία, Ακαρνανία καὶ Λοκρία, αἱ ἄλλοτε πολὺυανθρωποι αῦται χῶραι, ἀπέβησαν κατοίκουν ἔρημοι, αἱ δὲ σποράδην ἀπαντῶσαι μικραὶ τινὲς καῶμαι οὐδὲ μνεῖας εἰσὶν ἀξίαι. Ἐκ τῶν ἐν Θεσσαλίᾳ πόλεων ἀξίας μνεῖας εἶναι ἡ Λάρισσα, ἐκ δὲ τῶν βοιωτικῶν ἡ Τάναγρα καὶ αἱ Θεσπιαὶ, αἱ δὲ ἐπτάπυλοι Θῆραι, αἱ ἐν Λευκτροῖς καὶ Μαντινείᾳ νικηφορήσασαι καὶ τὴν ὅλην τῆς Ἐλλάδος ἡγεμονίκην διαφιλονεικοῦσαι, πλὴν τῆς Βοιωτίας, οὐδὲ τοῦ ἀνέματος κάμης εἰσὶν ἀξίαι. Ἡ Λακκωνικὴ μόλις ἡρίθμει περὶ τὰς 30 κάμψεις ἐκ τῶν 100 πολὺυανθρώπων πόλεών της. Αἱ πλεῖσται δὲ τῶν πόλεων τῆς Ἀρκαδίας ἢ δὲν ὑπῆρχον πλέον ἢ μόλις ἦχνη τινὲς αὐτῶν ἔρχαντο καὶ μόνη ἡ Τεγέα εἶχε μέτριον τινὲς πληθυσμόν. Ἡ Ἐλλὰς ώμοίκεν ἥδη πρὸς ἀνδραῖς ἄλλοτε φωμαλέον καὶ ῥέκτην, ἥδη δὲ παρημακότα καὶ κατεσιληκότα μετὰ σφρόδρους πυρετούς καὶ αἷμοπτυσίας.

III. Γενικαὶ παρατηρήσεις.

Κατὰ τὴν τελευταίαν ἐκατονταετηρίδα πρὸ τῆς ἀνακηρύξεως τῆς μοναρχίας τὸ φωματικὸν κράτος ἀνυψώθη εἰς τὴν μεγίστην ἀκμὴν καὶ δύναμιν, ἀλλ' ἐν ταῦτῃ κατέπεσε καὶ εἰς τὴν ἐσχάτην ἡθικὴν ἐξαγρείωσιν, τὴν ἐποίειν μάλιστα ἐπήνεγκον τὰ εἰς τὸ κράτος εἰσρεύσαντα πλούτη ἐκ τῶν λαφύρων τῶν κατακτηθέντων λαῶν. Ἡ αὕτησις τοῦ πλούτου παρήγαγε τὴν τρυφήν, τὴν ἀκολασίαν καὶ τὴν ἔκλυσιν τῶν ἡθῶν ἐν τῷ ἰδιωτικῷ βίῳ. 'Αλλ' ἐν φταῖτα ἡρέμα ὑπέσκεπτον τὸ κολοσσιαῖον οἰκοδόμημα τῆς φωματικῆς δημοκρατίας, ἐτέφωθεν περιτύγαζε τὴν φωματικὴν ἀριστοκρατίαν ἔξογος παιδεία

καὶ ἵκανότης, φιλοπατρίᾳ καὶ μεγαλοφροτύνη, πρὸς ἓνα καὶ μόνον ἀποβλέπουσα σκοπόν, πρὸς τὸ οἰλέος καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς πατρίδος. 'Αλλ' ἡ λάμψις, ἡ ἐκ τῆς ἐπιφανείας τοῦ γένους καὶ τῶν πατραγαθιῶν δὲν ἔκει μόνη, ὅπως ἀνυψωθῇ τις εἰς τὰ ὑπατα τῆς πολιτείας ἀξιώματα, προσαπητεῖτο μάλιστα καὶ ἡ προσωπικὴ ἵκανότης καὶ ἀρετὴ μετά πλούτου καὶ στρατιωτικῆς ἴσχυος. Οἱ δὲ πολιτικοὶ καὶ στρατιωτικοὶ ἀνδρες τῆς 'Ρώμης ἀπολλαγμένοι ὅντες πάσης βιωτικῆς μερίμνης ὡς ἐκ τῆς χρήσεως τῶν δούλων, καὶ ἐργάζενοι εἰς ἀδιάλειπτον σχέσιν πρὸς τὰ παντοδαπὰ ἔθνη τοῦ ἀγκυροῦ ῥωμαϊκοῦ κράτους ὡς ἐκ τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας ἡ τῆς διοικήσεως τῶν ἐπαργυρῶν προσεκτῶντο εὐχερῶς ποικίλας γνώσεις δλων τῶν τεγνῶν καὶ τῶν ἐφευρέσεων καὶ ἐπούδαζον τὸν ἀνθρώπινον βίον καθ' ὅλας αὐτοὺς τὰς ἐπόψεις καὶ τὰς ἀνάγκας.

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΡΙΤΗ

ἀπὸ τῆς καταλύσεως τῆς δημοκρατίας
ἡ τῆς ἀνακηρύξεως τῆς μοναρχίας μέχρι τοῦ διχασμοῦ
τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους (31 π. Χ.-395 μ. Χ.)

ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ

~~~~~

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

'Απὸ τῆς μοναρχίας τοῦ Αύγουστου μέχρι τοῦ μεγάλου
Κωνσταντίνου (31 π. Χ.—306 μ. Χ.).

Ι. Γάρες Ἰούλιος Καζσαρ Ὁκτωβριανὸς Αὔγουστος, καὶ τὰ ἐπὶ τῆς μοναρχίας αὐτοῦ σπουδαιότερα γεγονότα.

"Ἡ Ρώμη καθυποτάξα διὰ τῶν ὅπλων τὸ πλεῖστον τοῦ
τότε γνωστοῦ κόσμου ἀπεστέρησεν αὐτὸν τὴν ἐλευθερίαν.
"Ηδη διὰ τῶν ἐμφυλίων πολέμων μετὰ τὴν κατατρόπωσιν
τοῦ Ἀντωνίου ἀπώλεσε καὶ τὴν ἰδιαν ἐλευθερίαν. Οἱ πάντες
δ' ἔστεργον ηδη τὰ παρόντα. Καὶ οἱ μὲν στρατιώται, διότι
ἐπλούτησαν ἐκ τῶν λαφύρων, ὃ δὲ δῆμος διότι εἰχε τὰ πρὸς
τροφήν. 'Ἐκ δὲ τῶν δημοκρατικῶν οἱ μᾶλλον διάπυροι ἦ ἐρο-
νεύθησαν ἐκ προγραφῆς ἢ ἔπειτον ἐν ταῖς μάχαις. Οἱ δ' εὐγε-
νεῖς ἐνόμιζον, δτὶ εἶνε ἀφολέστερον νὰ εύτυχῶσι καὶ νὰ ἀρ-
γυσσοι διὰ τῆς ἴσχύος ἐνθὲ ἢ διὰ τῶν ἐπικινδύνων τρικυμιῶν
τῆς ἀστάτου ὄχλοκρατίας.

Διετάξας ὁ Οκτωβριανὸς τὰ κατὰ τὴν Αἴγυπτον καὶ Ἀσίαν
ἐπέστρεψε διὰ τῆς Ἐλλάδος; εἰς Ῥώμην, ἐνθα ἐτέλεσε τρεῖς
μεγαλοπρεπεῖς θριάμβους, τὸν πρῶτον διὰ τὴν Ἰλλυρίαν καὶ
Δαλματίαν, τὸν δεύτερον διὰ τὴν ἐν Ἀκτίῳ νίκην καὶ τὸν
τρίτον διὰ τὴν καθυπόταξιν τῆς Αἴγυπτου. Εύθὺς μετὰ τὸν
θριάμβον (296 π. Χ.) ἡ βουλὴ ἀπένειμεν αὐτῷ τὴν προσω-

νυμίαν τοῦ αὐτοκράτορος; (Imperatoris). Μετὰ ἐν ἔτος προεγειρίσθη τιμητής, μετὰ πενταετίαν ἀδειας πρόσεδρος τῆς βουλῆς, (Princeps Senatus). Πρὸς τούτοις ἀνετίθετο αὐτῷ κατ' ἐπανάληψιν ἡ ὑπατεία. Ἐκτοτε ἐπὶ δωδεκαετίαν ὁ κόσμος ἀπέλαυσεν εἰρήνην; καὶ ἐκλείσθη ἥδη τὸ τρίτον ὁ ναὸς τοῦ Ἰανοῦ. Ὁ δὲ Ὁκταυικὸς ἀκοσθαλῶν τὸ πρῶτον τοῦ τριάρχου τὸ ὄνομα, ὡπέρ ἐμόλυνεν ὁ λύθρος; τοσούτων προγραφῶν καὶ κατέστησεν αὐτὸ μισητὸν καὶ ἀποτρόπαιον, μετωνυμάσθη Αἴγιουστος^(α) καὶ ἀρωσιθη δλως εἰς τὴν ἐσωτερικὴν ἔρθρισιν τοῦ κράτους εὑρὼν προθυμοτάτους συνεργοὺς καὶ ἀντιλήπτορας τὸν Μάρκον Οὐΐζαλην Ἀγρίππαν, τὸν Γ. Κιλινίου Μακινήναν, τὸν Μάρκον Οὐάλεριον Μεσσάλαν τὸν Πολλίονα κλπ. Προστελθὼν δὲ εἰς τὴν σύγκλιτον ἐξερώνητε προσχεδιασμένον λόγον ὑποκριθεὶς διτο θίλει δῆθεν νὰ παρκιτήσῃ τὸ βαρύτατον φροτίον τῆς κυβερνήσεως, ὅπερ ὅμως ἀκον ἐδέχθη νὰ φέρῃ ἐπὶ δεκαετίαν κατ' ἐπίμονον ἀπαίτησιν τῶν συγκλητικῶν, καὶ το πρόσωπον τοῦτο τῆς ἀκρας μετριοφροσύνης ὑπεκριθη πολλάκις μετ' ἀκρας πανουργίας καὶ δολιότητος πρὸς κραταιοτέραν ἐδραίωσιν τῆς δυναστείας του. Καθίδρυσε νέα ἀξιώματα, ἔξ ὧν τινα ἀπέβηταν πολλοῦ λόγου ἀξια, ἰδίως ὁ πολιάρχος (Praefectus urbi) καὶ οἱ δύο ἐπαρχοι τῆς φρουρᾶς (Praefecti praetorio). Εἰς τὴν πολιάρχου ἀνετέθησαν τὰ ἀστυνομικὰ καθήκοντα, ἐνήργει τὰ τῆς ποινικῆς δικαιοισύνης καὶ ἤδυνατο νὰ ἐπιβάλῃ τὴν ποινὴν τῆς ἐξορίας, οἱ δὲ ἐπαρχοι τῆς φρουρᾶς ἀπέβησαν ἴσχυρότεροι. Συνέστησε μόνιμον καὶ διαρκὴ στρατὸν ἐκ 200000, τὸν ὃποιον ἔταξε παρὰ τὸν Ῥῆνον, Ἰστρὸν καὶ Εὔρρετην ἐπὶ ὁχυρωμένων στρατοπέδων πρὸς ἀσφάλειαν τῆς ἐπικρατείας ἐκ τῶν πέριξ βαρβάρων. Πλὴν τούτων τῶν 25 λεγεώνων ὄρισε καὶ

(α) Βραδύτερον Αὕγουστος ἐπεκλήθη καὶ ὁ ὅγδοος μήνης καλούμενος Sextilis, διότι κατ' αὐτὸν ὁ Ὁκταυικὸς κατέλυσε τὸν ἐμφύλιον πόλεμον διὰ τῆς καθυποτάξεως τῆς Αιγύπτου.

ιδίαν σωματοφυλακήν, τοὺς πραιτωριανούς λόγους. Στόλοι δὲ ἐν Φρηνίαις, ἐν Μεσσήνῃ καὶ ἐν Ραθένῃ ἐφύλαττον τὴν Μεσσάγειον. Στολίσκοι δὲ ἐστάθμευον εἰς τὸν Δούναβιν καὶ τὸν Εὔξεινον. Τὴν δὲ ὄλην ἐπικράτειαν διέκεστον εἰς ἐπαρχίας, ὃν αἱ μὲν ἀνὴροι εἰς τὴν σύγκλητον, οἷα ἡ Ἰσπανία, ἡ Δαχλικτία, ἡ Ἡπειρός, ἡ Μακεδονία, ἡ Σικελία, ἡ Σαρδών, ἡ Ἀγαθα, ἡ ἐπικράτεια τῆς παλαιᾶς Καρχηδόνος, ἡ Νομαρχία, ἡ Λιθύη, ἡ Κυρηναϊκή, ἡ Ἀσία, ἡ Βιθυνία καὶ ἡ Πόντος, αἱ δὲ εἰς τὸν αὐτοκράτορα, οἷαι ἡ Λυσιτανία, ἡ Γαλλία, ἡ Γερμανία, ἡ Κοιλὴ Συρία, ἡ Φαινίη, ἡ Κιλικία, ἡ Κύπρος καὶ ἡ Αἴγυπτος. Καὶ ἐκείνων μὲν τῶν ἐπαρχιῶν οἱ διοικηταὶ διορίζοντο ὑπὸ τῆς βουλῆς καλούμενοι proconsules, τούτων δὲ ὑπὸ τοῦ Αὐγουστοῦ καλούμενοι legati.

Ἐν ἔτει 23 π. X. ἐλαθεὶς τὴν δημαρχικὴν ἐξουσίαν ισοβίως, ἥτις καθίστα αὐτὸν ἀπαραβίαστον. Ἐν ἔτει 19 π. X. ἐλαθεὶς τὴν διὰ βίου ὑπατείαν, ἥτις συνεκέντρου αὐτῷ ἀπασαν τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν. Μετὰ δὲ τὸν θάνατον τοῦ Λεπίδου (13 π. X.) ἐλαθεὶς καὶ τὸ τοῦ ἀρχιερέως ἁξιωμα (Pontifex Maximus), ὅπερ κατέστησεν αὐτὸν ὑπέρτατον ἀρχοντα τῆς θρησκείας. Καίπερ φύσει δύσπιστος καὶ δειλός, ὃς ὁ Αὐγουστος, εἶχεν δῆμος καὶ πολλοὺς ἐμπίστους φίλους, οἵτινες ὑπῆρχαν οἱ ἀριστοὶ σύμβουλοι τῶν ἀγαθῶν αὐτοῦ πράξεων, καὶ ἀδύσπιπτοι καὶ ἀδέκατοι ἐπιτιμηταὶ τῶν παρεκτρεπῶν του. Οὕτω π. χ. ὅτε ὁ Αὐγουστος ὑπέγραψε θανατικής καταδίκας, ὁ Μακινάς ἐτόλμυσε νὰ διασχίσῃ τὸ περιστάμενον πλῆθος καὶ νὰ ἐγχειρίσῃ αὐτῷ πινακίδιον, ἐφ' οὗ ἐπέγεγραπτο «ἀνάστηθι ἂδη ποτέ, δήμιε!» Ο Αὐγουστος παραγράψας ἡγέρθη μὴ ἐκτελέσας μηδεμίαν θανατικὴν ποινήν.

Περισσεύσεν εἰς 600 ἐκ 1000 τὸν ἀριθμὸν τῶν βουλευτῶν, καθαίρεσσας οὕτω τοὺς ἀναξίους, ἐξέδωκε νόμους πρὸς ῥύμισιν τῶν ἥθων καὶ ὅρισε βιβαθεῖα διὰ τοὺς ἐγγάμους καὶ πολυτέκνους. Ανακοδομήθησαν λαρυπρατοί οἰκισμοί καὶ ἐπαύλεις, ἐπε-

σκευάσθησαν καὶ ὅδοι τῆς Ἰταλίας, ἐγκαράχθησαν νέκι εἰν Γκαλατίκ, Ιένρικ καὶ καὶ ὑπεράλπαισι, καὶ κατεσκευάσθησαν λαμπραὶ λεωφόροι.

Τὸν λαμπρότατον δὲ τῆς μοναρχίας του κόσμου ἀπόρτιξον οἱ περὶ αὐτὸν ποιηταὶ καὶ μουσοστεφεῖς ἄνδρες, οἵοι ὁ Οὐραγίλιος, ὁ Ὁράτιος, ὁ Ὁθίδιος ὁ Προπέρτιος, ὁ Τίθουλλος καὶ π. ἔξυμνοῦντες τὰς πράξεις του καὶ ἐγκωμιάζοντες τὰ ἀγαθὰ τῆς εἰρήνης, ἃς ἀπέλλαμεν ἡ οἰκουμένη ἐπὶ τούτου του αὐτοκράτορος.

Ἐπὶ Αὐγούστου ἡμέρας καὶ ὁ ιστορικὸς Τίτος Λίβιος, ὁ πρώτον γράψας σύνταγμα ῥωμαϊκῆς ιστορίας εἰς 142 βι.βίσια, ἐξ ὕποδιεσσώθησαν μόνον 37 καὶ ὁ Σκλλούστιος. Τὸ γραφαντροπικώτατον δὲ τῆς μοναρχίας του Αὐγούστου ἐστίν, ὅτι ἐπὶ αὐτοῦ αἱ τέγγυαι καὶ ἐπιστήμαι ἔλαβον μεγάλην πρὸς τὰ πρόσω φθησιν. Δόγματι δὲ τῆς συγκλήτου ἐφυτεύθη πρὸ τῆς θύρας αὐτοῦ δάγρη, ὁ οἰκός του ὡνομάσθη παλάτιον, αὐτὸς δὲ ἐπεκλήθη πατὴρ τῆς πατριδός, καὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ ἀνεκρύψθη ἱερὸν καὶ ἀπαρεγχείρητον, ἐπὶ τέλους δὲ ἐψηφίσθη καὶ αὐτὸν τῶν νόμων ἀνώτερος.

‘Αλλ’ ἐν ᾧ ἡ κολακεία εἴρεται πρὸ τῶν ποδῶν αὐτοῦ καὶ ἔλαβε μάλιστα τραχύτατα δείγματα τῆς τοῦ λαοῦ ἀγάπης καὶ ἀφοσιώσεως, ὅτε περιγγύθη τῆς ἀχανοῦς αὐτοῦ ἐπικρήτειας τὰς ἐπαρχίας, μὴ νομίσῃ τις ὅτι ἔβαινεν ἡ ἐκοινυστὴ ἐπὶ ρόδων, διότι τρεῖς συνωμοσίαι ἀπεκαλύφθησαν κατὰ τῆς ζωῆς αὐτοῦ, ἡ τοῦ Κεσσιού Παταθίνου, ἡ τοῦ Ἰουνίου Νοβάτου καὶ ἡ τοῦ Κίννα, ἡ πατῶν φοῖβερωτέρα, καθ’ ἡς ὁ Αὐγούστος ἀπέδειξε πάσταν τὴν μεγαλοφροσύνην του, διότι μετὰ τὴν ἀποκάλυψιν προσκαλέσας καὶ μετρίως ἐλέγχεις τοὺς συνωμότας ἀρχαὶ εἰναύθερους ἀντὶ νὰ τιμωρήσῃ αὐτηρῷς, πρὸς δὲ τὸν Κίνναν εἶπε «δίξοι ἐχάρισα τὴν ζωήν, ἦδη τοὶ δίδω καὶ τὴν ὑπατείαν, ἀς ζῶμεν λοιπὸν ἐν τῷ μέλλοντι. ως φίλοι, καὶ ἂς ἰδωμεν πότερος; ήμῶν θέλεις

νικήσῃ, ἐγὼ πιστεύων καὶ μαρτυροῦμέν, ἢ σὺ μὲνον ἔμοι πιστός;¹⁰

2. Εξωτερικοὶ πόλεμοι πρὸς διαφόρους λαοὺς καὶ μάλιστα πρὸς τοὺς Γερμανούς.

Οἱ Αὐγουστοὶ διὰ τοῦ προσηνοῦς καὶ μεγαλόφρονος ἑαυτοῦ χαρακτῆρος καὶ τῶν μεγαλοδωριῶν προσείλκουσε τὴν ἀγάπην καὶ εὔνοιαν καὶ τοῦ στρατοῦ, καίπερ μηδὲν ἔχων πολεμικὸν προτέρημα. Οὕτως ἐν τῇ ἐν Φιλίπποις μάχῃ ὑπεκριθη τὸν ἀσθενῆ, ἐν Ἀκτίῳ δὲ κατὰ τοῦ Ἀντιοχοῦ καὶ ἐν Σικελίᾳ κατὰ τοῦ Σέξτου ἐστρατήγει ἐπολὺς Ἀγρίππας, στοις ὑπὸρξεν ὁ κράτιστος πολεμικὸς βραχίων αὐτοῦ. Πλὴν τούτων διέπρεψαν ἐπὶ ἀνδρείᾳ καὶ στρατηγικῇ ἀρετῇ οἱ δύο οἱοὶ αὐτοῦ καὶ τῆς Ιουλίᾳς, θυγατρὸς τοῦ Αὐγουστοῦ, Γάιος καὶ Λεύκιος, καὶ οἱ δύο θετοὶ οἱοὶ αὐτοῦ, Τιβέριος καὶ Δροῦσος, τέκνα τοῦ Τιβερίου Νέρωνος καὶ Λιβίας, ἢν ὁ Αὐγουστος ἔγημε μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πρώτου ἀνδρός. Οἱ Βαλερίοις Μεσσάλαις, ὁ Μάρκελλος, οἵος τῆς θυγατρὸς τοῦ Ιουλίους καὶ τοῦ Μ. Μαρκέλλου, οἵοις τῆς ἀδελφῆς τοῦ Οκταυίας. Οἱ Γερμανικοὶ, ἐφάμιλλοι οἵοις τοῦ πατρός του Δρούσου, ὃς ἀπέθανε τῷ 31 ἔτει τῆς ἡλικίας καὶ παρεῖχε μεγάλας ἐλπίδας νὰ ἀποδῆ κατὰ τὴν στρατηγικὴν μεγαλοφύτην νέος Ιουλίου Καίσαρος κλπ. Διὰ τῶν ἀνδρῶν τούτων κατέγαγε νέους λαμπροὺς θριάμβους κατὰ τῶν ἐξωτερικῶν πολεμίων τῆς ἡματίκης αὐτοκρατορίας, κατανικίσας τοὺς ἐξεγερθέντας Ιθηρίας, Παννονίους, Δαλμάτας Ηλέθους καὶ Γερμανούς. Ἀλλ' αἴρνης οἱ ὑποταγέντες Γερμανοὶ, ὁδηγούμενοι ὑπὸ τοῦ γεννατίου Ἐρμαννίου ἢ Ἀρμινίου, ἐπαναστάντες κατακόπτουσι τοὺς ὑπὸ τὸν Κυνηγίλινον Οὐάρωνας ἢ Οὐαρὸν διοικοῦντας τὴν Γερμανίαν ἡωματίκούς λεγεδονας (9. π. X.) Τούτους καθυποτάσσει αὐθίς ὁ κατ' αὐτῶν ἀποσταλεῖς Τιβέριος, ὃ δὲ Γερμανικὸς ἀναγορευθεῖς ἥγειρων τοῦ γερμανικοῦ πολέμου κατέλαβε τὸν Ρῆνον μετὰ ὅπτω λε-

γεώνων καὶ ἐπήρει αὐτοὺς εἰς ὑποταγὴν, ὅτε ἐκλείσθη ἡδη καὶ πάλιν ὁ ναὸς τοῦ Ἰανοῦ.

3. Οἰκογενεῖσακαὶ περιπέτειαι καὶ Θλίψεις καὶ Θάνατος τοῦ Αὔγυούστου.

Ἐν ᾧ ὁ κόσμος ἀπίλαχε τῶν ἀγαθῶν τῆς εἰρήνης, ὁ Αὔγυούστος; ἔξεκένου μέχρι τριγῆς τῶν Θλίψεων τὴν κύλικα, τὴν ὄποιαν παρεσκεύασε καὶ ὑπερεπλήρωσε μέχρι στεφάνης ἡ τρίτη αὐτοῦ σύζυγος Λιθία, γυνὴ Κηλοτύπους καὶ μοχθηρά, καὶ ἡτις διὰ τοῦ κακούργου θήνους ἀπέβη ὁ κακός καὶ τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τοῦ κράτους δαίμων. Ἡ φλόδοξος αὕτη γυνὴ, ἡτις ἀλλως διὰ τῶν θελγήτρων αὕτης καὶ τῶν μειλιχίων τρόπουν εἴχε δεσμεύση τὴν καρδίαν τοῦ αὐτοκράτορος, Κηλοτύπουσα τὴν ἐκ τῆς Σκριπονίας προγονὴν αὕτης Ἰουλίαν ἐπὶ τῇ ἔξοχῳ καλλονῇ καὶ τῇ ὥριστοτη καὶ τὸν νεκρὸν τῆς Ἰουλίας σύζυγον Μ. Μάρκελλον ἐδηλητηρίασε τοῦτον κατὰ τὸ δεύτερον ἔτος τῶν εὐτυχῶν γάμων του. Ἡ Ἰουλία λαμβάνει καὶ δεύτερον ἄνδρα τὸν περιφανὴ στρατηγὸν καὶ ἡδη ὑπερτίλικα Μ. Ἀγρίππαν, ἐξ οὗ ἔτεκε τρεῖς γενές, τὸν Γάϊον, τὸν Λεύκιον καὶ τὸν Πόστουμον Ἀγρίππαν. Καὶ οἱ νεκροὶ οὗτοι βλαστοὶ ἔπεσον θύματα τῆς αὕτης μισαρχῆς γυναικὸς δηλητηριασθέντες καὶ οὗτοι, ὃ μὲν ἐν Γαλατίᾳ, ὃ δὲ ἐν Ἀσίᾳ διατρίθων, ὃ δὲ τρίτος βραδύτερον. Τοὺς νεκροὺς αὕτων δεγχθεὶς μετὰ συντετριμμένης καρδίας ὁ Αὔγυούστος κατέθηκεν ἐν τῷ μαυσωλείῳ, ἐν ᾧ εἴχε κατατεθῆ καὶ ὁ νεκρὸς τοῦ περιφανοῦς Δρούσου, τοῦ ὄποιου ὁ πρόωρος καὶ αἰρνίδιος θάνατος ἀπεδόθη εἰς τὴν δηλητηρίασιν αὕτης τῆς παρὰ φύσιν μυτρὸς Λιθίας, διότι οὗτος ἤγαπατο μᾶλλον τοῦ προσωριλοῦς αὐτῆς καὶ κατὰ πάντα ὄμοιον αὐτῆς Τιθερίου. Τὸν βρεθεύρὸν τοῦτον ἀνθρωπὸν ἀκούσατο ἔξηναγκάσθη νὰ λάθῃ ως τρίτον σύζυγον ἡ Ἰουλία, ἡτις θανατίμως τρωθεῖσα τὴν καρδίαν ὑπὸ τοῦ ἀνεπιλήστον πένθους καὶ τίλεον ἀπογοητευθεῖσα ἀνεζήτησε νὰ

εῦρη παραμυθίαν τινὰ ἐν τῇ εὐθυμίᾳ καὶ ἐν τῷ ἔλευθεριωτέρῳ βίῳ. Ἀλλὰ τοῦτο παρέσχεν ἀφορμὴν νὰ ὑποπτευθῶσι περὶ τῆς ἀρετῆς τῆς Ἰουλίας, καὶ τὰ πικρότατα τῆς συκοφαντίας βέλη ἐρρίθησαν ἀπὸ τε τῆς Λιβίας καὶ τοῦ νιού αὐτῆς Τιθέριου, πρὸς δὲ σῦτη διετέλεσεν ἀθώα, ὡς περιστερά, κατὰ τὴν ἀγνότητα Οὐγκήττον ὁ Αὔγουστος δοὺς πίστιν ἐξώριεν εἰς τὴν ἔρημον νῆσον Πλανκτωρείαν τὴν προσφιλῆ του θυγατέρα, ἥτις κατέστρεψεν ἐκεῖ τὸν βίον μὴ ἐπανιδοῦσα τὴν Ρώμην.

Τελευταῖον κατώρθωσεν ἡ Λιβία νὰ πείσῃ τὸν εὐπιστον γέροντα Αὔγουστον νὰ νιοθετήῃ τὸν προσφιλῆ αὐτῆς νιόν Τιθέριον. Ἀλλὰ πρὸς μεγάλην αὐτῶν θλίψιν προσελήφθη συρμότογος τῆς ἀρχῆς, πλὴν τοῦ ὑπὸ τοῦ Τιθέριου νιοθετηθέντος Γερμανικοῦ, καὶ ὁ ἔτι ζῶν τρίτος νιός τῆς Ἰουλίας Πόστουμος Ἀγρίππας. Ἀλλὰ καὶ οὗτος δὲν διέφυγε τὰς σκευωρίας καὶ τὰς πλεκτάνας τῆς Λιβίας. Ο Αὔγουστος ἐξώριε τὸν ἀγαθὸν νεανίσκον εἰς τὴν νῆσον Πλανκτωρείαν, ἐνθι μεταμελοθεὶς προσέπλευσε μετ' οὐ πολὺ καὶ αὐτὸς κρύψα τῆς Λιβίας καὶ συνδιελέχθη πρὸς αὐτὸν ἐπὶ πολὺ περὶ πολλῶν. Τοῦτο σῆμας δὲν διέλαθεν ἐπὶ πολὺ τὴν Λιβίαν καὶ ἐπετάχυνεν ἀμφοτέρων τὸν θάνατον. Καὶ ὁ μὲν Αὔγουστος παρακολουθῶν τὸν Τιθέριον μετὰ τῆς Λιβίας εἰς τὴν κατὰ τῶν Γερμανῶν ἐκστρατείαν ἐτελεύτησε καταληφθεὶς αἱρόντης ὑπὸ ὑπόπτου διαρροίας ἐν Νόλαρ ἄγων τὸ 76 ἔτος τῆς ἡλικίας του (14 μ. Χ.) βασιλεύσας 44 ἔτη. Λέγεται δ' ὅτι πρὸ τοῦ θανάτου ζητήσας κάτοπτρον καὶ κτενισθεὶς εἶπε πρὸς τοὺς περὶ ἕαυτὸν «παραλαβόν τὴν Ρώμην γνίνην, ἀφίημι ταύτην ὑμῖν λιθίνην» καὶ ἡρώτησεν «ἄν μπεκρίθη καλῶς ἐν τῷ θεάτρῳ τοῦ βίου τούτου,» ἀποκριθέντων δ' αὐτῶν καταφατικῶς, «ἡ πρᾶξις λοιπὸν ἐτελείωσε, κροτήσατε πάντες τὰς γείρας καὶ ἀνευρητήσατε.» Η Λιβία ἀπέκρυψεν ἐπὶ πολλὰ; ἡμέρας τὸν θάνατόν του, ἀποστείλασα δ' ἐν τῶν στρατηγῶν ἀπεκεφάλισε

τὸν ἀτυχῆ Ἀγρίππαν, ὃς δῆθεν κατὰ προσταγὴν τοῦ αὐτοκράτορος. Ὁ νεκρὸς τοῦ αὐτοκράτορος μετηνέγῃ εἰς Ἄρμαν, ἐνθα ἐκηδεύθη μεγαλοπρεπῶς κατεῖ ἐν τῷ πεδίῳ τοῦ Ἀρεως. Ἐπὸ δὲ τῆς πυρᾶς κατῳρθωσαν, ὥστε νῦν ποπτῇ ἀετόι, καὶ εἰς τῶν συγκλητικῶν, Νουμέριος Ἀττικός, ἐθεβαῖος μεθ' ὄρκου, δτὶ εἶδε τὸν Αὔγουστον ἀνερχόμενον εἰς τὸν οὐρανόν, ὥστε ὁ λαός ἐπίστευσεν, δτὶ συγκατηριθμήθη μετὰ τῶν θεῶν. Ὅθεν ἀπῆλαυσε θείων τιμῶν καὶ νοοὶ προς τιμὴν αυτοῦ ἀνηγέρθησαν. Ὁ δὲ Τιβέριος ἐξεφώνησε τὸν συνέθητον ἐπικήδειον καὶ ἀνέγνω τὴν διαθήκην του, διῆς ὡς κληρονόμοι του Αὐγούστου ἀνεγνωρίζοντο αὐτὸς καὶ ἡ Λιβία.

4. Ο Τιβέριος καὶ τὰ ἐπί αὐτοῦ κυριώτερα γεγονότα (ΙΑ - ΙΙΙ).

Τὸν Αὔγουστον διεδέχθη εἰς τὸν αὐτοκρατορικὸν τῆς Ἄρμης θρόνον ὁ Τιβέριος Κλαύδιος Δροῦσος Νέρων ἄγων ἦδη τὸ 56 ἔτος τῆς ἡλικίας. Ἀμαρτίαν δέ τον θρόνον καὶ ἐφόνευσεν ἐν πρώτοις 18 ἐκ τῶν 20 συγκλητικῶν, οὓς διετέρει ὁ Αὔγουστος, ὁ δὲ ἔτερος τῶν ὑπολειψθέντων ἐκ φόβου τύποτόν τον. Εἶτα δὲ ἀφήρεσεν ἀπὸ τοῦ διρμοῦ τὸ δικαιώμα τοῦ ἐκκλησιαζεσθαι. Βραδέως καὶ δολίως ἔρπων ἐκ νεότητος, ἀρῷ κατεφρονήθη ὑπὸ τοῦ Αὐγούστου, καὶ οὕτε ἐξ ἔρωτος, οὕτε ἐκ φιλίας ἤδην καὶ ἀνυψωθη, συνέλαβεν ἀνεξάλειπτόν τινα μισανθρωπίαν, ἥτις προσλαβοῦσα τελευταῖον μελαγχολίαν τινὰ ὑπὸ φόβου καὶ δυσπιστίας κατέστησεν αὐτὸν τὸ ἀποτρόπαιον τέρας, ὅπερ περιστοιχίζομενον ὑπὸ τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς τῶν μυρίων πρωτωριανῶν ἐπλήρωσεν αἷματος καὶ φόνου τὴν ἐπικράτειαν. Ἀρξάμενος δὲ ἡπὸ τοῦ φόβου ἐκείνων, πρὸς οὓς ἐδυσπίστει, ἐξεπερχηγήσθη κατ' ἀλίγον εἰς τὰς ὀμοτάτας τῶν μιαστιῶν, φονεύων πάντα τα εξέχοντα ἐπὶ πλούτῳ καὶ γένει. Ἐφόνευσε πάντας τοὺς συγγενεῖς καὶ φίλους τῆς μητρὸς Λιβίας, ἥτις καὶ κατέστρεψε τὸν βίον προσελκύσασα τὴν κατα-

~~~~~

φρόνησιν τοῦ οἰοῦ καὶ τὸ γενικὸν μῆσος. Ἀλλ' ἐν ᾧ ἡ σύγκλητος καὶ ὁ δῆμος ἔχουν τὴν κεφαλὴν καὶ διετέλει ἀπρακτῶν καὶ ἄφωνος πρὸ τῆς ἀπανθρωπίας καὶ τῶν ὀμοτήτων τοῦ Τίβερου, ὃ ἐν Πεννονίᾳ καὶ Γερμανίᾳ στρατὸς στασίσας ἀναγορεύει αὐτοκράτορα τὸν περιφανῆ Γερμανικόν, θεὶς εἰγές πληρώσῃ τροπαῖον τὴν Γερμανίαν, καὶ καθυποτάξῃ εἰς τὴν ἐπικράτειαν τῶν Ῥωμαίων ἐπὶ ἐννεακατάστατην ἀπείρους γένεσιν. Οὐχ ἡττον ὁ μετριόφρων Γερμανικὸς ἀπορρίπτει γενναιοφρόνως τὸ προστρέφομενον στέμμα καὶ καταπαύει τὴν στάσιν. Ἀλλ' ἡ πίστις, ἡ γενναιοφροσύνη καὶ αἱ νίκαι τοῦ Γερμανικοῦ ἐνέπνευσαν εἰς τὴν μοχθηρὰν καὶ ἀγενὴν ψυχὴν τοῦ Τίβερου τὸ μῆσος καὶ τὴν ἀποτροπήν. "Οὐθὲν ἔκποτε ὁ Τίβεριος ὄμοσε τοῦ εὐεργέτου τὸν ὅλεθρον καὶ ὑποκρινόμενος ἀγάπην καὶ εὐγνωμοσύνην μετεκαλέσατο αὐτὸν εἰς Ῥώμην, ὅπως καταγάγῃ τὸν κατὰ Γερμανῶν θρίαμβον. Μεθ' ὁν ἀπεστάλη εἰς Ἀσίαν, ἐνθα διετάχθη ὁ τῆς Συρίας ἀναγορευθεὶς ἐπαρχος; Πείσων μετὰ τῆς συζύγου Ηλληγίνης νὰ ἔρωσι διὰ πανθός τρόπου ἐκ τοῦ μέσου τὸν ἀνδρα. Ὁ Γερμανικὸς ἀρικόμενος εἰς Ἀσίαν ἐπραξεν δοκιμαστείην πράξην ἀνὴρ ἀνδρείος καὶ ἐπιτάθειος, καταστήσας ἐν μὲν τῇ Ἀρμενίᾳ βασιλέα, καταπαραττομένη ὑπὸ διχονοιῶν, προσθείεις δὲ εἰς τὰς ῥωμαϊκὰς ἐπαρχίας τὴν τε Κομμαγανὴν καὶ Καππαδοκίαν. Ἐν τούτοις ὁ Πείσων κατώθισε νὰ διαφεύγῃ διὰ φραγάκου τὸν Γερμανικόν. Τὸν δὲ νεκρὸν αὐτοῦ καύσαται ἡ ἐνάρετος σύζυγος Ἀγριππίνα καὶ ἐνθείσα ἐν ὑδρίᾳ τὴν κόνιν ὑπέστρεψεν εἰς Ἰταλίαν μετὰ τῶν ἀπορφανισθέντων τέκνων.

"Ο λαὸς μετὰ δακρύων καὶ πένθους ὑπεδέχετο τὴν Ἀγριππίναν, κομίζουσαν τὴν πολύτιμον κόνιν τοῦ ἀνδρός, ὃ δὲ Πείσων κατηγορεῖεις ἐν τῇ συγκλήτῳ καὶ ἐλεγχόμενος ὑπὸ τῆς συνειδήσεως ηὗτοκτόνησεν.

"Ο τὰ μέγιστα ἴσχύων παρὰ τῷ αὐτοκράτορι ἦτον ὁ πιστὸς αὐτῷ ὑποεργός Σηκανός, ἀνθρωπος ἀνόσιος καὶ πανοῦργος, ἀντάξιον σκεύος τῆς ἐκλογῆς τοῦ Τίβερου. Οὗτος κατέπεισε τὸν

αὐτοκράτορα νὰ ἐγκαταλίπῃ τὴν Πώμην καὶ ὁ Τιβέριος ἀπῆλθεν εἰς Καμπανίαν καὶ ἐντεῦθεν εἰς τὴν νῆσον Καπρέαν (26 μ.Χ.), ἔνθα βυθισθεὶς ὅλως εἰς τὰς ἡδονὰς ἔμεινεν ἀναισθητος εἰς τὰς δυστυχίας τῶν ὑπηκόων του καὶ καθίστατο ὄσπριμέραι ὀμβρίερος. Οι γιοί τοῦ Γερμανικοῦ Νέρων καὶ Δροῦσος καθειρχθέντες κατεδικάσθησαν εἰς τὸν διὰ λιμοῦ θάνατον, ἡ δὲ μήτηρ αὐτῶν Ἀγριππίνα ἔξωρίσθη καὶ μετ' ὅλιγον ἐφεύθη, μόνος δ' ἐ τρίτος γιος αὐτῆς Γάϊος Καλιγόλας, ὁ μετεπειτα αὐτοκράτωρ, ὁ καθ' ὅλα ὅμοιος τῷ Τιβέριῳ, οὐδεμίαν ὑπέστη καταδίωξιν. Ἀλλ' ἐπῆλθε τελος καὶ ἡ σειρὰ τοῦ παντοδυνάμου Σηκανοῦ, δοτις διαβληθεὶς πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, ὅτι ἐπιθουλεύεται τὴν τε βασιλείαν καὶ τὴν ζωὴν αὐτοῦ, καθειρχθη ὑπὸ τοῦ ἐπάρχου τῶν πραιτωριανῶν Μάκρωνος καὶ ἀπηγγονισθη ἐκεῖ ὑπὸ δημίου (39 μ.Χ.). Ἡ ἀπιστία τοῦ Σηκανοῦ ἀπεθηρίωσε τὴν λεγίαν ψυχὴν τοῦ Τιβέριου, δοτις ἐκτοτε ἐπεζήτει ἐν τῷ αἷματι νὰ κατασθέσῃ τοὺς φόβους καὶ τὰς ἔξεγέρσεις τῆς μισκνθρωπίας του. Ὁ Τιβέριος ἀπέθανε δολοφονηθεὶς ὑπὸ τοῦ ἀρχιτωματοφύλακος Μάκρωνος, οἱ δὲ πραιτωριανοὶ ἀνηγόρευσαν ἀντ' αὐτοῦ τὸν Γ. Καίσαρα Καλιγόλαν. Ἐν τούτοις ὁ Τιβέριος ἀπῆλλαξε τὴν Μακεδονίαν καὶ Ἀγαλαν τῆς καπαθλιπτικῆς φορολογίας τῶν ἀνθυπάτων, καταστήσας αὐτὰς Καισαρικάς ἐπαρχίας καὶ τοιαῦται διέμενναν μέχρι τοῦ 44 μ. Χ. Τὸ δ' Αἴγιον παθὸν ἐκ σεισμοῦ τῇ προτάξει αὐτοῦ ἀπικλάγη δόγματι τῆς συγκλήτου ἐπὶ τρεισίαν πάσης φορολογίας.

3. Ο Καλιγόλας καὶ τὰ ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορέας αὐτοῦ (37 - 41).

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Τιβέριου ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον ὁ Γάϊος Καλιγόλας ἄγων τὸ 25 ἑτος τῆς ἡλικίας, ἔτερον ἀπανθρωπότερον τέρχει, οἶνον εἰκόνισαν οἱ μικρὸν πρὸ τοῦ θανάτου ἔξενεγέρθεντες λόγοι τοῦ Τιβέριου. «Καταλείψω τῷ φρυγανῷ

λαῷ ὅριν, ίνα δάξῃ αὐτόν, καὶ τῷ κόσμῳ Φαέθοντα, ίνα κατακύσῃ αὐτόν.» Ή εἰς τὸν θρόνον ἀνύψωσις τοῦ Καλιγόλα ἐπλήρωσε τὸν κόσμον καὶ μάλιστα τὸν στρατὸν φαιδρότητος καὶ ἀγαλλιάσεως, ἐπειδὴ πάντες ἥλπιζον, ὅτι θὰ ἀναδειχθῇ καθ' ὅλη ἑράμιλλος τοῦ πατρός του Γερμανικοῦ, ὁ ὅποιος λίγην πρωίμως ἐνέγραψεν αὐτόν ἐν τοῖς στρατιωτικοῖς καταλόγοις καὶ τὸν ἔνεδυσε τὴν στρατιωτικὴν στολὴν καὶ ὑπέδησε τὰ στρατιωτικὰ ὑποδήματα (Caligula), ἐξ ὧν ἐλαβε καὶ τὴν ἀστείαν ἐπινυμίαν *Kaligulas* (=ποδηματάκιον). Αἱ πρῶται πράξεις αὐτοῦ ἐπεκύρωσαν τὴν γενικὴν προσδοκίαν. Ἀλλὰ ταχέως, καὶ ὡς λέγεται ἐνεκκ νόσου, εἰς ὃν περιέπεσε μετὰ ὅκτὼ μῆνας ἥπο τῆς ἀνύψωσεώς του εἰς τὸν θρόνον, μετεβλήθη εἰς ἀληθῆ παράφρονα καὶ τὰς πρώτας ἀγαθὰς πράξεις διεδέχθησαν πάθη ἄγρια, φιλαργυρία ἀπαραδειγμάτιστος, ἀνήκουστος ὀμοτῆς καὶ ἀπανθωπία, ἀκολασία καὶ ἀσέβεια Αὐτοκληθεὶς ἀπεριόριστος κύριος (Dominus) καὶ περιβληθεὶς θεῶν στολὴν, ἐπεζήτει ὡς ἀληθῆς θεός θείαν λατρείαν καὶ ἔξεμάνη μετὰ λύσσης εἰς τὰς ἀγριωτάτας σφαγάς. Τὸ πρῶτον ἐγένετο ἡμέθεος, εἶτα δὲ ἀνύψωθη εἰς τέλειον θεὸν καλούμενος ὅτε μὲν Ἡρακλῆς, ὅτε δὲ Κέστωρ ἢ Πολυδεύκης, ὅτε δὲ Ζεὺς ἢ Ἀρης, προσέτι δὲ Ἀρτεμις καὶ Ἀρροδίτη Ἀποκόπτων τὰς κεφαλὰς τῶν ἀγαλμάτων τῶν θεῶν ἐπέθετε τὴν ἕαυτοῦ. Ἀνήγειρε δὲ εἰς ἔχυτὸν καὶ ναοὺς καὶ ἀνίδρυσε τὸ χρυσοῦν ἕαυτοῦ ἄγαλμα, ὅπερ ἐνέδυε καθ' ἡμέραν ὅμοια πρὸς τὰ ἄπερ αὐτὸς ἐφόρει ἱμάτια.

«Η δὲ ἀσωτεία καὶ ἀκολασία αὐτοῦ ὑπερέβησαν πᾶν ὅριον. Ἐντὸς τοῦ πρώτου ἔτους κατησύτευσε τὸν κληρονομικὸν θησαυρὸν τοῦ Τιθερίου εἰς 300000000 ἀργαίων δραχμῶν, κατασκευάσας τὰ πάντα γρυσᾶ καὶ αὐτὰς τὰς φάτνας τῶν ἵππων του, μεθ' ὧν πολλάκις συνεδείπνει. Εἰς δὲ τὸν ἀγαπητὸν αὐτοῦ ἵππον Ἰγκλίτατορ προσέφερε καὶ γρυσᾶ ἄχυρα καὶ οἶνον εἰς χρυσοῦν ποτήριον καὶ ἀπένειμεν αὐτῷ τὴν ἀρχιερωσύνην.

Συνῆψε πολλοὺς ἀθερίτους γάμους, τὸν δὲ προσφιλῆ του Δρουσίλλαν, ἀποθανοῦσαν, ἀνεκήρυξε θεάν. Ὁ κλαίων τὸν θάνατόν της, ἐφονεύετο, ώς φθονῶν τὴν θείαν μοιράν της, ἀλλὰ καὶ ὁ μὴ κλαίων ἐφονεύετο ἐπίσκης, ώς ἐπιχαίρων ἐπὶ τῷ θανάτῳ της. Ασωτεία καὶ ἀκολασία καὶ ἀσέβεια ἦτον ἐλάχιστον κακὸν συγκρινόμεναι πρὸς τὴν σκληρὰν ὥμοτητα καὶ ἀπανθρωπίαν του. Ἐφόνευεν ἀδιακρίτως πλουσίους, ὅπως σφετερισθῇ τὴν περιουσίαν των, καὶ εὐγενεῖς καὶ ἀστύμους ἐξ ἀπλοῦ ἔρωτος πρὸς τὸν φόνον, καὶ ἐδυσφόρει, διότι σύμπασα ἡ ἀνθρωπότης δὲν εἶχε μίαν κεφαλήν, ἵνα αὐτὸς ἴδιᾳ γειρὶ τὴν ἀποκύψῃ δι' ἑνὸς καὶ μόνου κτυπήματος! Τέλος μετὰ τετραετῆ παράφρονα αὐτοκρατορίαν ὁ Κέσσιος Χαιρέας, γιλιάρχος τῶν πραιτωρικῶν, μετ' ἄλλων συνωμοσῶν ἐφόνευσαν αὐτὸν μεταβαίνοντα ἐκ τοῦ λουτροῦ εἰς τὸ θέατρον, κατενεγκόντες τριάκοντα τραχύματα καὶ ἀπαλλάξαντες οὕτῳ τὴν ἀνθρωπότητα ἀπὸ τοιούτου τέρατος, ὅπερ ἡ τύχη ἀνύψωσεν εἰς τὸν αὐτοκρατορικὸν θρόνον, ὅπως ἀποδειγθῇ τι δύναται νὰ διαπρέξῃ φύσει μογχιρὲ ψυχὴ περιβεβλημένη τὴν ὑπερτάτην δύναμιν. Συναθροίσας δὲ μικρὸν πρὸ τοῦ θανάτου πολυάριθμον στρατὸν ἐστράτευσεν ἐπὶ τὴν Γερμανίαν καὶ Βρεττανίαν, ἀλλ' ἀπέληξεν ἡ ἕκστρατεία εἰς ἀληθῆ παρωδίαν, διότι ἐν ἐκείνῃ μὲν ἐτοποθέτησε πέραν τοῦ 'Ρήνου στρατιώτας τινὰς τῆς γερμανικῆς φρουρᾶς καὶ μετέβη νὰ τοὺς αἰγμαλωτίσῃ, ἐν ταύτῃ δὲ ἀρικόμενος παρὰ τὸν αἰγμαλὸν τῆς Βεταυίας καὶ ἐπιβὰς πλοιου διέταξε νὰ σαλπίσωσι τὸ πολεμικόν, μεν' ὃ οἱ στρατιώται ἐφώρμησαν κατὰ νέαν διαταγὴν κατὰ τὸν θαλασσίων κορυκίων καὶ ἐπλήρωσαν τὰς ἔκυτῶν περικεφαλαίας, ὡσεὶ διὰ λαζούρων, ἀξίων νὰ κοσμήσωσι τὸν θρίαμβον τοῦ νικητοῦ καὶ τὰ ἀνάκτορα τοιούτου ἥγεμόνος!

6. Ο Τεθέριος Κλαύδιος καὶ τὰ ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορίας αὐτοῦ (41 - 54).

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καλιγόλα φόβος καὶ τρόμος κατέ-

λαθες πάντας, διότι οι μὲν συνωμάται μὴ ἔχοντες προκπορασιμένον καὶ τὸν τούτου διάδοχον ἐτράπησαν εἰς φυγήν, ὁ δὲ λαθες διετέλει ἀμηχανῶν περὶ τοῦ ἀποβοσφένου. Ἀλλὰ στρατιώται τινες ἀποκαλύψαντες τὸν ὑποπτήσαντα ὑπὸ τὴν κλίνην του θείου τοῦ αὐτοκράτορος Τιβέριου Κλαύδιου, υἱὸν τοῦ Δρούσου καὶ ἀδελφὸν τοῦ Γερμανικοῦ, ἀλλ᾽ ἀνθρωπὸν εὐήθη καὶ ὅλως ἐστερημένον πάσης ἀρετῆς, ἀπάγουσιν ἔκειθεν ἄκοντα καὶ ἀναγορεύουσιν αὐτοκράτορα. Ὑπερσχέθη δὲ εἰς ἔκαστον πραιτωριανὸν 20000 σεστερτίων, οὗτοι δὲ ἀνταπέδωκαν τὸν τῆς πίστεως δρόκον. Εἰς δὲ τὸν Ἡράδην Ἀγρίππαν, συντελέσαντα εἰς τὴν ἀνάρρησιν του εἰς τὸν θρόνον, ἐδωρήσατο τὴν Ἱουδαιὰν καὶ Σαμάρειαν. Ἡγε δὲ τὸ 50 ἵτος τῆς ἡλικίας, ἀλλ᾽ ἦτον ἀνθρωπὸς ὅλως μεμωραμένος, διότι αἱ ἐκ νηπιότητος πολύπλοκοι ἀσθένειαι ἀπήμβλυναν τὸν νοῦν καὶ διέφθειραν τὰς σωματικὰς αὐτοῦ δυνάμεις, ὥστε ἦτον ἀνίκανος καὶ διὰ πόλεμον καὶ διείρηνην. Ἡ δὲ μήτηρ αὐτοῦ Ἀντωνία ἀπεκάλει αὐτὸν ζῆντον ἀλλόκοτον, τὸ ὄποιον ἡ φύσις ἔφερεν εἰς τὴν ζωὴν, ἀλλὰ καὶ δὲν ἐτελειοποίησε. Διῆγε δὲ ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας εἰς κύρους καὶ πότους μετ' ἀνθρώπων ἐξωλεστάτων. Ἐν τούτοις αἱ πράξεις αὐτοῦ εἶνε λίαν ἀξέπαινοι.

Ἡμνήστευτος τοὺς φρονεῖς τοῦ Καλιγόλα καὶ κατέργησεν ἄπαντα τὰ ὑπὸ αὐτοῦ ἐκδοθέντα ἀπάνθρωπα διατάγματα. Ἀκροωμένος μετὰ πολλῆς προσοχῆς καὶ ἐρευνῶν τὰς αἰτίας τῶν πολιτῶν ἀπένειψε μετὰ προστητος τὸ δίκαιον. Ἀξιοσημείωτον δὲ εἶναι ὅτι ἦτο κάτοχος τῆς ἐλλονικῆς γλώσσης, συνέγραψε δὲ καὶ ἡματικὴν ἱστορίαν ἀπὸ Καίσαρος μέχρι τῶν ἡμερῶν του εἰς 43 βιβλία, καὶ ἴδιαν βιογραφίαν εἰς ὅκτω, μὴ περισωθεῖσαν. Κατετεύασεν ἐν Ρώμῃ δύο ὑδραγωγεῖα, ὅν τὸ ἔτερον ἔλαχε τὸ ὄνομά του (Aqua Claudia.) Ὁ δὲ στρατηγὸς Γ. Δομίτιος Κορβύλων κατετεύασε διὰ τῶν ἔκυτοῦ λεγέων διώρουγα, ἐνοῦσαν μέχρι σήμερον τὸν Ρῆνον καὶ Μόσαν (Fossa Corbulonis).

Καθυπέταξε διὰ μὲν τοῦ Γάληνα τοὺς ἀποστάντας Γερμα-

νούς, διὰ δὲ τοῦ Πλαύτου καὶ Οὐεσπεσιανοῦ τὸ πλεῖστον τῆς Βρεττανίας καὶ διὰ τοῦ Ὀστορίου ἀπήγγγειν αἰχμάλωτον εἰς Ἐρώμην ἐν θριάμβῳ τὸν βασιλέα αὐτῆς Καράκτακον.

Ἄλλα δὲν παρηλθε πολὺς χρόνος καὶ ἡ περὶ τοῦ κοινοῦ συμφέροντος σπουδὴ του ἡλιατώθη καὶ ἡ φροντὶς τῆς διοικήσεως παρεδόθη εἰς τοὺς περὶ αὐτὸν αὐλοκόλλακες, καταστὰς αὐτῶν ἔρμαιον καὶ ἀρπαγματικούς ἀνοιάστων γυναικῶν, ὃν ὑπερείχεν ἡ περιβόητος σύζυγος αὐτοῦ Μεσσαλίνα, ἐξ ἣς ἐγένεντος τὴν Οκταυανήν, τὴν μετὰ ταῦτα σύζυγον τοῦ Νέρωνος, καὶ τὸν Βρεττανικόν, ἡ δευτέρα σύζυγος αὐτοῦ Ἀγριππίνα καὶ οἱ ἀπελεύθεροι Πολύδιος, Νάρκισσος καὶ Πάλλας.

Ἡ Μεσσαλίνα λοιπόν, ἡ ἀκόλαστος καὶ κακίστη αὕτη γυνή, ἡς τὰ αἴσχυντα χάριν αἰδοῦς παραλείποντας, μετὰ τὴν ἀπελευθέρων τούτων καὶ ἄλλων ἐπώδουν τὰ πάντα καὶ ἡρόντων τοῦ δημίου τὸ ξέφρος ἡ πρὸς θεραπείαν τῆς μοχθηρίας των ἡ πρὸς ἀρπαγὴν τῆς περιουσίας τῶν θυμάτων. Ἡ Μεσσαλίνα ἐτόλμησε νὰ ἔρτασῃ νέους γάμους πρὸς τινὰ εὐγενῆ Ῥωμαίον Σίλιον καὶ νὰ ἐπιθουλευθῇ τὴν ζωὴν τοῦ μεμωραμένου Κλαυδίου, ἀλλ᾽ ἔπεισον ἀμφότεροι ὑπὸ τοῦ δημίου τὴν μάχαιραν. Ὁ δὲ Κλαύδιος ἔλαβεν εἰς τέταρτον γάμον τὴν Ἀγριππίναν, θυγατέρα τοῦ ἀδελφοῦ του Γερμανικοῦ. Τῆς φιλοδόξου ταύτης γυναικὸς ὁ μάνος πόθος ἦτο πᾶς νὰ ἀνυψώσῃ εἰς τὸν αὐτοκρατορικὸν θρόνον τὴν Νέρωνα, διὸ ἔτεκεν ἐκ τοῦ πρώτου ἀνδρὸς Δομιτίου. Πρὸς πραγματοποίησιν δὲ τοῦ πόθου της ἔθηκεν εἰς πρᾶξιν ἔξορίας καὶ φράγμακα καὶ φόνους καὶ πᾶν κυκούργημα. συντελοῦν πρὸς τὸν σκοπὸν της Τὸν οἶόν της Νέρωνα συνέζευξε μετὰ τῆς Οκταυανής καὶ κατώρθωσεν, ὥστε ὁ Κλαύδιος νὰ νίσθετάσῃ τὸν γαμήριὸν καὶ νὰ ἀποκηρύξῃ τὸν ἴδιον οἶόν Βρεττανικόν Κατήγαγεν ἐκ τῆς ἔξορίας τὸν Σενέκαν πρὸς ἐκπαίδευσιν τοῦ Νέρωνος, κατέστησε τὸν Βοῦρον στρατηγὸν τῶν πραιτωριανῶν καὶ ἐνήργησε νὰ καταδικασθῇ εἰς θάνατον ἡ πρὸς πατρὸς θεία τοῦ Νέρωνος Δομιτία.

Οὗτο δὲ τὰ πάντα προπερισκευάσας προέβη μετὰ κακούργου συνέσεως καὶ τόλμης εἰς τὸν φόνον τοῦ Κλαυδίου διὰ δεδηλωτηριασμένων μυκήτων. Καὶ ἐπειδὴ τὸ δηλητήριον δὲν ἐπενήργει δραστηρίας, ἐπεκαλέσατο τὴν συνδρομὴν καὶ τοῦ ἰατροῦ. 'Ο θάνατος αὐτοῦ διέμεινεν ἀπόρρητος, ὡς οὖ διὰ δώρων ἡ Ἀγριππίνα ἔπειτε τοὺς πραιτωριανοὺς νὰ ἀνχυροεύσωσι τὸν δεκαεπτάτη Νέρωνα αὐτοκράτορα, καὶ ἐπεκύρωσε τοῦτο πρθύμως καὶ ἡ βουλὴ. 'Ο Νέρων, τοῦ Σενέκα γράψαντος, ἔξεργώντεν ἐπιτάφιον ἐγκωμιάστας τὴν σοφίαν καὶ σύνεσιν τοῦ θαυμόντος καὶ κινήσας οὕτω πάντινον τὸν γέλωτα. 'Ο Κλαύδιος ἀπεθέωθη, δὲ Σενέκας διεκωμῷδησε τὴν γελοίαν ταύτην ἀποθέωσιν ἀποκαλίσας αὐτὴν ἀποκολοκύνθωσιν δι' ἑρωνύμου παιήματος.

Τ. 'Ο Νέρων καὶ τὰ ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορέας αὐτοῦ (34 - 68.)

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Τιβερίου Κλαυδίου ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον ὁ Λ. Δομίτιος Αινόβαρβος, ὅστις ὑπὸ τὸ ὄνομα Νέρων ἀπέβη τοποθετοῦ διαβόητος, ὑπερακοντίσας ἐν τῇ ἀθελητρίᾳ καὶ τῇ ὥμοτητι τοὺς πρὸ αὐτοῦ 3 αὐτοκράτορας. οἵτινες ἐφαίνοντο, δτὶ δὲν ὑπέλιπόν τι ἀπανθρωπίας καὶ αἰσχρουργίας. 'Η ἐπὶ τοῦ θρόνου ἀνάβασις τοῦ Νέρωνος ἔχαιρετήθη ὑπὸ πάντων μετ' ἐνθουσιασμοῦ, ἐπειδὴ ἡλπίζοντες ὅτι ἔληξαν πλέον τὰ δεῖνά τῆς ἀθρωπότητος. 'Η νεότης αὐτοῦ ὑπῆρξεν ἀμεμπτος τραχεῖσα διὰ τῶν καρπῶν τῆς στωικῆς φιλοσοφίας, ἀλλ' εἰχε θηλάση τὸ γάλα μητρὸς λυκαίνης καὶ δηλωτηριασθῆ τὸν ὀργανισμὸν ὑπὸ τῆς πολιτικῆς ἀτμοσφαίριας τῆς τότε ἐπικρατούσης διαρθροᾶς. 'Η μήτηρ, ητος δι' αἰσχρίστων κακουργημάτων συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀνύψωσίν του, αὐτὴ διὰ τῆς διαγωγῆς της ἐξώθησεν αὐτὸν εἰς τὸ ἐσχατον τῶν κακουργημάτων βάραθρον. Αὐτὴ καὶ μόνη θήθει τὰ πάντα νὰ διευθύνῃ, ἐμπειρήσης τὸν ωἶδαν ὡς ἀνάξιον, ἐμέμφετο αὐτὸν ὡς ἀγάριστον,

ζεριζε διὰ τὰς νυκτερινὰς ἀστειας καὶ ἀπολασίας καὶ ἀνοσιουργίας, τὰς ὁποίας ἡ πείλει ὅτι θέλλει ἀποκαλύψη καὶ πρὸ πάντων τὸν φόνον τοῦ ἐναρέτου καὶ δημοφιλοῦς Βρεττανικοῦ, τὸν ὁποῖον ὁ φύσει θραυσθεὶς καὶ μογήθης Νέρων, παρορμηθεὶς καὶ ἀπὸ τοὺς περὶ αὐτὸν ἔξωλεστάτους κόλλακας, ἐδηλητηριάσσεν ἐν συμποσίῳ πρὸς ἔκπληξιν πάντων. Τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ διενεμήθησαν μεταξὺ τῶν φίλων, μηδὲ αὐτοῦ τοῦ Σενέκα καὶ Βούρρου εξσιρουμένων. "Ἐκτοτε ὁ Νέρων ἀπαλλαγεῖς παντὸς φόβου καὶ πᾶσαν αἰδὴ ἀποβαλὼν ἐκυλίστο εἰς τὰ καταγώγια τῆς ἐσχάτης καταπτωσεως καὶ διαφθορᾶς μετὰ νέων ἀκολάστων. Η ἀναδείξασα αὐτὸν κακούργον μήτερον ἐφορεύθη ὑπ' αὐτοῦ κατ' εἰσήγησιν τῆς Ποππαίας. Ταύτην ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς ὥριστητος καὶ τοῦ κάλλους, διαζευχθείσαν τοῦ πρωτου ἀνδρός, συνεζεύχθη ὁ μετέπειτα αὐτοκρατορήσας "Οθων, ἀνήρ φιλήδονος, ἀκόλαστος καὶ τῶν συζυγικῶν καθηκόντων ὀλιγωρῶν, καὶ τὴν ὁποίαν παρεγγόρησεν εἰς τὸν Νέρωνα ἐμμανῶς ταύτης ἐρασθέντα. Τοῦτο οἰστρηλατούμενος ὁ Νέρων προέβη εἰς τὴν μητροπονίαν, κατόπιν διεζεύχθη, ἐξώρισε καὶ ἐθανάτωσε τὴν ἐνάρετον σύζυγόν του Ὀκταυίαν, της ὁποίας ἡ κεφαλὴ προστηνέθη, αὔτως εἰπεῖν, ὡς γαμήλιον δώρον εἰς τὴν μιαρὰν ἀντίζηλην Ποππαίαν!

Καὶ ἦδη ἤρξατο ἡ τύψις καὶ ὁ ἐλεγχος τῆς συνειδήσεως καὶ διετέλει οἵοις ὡς ἀπεγνωμένος, ὅλλα ὁ μὲν Βούρρος ἐνεθάρρυνε αὐτὸν ὑποδεικνύς τὴν ἀφοσίωσιν τῶν πραιτωριανῶν, ὁ δὲ Σενέκας ἔξεπόντης αὐτῷ ἀπολογίαν, ἐν ἥδι Ἀγριππίνα ἐσυκοφαντεῖτο ὡς συνομόσατα κατά τοῦ μίου, καὶ ἡ βουλὴ καὶ ὁ στρατὸς καὶ ὁ δῆμος ἐχάρησαν ἐπὶ τούτῳ καὶ δετάχθησαν θυσίαι καὶ ἕορται καὶ κατέστησαν ἀγῶνες, Νερώνεια, τελούμενοι κατὰ πᾶν πέμπτον ἔτος, ἐν οἷς διηγωνίσατο καὶ αὐτὸς ὁ Νέρων ποιητικὴν καὶ ἑρτορικὴν πρὸς τοὺς ἀρίστους τῶν Ρωμαίων, τοὺς ὁποίους ἐνίκησεν ἀπαντας. Ἐλεγχθεὶς δὲ ὑπὸ τῆς προσφιλοῦς του Ποππαίας, διότι ἔψαλλε καὶ ἐχόρευεν ἐν τοῖς

δημοσίους θεάτροις, ἐφόνευσε καὶ αὐτὴν λακτίσας σφοδρῶς εἰς τὴν κοιλίαν ἔγκυον οὖσαν. Μάτην ἥδη οἱ κόλακες κατεγίνοντο νὰ εὑρρέψουσι τὸν ἀνότιον μυτραλοίαν.

Ο Νέρων, εἴτε θέλων νὰ ἐκδιώξῃ τὰς Ἐριννίας τῶν ἀνακτόρων καὶ καθηυγγῆσῃ τοὺς ἐλέγχους τῆς συνειδήσεως, εἴτε θέλων νὰ λάβῃ ἰδέαν τινὰ τῆς πυρποληθείσας Τροίας, ὡς ὑπὸ μανίας καταληφθείσης, διατάσσει νὰ ἐμβάλωσι πῦρ εἰς τὴν πόλιν, ἥτις ἐπὶ 7 ἡμέρας καὶ νύκτας ἐγένετο παρανάλωμα τοῦ πυρός. Αὐτὸς δὲ ἀπὸ τοῦ ὑπερόφου τῶν ἀνακτόρων θεώρενος τὰς οὐρανομάτικες ἐκείνας πυρίνας γλώσσας ἐπέχυρε καὶ παῖς των λύραν ἦδεν ὡς ὑποκριτής τοὺς περὶ τῆς ἐκπορθήσεως τῆς Τροίας ἐμηρικοὺς στίχους. Ο λαὸς ἔτρεχεν ἄφωνος καὶ οὐδεὶς ἐτόλμα δι' ἀποπείρας τινὸς νὰ κατασθέσῃ τὰς φλόγας. 'Αλλ' ἐνδομέχιας τρέμων τοῦ λαοῦ τὴν ἔξεγερτιν ἐπέρριψε τὴν εὐθύνην ἐπὶ τοὺς χριστιανούς, οἵτινες ἦσαν τότε ἐν 'Ρώμῃ πολυαριθμοὶ, καὶ ἐκ τῆς συκοφαντίας ταῦτης ἡγέρθη ὁ πρῶτος κατ' αὐτῶν διωγμός, καθ' ὃν ἡ ὁμότης ἐφεύρε τὰς φονείων τάτας βασάνους. 'Η πυρποληθείσα πόλις, ἀνεκαινίσθη, ἐν ᾧ ὁ Νέρων ἀνήγειρε μεγαλοπρεπέστατον παλάτιον, κεκοσμημένον διὰ γυρισοῦ καὶ δ.ἄ. πολυτίμων λιθῶν, ὅπερ ἐκλήθη χρυσοῦς οἶκος. Κατέλαβε τὸν Παλατίνον λόφον καὶ πάσας τὰς μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Ἡσυλίου καὶ Καιλίου ὅρους κοιλάδας καὶ ἐμπεριέλαβε κάπους, θηριοτροφεῖα, λοιστρά, λίμνας κλπ. 'Αλλὰ πρὸς κατασκευὴν τούτων αἱ ἐπαρχίαι ἀπηνῶς ἐφορολογήθησαν καὶ πρὸς καλλωπισμὸν αὐτῶν ἡ Ἰταλία καὶ Ἑλλὰς ἀπεγγυμνώθησαν τῶν ἀρχαίων κειμηλίων. 'Η γενικὴ ἀποστροφὴ καὶ ἀγανακτησίς εἶχε κορυφωθῆ, ἀλλ' οὐδεὶς ἐτόλμα νὰ ἐπιφέρῃ καὶ διάρθωσιν τοῦ καποῦ. 'Ἐν τούτοις ἐν τῷ κατακλυσμῷ ἐκείνῳ τῆς γενικῆς διαφθορᾶς ὑπὸ τὴν πρωτοθουλίαν τοῦ γενοστοῦ καὶ ἐναρέτου Πείσωνος συνώμοσαν οἱ ἀριστοὶ τῶν 'Ρωμαίων, ἀποκαλυφθείσης δὲ τῆς συνωμοσίας ἐθνανατώθησαν πάντες διὰ μυρίων βασάνων. Τούτων οἱ μάλλον ὀνομαστοὶ εἶνε

ὁ Πείστων, ὁ Σενέκας μετὰ τῆς συζύγου του καὶ ὁ Ηετρώνιος, οἱ δύο οὗτοι ἐχρημάτισαν καὶ διδάσκαλοι τοῦ Νέρωνος, ὁ Λουκανός, ὁ ποιητὴς τῆς Φαρσαλίας, (τῆς ὥποιας ὑπόθεσίς ἔστιν ὁ μεταξὺ Κριτικοῦς καὶ Πομπηίου πόλεμος), ὁ Σούθριος, ὁ Σουλπίκιος, ὁ Σωρανός, ὁ ἐνάρετος Θρασέας, ὁ περιφανής καὶ μέγιστος τῶν συγχρόνων στρατηγὸς Κορθύλων, καὶ πλεῖστοι ἄλλοι. Μετὰ ταῦτα, ὡσανεὶ μὴ ἕξευρεν ἡ ἀπειρόναλος 'Ρώμη νὰ ἐκτιμήσῃ ἀν δχι τὴν δύναμιν του, ἀλλὰ τὴν ἀξίαν του ἔξογου ἀοιδοῦ, ἀπεδήμησεν ὁ νέος οὗτος Διονύσιος εἰς Ἑλλάδα συνεπαγόμενος πολυάριθμον θιασῶν μουσικῶν καὶ ἀγυρτῶν, ἵνα λάβῃ καὶ ἔθιλα ἐν τοῖς πανελληνίοις ἀγῶνιν ως κιθαρῳδός καὶ ἀρματιλάτης. Ἐπεσκέψθη δὲ πάσας τὰς πόλεις, πλὴν τῆς Σπάρτης καὶ τῶν Ἀθηνῶν, ἐκεῖ μὲν ἀπαξιῶν τὴν λυκούργειον διαιταν, ἐνταῦθη δὲ φοβούμενος μὴ καταδιωχθῇ ὑπὸ τῶν Ἑρινύων, ὡς πάλαι ὁ μητροκτόνος. Ορέστης. Διηγωνίσθη ἐν ἀπασι τοῖς ἀγῶνι καὶ ἐλαύνει 1808 στεφάνους, ἀμαυρώσας οὕτω τὴν δόξαν τῶν ἡρώων τῆς χώρας, ἀν καὶ ἐν 'Ολυμπίᾳ ἐλαύνων ἄρμα κατέπεσε καὶ μικροῦν δεῖν συνετρίβετο, ἀλλ' οὐχ ἡτταν ἤξιώθη τοῦ στεφάνου. Αναλαμβάνων δὲ θέσιν κήρυκος ἀνεκήρυττεν αὐτὸς λιγυρῷ τῇ φωνῇ τὰς νίκας καὶ τοὺς στεφάνους. Ἐν Κορίνθῳ δὲ ἀνεκήρυξε τῇ ἴδιᾳ φωνῇ τοὺς "Ἐλληνας ἀπαντας ἐλειθέρους καὶ αὐτονόμους. 'Αλλ' ἀντὶ πόσου δὲν ἐπλήρωσαν οἱ "Ἐλληνες τὴν τοιάτην ἐκπτῶν αὐτονομίαν; 'Ο Νέρων οὐ μόνον ἐξώκειλεν ἐντκύθα εἰς τὰς ἐσχάτας αἰσχρουργίας, (αἵτινες αἰδημοσύνης γάριν παραλείπονται), ἀλλὰ καὶ ἐλεγκάτησεν ἀνηλεώς πάσαν τὴν χώραν καὶ ἀπεγύμνωσε τοὺς ἐλληνικοὺς ναοὺς τῶν ἀρχαίων ἀριστοτεχνημάτων, ἵνα κοσμήσῃ τὰ ἴδια βασιλεία, καὶ ἐρύνευσεν ἀναριθμήτους ἀνθρώπους, ἵνα σφετερισθῇ τὰς περιουσίας αὐτῶν. Ἐπιστρέψας δ' εἰς 'Ρώμην εἰσῆλασεν ως 'Ολυμπιονίκης, κρημνισθέντος μέρους τῶν τειχῶν. Επὶ 14 ὅλα ἐπέβαρυνεν ἐπὶ τοῦ στήθους τῆς ἀνθρωπότητος βαρύτερον ἐφιδλ-

του πιέζων ἐ Νέρων και ὑπὸ τοὺς γαλυθδίνους αὐτοῦ πτερνηστῆρας ἔστενεν ἡ ἀνθρωπότης. Και σίνει ἀναισθητοῦσα ἡνεγέτο πάντα ταῦτα ἡ πάλαι ποτὲ ἔνδοξος και διφνοστεφής 'Ρώμη, διότι ὁ μὲν πλοῦτος και ἡ ἀκολασία ἀπίμβλυναν τῶν ἰσχυρῶν τὰς δινάμεις και τὸν αἰσθησιν, ἡ δὲ πενία ἐταπείνωσε τοῦ δήμου τὸ φρόνημα και ἔξεθκλυνε τὸν πρώην ἀρειμάνιον αὐτοῦ γχρακτῆρα. Ἐπὶ τέλους ὁ κόσμος ἀπηλλάγη δι' ἐπανάστασεως. Πρῶτοι ἐπανέστησαν οἱ ἐν Ἰσπανίᾳ και Γαλατίᾳ στρατοί και ἀναγορεύσαντες αὐτοκράτορας τοὺς ἴδιους στρατηγούς, ὃν προετιμήθη ὁ Σέργιος Γάλβας, ἐρώμησαν ἐπὶ τὴν 'Ρώμην. 'Ο Νέρων μαθὼν τὴν ἐπανάστασιν καταλαμβάνεται ὑπὸ φόβου και ἀπελπισμοῦ. Πρὸς στιγμὴν ἐπιδεικνύνται σημεῖα τίνα τῆς αἰμοδόρου ψυχῆς του και ἐπιζητεῖ νὰ φανεύσῃ τοὺς στρατηγούς, νὰ δηλητηριάσῃ ἐν συμποσίῳ τὴν σύγκλητον και ἐπαράση ἐν τοῦ ἀμφιθεάτρου κατὰ τοῦ ὄχλου τὰ θηρία. 'Αλλὰ πάραυτα καταστέλλεται τῆς μανίας ὁ πυρετός και ἐπιζητεῖ τὴν σωτηρίαν διὰ τῆς φυγῆς. Οδόμαρος ὅμως εὑρίσκει ἐν τῷ πόλει ἀσύλον. 'Η σύγκλητος κηρύττει αὐτὸν ἐγχόριον τῆς πατρίδος και διατάσσει τὸν θάνατόν του κατὰ τὸ παλαιὸν ἔθος, καθ'δ ὥσπειλε νὰ γυμνωθῇ και προσδεθεῖς ἐν πασσάλῳ νὰ ἀποθάνῃ μαστιγώμενος. 'Εντεῦθεν φυγᾶς και δραπέτης γενόμενος ἐγκρύπτεται ἐν τῷ ἐκτὸς τῆς πόλεως ἀγροκοπίῳ τοῦ ἀπελευθέρου του Φάνωνος. Αλλὰ και ἐκεὶ καταδιωκόμενος και μέλλων νὰ συλληφθῇ ὑπὸ τῶν ἵππων ἀποσφάττει αὐτὸς ἔσυτὸν τῇ συνεργείᾳ τοῦ γραμματέως ἔσυτου 'Επαρροδίου. 'Ἐν τῷ ἀποθηκαῖν δ' ἀνέκραζεν, «ὦ Ζεύ, ὅποιος μέγας τεγνίτης ἀποθνήσκει!» Σὺν τῷ Νέσωνι ἔξελιπε και ἡ γενεά του 'Ιουλίου Καίσαρος.

Σημειωτέον δ' ὅτι ἐπὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ ὁ μὲν Σουετώνιος Παυλίνος κατετρόπωσεν ἐν μεγάλῃ μάχῃ τοὺς Βερεττανούς, ἀπολέσαντας 80000 ἀνδρῶν, ὁ δὲ Κορέστιλων τοὺς 'Αρμενίους και Πάρθους.

8. Γάλλας, "Οθων και Ούτελλιος (68-69)

Τούτων δέ μὲν Γάλλας ἀναγορευθεὶς ὑπὸ τῶν ἐν Ἰένηρίᾳ στρατευμάτων αὐτοκράτωρ προσέθετο· νὰ ὑποβάλῃ τὸν στρατὸν εἰς τὴν παλαιὰν πειθαρχίαν καὶ τάξιν, νὰ περιστείλῃ τὴν ἔρπουσαν κακίαν καὶ ἀνορθώσῃ τὰ οἰκονομικὰ τοῦ κράτους, οἱ δὲ εἰς τὸν Θρόνον ἀνυψώσαντες αὐτὸν στρατιώτας μὴ ἀνταμειφύντες διὰ τῶν συνήθιων χρυματικῶν δώρων ἐπανέστησαν κατ' αὐτοῦ καὶ τοῦ μισθετηθέντος ὑπ’ αὐτοῦ διαδέχου Πείσωνος, ἀνδρὸς ἐναρέτου, καὶ ἐφόνευσαν ἀμφοτέρους καὶ ἀνηγόρευσαν αὐτοκράτορα τὸν διεφθαρμένον "Οθωνα (69)." Ἀλλ' οἱ ἐν Γερμανίᾳ λεγεώνες ἐπαναστατίσαντες ἀναγορεύουσιν ἄντ' αὐτοῦ αὐτοκράτορα τὸν ἔκυρτον στρατηγὸν Αὔλιον Ούτελλιον. Ο δὲ "Οθων ἡτηθεὶς παρὰ τὸ Βεδριακὸν κύτοντόν τοις μετὰ τρίμηνον αὐτοκρατορίαν. Ἀλλὰ καὶ ὁ νέος αὐτοκράτωρ οὐδεμιὰν ἐτέραν ἐδείκνυεν ἀρετὴν, ἢ τὴν ἀδημαγίαν τοῦ. Μετὰ δικτάμηνον δ' αὐτοκρατορίαν, καθ' ἣν ἐδημάνησε 200000000 δραχμῶν, ἐφονεύθη ῥιφθεὶς εἰς τὸν Τίθειν ὑπὸ τοῦ ἐπαναστατήσαντος ἐν Ιουδαίᾳ καὶ Παννονίᾳ στρατοῦ, δὲ καταβαλὼν τὸν στρατὸν τοῦ Ούτελλιον καὶ νικηφόρως εἰσελάτης εἰς Ρώμην ἀνηγόρευσεν αὐτοκράτορα τὸν Τίτον Φλάβιον Ούεσπεσιανόν.

9. Τίτος Φλάβιος Ούεσπεσιανός (69-79).

Ἐν δὲ Ούεσπεσιανὸς διέτριβεν ἔτι μετὰ τὴν ἀναγόρευσιν ἐν Αἴγυπτῳ, ἔξερράγησαν πολλαχοῦ ἐπαναστάσεις τῶν ὑπὸ τὴν ἡμεταξὺν κυριαρχίαν διατελούντων λαῶν, ὃν σπουδαιοτέρα ἀπέδη ἡ ἐν τῇ γῷρᾳ τῶν Βαττανῶν ὑπὸ πολλῶν γερμανικῶν φυλῶν, ἡς ἀρχηγὸς ἀνεδείχθη ὁ Κιθίλιος αὐτοκράτωρ ἀναγορευθεὶς. Μετὰ τὴν τούτου κατατρόπωσιν ἀρετὴς τὸν οἶον Τίτον πρὸς ἐκπολιόρκησιν τῆς Ιερουσαλήμ, αὐτὸς μὲν ἦλθεν εἰς Ρώμην, δύν ὁ λαὸς ὑπεδέχθη μετὰ γαρᾶς καὶ ἀγαλλιά-

σεως. 'Ο δὲ Τίτος μετὰ παισματώδη ἀντίστασιν κυριεύσας ἐξ ἐρόδου καὶ τὰ τρία τείχη τὸ θν μετά τὸ ἄλλο, δι' ὃν οὐρανοῦτο ἡ πόλις, ἔξεπόρθησε καὶ ταῖτνην, πυρποληθέντος τοῦ ναοῦ, εἰς δι τελευτήιον κατέφυγον οἱ πολιορκούμενοι. Λέγεται δὲ ταῖτνη πόλιορκίαν ταῦτην ἀπωλέσθησαν περὶ τὸ θνέκαπορμύριον Ιουδαίοι. 'Ο δὲ στρατηγὸς αὐτοῦ Γν. Ιούλιος Ἀγριόλας ἀρξάμενος ἥδη τὸν κατὰ Βρεττανῶν πόλεμον (78) καθηυπέταξε τὴν Βρεττανίαν καὶ κατέστησεν αὐτὴν ἐπαρχίαν ἡρωματικὴν (85).

Μετὰ τὴν καταχτολὴν τῶν ἑζωτερικῶν ταραχῶν καὶ πολέμων ὁ Οὐεσπεσιανὸς συνεκέντρωσε πᾶσαν τὴν ἑαυτοῦ δραστηριότητα εἰς τὴν ἑστερικὴν τῆς γώρας εὐταξίαν καὶ προαγωγὴν. Δι' αὐστηρᾶς οἰκονομίας καὶ συνετῶς ἐπιβληθέντων φορολογικῶν νόμων πληρώσας ἥδη τὸ τέως κενὸν δημόσιον ταμείον ἀνωκοδόμησε τὸν ἐπὶ Νέρωνος πυρποληθέντα ναὸν τοῦ Καπιτωλίου. Διὸς καὶ τὰ μέρη τῆς πόλεως, ἀνίδρους δημοσία συγκλεῖσα, ἐν οἷς διώρισεν ἐπὶ ἀδρῷ μισθῷ δημοσίους διδασκάλους, διδάσκοντας τοὺς νέους τὴν ἑλληνικὴν καὶ λατινικὴν φιλολογίαν. Ανίδρους ναὸν τῆς Εἰρήνης, ὃν καθωράσσει διὰ πλεστῶν ἀρχαίων ἀριστοτεχνημάτων, παρ' ὅ συνηψε καὶ πολυτελεστάτην δημοσίαν βιβλιοθήκην. Ανήγειρε τοῦ Κιλοσσαῖν ἀρχιθέατρον, δυάδευνον νὰ συμπεριλάβῃ ὑπὲρ τοὺς 60000 ἀνθρώπων, καὶ οὕτω τὰ συζύμενα εἰσέτι ἐρείπια διεγείρουσι τὸν θαυμασμόν. Ηὔησε τὸν ἀριθμὸν τῶν βουλευτῶν ἐκ 200 εἰς 1000, καὶ προήγαγε τὸ ἀξιωμα αὐτῶν ἀπονείμας εἰς πολλοὺς μεγάλας ἐπηρίσιας προτόδους. Ασθενήσας δὲν Καρμπανίᾳ ἀπεβίωσεν ἑδομηκοντούτης μετὰ δεκαετῆ αὐτοκρατορίαν, ἀρετὴς διάδοχον τὸν ἀντάξιον ἔχοντον υἱὸν Τίτον.

ΙΟ. ΤΟ Τίτος (79—81).

Πρὸ τῆς εἰς τὸν θρόνον ἀνυψώσεως του ὁ Τίτος διεκρίθη ἐν τοῖς πολέμοις τῆς Γερμανίας καὶ Βρεττανίας καὶ ἐν τῇ ἐκπο-

λιορκήσει τῆς Περουταλίμης. 'Η πραότης, ἡ μεγαλοψύχια καὶ ἡ δικαιοσύνη του κατέστησαν αὐτὸν τὸν ἀγαπητότατον τῶν ἡγεμόνων, διὸ καὶ ἐπεκάλεστο «τὸ ἐντρύφημα τοῦ ἀνθρωπίνου γένους» (deliciae generis humani). 'Ονομασταὶ δὲ κατέστησαν καὶ ἡ εὐπροσηγορία οὗτοῦ καὶ ἡ πρὸς τὸ εὐεργετεῖν τάσις, διὸ καὶ θεώρει ὡς ἀπολεσθεῖσαν τὴν ἡμέραν ἑκείνην, καθ' ἣν δὲν ἐπίει εὐεργεσίαν τινά, διὸ καὶ συνειθίζει νὰ λέγῃ διτὶ ἀπὸ τοῦ θρόνου τοῦ αὐτοκράτορος οὐδεὶς πρέπει νὰ ἀπέργηται λελυπημένος. 'Η γενναιοφροσύνη αὐτοῦ διέλαμψε μάλιστα, ὅτε ὁ νεωτερος αὐτοῦ ἀδελφὸς Δημήτριος διήγειρε στάσιν πρὸς ἀρπαγὴν τοῦ θρόνου, προσβέλλων ὡς νεοθευμένην τὴν δικθάκην τοῦ πατρός. 'Ο Τίτος ἀντὶ νὰ τιμωρήσῃ τὸν κακότροπον ἀδελφὸν συμπαρέλαβε συμμέτοχον τῆς ἀρχῆς. Δυστυχώς αἱ ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορίας αὐτοῦ ἐνσκήψασαι θεομνίαι ἔταλάνισαν πολλοὺς τῶν κατοίκων τῆς ἐπικρατείας. Φοβερὰ ἐκραγεῖσαν πυρκαϊὰ ἀπετέφρωσεν ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας διαρκέσασα τὸ πλεῖστον τῆς Ρώμης. 'Ι δὲ νότος πανθόλης ἡρήμωσεν ὀλοκλήρους οἰκους. Τὸ δὲ φρικτότερον, τεράστιος τεισμὸς συνοδευόμενος μετὰ φοβερῶν τοῦ Οὐεσουΐου ἐκρήξεων κατηδάφισε πλείστας δύσας πόλεις καὶ ἡ λάθια τοῦ Οὐεσουΐου κατέγινε καὶ ἔξηφάνισε τὰς πόλεις Ἡράκλειον, Πομπηίαν καὶ Σταύριας. 'Η φιλανθρωπία καὶ αἱ μεγαλοδωρίαι τοῦ Τίτου, δις προύτιμης νὰ πωλήσῃ καὶ αὐτὰ τὰ πολυτιμότατα κειμήλια παρὰ νὰ θέσῃ νέους φύρους, ἐμετρίασαν ὄπωσοῦν τὰ δεινά. 'Τοῦτο τὰ 1600 ἔτη ἐκρύπτοντο ἐν τοῖς ἐγκάτοις τῆς γῆς αἱ καταγωθεῖσαι πόλεις, διετοῦ 1711 ἀνεκαλύφθη κατὰ σύμπτωσιν ἡ πρώτη τούτων. Κατόπιν ἐπανειλημμέναι ἀνασκαρφαὶ ἀπεκάλυψαν τὰς πόλεις καὶ ἡνεγκον εἰς φᾶς σπουδαιότάτας ἀρχαιολογικὰς ἀνακαλύψεις. 'Ο Τίτος φιλοδόμος καὶ τὰ ἀπὸ τοῦ ἰδίου ὄντος καλούμενα λουτρά. 'Αλλὰ μετὰ διετῆ καὶ τρίμηνον περίπου αὐτοκρατορίαν καταληφθεὶς ὑπὸ σφοδροῦ πυρετοῦ ἐξεμέτρησε τὸ ζῆν, ἀφεὶς εὐλόγους ὑπονοίας, διε-

έγένετο θύμα δηλητηριάσεως τῆς κακούργου ψυχῆς τοῦ ἀδελφοῦ του. Ἡ Ρώμη ἐν τῷ Τίτῳ ἀπώλεσεν ἔνα τῶν ἀριστῶν ἡγεμόνων, καὶ ὁ λαὸς ἐθρήνησεν αὐτὸν ὡς ἔνα φιλοστοργοτάτων πατέρων του.

11. Ο Δομιτιανὸς (81—96).

Εἰς τὰ πρῶτα βήματα τῆς διοικήσεώς του ὁ Δομιτιανὸς ἔργαν ἀνὴρ ἀγαθὸς καὶ δίκαιος, ἀλλὰ δὲν παρῆλθε πολὺς χρόνος καὶ ἔξεδπλοθή ἡ χαμερπῆς καὶ αἰμοδόρος ψυχῆς του. Εστεοημένος τῆς παιδείας, ἥτις ἐλάμπρυνε τὸν Τίτον καὶ ἥτις ἔξευγενίζει τὴν ψυχήν, ἀπέδη ὄμοις καὶ θρασὺς ἐν ταῖς εὐτυχίαις, χαμερπῆς δὲ καὶ δειλοῖς ἐν ταῖς δυσπραγίαις. Επέχαιρεν ἐπαινούμενος ὡς ἀριστος τοξότης καὶ ἐτελειοποιήθη τοξεύων τὰς μυίας ἐν τῷ θαλάμῳ του ὁ ἄλλως ἀστωτος καὶ ἀκόλαστος, ὅπερ εὑρύως ἐσκωφεν ὑπηρέτης τῆς αὐτὸν εἰς τὸν ἐρωτήσαντα ἀν βύπαρχη τις ἐν τοῖς ἀνακτόροις εἰπών, «οὐδὲ μυῖα» (ἢ καὶ ἄλλως ἐννοούμενον «οὐδὲ μία»). Επέχαιρε φονεύων μυίας ὡς καὶ ἀνθρώπους, καὶ δὲν ἐθράδυνε νὰ ὑπερβῇ κατὰ τὴν ὄμοτητα τοὺς πρὸ αὐτοῦ αὐτοκράτορας Τιβέριον καὶ Κλαυδίον, Καλιγόλαν καὶ Νέρωνα, ἐκτραχηλισθεὶς εἰς σφραγᾶς τῶν ἐπιφανεστάτων ἀνδρῶν. Καταστρεπτικὸν πόλεμον ἐκήρυξε καὶ κατὰ τῆς παιδείας ἐν Ρώμῃ ἐξορίσας ὅλους τοὺς σοφούς. Συγγρόνως ἐκήρυξεν αἱματώδην διωγμὸν καὶ κατὰ τῶν χριστιανῶν. Ζηλῶν δὲ καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ πολέμου δοξαν καὶ φθονίσας τοῦ Γερμανικοῦ τὰς δάρκας ἔξεστράτευσεν ἐπὶ τοὺς πέραν τοῦ Ρήνου οἰκοῦντας λαούς, ὑπόθεν ὑποστρέψας εἰς Ρώμην κατήγαγε θρίαμβον χωρὶς καν νὰ ἴδῃ πολέμιον καὶ ἐπέχαιρε Γερμανικὸς προσαγορευόμενος. Κατασπαταλήσας δὲ καὶ τοὺς θησαυροὺς τοῦ πατρός του ἔβαλεν εἰς ἐνέργειαν φοιτερὰς πιέσεις πρὸς ἀργυρολογίαν. Τέλος; τὸ μεγαθήριον ἐφονεύθη ὑπὸ συνωμοτῶν, οὓς εἶχε προδιαγεγραμμένους, ὡς καὶ τὴν σύζυγον Δομιτίαν, ἥτις ἀπεκάλυψε τὸ

γραμμάτιον, ὅπερ περιείχε τὰς προγραφάς· Ο Δομιτιανὸς εἶναι
ό τελευταῖος τῶν 12 καλουμένων Καισάρων, ὃν βιογραφίκης
κατέλιπεν ἡμῖν ὁ ἱστοριογράφος Σουετώνιος. Οἱ δὲ μετ' αὐτὸν
αὐτοκράτορες καλοῦνται Αἴγονοστοι.

12. Μ. Κοκκήνος Νερούχας (96—98).

Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ τοῦ θανάτου τοῦ Δομιτιανοῦ ἡ Βουλὴ σπεύ-
σασα ἐξελέξατο τὸν ἔξι ἀρχαῖας Ἱεροκῆς οἰκογενειας κατα-
γόμενον Νερούχαν, ἀνδρα ὑπερέξηκοντούτην, ἀγαθόν, ἐνάρετον,
μεγαλόφρονα καὶ πεπροικισμένον ὑπὸ ἐπιστημονικῆς παιδείας
καὶ ἀμεμπτον ἔχοντα τὸν βίον. Τοῦτος δὲ τοῦ λαοῦ τῷ
ἀγλάσιμᾳ, ἀλλὰ ἐν ταύτῳ ἐπέσυρε καὶ τὸν φθόνον τῶν φιλ-
λῶν Βουλευτῶν καὶ τῶν διερθαρμένων πρατιωριανῶν, εἰτινες
διὰ τῶν ἐπιγειλημάτων συνωμοσιῶν ἐξηνάγκασαν αὐτὸν νὰ
ἐκλέξῃ ὡς διάδοχον τὸν ἐν τῇ ἀνοι Γερμανίᾳ τότε ἐπαρ-
χεύοντα περιφρανή στρατηγὸν Τραϊανόν, ὃν ἀνηγόρευσε καὶ
Καίσαρα πικαγκωνίσας χάριν τῆς ἀρετῆς ἐκείνου καὶ τῆς πα-
τρίδος πάντας τοὺς συγγενεῖς. Ἐν τῷ δηλωτικῷ τῆς ἐκλο-
γῆς καὶ τῇ προσκλητηρῷ ἐπιστολῇ πρὸς τὸν Τραϊανὸν ἔγρα-
φεν ὁ Νερούχας καὶ τὸ ὄμηρικὸν επίσειαν Δαναοὶ ἐμὰς δά-
κρια σοὶς βελεσινή, ὑπαινιτόμενος τοὺς καταθλιψαντας
αὐτὸν πρατιωριανούς.

13. Μάρκος Οὐδεπέπιος Τραϊανὸς (98-117).

Ο ἐξ Ἱερίας Τραϊανὸς πλὴν τῆς προσκλητηρίου ἐπιστο-
λῆς τοῦ Νερούα ἔλαβε καὶ συγχαρητήριον ἐπιστολὴν παρὰ
τοῦ διδασκάλου αὐτοῦ Πλουτάρχου, ἐν ᾧ παραίνει διὰ μακρῶν
αὐτὸν νὰ ἀναδειχθῇ ἐνάρετος ἐν ταύτῃ καὶ χρηστὸς βασι-
λεύς. Καὶ ὅντως ἀνεδείχθη ἀμφίτερον ἀγαθὸς βασιλεὺς κρατε-
ρός τοιχημητής. Η δραστηράτης του περὶ τας κοινὰς ὑποθέ-
σεις, ἡ πρὸς τοὺς ἐγθύροὺς ἐπιείκεια καὶ μεγαλοφροσύνη, ἡ ἐν τῇ
ἀκρῇ τῆς δόξης του μετριοφροσύνη, ἡ πρὸς τοὺς ἀξίους ἐλευ-

θεριότης, ή δίλυγάρκεια και λιτότης κατέστησαν αύτὸν ἀξιέπαινον μὲν ἐν τοῖς συγχρόνοις, οἵτινες ἀπένειμαν αὐτῷ τὴν δικαιοτάτην προσωνυμίαν τοῦ optimus (ἄριστος), ἐν δὲ τοῖς μεταγενεστέροις ζηλωτὸν και θαυμαστὸν διὰ τὰς ἀρετὰς του. "Αριστα χαρακτηρίζουσιν αὐτὸν αἱ πρὸς Πλίνιον τὸν Νεώτερον ἐπιστολαὶ του. Κατεσκεύασε δὲ πλεῖστα ὡρέλιμα και φιλανθρωπικά καθιδρύματα, ἐφ' ὧν ἐπεγράφετο τὸ ὄνομά του. Ἐπιστρέψας νικητὴς ἐκ Δακίκης ἀνήγειρε τὴν φερώνυμον στήλην, ἣν οὔτε τοῦ Ιστρου κατεσκεύασε τὴν ἔξ 22 ἀρχίδων συγκροτουμένην γέρονταν, διεγέρουσαν τὴν ἔκπληξιν και τὸν θαυμασμὸν και ἐπιδεικνύουσαν (εἰς τοὺς ἡμετέρους μάλιστα ἀρχιτέκτονας) πόσον οἱ ἀρχαῖοι ὑπερέβαλλον κατὰ τὴν μεγαλουργίαν και τόλμην.

Οὐχ ἡττον ὁ Τραϊανὸς διέπρεψεν ἐν πολέμῳ ζηλώσας τὴν ἀπὸ τοῦ πολέμου δέξαν. Κατανικήσας τὸν βασιλέα τῆς Δακίας Δεκέναλον, μετὰ δυσυπέρβλητα ἐμπόδια, κατήγαγεν ἐν Ρώμῃ θρίαμβον. Μετὰ δὲ τὴν καταπάτησιν τῶν συνθηκῶν εἰσβάλλει τὸ δεύτερον και φονεύσας τὸν Δεκέναλον κατέστησε τὴν Δακίαν ῥωμαϊκὴν ἐπαρχίαν (106) και ἐτέλεσε νέον θρίαμβον, τοῦ ὅποιου αἱ ἕορται διήρκεσαν ἐπὶ 123 ἡμέρας, καθ' ἡς συνεκρούσθησαν και διεσπαράχθησαν κατὰ τὸ ἀρχαῖον ῥωμαϊκὸν ἔθος μύριοι μονομάχοι και ἐνδεκακισχίλια περίπου θηρία. Ἐστράτευσε κατὰ τοῦ βασιλέως τῶν Πάρθων Χοσρέου και διεβάσας τὸν Εὐρράτην διήλασε διὰ τῆς Συρίας και Βαβυλωνίας, ἐκπρέψας τὴν Βαβυλῶνα, τὴν Σελεύκειαν και Κτησιφῶντα, μητρόπολιν τοῦ Παρθικοῦ κράτους, και διὰ τοῦ Τίγρητος προήλασε μέχρι τοῦ Περσικοῦ κόλπου και κατέστησε ῥωμαϊκὰς ἐπαρχίας τὴν Αρμενίαν, Ασσυρίαν και Μεσοποταμίαν. Διαπλεύσας δὲ και τὸν Περσικὸν κόλπον προήλασε μέχρι τοῦ Ωκεανοῦ. Ἐκυρίευσε δὲ και μέρος τῆς Αραβίας ἐπὶ τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης. Μέλλων δὲ νὰ ἐπέλθῃ και ἐπὶ τὴν κατάκτησιν τῆς Ἰνδίας

άσθενήσας ἀπεβίωσεν ἐν Σελινοῦντι τῆς Κιλικίας (τῇ 11 Αὐγούστου 117) ὡραν τὸ 63 ἔτος τῆς ήλικίας. Καὶ οὐ μὲν νεκρὸς αὐτοῦ ἐκάη ἐπὶ τῆς πυρᾶς, ἢ δὲ τέφρα τεθεῖσα ἐν χρυσῇ ὑδρίᾳ μετηνέγθη εἰς Ρώμην καὶ ἐτέθη ὑπὸ τῆς συζύγου Πλωτίνης εἰς τὴν ὁμώνυμον στήλην. Βροιλεύσας περὶ τὰ 20 ἔτη ἀπέδη ὁ τύπος ἀγαθοῦ ἡγεμόνος. Ὑπῆρξεν ὁ μέγιστος τῶν αὐτοκρατόρων μετὰ τὸν Αὔγουστον, ἀλλὰ πολλῷ ἐκείνου ἀγαθώτερος. Οἱ τὸν πανηγυρικὸν αὐτοῦ ἐκρινήσας Πλίνιος παρέβαλε τὸ μέγεθος τῶν ἀρετῶν του πρὸς τὸ μέγεθος τῶν κακῶν τῶν πρὸ αὐτοῦ αὐτοκρατόρων. Οἱ δὲ ιστορικὸς Τάκιτος ἀπεκάλεσε τὴν βροιλείαν αὐτοῦ αἰῶνα εὐτυχίας, καθ' ὃν πᾶς τις ἥδυντο γὰρ φρονῇ ὅτι θέλει καὶ νὰ λέγῃ ἐλευθέρως πᾶν ὅτι σφρογεῖ.

14. Αἴλιος Ἀδριανός. (117-138)-

Τὸν Τριτικὸν διεδέγηθη ὁ ἀνεψιός αὐτοῦ Πόπλιος Αἴλιος Ἀδριανός, ἀνὴρ λόγιος καὶ ἡκιστὸς φιλοπόλεμος.

Μετὰ πενταετῆ εἰρηνικὴν βροιλείαν περιώδευσε πεζῇ ὅλοκληρον τὴν ἀλυκὴν αὐτοκρατορίαν καταναλώσας ἐν ταῖς περιοδείαις ταύταις, αἴτινες ἐλάχυστην μικρής τινας δικοπότις, δέκα ἑπτὰ ὅλη ἔτη (κατὰ ἄλλους 13), θεραπεύων τὰς ἀνάγκας τῶν πόλεων καὶ κολάζων τῶν πολιτῶν τὰς κακίας. Ἀνεκάνεις τὴν Κρητηδόνα καὶ ἀνφιεστήσας τὴν Ιερουσαλήμ μετονυμάτικας αὐτὴν Αἴλιαν Καπιτωλίαν (Aelia Capitolina). Ἄλλη ἐπειδὴ ἀνηγέρθη ἐν αὐτῇ καὶ ναὸς τοῦ Διὸς καὶ οἱ ἔθνοι ἀπελάχυσαν δικρόφρους προνομίας, οἱ Ιουδαῖοι περασυρέμενοι ὑπὸ τοῦ θρησκευτικοῦ συνκιτισθήματος, ὅπερ ἐξῆψε πλάνος τις Βεργοθέας, καλῶν ἐκυτὸν Μεσσίαν καὶ Λυτρωτὴν, ἐξετραχγηλίσθησαν εἰς λυσσώδεις σφαγαῖς τῶν ἐν Ιουδαίᾳ χριστινῶν καὶ Ρωμαίων. Οἱ Ἀδριανὸς πέμψας πολυάριθμον στρατιὸν μετὰ τριετεῖς φονικωτάτας νίκας κατέστειλε τὴν στάσιν κατεδαφίσας περὶ τὰς χιλίας πόλεις καὶ δικροθείριας περὶ τὰς 60000 ἀνθρώπων.

"Αλλ' ή πόλις ἔκείνη, ήτις ἐρείπωσε τὰ μάλιστα τοῦ Ἀδριανοῦ τὴν καρδίαν, καὶ ἡν δὲ πᾶσαν ἀλλην ἡγέπησε καὶ ὑφῆς ἐπίσης ἀντηγαπήθη, ἥτον ἡ τῶν Ἀθηνῶν πόλις, τὴν ὄποιαν πεντάκις ἐπεσκέψθη καὶ τρὶς ἐπὶ μυρέδων ἐν αὐτῇ διέτριψεν ὡς πολίτης Ἀθηναῖος, μυηθεὶς καὶ τὰ ἐλευσίνια μυστήρια. Λαβόν διὸ τὸ τοῦ ἐπωνύμου ἀρχοντος ἀξίωμα καὶ ἀναδειγθεὶς ἀγωνοθέτης ἐτέλεσε λαμπρῶς ἐν ἐπιγωρίᾳ ἐσθῆται τὴν τῶν Διονυσίων πανήγυριν.

Ποικιλοτρόπως δὲ εὐηργέτησε τὴν τοσούτων ἐνδόξων ἀναμνήσεων πόλιν, ἔξεδωκεν εὐεργετικοὺς νέρμους, ἀπένειμε γρηματικὰς πρὸς τὸν δῆμον δωρεὰς καὶ μάλιστα ἐκόδυμης καὶ ἐλάμπουντα τὴν πόλιν διὸ πολυκρίθμων λαμπρῶν κατασκευασμάτων. Τῇ δικταγήῃ αὐτοῦ ἀνηγέρθη ναὸς Ἡρας καὶ Διός Ηπειροληνίου καὶ θεοῖς τοῖς πᾶσιν ιερῷ, καὶ γυμνάσιον καὶ μεγαλοπρεπῆς στολὴς 120 κιόνων ἐκ λίθου Φρυγίου, περιλαμβάνοντα καὶ πλουσίαν βιβλιοθήκην. Περὰ δὲ τὰς σχῆμας τοῦ Ἰλισσοῦ ἀνήγερεν δύμανυμον αὐτῷ πόλιν καὶ ἀπεπεφράτωσε τὸν ἀπὸ Πεισιστράτου ἀρξάμενον μεγαλοπρεπέστατον ναὸν τοῦ Ὀλυμπίου Διός, ἔχοντα 4 σταδίων περίμετρον καὶ περιστόλιον 120 κιόνων (α).

"Αλλὰ καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἀμείβοντες τὴν μεγαλοδωρίαν τοῦ φιλαθηναίου αὐτοκράτορος ἀπένειμαν αὐτῷ, καὶ εἰκότως, ἐξ εὐγνωμοσύνης τοιαύτας τιμάς, οἵτις ἀλλοτέ ποτε Ἀντιγόνῳ καὶ Δημητρίῳ τῷ Πολιορκητῇ. Καὶ ἀλλας δὲ πόλεις τῆς Ἑλλάδος ἐκόδυμης καὶ εὐηργέτησεν ὁ Ἀδριανός, π. χ. ἐν Μεγάροις φιλοδόμησεν ἐκ λίθου λευκοῦ ναὸν τοῦ Ἀπόλλωνος, ἐν Κορίνθῳ κατεσκεύασε λουτρά καὶ ἔφερεν ἐκ τῆς ἐν Στυμφαλίᾳ λίμνης ἀρθρονον ὕδωρ. Ἐν Μεντινείᾳ ἀνήγειρε ναὸν τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τοῦ Ἀπόλλωνος ἐν Ἀθαις τῆς Φωκίδος. Ήδρυνε

(α) Ήδη δὲ 15 αἴρουσι μέχρι τοῦδε περιήρχαντα τὴν κεφαλήν, εἰς δὲ καῖται κατὰ γῆς, ὡς μαρτύριον τοῦ πεπτωκότος μεγαλείου καὶ τῆς δόξης πάλαι ποτὲ τῶν προγόνων μας.

τὴν μεταξὺ Μεγάρων καὶ Κορίνθου δύσκετον ὅδον καὶ πολλὰς γῆς εὐηργέτησε τὸ Ἀχαικόν συνέδριον (6).

Κατατρυχόμενος δὲ ὑπὸ νόσου δεινῆς, ἥτις ἐπετάχυνε τὸν θύνατόν του, ἀρῆται διάδοχον τὸν ὑπ' αὐτοῦ υἱοθετηθέντα ἐνάρετον ἄνδρα Τίτον Ἀντωνῖνον, τὸν ἐπικληθέντα εὐσεβῆ ἦραλόστοργον (prium). Ἀπέθυνε δὲ ἄγων τὸ 68 ἔτος τῆς ἡλικίας (10 Τουλίου 138).

Ἐκ τῶν πολλῶν δὲ μεγαλοπρεπῶν οἰκοδομῶν, δι' ᾧ ἐνέκαλλωπισε τὴν Ρώμην, σώζεται εἰσέτι τὸ παλάτιον (moles Adriani), ἐνῷ ἐτέθη καὶ ἡ ὑδρία ἡ φέρουσα τὴν κόνιν του.

ΙΙΙ. Τίτος Ἀντωνῖνος (138-161).

Τὸν Ἀδριανὸν ἀποθανόντα διεδέκθη ὁ Τίτος Ἀντωνῖνος, ὁ ἐπικληθεὶς Πτος (Pius), ὃτοι εὐσεβής ἡ γειόστεργης διὰ τὴν πρὸς τὴν θρησκείαν εὐσέβειαν καὶ τὴν πρὸς τὸν Ἀδριανὸν φιλοστοργίαν του. Διὰ δὲ τὰς ἀρετὰς αὐτοῦ καὶ ὡς ἀνὴρ καὶ ὡς αὐτοκράτωρ ἔξεταζόμενος, διὰ τὴν δικαιοσύνην, τὴν πρεσβύτητα, τὴν ἐπισίκειαν καὶ τὴν ἀμεμπτα κήθη παρεβάλλετο πρὸς τὸν Νουμᾶν, διὰ δὲ τὴν ὄντως πατρικήν του δισίκησιν ἐπεκλήθη πατήρ τῆς πατρίδος. Ἐπὶ τῆς μαρρᾶς αὐτοῦ βρασιλείς τὸ ῥωμαϊκὸν κράτος ἀπήκλισε τῶν ἀγαθῶν τῆς εἰρήνης, μηδενὸς διενεργηθέντος σπουδάσιον πολέμου, πλὴν ἐπαναστάσεων τινῶν ὑπὸ Γερμανῶν, Δακῶν, Ἀλανῶν καὶ Μαύρων. Ἡς εὐχερῶς κατέστειλαν οἱ στρατηγοὶ τοῦ αὐτοκράτορος. Ὑπερτίκη τοὺς πεπαιδευμένους καὶ διὰ πλεῖστων δειγμάτων ἐπεδείξετο τὴν πρὸς αὐτοὺς εὔνοιαν. Ὡς διδάσκαλον τοῦ θεοῦ

(6) Πρὸς τὰ ἔργα ταῦτα τοῦ Ἀδριανοῦ ἀνθαμιλλῶνται τὰ τοῦ Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ, δαπάναις τοῦ ὅποιου κατεσκευάσθη τὸ στάδιον ἐκ Πεντεληγίου μαρμάρου, ϕυκοδομήθη τὸ φίδειον, καὶ θέατρον ἐν Κορίνθῳ καὶ ἀναβίωσατο ἀφερώθησαν εἰς τὸν ἐκεῖ ναὸν τοῦ Ποσειδῶνος, καὶ λουτρὸν κατεσκεύασεν ἐν Θερμοπόλεις καὶ πλεῖστα ἄλλα εἰς πλεῖστας τῆς Ἑλλάδος πόλεις.

νιοῦ Μάρκου Αὐρηλίου παρέλαβε τὸν περίφημον Στωικὸν φιλόσοφον Ἀπολλώνιον τὸν Τυανέα. Καταληφθεὶς ὑπὸ σφρόδρου πυρετοῦ καὶ προσισθανθεὶς τὸν θάνατον προσεκάλεσε πάντας τοὺς ἐν τέλει καὶ τοὺς φίλους, ἐπεκύρωσεν ἐνώπιον κύτων τὴν νιοθεσίκην καὶ συνέστησεν ὡς διάδοχὸν του τὸν καλὸν κάγαλὸν Μάρκον Αὐρήλιον, ὃν εἶχε καὶ γαμβρὸν ἐπὶ θυγατρί.

16. Μάρκος Αὐρήλιος (161-188).

Ο Μάρκος Αὐρήλιος, ὁ καὶ Ἀρτωνῖος γιλίσσοφος ἀκούων, ἀνὴρ φιλόσοφος καὶ λίγαν πεπαιδευμένος, συγγράψας Ἑλληνοτὶ καὶ ἔξιρετον σύγγραμμα «τῶν εἰς ἑκατόν», παρέλαβε συναποκράτορα τὸν Δ. Οὐηρον, ὃν ἐποίησε καὶ γαμβρὸν ἐπὶ θυγατρί. Ἀλλ' ὃ μὲν Αὐρήλιος ὑπῆρξεν ὁ τύπος φρονήσεως καὶ ἀγαθότητος, ὃ δὲ ἀμφείσις καὶ ἀρρεσύνης, τύρου καὶ ἀκολασίας. Τοῦτον ἔπειψε κατὰ τῶν Ηὔρων δοὺς αὐτῷ ὑποστράτηγον τὸν Αἰδίδιον Κάσσιον, ἔξισι τοισύτου ἀξιώματος. Μετὰ τετρακετεῖς φρονικωτάτας μάχας ἐνικήθησαν οἱ Πάρθοι, ἐκνιεύθησαν πολλαὶ πόλεις, ἡ Βεζουλών, ἡ Μηδία, ἡ Σελεύκεια, ἐν ᾧ ἀπώλοντο περίπου 400000 ἄνθρωποι, καὶ ὑπετάχη δλόκληρος ἡ Παρθίαν κατὰ. Ἀλλὰ πάντα ταῦτα ὅρείλονται εἰς τὴν ἀνδρείαν καὶ δραστηριότητα τοῦ Κασσίου, ἐν ᾧ ὁ Οὐηρος διέτριβεν ἐν Ἀντιοχείᾳ διάγων βίον ἀσωτον καὶ ἀκόλαστον. Ἀλλ' οὐχ ἡτού τον συμμετέσχε τοῦ Θριάμβου τοῦ Αὐρηλίου καὶ ἐπεκλήθη καὶ οὗτος Παρθίκος καὶ Ἀρμενικός. Πλὴν τῶν Πάρθων ἡττήθησαν καὶ ἔξωσθησαν καὶ οἱ εἰς τὸ φωμαῖκὸν κράτος εἰσβαλόντες Γερμανοί. Ἀλλὰ πλὴν τῶν δεινῶν τῶν πολέμων ἀθρόος ἐνέσκηκαν τότε εἰς τὴν φωμαῖκὴν ἐπικράτειαν τὸ ἐκ τοῦ λοιμοῦ καὶ λιμοῦ καὶ τῶν σεισμῶν φοβερώτατα δεινά, ἐξ ὧν ἐπωφελούμενοι αἱ τῶν Μαρκομάνων, Κουζῶν, Βενδήλων καὶ ἄλλαι βάρβαροι Γερμανῶν φυλαὶ εἰσβαλοῦσαι ἐπονειλημμένως ἐδήσαν καὶ ἐλεημόντησαν τὴν φωμαῖκὴν ἐπικράτειαν. Κατὰ τούτων ἐκστρατεύσας αὐτὸς ὁ Μάρκος Αὐρήλιος κατετρόπωσεν

ένδρουικωτάτη μάχη παρὰ τὴν Ἀκοληίαν καὶ ἔξηνάγκασε νὰ ζητήσωσι τὴν εἰρήνην. Μετὰ διετίαν δέ, διαρρηγθεισῶν τῶν συνθηκῶν, ἔξεστράτευσεν αὖθις κατ' αὐτῶν καὶ ἀπέθανεν ἐν τῇ ἑκστρατείᾳ ταύτῃ ἐν Βιέννη δηλητηριασθείς, ὡς λέγεται, ὑπὸ τοῦ νιοῦ του Κομμόδου, σπεύδοντος νὰ ἀναλάβῃ τὴν αὐτοκρατορίαν.

Σὺν τῷ Μάρκῳ Αὐρηλίῳ δυνάμεις νὰ εἴπωμεν ὅτι ἔδισε καὶ ἡ δέξια καὶ ἡ εὐδαιμονία τοῦ φρωταίκου κράτους. Τοῦ ἀνδρὸς τούτου σώζεται εἰσάτι ἐν Ῥώμῃ ὁ ἔριππος ἀνδριάς, δεστις ἀνηγρέθη πρὸς τιμήν του. Τὸν Μάρκον Αὐρηλίον περιεκόσμουν μεγάλαι καὶ σπάνιαι ἀρεταῖ, ὃν τὴν λάχιψιν ἀμαυροῦσι τρεῖς κηλεῖδες, ὡς ἐπετρέψατο αὐτῷ ἡ ἄκρα τῆς καρδίας του ἀγαθότης καὶ φιλοστοργία. Τούτων ἡ μέν ἔστιν ὅτι παρέλαθε συνάργοντα τὸν ἀκόλαστον καὶ ἔξωλέστατον Οὐῆρον, ἡ δὲ διότι παρεσύρετο πέρχ τοῦ δέοντος ὑπὸ τῆς συζύγου ἔκυτοῦ Φαυστίνης, ἡ ὡς βίος δὲν ὑπῆρχε τοσοῦτον ὄμεμπτος, ἡ δὲ τέλος διότι ἀρῆκε διάδοχον τὸν ὅλως ἀνάξιον ἔκυτοῦ νιὸν Κόμμαδον.

17. Κόμμαδος (180-192).

Ο ὅλως ἀνόμοιος (καὶ ἵσως ὑποθετικαῖος) νιὸς τοῦ Μ. Αὐρηλίου Κόμμαδος εἰρηνεύσας πρὸς τοὺς Γερμανοὺς ἔσπευσε νὰ ἐπικνέλθῃ εἰς Ῥώμην, ἔνθις ἀνεγγωρίσθη ὑπὸ τοῦ στρατοῦ, τῆς βουλῆς καὶ τοῦ λαοῦ ὡς νόμιμος διάδοχος τοῦ πατρός του. Ή αὐτοκρατορίκα αὐτοῦ εἶναι μακρὰ σειρὰ ὡμῶν ἔργων, ἀδικημάτων, μωρίκς, ἀκολασίας καὶ ἀσωτείας, αἵτινες μονονούχη ἀπέδειξαν αὐτὸν ὑπέρτερον τοῦ Καλεγόλα καὶ Νέρωνος. Ή σωματικὴ ἡώμη του ἦτο τερατώδης μᾶλλον ἢ ἀξιοθαύμαστος, διότι ἦτο παραδεδομένος εἰς τὰς θηριομαχίας καὶ τὰ ἀλλα τοῦ ἀμφιθέατρου θεάματα, εἰς ἢ παρουσιάζετο φέπαλαιστῆς καὶ ἀπεκάλει ἔκυτον Ῥωμαῖον Ἡρακλῆν. Επὶ τῇ ἡώμῃ του πεποιθὼς ἀντηγωνίσθη πρὸς τοὺς ἔξοχωτάτους τῶν ἀθλητῶν. Πλέον ἢ ἀπτακοσιάκις κατηλήθεν ὡς μονομάχος ἐν τῷ θεάτρῳ λαμβά-

νων έκάστην φοράν 250000 δραχμῶν ἀπὸ τοῦ δημοσίου ταμείου. Ἐκδιώξεις τοὺς ἀγαθοὺς τοῦ πατρός του συμβούλους παρέλαβε τὰ τριωβολιμαῖς καθήρματα, δι' ὧν ἐξετέλει τὰς αἰγυροτάτας τῶν ἀκολασιῶν κατέχεπενθρωποτάτας τῶν κακουργῶν. Εὗρος ἔνδρος, πλουσίους πωλίτας, ἀδελφὴν καὶ σύζυγον ἐξώρισε καὶ ἐφόνευσε. Τρίς διέρυγε τῷν συνωμοσῶν τὰ βέλη, ἀλλὰ τελευταῖον ἐφονεύθη μετὰ δεκατριετῆ περίπου βασιλείου καὶ αὐτός, νέον τέρχες ἐπιβαρύναν τὸν θρόνον τῆς κομοράτορος Τρύμης μετὰ τὸν Καλιγόλαν καὶ Νέρωνα.

**Ι8. "Ελβιος Περτίναξ. Δίδιος Ιουλιανός,
Πεσκένεος Νέγρος, Σεπτέμβριος Σεουδ-
ρος, υἱοὶ αὐτοῦ Ιεραπαλλας καὶ Γέτας,
Μακρένος καὶ Ἡλιογάβαλος (193-222).**

Μετὰ τὸν φόνον τοῦ Κομμόδου οἱ συνωμόται μετέβησαν νυκτὸς εἰς τὸν οἶκον τοῦ γηραιοῦ στρατηγοῦ καὶ ἐνκρέτου ἀνδρὸς Ἐλβίου Περτίνακος, δῖτις γενναῖος μὲν ἀπεδέχθη αὐτούς, νομίζων ὅτι ἀπεστάλησαν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος, ὅπως τὸν φονεύσωσιν, ἐξεπλάγη δὲ μαθὼν ὅτι αὐτοὶ θεωροῦσιν αὐτὸν ὡς τὸν μόνον ἄξιον νὰ φέρῃ τὸ αὐτοκρατορικὸν στέμμα. Καὶ ὁ μὲν στρατὸς ἀνηγόρευσεν αὐτὸν αὐτοκράτορα, ἡ δὲ βουλὴ καὶ ὁ δῆμος ἀσμένως ἀπεκρότησαν εἰς τὴν ἐκλογὴν. Ὁ νεκρὸς τοῦ Κομμόδου, κηρυχθέντος πατροκτόνου, ἐγέθρον τῶν θεῶν, τῆς πατρίδος καὶ τοῦ ἀνθρωπινοῦ γένους, ἐρρίθη εἰς κοπρῶνα. Ἀλλὰ καὶ ὁ Περτίναξ μετὰ τρίμηνον καίσυνετὴν διοίκησιν ἐφονεύθη ὑπὸ τῶν πρατιωρικῶν, μὴ ἀνεγομένων τὴν τοιαύτην μεταβολὴν, καὶ ἐξέθικεν εἰς πλεισδοσίαν τοῦ Αὐγούστου τὸν θρόνον καὶ ὡς αὐτοκράτωρ ἀνηγορεύθη ὁ μᾶλλον πλειοδοτήσας τῶν ἀνταργανιστῶν Δίδιος Ιουλιανός, ὑποσχεθεὶς εἰς ἔκαστον δορυφόρον 6250 δραχμάς. Ἡ σύγκιητος καὶ ὁ δῆμος ἐθδελύχθησαν τοῦ θρόνου τὸν αὐτηλὸν καὶ οἱ στρατοὶ τῆς Συρίας καὶ Ιλλυρίας ἀνηγρευσαν ιδίους αὐτοκράτορες, οἱ μὲν τὸν Ηεσκένιον Νίγρον,

τοι δὲ τὸν Σεπτίμιον Σεουηρον, ὃς νικήσας τὸν Νίγρον καὶ τὸν μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ κηρυχθέντα αὐτοκράτορα Ἀλβῖνον εἰσῆλασε θριαμβευτικῶς εἰς Ῥώμην ἀνευρημούμενος αὐτοκράτωρ (193-211). Ἀντωμέζικος δὲ ποικιλοτόπως τὸν στρατὸν ἐστράτευσεν ἐπὶ τοὺς Πάρθους. Υποδούλωσας δὲ τὸν βασιλέα τῆς Ἀρμενίας καὶ κατεδαφίσας πολλὰς τῆς Εὐδαιμονος Ἀρχίκας πόλεις καὶ κυριεύσας καὶ λαρυραγγήσας τὴν Κτησιφῶντα ἐπανῆλθε θριαμβευτικῶς εἰς Ῥώμην.

Μετ' οὐ πολὺ δ' ἀναλαβὼν μακρὰν καὶ ἐπίπονον ἐκστρατείαν κατὰ τῶν ἐπαναστατησάντων Βρεττανῶν ἔξηνάγκασεν αὐτοὺς νὰ συνομολογήσωσιν εἰρήνην. Πρὸς ἀσφαλειαν δὲ ἀνήγειρε τὸ μέγα φερώνυμον τείχος, διῆκον ἀπ' ἀνατολῶν μέχρι δυσμῶν πρὸς τὰ παράλια τοῦ γερμανικοῦ Ὄκεανου.

'Απέθανε δέ' ἐν Ὑόρκῃ ('Εθοράκῳ) ἀρεις τὴν αὐτοκρατορίαν εἰς τοὺς δύο υἱοὺς Καρακαλλὰν καὶ Γέταν (211). 'Αλλ' ὁ πρῶτος τούτων δὲν ἀπεμιμήθη τὰς πατρικὰς ἀρετὰς, ἀλλὰ τὴν κακούργιαν τῶν πρὸς αὐτοῦ αὐτοκρατόρων, προοιμίσσες τὴν εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν ἀνύψωσιν του διὰ τοῦ θανάτου τοῦ ἀδελφοῦ του Γέτα, δὲν τῇ δικταγγῇ αὐτοῦ ἐφόνευσαν εἰς τὰς μητρικὰς ἀγκάλας, καὶ τοὺς μὲν φονεῖς χρήμασιν ἀντῆμειψε, τὸν δὲ φονευθέντα κατέταξε μεταξὺ τῶν θεῶν. Μετὰ τὴν ἀδελφοτονίκην κατεσφράγησαν δισμύριοι ἀνδρες πάσης ταξιδεώς καὶ ἡλικίας, οἱ μὲν ὡς φίλοι τοῦ Γέτα ἢ ὑπηρέται αὐτοῦ, οἱ δὲ ὡς πλούσιοι, ὅπως σφετερισθῇ τὴν περιουσίαν των. "Οπως κατευνάσῃ δὲ τὴν ἔξεγερθεῖσαν κοινὴν ἀγανάκτησιν ἀπεφάσισε νὰ ἔξευμενίσῃ ταύτην ἐπικοσμῶν τὸν θρόνον του διὰ πολεμικῶν κατορθωμάτων. Διὸ καὶ εἰσῆλασεν εἰς Γαλατίαν καὶ Γερμανίαν, καὶ ἐπεκλήθη Ἀλαμαρικός, ἀν καὶ ἔξηγόρασε τὴν εἰρήνην. Περιεστοιχισμένος δὲ ἀπὸ μίμων καὶ ἀγυρτῶν προήλαυνε διὰ φιλίων πόλεων λεηλατῶν καὶ ἀρπάζων.

πιδίζ δὲ ἡ Ἀλεξανδρείκη ὑπέστη ἀνήκεστα δεινά, διατάξαν-
τος ἐν αὐτῇ γενικὴν σφραγῆν.

Τοῦτον μετὰ ἐπτακετῆ βασιλείκην δολοφονήσας διεδέχθη ὁ
Μηχρίνος (217—218). Ἀλλὰ καὶ οὗτος ἐδολοφόνηθη ἐν τῇ
κατὰ τῶν Πάρθων ἐκστρατείᾳ ὑπὸ τῶν διερθαρμένων στρα-
τιωτῶν μετὰ δεκατετράμηνον βασιλείαν, ἀνθ' οὐ ἀνηγορεύθη
αὐτοκράτωρ τῇ συνεργείᾳ τῆς μητρὸς Πουλίας καὶ τῆς μάρ-
μης ὁ δεκατετράκτης νομίζομενος αὐτὸς τοῦ Καρακάλλα Ήλιο-
γάχαλος (8 Ιουνίου 218—11 Μαρτίου 222). "Οστις ἱερά-
τεύων ἔως τότε ἐν τῷ ἐν Ἐμέσῃ ναῷ τοῦ Ἡλίου μετώνο-
μάσθι Ήλιογάχαλος πρότερον αὐλούμενος Βασσιανός. Ἡ
τετρακετῆς αὐτοκρατορίας αὐτοῦ παριστῇ κρῆμα ἀνοησιῶν
μετὰ χρυσάτητος καὶ κτηνώδους ἀκολυσίας. Ἔξ ἔλαβε
συζύγους, ἃς καὶ παῖδιν ἀπέβιτεν ἀλληλοδικαδάγως. Ἐν τῇ
συγκλήτῳ παρεκάθισε τὴν μητέραν καὶ μάρμην τοῦ, καὶ
ἀνοικοδομήσας ἴδιον βουλευτήριον ἀνέδειξε πρόεδρον τὴν μη-
τέραν τοῦ, ἐν φυγεζήτουν περὶ νεωτερισμῶν, κασμημάτων
καὶ δλως γυναικείων ὑποθέσεων, ἀνηγόρευσε δὲ καὶ τὸν
ἴππον τοῦ ὄπατον. Μετὰ τετρακετῆ δὲ ἀκόλυστον καὶ ακ-
κοῦργον βασιλείκην ἐφονεύθη ὑπὸ τῶν ἐπικυνοτατησάντων
στρατιωτῶν, τὸ σῶμα κατοῦ ἐσυρθη εἰς τὰς ὁδούς καὶ ἐρ-
ρίφθη εἰς τὸν Τίθεριν.

**19. Ἀλέξανδρος Σεουζόρος (II Μαρτίου
222-19 Μαρτίου 233). Μαξιμίνος ὁ Θρᾷξ,
Πουσιανός, Βαλβίνος, Γαρδιανός,
Φέλιππος Δέκιος, Γάλλος, Αἰμιλιανός,
Οὐαλεριανός Παλλιεηνὸς Κλαυδίος 6' (222-270).**

Τὸν Ἡλιογάχαλον διεδέχθη ὁ πρωτεξάδελφος αὐτοῦ Ἀλε-
ξιανός μετονομασθεὶς Ἀλέξανδρος Σεουζόρος, ἥγων τὸ 17
ἔτος τῆς ἡλικίας, νεανίας αὐλάς αὐγανθός, καὶ λόγιος, ὡν
γεωμέτρος καὶ μουσικὸς ἔξοχος, ἀγκλυματοποιός, ζωγράφος

καὶ παιητὴς ἐν τοῖς μάλιστα εὐδόκιμος. Υπὸ τὴν ἀγραθὴν τούτου διοίκησιν ἀνέπνευσε καὶ πάλιν ἡ Ρώμη καὶ ἀνέλαρψάν αἱ ἐπὶ τῶν Ἀντωνίνων εὐτυχεῖς ἑκεῖνοι χρόνοι. Φύσει φιλοδίκαιος ἡγάπτε τὴν ἀρετὴν καὶ ἐμίσει τὴν κακίναν καὶ διετέλεσεν εῦνος πρὸς τοὺς ἔκυτοῦ ὑπηκόους. Ἀλλ' ὁ ἐξηγρειωμένος στρατὸς δὲν ἡρέσκετο εἰς τοικύτην πραγμάτων κατάστασιν, ὅθεν ἐξελέξκτο ἔτερον αὐτοκράτορα, ὃν ὅμως ἡ χρηστὴ προφότης τοῦ Ἀλεξανδροῦ μετέβαλεν ἐκ πολεμίου εἰς φίλον πιστόν.

Μετὰ διδοκεκετῆ εἰρηνικὴν βασιλείαν ἐδέησεν νὰ σπεύσῃ εἰς Ἀσίαν, ὅπως ἀναστείλῃ τὴν πρόσδον τῶν περσικῶν ὄπλων. Διάτι Ἀρταξέρξης ὁ Α' Σασανίδης τὸ γένος, διοικητὴς ἐπαρχίας τινὸς τοῦ παρθικοῦ κράτους, ἐπαναστατήσκει καὶ νικήσας τὸν Ἀρσακίδην Ἀρτάξενον ἐν τρισὶ μάχησι κατέλυσε τὴν παρθικὴν ἡγεμονίαν καὶ ἐπὶ τῶν ἑρειπῶν αὐτῆς ἀνήγειρε τὸ νέον περσικὸν βασίλειον, ὅπερ ἐπιθυμῶν νὰ ἐπεκτείνῃ μέχρι τῶν ἐπὶ Δαρείου ὅρίων, διαβάξει τὸν Τίγρητα καὶ τὸν Εὐφράτην περιέθραψε τὴν Συρίαν καὶ Μεσοποταμίαν καὶ τὴν λοιπὴν ὑπὸ τοὺς Ρωμαῖους Ἀσίαν. Ήολλάς δὲ κατὰ τούτων ποιήσας καὶ οὐκ ὀλίγην ὑποστάξεις ὁ Ἀλέξανδρος Σεουῆρος ἡναγκάσθη νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Εὐρώπην, ἔνθα πλήθη θαρρόρων προελάσσαντα ἐν Γερμανίκῃς καὶ διαβάντα τὸν Ἱστρὸν καὶ Ῥήνον διεγύθησαν ως χείμαρρος ἀκατάσγετος πρὸς τὰ μεσημβρινὰ τῆς ἐπικρατείας. Συναγείρκεις δὲ στρατὸν καὶ ἐκστρατεύσκεις αὐτοπροσώπως ἐδυνήθη νὰ ἀναστείλῃ τὸν θαρρόκαρπὸν ἐκεῖνον χείμαρρον, ἀλλ' ἐν μέσῳ τῶν θριαμβῶν, τῆς ἀκμῆς καὶ τῆς δόξης, Μαξιμίνος ὁ Θράξ διεγείρκεις στάσιν ἐφόρευσε τὸν ἀγαθὸν Σεουῆρον καὶ ἀνηγόρευθη ἀντ' αὐτοῦ αὐτοκράτωρ (235—238).

Ο Μαξιμίνος ἦξε εὐτελοῦς καὶ ἀσήμου οἰκογενείας τῆς Θράκης ἵτο Γάτθος τὸ γένος, υἱὸς παιγένος, ἐξασκήσκεις ἐν νεαρῷ ἡλικίᾳ τὸ ἐπιτηδευμακ τὸν πατρός. Γιγαντιαῖος ὅν τὸ

ἀνδρείμικ καὶ ἔξοχου ἀθλητικῆς φύμης, ἀνδρείας καὶ γενναιότητος, διέπρεψεν ἐκ νεαρᾶς ηλικίας καὶ ὡς ποιητὴν καταδιώκων τοὺς ληιστάρχας καὶ ἐπιδρομεῖς τῆς ἴδιας πατρίδος καὶ ὡς στρατιώτης διακριθεὶς ἐν ταῖς μάχαις διὰ τὸ ἀπόγονον αὐτοῦ θάρρος, τὸ φύμὸν ἐνταῦτῷ καὶ βίσιον. Στρατιώτης ἀπλοῦς ἐπὶ Σεπτιμίου, προήγηθη εἰς ἐκπόνταρχον ἐπὶ Ἰλιογαβάλου καὶ εἰς χιλίαρχον ἐπὶ Ἀλεξάνδρου Σεουήρου, ὃν καὶ διεδέχθη εἰς τὸν αὐτοκρατορικὸν θρόνον. Κατὰ τοὺς ἄγνωκτοὺς τοὺς τελουμένους ἐν τοῖς γενεθλίοις τοῦ Γέτει λαζῶν μέρος κατεπάλισε 16 ἀθλητὰς τὸν ἕνα μετὰ τὸν ἄλλον, ἐνίκησε τὸν αὐτοκράτορα ἐν τῇ ἵπποδρομίᾳ καὶ μετ' αὐτὸν ἦξ ἑπέρους ἀγωνιστὰς τὸν ἕνα μετὰ τὸν ἄλλον. Τοικύτην δὲ είχεν ἀθλητικὴν δύναμιν, ὥστε διὰ τῆς μιᾶς ριφῆς ἔσυρεν ἄμαξαν, ἣν δὲν ἤδύναντο νὰ μετακινήσωσι δύο βάσεις, ἔξεκρονε τοὺς ὁδόντας ἵππου διὰ τοῦ γρόνθου ἢ συνέθλα τὸν μηρὸν αὐτοῦ. Ἡ τακτικὴ τροφὴ του ἦτο 40 λίτραι βοσίου κρέατος καὶ 6 μέτρων οίνου. Κατετρόπωσε πολλάκις τοὺς Γερμανοὺς προκινδυνεύονταν ἐν ταῖς μάχαις ὡς ἀπλοῦς στρατιώτης καὶ θύων καὶ ἀπολλύων τοὺς περὶ αὐτόν, ὡς μονίδες τοῦ βαλλόμενος παντοχόθεν. Ἡ ἀνδρεία ὅμως αὐτοῦ ἦτον ὡμὴ καὶ θηριώδης, διὸ καὶ ἐπωνομάσθη Κύκλωψ καὶ Βούσιρις, καὶ ἐπέσυρε τὸ μῆσος καὶ τὴν ἀποστροφὴν τοῦ τε λακοῦ καὶ τοῦ στρατοῦ, ὅστις καὶ ἀνηγόρευσεν ἔτερον αὐτοκράτορα, τὸν γηραιὸν Γορδικανὸν ἐνθύμιπατον τῆς Ἀρριανῆς, συμπαραλαβόντα συνάρχοντα καὶ τὸν ὅμανυμον οἴνον, οὓς ἀπεδέξαντο καὶ οἱ ἐν Ρώμῃ καὶ οἱ ἀλλαχοῦ ἡγεμόνες. Ἄλλ' ἀμφότεροι οἱ Γορδικανοὶ ἦταν θηρευταὶ ἐν μάχῃ καὶ ὁ μὲν οὗδε ἔπεσεν ἐν αὐτῇ, ὁ δὲ πατήρ ἐγένετο αὐτόχειρ. Ἡ Βουλὴ καὶ ὁ Δῆμος, ἐπὶ τημωρίᾳ τῶν ἀποίων ἐπήρχετο πανστρατιζό Μαξιμίνος, ἀναγορεύοντας οὐκέτι τὸν βουλευτὴν ἀντ' αὐτοῦ αὐτοκράτορας, τὸν Πουσιανὸν καὶ Βαλενίνον, Καΐσαρα δὲ Γορδικανὸν τὸν Γ', ὁ δὲ Μαξιμίνος φονεύεται ὑπὸ τῶν ἀποστατησάντων πρωτο-

ρικνῶν ἐν τῇ πολιορκίᾳ τῆς Ἀκυληίας. Μετὰ δὲ δύο μῆνας φονεύονται ὑπὸ τῶν ιδίων καὶ οἱ δύο αὐτοκράτορες. Ἐπίσης μετὰ ἔξαετη πολυτάρχου βασιλείων φονεύεται καὶ ὁ αὐτοκράτωρ Γορδικός Γ', όποιος ἦν πρότερος λαμπρῶς ἡ γιλιετηρίς τῆς ιδρύσεως τῆς Ρώμης. Ἀλλὰ καὶ οὗτος φονεύεται μετὰ πενταετῆ βασιλείων ὑπὸ τῶν αὐτῶν, οἵτινες ἀπέπτυσαν τέλεον ἥδη πάσῃς πειθαρχίας χαλινόν, καὶ ἀντ' αὐτοῦ ἀναγγορεύεται ὁ Δέκιος (249).

Ἡ σύνεσις καὶ δραστηριότης τοῦ νέου τούτου αὐτοκράτορος, ὅστις πραχθέλλεται συνήθως πρὸς τὸν Τορκίνον, ἐπεβρέδυνε μὲν τὴν πτώσιν τῆς ῥωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας, ἀλλ' ἐπετάχυνε τὴν πτώσιν ἑκυτοῦ, ὅστις ἐφονεύθη μετὰ 2 1/2 ἑτῶν πολυμέριμνον βασιλείων, ἐμπεσὼν εἰς ἐνέδραν τῶν εἰς τὴν ῥωμαϊκὴν ἐπικράτειαν εἰσορμησάντων Γότθων.

Τοῦτον διεδέχθη ὁ τὸν ῥωμαϊκὸν στρατὸν προδόντας καὶ παρείτιος τοῦ φόνου τοῦ Δεκίου γενόμενος Γάλλος, ὅστις παρὰ τῶν Γότθων ἐξηγόρασε τὴν εἰρήνην διὰ χρημάτων. Ἀγχίλινωτος δὲ παρεδόθη εἰς πᾶν εἰδος ἀκολασίας καὶ αὐθιρίσεις καὶ ἀρπαγῆς. Οσανεὶ δὲ μὴ ἄρκουν πάντα ταῦτα ἐνέσκηψε καὶ θεομηνία λοιμώδους νόσου, ἥτις κατέβοσκεν ἐπὶ πολλὴ ἔτη τὴν ῥωμαϊκὴν ἐπικράτειαν. Ο δὲ νικητὴς τῶν Γότθων Αἰμιλιανὸς ἀναγγορεύεται ὑπὸ τοῦ νικηφόρου στρατοῦ αὐτοκράτωρ καὶ νικήσκει καὶ φονεύσκει τὸν Γάλλον ἐν Μοισιά διεδέχθη αὐτὸν εἰς τὸν θρόνον, ἀρξαντα ἐπὶ δύο ἔτη καὶ μῆνας τέσσαρας. Ἀλλὰ καὶ τοῦτον καθαιρεθέντα διεδέχθη μετὰ 3 μῆνας ὁ χρηστὸς καὶ ίκανὸς στρατηγὸς Οὐαλερίου (255) συμπαραχλεύων συνάρχοντα καὶ τὸν νιόν Γαλλιηνόν, αἰληθέντα Καίσαρα. Ἀλλὰ τὰ στρατηγικὰ αὐτοῦ προτερήματα δὲν ἔσαν ἥδη ίκανὰ ν' ὀνοστείλωσι τὰς ἐπὶ τὴν ῥωμαϊκὴν ἐπικράτειαν γιγνομένας ἐπιδρομὰς τῶν Φράγ-

καν καὶ Γέτθων εἰς Εὐρώπην, τῶν δὲ Περσῶν καὶ Σκυθῶν εἰς Ασίαν. Κατὰ τὸν ἐπελθόν τὸ Οὐαλεριανὸς σύνελκυθῆ αἰγυάλωτος ὑπὸ τοῦ Σχπάρ καὶ μετὰ μαρίας βασάνους καὶ πακώσεις, ἐπιτροποθεῖς καὶ ἀπολεπισθεῖς ζῶν, κατέστρεψε τὸν βίον. Ἐπὶ δὲ τῆς βασιλείας τοῦ Γαλλικοῦ ἐνέσκηψεν ἀθρόος πάντα τὰ δεινά, ἀπερ ὡς μεγάλη πυρκαϊκή κατενέμοντα τὴν ἀγανὴν ρωμαϊκὴν ἐπικράτειαν. Ήλικὸν τὸν ἔγθικῶν ἐπιδρομῶν, θρασεῖκαν ἐξήγειρε πολλαχοῦ τὴν κερκίλην τῆς ἀναρχίας ἥ μηλλον τῆς πολυαρχίας τὸ σέρας. Ήλικὲς τις συγκεντρῶν περὶ ἐκυτὸν μικράν τινας δύναμιν ἐφίλοτιμεῖτο νὰ ἀναλαβῇ τὴν ὑπερτάτην ἀρχὴν ἀνακηρύζοντων ἐκυτὸν αὐτοκράτορων. Οἱ ταῦτογέρανοι δὲ ἀναγορευθέντες οὗτοι αὐτοκράτορες, 19 τὸν ἀριθμὸν, ἐπεκλήθησαν 30 τύραννοι.

Αποσείσας δὲ τέλος τὴν γυνούτηταν καὶ ἔρθυμίαν ὁ Γαλλικὸς ἐπῆλθε μετὰ στρατοῦ πρὸς ἐκπολιόρκησιν τῶν ὑπὸ τοῦ Λύριόλου καταληφθέντων Μεδιολάνων, ἔνθα καὶ ἔδολος φονήθη (268). Τοῦτον διεδέχθη ὁ Φλάβιος Κλαύδιος ὁ 6', ἀναγορευθεῖς ὑπὸ τοῦ στρατοῦ καὶ τῆς βουλῆς αὐτοκράτορ. Οἱ ἔνδοξοι καὶ στρατηγικοὶ οὗτοι ἀνὴρ ἀποκόψεις τῆς πολυκεράκου ἐκείνης "Υδρες τὰς κερκίλας καὶ μονκρήσεις ἀνεδείγθη ἀνταξίας τοῦ ἐκυτοῦ ἀξιώματος κατατροπώσκες τοὺς Γέτθους, Ἑρούλους καὶ Γεπίδας παρὰ τὴν Ναισὸν τῆς Μυσίας, διὸ καὶ δικκίως ἐπεκλήθη Γοτθικός. Μετὰ διετῆ μοσικῶν ἑταμαχήμενος νὰ μεταβῇ ἐξ Εὐρώπης εἰς Ασίαν καὶ καταληφθεῖς ὑπὸ λοιμώδους πυρετοῦ ἀπέθανεν ἐν Σιρμίῳ ἀρετὴ σὺν τῇ γεννητῇ λύπῃ καὶ κενὸν δισκανηπλήσιωτον. Η Τρωκη ἔθρηγησεν κύτον ὡς κοινὸν πατέροις καὶ εὐεργέτην, η δὲ εὐγνωμονοῦσα σύρκητος ἀνήγειρε πρὸς τιμὴν αὐτοῦ ἐν Καπιτωλίῳ γρυποῦν ἀνδριάντα μετὰ γρυπᾶς ἀσπιδος.

**20. Αύρηλειανός, Τάκιτος, Αύστερος Πρόδος,
Κάρος, Καρένος καὶ Νουμερετανός (270-285).**

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κλεοβίου ἐνηγορεύθη αὐτοκράτωρ ὁ ἐκ Δακίας στρατηγικὸς ἀνὴρ Αύρηλειανός. Ἀνατρέψας ἐν τοῖς στρατοπέδοις καὶ διελθών δι' ὅλων τῶν στρατιωτικῶν βαθμῶν ἀνυψώθη εἰς τὸν αὐτοκρατορικὸν θρόνον διὰ τὴν στρατιωτικὴς κύτου ἀρετάς.

Καὶ κατὰ μὲν τὴν σωματικὴν ῥώμην καὶ τὴν εὐψυχίαν καὶ τὴν γενναιότητα δύναμενος νὰ παραβληθῇ πρὸς τὸν Μαζιμινὸν τὸν Θράκην, κατὰ δὲ τὴν στρατηγικὴν μεγαλορούσιαν πρὸς τὸν Ιούλιον Καίσαρα. Ἐν μάχῃ ἐφόνευσεν ιδιογείρως 40 πολεμίους, περὶ τοὺς δεκαπλασίους δὲ ἐλλαζις. Κατὰ πρῶτον μὲν ἐνίκησε τοὺς Γότθους καὶ ἔξωσεν κύτους πέραν τοῦ Ἰστροῦ, ὃν κατέστησεν αὐθίς ὡς ὄριον τοῦ κράτους, καὶ παρεγώρησεν κύτοις τὴν Δακίαν, εἰτα δὲ ἐνίκησε τοὺς Ἀλκαζανούς παρὰ τὴν Ηλλακεντίαν καὶ μετὰ πολλοὺς ἀγῶνας ἔξεδιώξεν κύτους ἐκ τῆς Ἰταλίας. Μεθ ὁ ἐπιστράτευσας ἦδη ἐπὶ τὴν Λασίαν κατὰ τὰς Βασιλίσσας Ζηνοβίας, ἐπέτρεψεν κύτοις τὴν Δακίαν. Ἡ Ζηνοβίας εὐμοιροῦσα πολιτικῆς εὐρυτὰς καὶ διαπρέπουσα ἐπὶ κάλλει καὶ κύστηρῃ σωραστούρῃ καὶ ὥρετῇ, λίγην δὲ φιλόδοξος, διεδέχθη τὸν σύζυγον της Ὁδένατον, ἐπεξέτεινε τὸ ἐν Συρίᾳ κράτος κύτης διὰ νέων κατακτήσεων τῆς Αιγύπτου, Καππαδοκίας καὶ Βιθυνίας. Ἡ Ζηνοβίας ἐπικνειλημένως ἡττηθείσης ὑπὸ τοῦ Αύρηλειανοῦ ὑπεγράψει τῆς Συρίας καὶ τῆς μικρᾶς Ἀσίας. Κατατρόπωθείσης δὲ τελευταῖον καὶ ἐν τῇ παρὰ τὴν Ἐμεσον κρισίμῳ μάχῃ ὑπεγράψειν εἰς τὴν οἰκείαν πρωτεύουσαν Ηλλαμοραν, κειμένην μεταξὺ Εὐφράτου καὶ Τίγρητος. Μετὰ μακρογρόνιον δὲ πολιορκίαν καὶ γενναίων ἀμυναν τὴν Ηλλαμοραν ἔξεπορθήθη, οἱ κάτοικοι ἐσφράγισαν ἡβηδόν, ἐν οἷς καὶ ὁ πολὺς Λογγίνος, καὶ ἡ λαμπρὴ πόλις μετεβλήθη εἰς ταράν ἐρειπίων, ἢ δὲ Ζη-

νοεῖς ζωγρηθείσας ἐκάστησε τὸν θρίαμβον τοῦ νικητοῦ. Τέλος δὲ κατατροπώσας καὶ πάντας τοὺς λοιποὺς ἀντιπολιουμένους τῆς αὐτοκρατορίας κατέβαθμε τὴν τοῦ κράτους ἐνότητα. Περιτειχίσας δὲ διὰ νέου τείχους τὴν Ρώμην καὶ προθτος τῶν Ρωμαίων αὐτοκρατόρων περιβληθεὶς τὸ βασιλικὸν διαδῆμα, ἐν ᾧ ἡτοιμάζετο νῦν ἐπέλθη κατὰ τῶν Περσῶν, ἐδολοφονήθη ὑπὸ τοῦ ἀρχιγραμματέως ἐκυτοῦ Μηνησθέως δικπεριούμενος ἀπὸ Ἡρκαλείκης εἰς Βυζάντιον.

Μετὰ ὄνταρην μεσοθάσιείν καὶ τοῦ θανάτου τοῦ Αὐρηλίανος σύγκλητος καὶ στρατὸς ὄντοις νῦν ἀνακηρύξωσιν ἀντάξιον κύντοι αὐτοκράτορα ἀνηγόρευσαν τὸν γηραιὸν καὶ βαθύπλουτον βουλευτὴν Τάκιτον, συγγενῆ τοῦ μεγάλου ιστοριογράφου Τακίτου (275). Ἀλλὰ μετὰ ἔχαρην εὐδόκιμον καὶ ἔνδοξον βασιλείαν ἐπιστρέψων νικητὴς ἐξ Ἀσίας ἐδολοφονήθη καὶ οὗτος, ὃς καὶ ὁ δικδεξάμενος αὐτὸν αὐτάδελφος Φλωριανός, ἀνὴρ οὐλ ἀνηγορεύθη ὁ Μ. Αὐρήλιος Πρόδος (276 - 282), ἀναδειγθεὶς ὅντας χρηστὸς ἀρχῶν καὶ στρατηγικὸς ἀνὴρ ἐφριλλός τοῦ Αὐρηλίανοῦ ἐν πολλοῖς. Καὶ ἐκ μὲν τῆς Γαλατίας ἐξέβαλε τοὺς Φράγκους, Βουργουνδίους καὶ Βανδήλους, ἐμπλήσαντας φόνου τὴν χώραν καὶ ἀπογυμνοῦντας καὶ καταστρέφοντας κύτην διὰ λεηλασιῶν καὶ δημόσεων. Ἐν Ἀσίᾳ δὲ ἀνέστειλε τὰς τῶν Περσῶν καὶ ἀλλῶν βαρβάρων ἐπιδρομάς, δηρύντων τὴν ἐντὸς τοῦ Ταύρου Ἀσίκην Πρότος αὐτῷ, λέγεται ὅτι ἐρυτούργησε τοὺς παρὰ τὸν Ρῆγον καὶ ἐν Παννονίᾳ, Γαλατίᾳ καὶ Μυσίᾳ ἀμπελῶνας. Ἐδολοφονήθη δὲ καὶ οὗτος ὑπὸ τῶν ἐπαναστάτων στρατιωτῶν, οἵτινες ἀνηγόρευσαν ἄντ' αὐτοῦ αὐτοκράτορας τὸν ἀρχηγὸν τῶν πρατωρικῶν Κάρον, ὅστις παρέλαβε συναρχοντας καὶ τοὺς δύο νιούς, Καρένον καὶ Νουμερικόν, ἀντιθέτου ὅλως χαρακτήρας, διότι ἐκεῖνος μὲν ἦτο πλήρης ἐλαττωμάτων, οὗτος δὲ ἐνάρετος, μετριόρρων καὶ ἀνδρεῖος. Καὶ ὁ μὲν Κάρος κατατροπώσας τοὺς ἐν Θράκῃ Σαρματάς ἀπῆκ-

θε κατὰ Περσῶν καὶ ἀνακτησαμένος τὴν Μεσοποταμίαν, Σελινούσιαν καὶ Κτηνοφόντα, ἔπεισε κερχυνόπληγκτος ἐν τῇ σκηνῇ αὐτοῦ, (ἢ κατ' ἄλλους δολοφονηθεῖς). Οἱ δὲ καλὸς κάγκθος νίδιος Νουμερικήν καταβληθεὶς ὑπὸ πένθους καὶ θλίψεως καὶ παθῶν ἐξ ὁρθολημίας ἐκ τῶν πολλῶν δακρύων δολοφονεῖται ἐν τῷ φορείῳ ὑπὸ τοῦ πενθεροῦ τοῦ Ἀπέρου. Γνωσθέντος δὲ τοῦ ἀνοσιουργῆματος ἐκ τῆς δυσοσμίας τοῦ νεκροῦ, ἀναγορεύεται αὐτοκράτωρ ὁ ἐκ Δαλματίας ἀριστος στρατηγὸς Διοκλητιανός, φονεύσας ἴδιογείρως τὸν δολοφόνον τοῦ βασιλέως τοῦ Ἀπέρου. Οἱ δὲ Καρίνος ἐπελθῶν ἐκ Τρόμης μετὰ πολυκρίθμου στρατοῦ συνάπτει ἐν Μαισίᾳ μάχην πρὸς τὸν Διοκλητιανόν, Καθ' ἣν δὲ ὥραν ἡ μάχη ἔκλινεν ὑπὲρ αὐτοῦ βληθεὶς ὑπὸ τῶν περὶ ἐκυτὸν ἡγεμόνων, ἐκδικουμένων σικογενειακὴν θέριον, πίπτει νεκρός, ὁ δὲ Διοκλητιανὸς εἰσλαζύνει ἐν θριάμβῳ εἰς Τρόμην.

**21. Διοκλητιανὸς καὶ Μαξιμιανὸς
καὶ οἱ ὅπ' αὐτῶν προσληφθέντες δύο Καύσαρες
Γαλέριος καὶ Κωνστάντιος ὁ Χλωρός**
(285—306).

Απὸ τῆς εἰς τὸν θρόνον ἀνυψώσεως τοῦ Γαίου Οὐαλερίου Διοκλητιανοῦ (285 μ. Χ.) ἀρχεται νέκ δὲως ἐν τῇ ἡμερειᾳ ἱστορίᾳ περίδος, εἰσαγγέλθητος τοῦ ἑθίμου, ὅπερ κατέστη, δικαστὴν ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίου, συνταχγυμτικός, ὃς εἶπεν, νόμος ὑπὸ Θεοδοσίου τοῦ μεγάλου. Οἱ συνετὸς καὶ βέτης αὐτοῦ ἡγεμόνων κατανοήσει, ὅτι μόνος δὲν ἐπήρκει εἰς τὴν διοτίχην τῆς ἀγκυρᾶς ἐκείνης αὐτοκρατορίας, ἔνεκα μακλιστα τῶν ἑσωτερικῶν στάσεων καὶ τῶν ἑξωτερικῶν βρευκρικῶν ἐπιδρομῶν, αἵτινες ἐλυμαίνοντο τὴν ἐπικράτειαν, ἀνέλασθε καὶ ἔτερον συνάρχοντα, τὸν ἐκ Ηπανονίας Μαξιμιανόν (286).

Διένειμε δὲ τὸ κράτος εἰς Ἀνατολικὸν καὶ Δυτικόν, ἥπερ